

**NOWE WYCHOWANIE
WE WSPÓŁCZESNYM PRZEDSZKOLU
I SZKOLE PODSTAWOWEJ**

Rozwiązania organizacyjne w zakresie realizacji
programów praktyk pedagogicznych

Część pierwsza

**Przygotowanie
do zawodu nauczyciela
edukacji wczesnoszkolnej
i przedszkolnej
w kontekście
praktyk pedagogicznych**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PROJEKT
„Nowe wychowanie
we współczesnym przedszkolu
i szkole podstawowej”

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty
Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia
Poddziałanie 3.3.2: Efektywny system kształcenia
i doskonalenia nauczycieli

STAROPOLSKA SZKOŁA WYŻSZA
W KIELCACH

CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

ISBN 978-83-63981-19-8

REKOMENDACJE

NOWE WYCHOWANIE WE WSPÓŁCZESNYM PRZEDSZKOLU I SZKOLE PODSTAWOWEJ

Część I.

Przygotowanie do zawodu nauczyciela
edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej
w kontekście praktyk pedagogicznych

REKOMENDACJE

NOWE WYCHOWANIE WE WSPÓŁCZESNYM PRZEDSZKOLU I SZKOLE PODSTAWOWEJ

**Rozwiązania organizacyjne w zakresie realizacji
programów praktyk pedagogicznych**

Część I.

**Przygotowanie do zawodu nauczyciela edukacji
wczesnoszkolnej i przedszkolnej
w kontekście praktyk pedagogicznych**

Kielce 2015

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.2. - Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli projekty konkursowe)

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

Autorzy:

dr Elżbieta Męcina – Bednarek
mgr Krystyna Stepień
mgr Małgorzata Jarońska

Recenzja:

prof. Bożena Muchacka
dr Mateusz Muchacki

ISBN 978-83-63981-19-8

Kielce 2015

Skład, edycja i korekta:

Adam Cedro

Projekt okładki:

Adam Cedro

Druk:

PRINT GROUP Sp. z o.o.

ul. Mieszka I 63/64

71-011 Szczecin

Spis treści

Wprowadzenie.	9
Rozdział 1. Zagadnienia wychowawczo-dydaktyczne w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej – Krystyna Stępień	13
Wstęp	15
1. Założenia ramowego statutu publicznego przedszkola	16
2. Główne aspekty ramowego statutu publicznej szkoły podstawowej ..	18
3. Zmiany organizacyjne w edukacji przedszkolnej	19
4. Organizacja pracy w zespołach i punktach przedszkolnych	24
5. Podstawa programowa w literaturze przedmiotu	25
6. Programy wychowania/nauczania	26
7. Efekty kształcenia w przedszkolu i szkole	30
8. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego	30
8. 1. Etiologia zmian podstawy programowej wychowania przedszkolnego	30
8. 2. Różnice i podobieństwa pomiędzy poprzednimi a nową podstawą programową	32
8. 3. Opis zmian dotyczących podstawy programowej wychowania przedszkolnego.	34
8. 4. Struktura podstawy programowej wychowania przedszkolnego	35
8. 5. Organizacja czasu pracy w grupie przedszkolnej	44
9. Diagnozowanie rozwoju dziecka jako ważne zadanie nauczycieli przedszkoli	46
10. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej	51
10. 1. Główne założenia	52
10. 2. Różnice i podobieństwa pomiędzy poprzednią a nową podstawą programową	53
10. 3. Organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach I – III	58

10. 4. Diagnoza rozwoju ucznia rozpoczynającego edukację szkolną	64
10. 5. Ocena osiągnięć ucznia	64
11. Świetlica szkolna	65
11. 1. Organizacja i planowanie pracy świetlicy	66
11. 2. Asystent wychowawcy świetlicy	69
11. 3. Dzieci sześciolatki w świetlicy szkolnej – zalecane rozwiązania organizacyjne	70
12. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolach i szkołach....	72
13. Nadzór pedagogiczny pracy przedszkola i szkoły	79
13. 1. Monitorowanie realizacji podstawy programowej w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej	80
13. 2. Ewaluacja pracy przedszkola i szkoły	84
Zakończenie	87
Rozdział 2. Regulacje prawne w zakresie przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela – Małgorzata Jarosińska.	89
Wstęp	91
1. Regulacje prawne z zakresu szkolnictwa wyższego	91
2. Uwarunkowania prawne praktyki zawodowej nauczycieli	101
2. 1. Modułowe ujęcie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela	103
2. 2. Efekty kształcenia w standardach kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela	110
2. 3. Innowacyjność kompetencji społecznych	112
2. 4. Organizacja praktyk pedagogicznych	113
2. 5. Praktyki studenckie – zarys kompetencji	119
3. Podstawy prawne systemu oświaty w Polsce	125
3. 1. Główne założenia ustawy o systemie oświaty w Polsce	125
3. 2. Rola nauczyciela w świetle ustawy Karta Nauczyciela	130
4. Treści programowe wynikające z wybranych aktów prawnych	133
4. 1. Programy wychowania przedszkolnego i programy nauczania ogólnego	133
5. Dokumentacja przebiegu nauczania	138
6. Bezpieczeństwo w przedszkolu i w szkole	143
7. Tajemnica zawodowa	147
8. Organizacja wycieczek w przedszkolu i szkole	149
9. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	151
9. 1. Organizacja pomocy psychologicznej w przedszkolu i szkole ..	151

9. 2. Organizowanie kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w świetle przepisów prawa	159
10. Etyka zawodu nauczyciela i odpowiedzialność prawna nauczycieli	164
Zakończenie	168

Rozdział 3. Innowacyjny projekt: „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”. Percepcja uwarunkowań i realizacji projektu – <i>Elżbieta Męcina-Bednarek</i>	171
Wstęp	171
1. Przedszkole jako placówka rozwoju dziecka	172
2. Szkoła podstawowa jako ważne środowisko edukacyjne	178
3. Praktyka pedagogiczna – uwarunkowania i innowacje	180
4. Priorytety kształcenia nauczycieli – standardy kierunku pedagogika	184
5. Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” realizowany w Staropolskiej Szkole Wyższej w Kielcach	189
5. 1. Główne założenia projektu „Nowe Wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”	190
5. 2. Podstawowe zasady rekrutacji do projektu „Nowe Wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”	194
5. 3. Działania przygotowawcze – wypracowanie optymalnych rozwiązań praktyk pedagogicznych	197
5. 4. Innowacyjne programy praktyk	207
5. 4. 1. Program praktyk dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim	208
5. 4. 2. Program praktyk dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną	223
5. 4. 3. Program praktyk dla specjalności logopedia	235
5. 5. Nowatorskie rozwiązania w zakresie wzmocnienia realizacji i poprawy jakości praktyk	248
5. 5. 1. Instruktaż dla opiekunów jako element wsparcia na etapie moderowania przebiegu praktyk	248
5. 5. 2. Publikacja dla studentów – podręcznik warunkujący właściwą realizację założeń projektu	250
5. 5. 3. Casebooki z praktycznymi wskazówkami dla praktykantów jako przykład przekazywania inspirujących doświadczeń przez określony zespół naukowo-badawczy	252

---

5. 5. 3. 1. Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji	253
5. 5. 3. 2. Autorefleksja i analiza pracy własnej	255
5. 5. 5. 3. Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu	256
5. 6. Działania wspierające proces realizacji innowacyjnych praktyk	258
5. 6. 1. Grupowe wizyty studentów w różnych typach placówek	258
5. 6. 2. Indywidualne konsultacje z pedagogiem szkolnym	260
5. 6. 3. Opracowanie pakietu scenariuszy wzajemnego nauczania	266
5. 6. 4. Wspólne seminarium współpracy	268
5. 6. 5. Seminarium podsumowujące kolejny etap praktyk	291
5. 7. Podsumowanie realizacji i organizacji praktyk pedagogicznych. Zakończenie realizacji projektu	298
Zakończenie	304
Rozdział 4. Rekomendacje: Optyka metodycznej płaszczyzny studenckich praktyk pedagogicznych a kategoria innowacyjności – Krystyna Stępień	307
Rozdział 5. Rekomendacje: Empiria działań kształcenia praktycznego studentów kierunku pedagogika – kontekst organizacyjno-prawny – Małgorzata Jarosińska.	329
Rozdział 6. Rekomendacje: Implikacje paradygmatów edukacyjnych dla praktyki pedagogicznej – Elżbieta Męcina-Bednarek	349
Podsumowanie	367
Notatki o autorkach	369
Bibliografia	371
Spis tabel	376
Spis diagramów.....	377
Spis schematów	377

Wprowadzenie

Zmiany cywilizacyjno-gospodarczo-ekonomiczne wymuszają reorganizację niemalże każdej przestrzeni życia społecznego. Modernizacji podlega proces młodych pokoleń do perspektywy przygotowania zawodowego i startu w dorosłe życie. Zmiany programów nauczania na poszczególnych etapach edukacyjnych pociągają za sobą konieczność dostosowania metod, treści i form opieki, wychowania i kształcenia. Pojawiające się zmiany przepisów legislacyjnych regulują modyfikacje w sferze edukacji w odniesieniu do poszczególnych etapów kształcenia. Po okresie wdrażania reform w systemie oświaty na poszczególnych etapach edukacji przyszedł czas na reformy w szkolnictwie wyższym. Projektowane nowe programy w oparciu o treści kształcenia w ramach poszczególnych kierunków studiów wymogły konieczność dostosowania do obecnych warunków rynku pracy. Stąd duży nacisk kładzie się na odpowiednie korelacje płaszczyzny założeń teoretycznych z obszarem działań praktycznych. Analizując podstawy kształcenia w zawodach nauczycielskich nie sposób pominąć wartości realizowanych praktyk pedagogicznych. Przygotowany materiał stanowi próbę założeń teoretyczno-praktycznych innowacyjnego projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole” realizowanego przez Staropolską Szkołę Wyższą. Publikacja składa się z sześciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy *Zagadnienia wychowawczo-dydaktyczne w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej* opracowany przez Krystynę Stępień implikuje główne założenia teoretyczne pracy nauczycielskiej na początkowych etapach edukacji. Uwzględnia podstawowe zadania publicznego przedszkola i szkoły podstawowej oraz nakreśla zmiany organizacyjne kształcenia dzieci w młodszym wieku szkolnymi i przedszkolnymi. W aspekcie merytorycznym analizuje podstawy programowe wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoskol-

nej, ukierunkowując procesy myślenia na efekty kształcenia w przedszkolu i szkole. Eksponuje sposoby diagnozowania rozwoju dziecka w oparciu o wszechstronną pomoc psychologiczno-pedagogiczną oraz nakreśla zasady działań opiekuńczo-wychowawczych na podstawie działalności świetlicy szkolnej. Poprzez permanentny monitoring i ewaluacje przedstawia znaczenie nadzoru pedagogicznego. Rozdział wieńczy zakończenie będące podsumowaniem eksponowanych treści.

W rozdziale drugim: *Regulacje prawne w zakresie przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela* przygotowanym przez Małgorzatę Jarosińską znalazły się prawne regulacje z zakresu szkolnictwa wyższego, z którego wynikają uregulowania prawne praktyk pedagogicznych nauczycieli, na które składają się takie elementy jak: modułowe ujęcie standardów, efekty kształcenia, innowacyjność kompetencji społecznych, organizacja oraz zarys kompetencji praktyk studenckich. W dalszej części rozdziału poddano analizie główne założenia ustawy o systemie oświaty oraz wyeksponowano rolę nauczyciela. Dla celów niniejszej publikacji wiele miejsca poświęcono treściom programowym wynikającym z wybranych aktów prawnych: programy wychowania przedszkolnego i programy nauczania ogólnego oraz dokumentacja przebiegu nauczania. W trosce o optymalne warunki procesu edukacji odniesiono się do bezpieczeństwa w przedszkolu i szkole. Wynikające ze specyfiki kształcenia i przygotowania zawodowego nauczycieli problemy edukacyjne związane z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zostały zaprezentowane w postaci organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz organizowania, kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie. Ostatni akcent rozdziału stanowi etyka i odpowiedzialność w zawodzie nauczyciela oraz zakończenie podsumowujące całość.

Rozdział trzeci zatytułowany: *Innowacyjny Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”. Percepcja uwarunkowań i realizacji projektu* – scharakteryzowany został przez Elżbietę Męcinę-Bednarek. Wprowadzenie stanowi opis przedszkola oraz szkoły podstawowej jako ważnych środowisk edukacyjnych na początkowym etapie kształcenia dzieci. W dalszej kolejności

uwzględnione zostały uwarunkowania i innowacje praktyki pedagogicznej oraz priorytety kształcenia nauczycieli. Analizując główne założenia Projektu przedstawiono poszczególne etapy jego realizacji wraz z wnikliwym opisem konstruktywnych działań ukierunkowanych na nowatorstwo w zakresie opracowania i realizacji praktyk pedagogicznych. Zaprezentowano z obszernymi fragmentami wnikliwy opis programów praktyk dla specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim oraz logopedia, a także działań wzmacniających proces realizacji zajęć praktycznych. Opisano także katalog publikacji stanowiący bazę instrukcyjną dla opiekunów oraz zestaw podręczników niezbędnych w procesie kształcenia praktykanta – nauczyciela. W ramach zacieśnienia więzi pomiędzy uczelnią a placówkami oświatowymi realizowano seminaria współpracy, których efekty prac w ramach zajęć warsztatowych wyeksponowano w poszczególnych punktach. Konkluzję rozdziału stanowi sprawozdanie z realizacji praktyk w ramach seminarium podsumowującego oraz krótkie zakończenie.

Rozdział czwarty – *Rekomendacje: Optyka metodycznej płaszczyzny studenckich praktyk pedagogicznych a kategoria innowacyjności*, opracowane przez Krystynę Sępień, dotyczą spojrzenia na całość realizacji Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” z punktu widzenia nauczyciela-konsultanta, specjalisty metodyka w zakresie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej.

Rozdział piąty – *Rekomendacje: Empiria działań kształcenia praktycznego studentów kierunku pedagogika – kontekst organizacyjno-prawny*, przygotowane przez Małgorzatę Jarosińską stanowią odniesienie do treści Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” z perspektywy nauczyciela, specjalisty do spraw organizacji i zarządzania oświatą, konsultanta oraz dyrektora szkoły.

Rozdział szósty – *Rekomendacje: Implikacje paradygmatów edukacyjnych dla praktyki pedagogicznej*, wyeksponowane przez Elżbietę Męcinę-Bednarek prezentują zakres innowacyjno-merytoryczny Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole

podstawowej” z punktu widzenia nauczyciela akademickiego, współautora programu praktyk, moderatora zajęć seminaryjnych i systematycznego obserwatora realizowanych zadań w zakresie praktyk pedagogicznych.

Rozdział 1. Zagadnienia wychowawczo-dydaktyczne w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

---

Krystyna Stępień

Wstęp

Teoretycy kształcenia i wychowania są zgodni, że spośród różnych czynników, decydujących o jakości oraz efektywności pracy przedszkola i szkoły, najważniejszym jest niewątpliwie nauczyciel. Przygotowanie studentów – przyszłych nauczycieli do pracy z dzieckiem młodszym, to niezwykle ważne zadanie uczelni pedagogicznych.

Pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju i dalszych losach. Wtedy właśnie kształtują się jego możliwości intelektualne i rozwija się większość wrodzonych predyspozycji. Fakt, iż 80% zdolności do nauki rozwija się w ciągu pierwszych ośmiu lat życia¹, stanowi o randze i wadze wczesnej edukacji. Zatem na nauczycielu wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej spoczywa duża odpowiedzialność w zakresie wychowania i edukacji dziecka młodszego. Nabiera ona szczególnego znaczenia ze względu na zmiany systemowe jakie nastąpiły na przestrzeni ostatnich lat. Konsekwencją tych zmian są m.in. następujące wydarzenia w polskiej edukacji: upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat, uzupełnienie systemu edukacji innymi formami wychowania przedszkolnego, obniżenie wieku realizacji obowiązku szkolnego dla dzieci sześciolletnich, zmiany programowe i organizacyjne w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej, czy też udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci specjalnych potrzeb edukacyjnych. Jednym z podstawowych warunków skuteczności reformy jest przygotowanie studentów i nauczycieli do wdrażanych zmian oraz ich dobre przygotowanie merytoryczne i metodyczne. Mają oni obowiązek znać podstawowe dokumenty regulujące działalność placówek wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, w szczególności: ramowy statut publicznego przedszkola i pu-

---

1 G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, Wyd. Moderski i S-ka, Poznań 2000.

blicznej szkoły podstawowej, podstawę programową oraz programy wychowania/nauczania.

Zatem warto spojrzeć na pracę wychowawczo-dydaktyczną przedszkola i szkoły przez pryzmat reformy edukacji, najważniejszych zmian programowych i organizacyjnych oraz dokumentów regulujących ich działalność.

1. Założenia ramowego statutu publicznego przedszkola

Prawo oświatowe określa jedynie ramy organizacyjne i programowe funkcjonowania przedszkoli, o ich indywidualnym obliczu decydują nauczyciele, rodzice oraz lokalne społeczności. Szczegółową organizację placówki przedszkolnej określa statut², który jest podstawowym dokumentem przedszkola. Zawiera on głównie:

1. Cele i zadania przedszkola, w szczególności w zakresie:
  - a) udzielania dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
  - b) organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi,;
  - c) umożliwiania dzieciom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej.
2. Sposób realizacji zadań przedszkola, z uwzględnieniem wspomagania indywidualnego rozwoju dziecka oraz wspomagania rodziny w wychowaniu dziecka i przygotowaniu go do nauki w szkole, a w przypadku dzieci niepełnosprawnych – ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju i stopnia niepełnosprawności.
3. Organizację działalności innowacyjnej i eksperymentalnej, jeżeli przedszkole taką działalność prowadzi.
4. Sposób sprawowania opieki nad dziećmi w czasie zajęć w przedszkolu oraz w czasie zajęć poza przedszkolem.
5. Kompetencje organów przedszkola i zasady ich współdziałania.
6. Organizację pracy przedszkola.
7. Zadania nauczycieli i pracowników przedszkola.

---

2 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, (Dz. U. z dnia 19 czerwca 2001 r.), Załącznik Nr 1.

Podstawową jednostką organizacyjną przedszkola jest oddział obejmujący dzieci w zbliżonym wieku, z uwzględnieniem ich potrzeb, zainteresowań, uzdolnień, rodzaju i stopnia niepełnosprawności. Liczba dzieci w oddziale nie może przekraczać 25, natomiast liczba dzieci w oddziale przedszkola integracyjnego oraz w oddziale integracyjnym w przedszkolu ogólnodostępnym powinna wynosić od 15 do 20, w tym od 3 do 5 dzieci niepełnosprawnych. Statut określa również liczbę dzieci w oddziale przedszkola specjalnego oraz w oddziale specjalnym w przedszkolu ogólnodostępnym, która powinna wynosić:

1. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci niesłyszących i słabosłyszących – od 6 do 8.
2. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci niewidomych i słabowidzących – od 6 do 10.
3. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci z chorobami przewlekłymi – od 10 do 16.
4. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci z zaburzeniami psychicznymi – od 6 do 8.
5. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci z niepełnosprawnością ruchową – od 8 do 12.
6. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym znacznym – od 6 do 10.
7. W przedszkolu (oddziale) dla dzieci z autyzmem i niepełnosprawnościami sprzężonymi – od 2 do 4.

Praca wychowawczo-dydaktyczna i opiekuńcza prowadzona jest na podstawie programu wychowania przedszkolnego. Godzina zajęć w przedszkolu trwa 60 minut. Czas trwania zajęć powinien być dostosowany do możliwości rozwojowych dzieci wynosić:

1. z dziećmi w wieku 3–4 lat – około 15 minut.
2. z dziećmi w wieku 5–6 lat – około 30 minut.

Statut przedszkola określa szczegółowo zakres zadań nauczycieli związanych z:

1. Współdziałaniem z rodzicami (prawnymi opiekunami) w sprawach wychowania i nauczania dzieci, z uwzględnieniem prawa ro-

dziców (prawnych opiekunów) do znajomości zadań wynikających w szczególności z programu wychowania przedszkolnego realizowanego w danym oddziale i uzyskiwania informacji dotyczących dziecka, jego zachowania i rozwoju.

2. Planowaniem i prowadzeniem pracy wychowawczo-dydaktycznej oraz odpowiedzialnością za jej jakość.
3. Prowadzeniem obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie i zabezpieczenie potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowaniem tych obserwacji.
4. Współpracą ze specjalistami świadczącymi pomoc psychologiczno-pedagogiczną, opiekuńczą, zdrowotną i inną.³

2. Główne aspekty ramowego statutu publicznej szkoły podstawowej

Szczegółowe zadania i organizację szkoły podstawowej określa statut⁴. Reguluje on wszystkie obszary życia szkoły, przede wszystkim jednak opisuje:

1. Cele i zadania szkoły.
2. Sposób wykonywania zadań szkoły, z uwzględnieniem optymalnych warunków rozwoju ucznia, zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia.
3. Zadania zespołów nauczycielskich.
4. Szczegółowe zasady wewnątrzszkolnego oceniania uczniów.
5. Organizację oddziałów sportowych, oddziałów mistrzostwa sportowego, oddziałów integracyjnych i oddziałów specjalnych oraz organizację nauczania języka mniejszości narodowych lub grup etnicznych, jeżeli szkoła takie oddziały lub nauczanie prowadzi.
6. Organizację działalności innowacyjnej i eksperymentalnej, jeżeli szkoła taką działalność prowadzi.

---

³ Tamże.

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, (Dz. U. z dnia 19 czerwca 2001 r.), Załącznik Nr 2.

7. Organizację zajęć dodatkowych dla uczniów, z uwzględnieniem w szczególności ich potrzeb rozwojowych.
8. Formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc i wsparcie, w tym również pomoc materialna.
9. Organizację współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc dzieciom i rodzicom.
10. Organizacji formy współdziałania szkoły z rodzicami (prawnymi opiekunami) w zakresie nauczania, wychowania i profilaktyki.

Ponadto statut szkoły określa m. in:

1. szczegółowe kompetencje organów szkoły,
2. organizację szkoły,
3. zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników,
4. organizację biblioteki szkolnej i zadania nauczyciela bibliotekarza, zgodnie z potrzebami danej szkoły,
5. organizację dojazdu do szkoły,
6. organizację świetlicy szkolnej,
7. liczbę uczniów w oddziale szkoły integracyjnej oraz w oddziale integracyjnym w szkole ogólnodostępnej, która powinna wynosić od 15 do 20, w tym od 3 do 5 uczniów niepełnosprawnych,
8. liczbę uczniów w oddziale szkoły specjalnej oraz w oddziale specjalnym w szkole ogólnodostępnej.

3. Zmiany organizacyjne w edukacji przedszkolnej

Zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych dzieci do edukacji, to najskuteczniejszy sposób na wyrównywanie szans edukacyjnych. Mając to na uwadze, jednym z głównych celów systemu oświaty w ostatnich latach jest upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-5 lat. Osiągnięcie tego celu było możliwe poprzez wprowadzenie obowiązkowego wychowania przedszkolnego dla dzieci 5-letnich oraz uzupełnienie systemu edukacji innymi formami wychowania przedszkolnego.

Proces wprowadzania obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego został rozłożony na trzy lata. Od 1 września 2009 r. dzieci w wieku 5 lat miały **prawo** do wychowania przedszkolnego, co oznaczało, że samorząd gminny miał obowiązek zapewnienia bezpłatnej edukacji przedszkolnej tym pięcioletkom, których rodzice zdecydowali się posłać dziecko do przedszkola. Od 1 września 2011 r. prawo dzieci w wieku 5 lat do rocznego wychowania przedszkolnego zostało przekształcone w **obowiązek** rocznego przygotowania przedszkolnego.

Tabela 1. Edukacja przedszkolna pięcioletków.

Dziecko pięcioletnie	
prawo w roku szkolnym 2009/2010-2010/2011	obowiązek od roku szkolnym 2011/2012
Dziecko w wieku pięciu lat miało prawo do odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w: – przedszkolu – oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej – innej formie wychowania przedszkolnego	Dziecko w wieku pięciu lat ma obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w: – przedszkolu – oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej – innej formie wychowania przedszkolnego

Źródło: Opracowanie własne.

Zadaniem własnym gminy jest zapewnienie warunków do spełniania obowiązku odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego dziecka w wieku 5 lat. Ponadto gmina zobligowana jest do zorganizowania dziecku pięcioletniemu bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu dziecka lub zwrot kosztów przejazdu dziecka i opiekuna środkami komunikacji publicznej, jeżeli droga do najbliższego publicznego przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub publicznej innej formy wychowania przedszkolnego przekracza 3 km.

Obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego sześciolatków wprowadzony został w 2009 roku i obowiązywał do roku szkolnego 2014/2015 w odniesieniu do dzieci urodzonych od 1 lipca do 31 grudnia 2008 roku. Natomiast od września 2014 roku **obowiązek**

szkolny, zgodnie z tzw. „ustawę sześciolatkową”⁵, objął wszystkie dzieci siedmioletnie (rocznik 2007) oraz dzieci sześcioletnie, urodzone w okresie 1 stycznia – 30 czerwca 2008 roku. Spełnianie obowiązku szkolnego mogły rozpocząć również dzieci urodzone w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2008 roku, jeśli taka była wola ich rodziców. Od września 2015 roku obowiązek szkolny obejmie dzieci siedmioletnie, urodzone w okresie 1 lipca – 31 grudnia 2008 roku oraz wszystkie dzieci z rocznika 2009 (sześciolatki).

Tabela 2. Edukacja dzieci sześcioletnich.

Dziecko sześcioletnie	
obowiązek	obowiązek
w roku szkolnym 2009/2010 – 2013/2014, 2014/2015 (urodzone 1 lipca – 31 grudnia 2008)	w roku szkolnym 2011/2012
Dziecko w wieku sześciu lat ma obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w: – przedszkolu – oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej – innej formie wychowania przedszkolnego	Dziecko w wieku sześciu lat (urodzone od 1 stycznia – 30 czerwca 2008 r. oraz 2009) ma obowiązek rozpocząć naukę w klasie I szkoły podstawowej
	w roku szkolnym 2014/2015 dziecko w wieku sześciu lat (urodzone od 1 stycznia – 31 grudnia 2008 r. oraz 2009 r.) ma obowiązek rozpocząć naukę w klasie I szkoły podstawowej

Źródło: Opracowanie własne.

W dniu 13 czerwca 2013 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw tzw. „ustawę przedszkolną”.⁶

5 Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1265. tzw. „ustawa sześciolatkowa”)

6 Ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw tzw. „ustawę przedszkolną”. (Dz. U. poz. 827)

Ustawa obowiązuje od 1 września 2013 r. Jest ona konsekwencją zapowiedzi Rządu o konieczności wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań z zakresu wychowania przedszkolnego, poprzez dotowanie z budżetu państwa w związku z systematycznym zwiększaniem dostępności wychowania przedszkolnego.

Od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku od 3 do 5 lat będą miały zapewnione miejsca realizacji wychowania przedszkolnego w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego, w których ustawowo zostanie ograniczona wysokość opłat pobieranych od rodziców za korzystanie przez ich dzieci z wychowania przedszkolnego. Obecnie dotyczy to dzieci 5-letnich, a od 1 września 2015 r. dzieci 4-letnich.

Najważniejsze zmiany zapisane w ustawie to:

1. Wprowadzenie dotacji celowej dla gmin na zwiększenie liczby miejsc i poprawę warunków wychowania przedszkolnego, gdzie dotacja rekompensuje gminie niższe dochody w związku ze zmniejszeniem opłat ponoszonych przez rodziców, pozwala na tworzenie dodatkowych miejsc wychowania przedszkolnego i umożliwia podnoszenie jakości edukacji przedszkolnej.
2. Ograniczenie wysokości opłat pobieranych od rodziców za czas przekraczający ustalony przez radę gminy czas bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki – od 1 września 2013 r. opłata ta nie może przekraczać 1 zł za każdą godzinę zajęć.
3. Zapewnienie możliwości korzystania z przedszkoli niepublicznych, w których opłaty za czas świadczonego bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki będą takie same jak w przedszkolach gminnych.
4. Podobne rozwiązanie dotyczy niepublicznych innych form wychowania przedszkolnego – wówczas dotacja zwiększona została do 50%.
5. Wprowadzona została możliwość realizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka w innych formach wychowania przedszkolnego.
6. Od 1 września 2016 roku oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych zostaną przekształcone w przedszkola, przy jednoczesnym utworzeniu zespołów szkolno-przedszkolnych.

Odpowiedzią na potrzeby wyrównywania szans edukacyjnych dzieci jest również uzupełnienie systemu edukacji innymi formami wychowania przedszkolnego.

Do 2008 r. dzieci w wieku przedszkolnym miały do wyboru dwie formy realizacji edukacji przedszkolnej, były to przedszkola i oddziały przedszkolne przy szkole podstawowej. Ministerstwo Edukacji Narodowej stworzyło możliwości prawne dla organizowania innych form wychowania przedszkolnego poprzez wdrażanie na terenach wiejskich całej Polski, projektów *Alternatywne formy edukacji przedszkolnej* w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Rozwój Zasobów Ludzkich 2005 – 2008. Projekty *Alternatywne formy edukacji przedszkolnej*, realizowane przez różne organizacje pozarządowe, fundacje i stowarzyszenia, pokazały ogromną siłę, a także determinację środowisk lokalnych. Ośrodki edukacji przedszkolnej stały się miejscem integracji społeczności lokalnych, miejscem spotkań rodziców, a czasem pełniły funkcję centrum kultury i edukacji na wsi. Przepisy wprowadzone nowelizacją ustawy o systemie oświaty i wydane na ich podstawie *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania*⁷ dały gminom oraz innym osobom prawnym, a także fizycznym, możliwość organizowania wychowania przedszkolnego w formach innych niż przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych.

Na przestrzeni ostatnich lat wprowadzono zmiany w zakresie warunków tworzenia i organizowania zespołów przedszkolnych i punktów przedszkolnych⁸. Rozporządzenie określa warunki tworzenia oraz zasady działania publicznych i niepublicznych innych form wy-

7 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 stycznia 2008 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania, (Dz. U. z 2008 r. nr 7, poz. 38 (załącznik nr 1. wraz ze zmianami).

8 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z 2010 r. nr 161, poz. 1080)

chowania przedszkolnego, uwzględnia możliwość prowadzenia zajęć tylko w niektóre dni tygodnia oraz ustala minimalny dzienny wymiar godzin nauczania, wychowania i opieki. Wychowanie przedszkolne może więc być prowadzone w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w następujących innych formach:

1. W zespołach wychowania przedszkolnego – gdzie zajęcia są prowadzone w niektóre dni tygodnia.
2. W punktach przedszkolnych – gdzie zajęcia są prowadzone codziennie.

Warto jeszcze raz przypomnieć, że wszystkie formy edukacji przedszkolnej mają obowiązek realizowania podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

4. Organizacja pracy w zespołach i punktach przedszkolnych

Zajęcia w zespole wychowania przedszkolnego mogą być prowadzone w niektóre dni tygodnia, minimum 3 godziny w ciągu jednego dnia i minimum 12 godzin w ciągu tygodnia.

Punkt przedszkolny natomiast realizuje zajęcia we wszystkie dni robocze w tygodniu przez cały rok szkolny, z wyjątkiem przerw ustalonych przez organ prowadzący. Podstawowym kryterium odróżniającym obie formy jest częstotliwość prowadzonych w nich zajęć. Dzienny wymiar godzin zajęć nauczania, wychowania i opieki świadczonych w innych formach wychowania przedszkolnego zależy, od liczebności grup dzieci w punkcie przedszkolnym lub zespole wychowania przedszkolnego i wynosi:

- 12 godzin w grupie 3-12 dzieci,
- 16 godzin w grupie 17-20 dzieci,
- 20 godzin w grupie 21-25 dzieci,
- 25 godzin w grupie 26-30 dzieci.

Wymiar czasu pracy zespołu przedszkolnego i punktu przedszkolnego – zależnie od lokalnych potrzeb i możliwości – może być wyższy niż określają przepisy. Czas pracy powinien być elastyczny, dostosowany do

liczebności grupy dzieci oraz do potrzeb i oczekiwań rodziców, aby zapewnić możliwość realizowania wymagań, wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

5. Podstawa programowa w literaturze przedmiotu

Podstawa programowa to „akt prawny o charakterze rozporządzenia, które stanowi właściwy minister do spraw oświaty i wychowania. Reguluje bieżące działania edukacyjne, wyznacza kierunki przyszłej pracy dydaktyczno-wychowawczej na kolejnych szczeblach systemu edukacji (...). Podstawa programowa, obok ustawy o systemie oświaty, jest **najważniejszym dokumentem**, normującym pracę szkół wszystkich obowiązkowych szczebli kształcenia”.⁹

Jak pisze D. Waloszek: „Podstawa programowa jest ustawowym dokumentem obowiązującym wszystkich nauczycieli w Polsce, niezależnie od rodzaju instytucji i podmiotów je prowadzących (...) stanowi minimum cywilizacyjne, poza które „zejść” nie można. Określa więc zakres niezbędnych wiadomości i umiejętności koniecznych do życia (...)”¹⁰. W związku z tym, niezwykle istotnym zadaniem dla studentów – przyszłych nauczycieli jest dogłębne poznanie podstawy programowej wraz z wprowadzanymi przez Ministerstwo Edukacji Narodowej zmianami, rozumienia zalecanych warunków i sposobów realizacji oraz uwzględnienia ich w projektowaniu i organizacji pracy wychowawczo-dydaktycznej.

A. Klim-Klimaszewska wskazuje: „Podstawa programowa ma charakter otwarty, pozwala na przyjmowanie różnych rozwiązań metodycznych oraz stwarza możliwość konstruowania różnych programów (...)”¹¹.

9 J. Kędzierska, *Podstawa programowa*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 480.

10 D. Waloszek, *Program w edukacji dzieci. Geneza, istota, kryteria*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2005, s. 168.

11 A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2005, s. 55.

Podstawa programowa precyzyjnie określa cele, obowiązkowe treści kształcenia oraz umiejętności opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań. Dotyczą one wiedzy umiejętności, które powinien posiadać uczeń/wychowanek o przeciętnych uzdolnieniach po zakończeniu każdego etapu edukacyjnego. Podstawa programowa kształcenia ogólnego umożliwia ponadto ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych.

Treści kształcenia muszą znaleźć swoje odzwierciedlenie w programach wychowania (nauczania) oraz stanowią podstawę do opracowywania programów własnych.

6. Programy wychowania/nauczania

Warto przypomnieć, że podstawa programowa nie jest programem nauczania. Zakres kształcenia i wychowania określony w tym dokumencie musi być rozszerzany w autorskich programach. Podstawa programowa zobowiązuje nauczyciela do wzbogacania i pogłębiania treści nauczania stosownie do możliwości i uzdolnień jego wychowanków. Program wychowania/nauczania jest jedynie narzędziem do realizacji podstawy programowej.

Program jest podstawą planowania i organizowania pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu i w szkole. Opracowany w oparciu o podstawę programową ma on charakter autorski. Program należy traktować jako „zestaw podstawowych treści nauczania zawierający mniej lub bardziej uszczegółowione hasła programowe, których nie wolno pominąć w procesie nauczania(...)”¹²

Program autorski musi odpowiadać ściśle określonym kryteriom. „Pierwszą i podstawową cechą każdego programu nauczania musi być jego całkowita zgodność z podstawami programowymi. Dokument programowy powinien zatem uwzględniać całość zawartości podstawy, tak, by owa zawartość stanowiła trzon i część wspólną. Nie pozostaje to w sprzeczności z faktem, że oprócz treści zgodnych

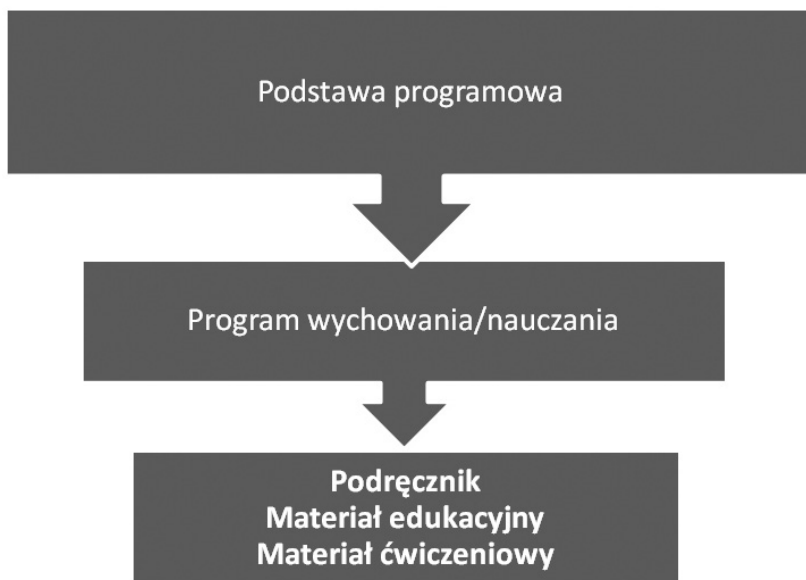
---

¹² D. Skulicz, *Program (kształcenia, nauczania, szkolny)*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 961.

z podstawą programową dokument programowy może i powinien zawierać dodatkowe treści spójne z tymi, które wskazano w podstawie”.

13

Schemat 1. Zależność między podstawą programową a programem nauczania i podręcznikiem

Źródło: Opracowanie własne

Nauczyciel może opracować program samodzielnie albo we współpracy z innymi nauczycielami. Może również zaproponować program opracowany przez innego autora lub autorów, albo program opracowany przez innego autora wraz z dokonanymi zmianami.

Dyrektor dopuszcza do użytku w przedszkolu lub szkole programy po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Stanowią one odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania.

Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. podaje definicje programu oraz określa szczegółowe warunki, jakie ma spełniać dopuszczany do użytku

13 H. Komorowska, *O programach prawie wszystko*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999, s. 77.

program: program wychowania przedszkolnego lub program nauczania do danych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego to opis sposobu realizacji:

1. Celów wychowania lub kształcenia.
2. Treści nauczania ustalonych odpowiednio w podstawie programowej wychowania przedszkolnego lub podstawie programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów, dla których jest przeznaczony.¹⁴ Program wychowania/nauczania do zajęć edukacyjnych na dany etap edukacyjny przedstawia dyrektorowi przedszkola lub szkoły nauczyciel lub zespół nauczycieli, programy nauczania mogą być przygotowane w sposób i w formie ustalonej w danej szkole.

Ustawa wprowadza także wiele zmian dotyczących podręczników szkolnych. Zmiany dotyczą między innymi:

1. nałożenia na szkoły podstawowe i gimnazja obowiązku zapewnienia uczniom bezpłatnego dostępu do podręczników,
2. nałożenia na ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zadania wyposażenia szkół podstawowych w bezpłatny podręcznik,
3. wprowadzenia dotacji celowej dla organów prowadzących z przeznaczeniem na zakup podręczników,
4. wprowadzenia wymogu, aby szkolny zestaw podręczników obejmował po jednym podręczniku do danych zajęć edukacyjnych w danej klasie,
5. umożliwienia rodzicom wpływu na ustalanie szkolnego zestawu podręczników.

Zdefiniowano również pojęcia: „podręcznik”, „materiał edukacyjny” oraz „materiał ćwiczeniowy”. Przez „podręcznik” należy rozumieć podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego.

„Materiał edukacyjny” zdefiniowany został jako materiał zastępujący lub uzupełniający podręcznik, umożliwiający realizację programu nauczania, mający postać papierową lub elektroniczną.

---

14 Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw zw. „duża ustawa podręcznikowa”.

„Materiał ćwiczeniowy” zaś, to materiał przeznaczony dla uczniów służący utrwalaniu przez nich wiadomości i umiejętności.

Realizując program nauczania, nauczyciel może zdecydować, czy realizować go z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego, czy realizować go bez ich zastosowania. W przypadku realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, zespół nauczycieli prowadzących nauczanie w klasach I-III szkoły podstawowej przedstawia dyrektorowi szkoły propozycję jednego podręcznika, do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej oraz jednego podręcznika do zajęć z zakresu języka obcego nowożytnego, a także propozycje materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych. Dyrektor ustala zestaw podręczników i materiałów edukacyjnych obowiązujący we wszystkich oddziałach przez co najmniej trzy lata szkolne oraz materiałów ćwiczeniowych obowiązujących w poszczególnych oddziałach w danym roku szkolnym, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady rodziców. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów mają prawo bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych, przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego. Zmiana ta wprowadzana jest stopniowo od roku szkolnego 2014/2015.

Dyrektor szkoły zobowiązany jest do wykonywania czynności związanych z zakupem i gospodarowaniem oraz ustaleniem warunków korzystania z tych podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych w okresie co najmniej trzech lat. Szkoła podstawowa i gimnazjum zobowiązana jest do nieodpłatnego wypożyczenia uczniom podręczników lub materiałów edukacyjnych. W ustawie szczegółowo opisano uproszczone procedury zamówień publicznych dla szkół przy zakupie podręczników i materiałów edukacyjnych oraz sposób przekazania i rozliczania dotacji celowej. Na zakup podręczników jednostki samorządu terytorialnego będą otrzymywały dotację z budżetu państwa, udzielaną przez wojewodę. Określono także maksymalną wysokość dotacji na jednego ucznia, uwzględniając typ szkoły oraz rodzaj zajęć.

7. Efekty kształcenia w przedszkolu i szkole

Filozofia zmiany podstaw programowych, na wszystkich etapach edukacji, polega m.in. na przyjęciu języka efektów, którym podstawy są zapisane (przywiązywanie szczególnej wagi do efektów kształcenia wyraźnie widoczne jest w systemach edukacji wielu krajów europejskich). Oznacza to, określenie katalogu wymagań na koniec każdego etapu edukacyjnego, a jednocześnie definiowanie obowiązków przedszkola i szkoły wobec ich wychowanków i uczniów. Precyzyjny opis wymagań zapewnia spójność procesu nauczania i wychowania w obrębie całego systemu oświaty.

Zgodnie z duchem reformy programowej, edukacja przedszkolna gwarantuje jednakowy poziom umiejętności dzieci rozpoczynających naukę w szkole. Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego zapewnia ciągłość pomiędzy programem edukacji przedszkolnej i programem kształcenia wczesnoszkolnego i dalej aż do ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. Zatem język efektów ma swoje uzasadnione miejsce w podstawie programowej na każdym etapie edukacji. Można powiedzieć, że z jednej strony jest to język wymagań w stosunku do nauczyciela, z drugiej zaś strony język efektów w stosunku do dziecka.

8. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego

8. 1. Etiologia zmian podstawy programowej wychowania przedszkolnego

Na przestrzeni ostatnich lat Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło wiele zmian w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. Wykaz tego dokumentu obowiązującego po 1989 roku przedstawia zestawienie tabelaryczne (tabela 3).

Projekty nowych podstaw programowych wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego, opracowane zostały przez zespół ekspertów reprezentujących świat nauki, środowisko nauczycieli oraz metodyków, były konsultowane i poddane szerokiej dyskusji społecznej.

Tabela 3. Wykaz podstaw programowych wychowania przedszkolnego wydanych rozporządzeniami MEN po 1989 roku.¹⁵

Data rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej	Opublikowano w:	Nazwa
11. 04. 1992 r.	Monitor Polski Nr 12 Poz. 86 z 1992 r.	Minimum programowe wychowania przedszkolnego dla dzieci 3 – 6-letnich
01. 12. 1999 r.	Dz. U. nr 2 poz. 18 z dn. 17. 01. 2000 r.	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych
26. 02. 2002 r.	Dz. U. nr 51 poz. 458 z dn. 9. 05. 2002 r.	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych
23. 08. 2007 r.	Dz. U. nr 157 poz. 1100 z dn. 31. 08. 2007 r.	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych
23. 12. 2008 r.	Dz. U. nr 4 poz. 17 z dn. 15. 01. 2009 r.	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego
30. 05. 2014 r.	Dz. U. z 2014 r., poz. 803 z dn. 18. 06. 2014 r.	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego

Źródło: J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawa pedagogiki przedszkolnej z metodyką*.

Od 1 września 2009 roku podstawa programowa obowiązkowo realizowana jest w:

- przedszkolach,
- oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych,
- innych formach wychowania przedszkolnego – tzn. w zespołach wychowania przedszkolnego oraz punktach przedszkolnych.

¹⁵ J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawa pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum, Wyd. WAM, Kraków 2013, s. 295.

Aktualnie obowiązująca podstawa programowa wychowania przedszkolnego stanowi załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.¹⁶

8. 2. Różnice i podobieństwa pomiędzy poprzednimi a nową podstawą programową

Tabela 4. Zestawienie różnic i podobieństw pomiędzy poprzednimi a nową podstawą programową wychowania przedszkolnego

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2002	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2008	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2014
Wskazuje do kogo jest skierowana (dzieci od trzeciego roku życia do rozpoczęcia nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej) i co obejmuje wychowanie przedszkolne (wspomaganie rozwoju i wczesną edukację).	Wskazuje do kogo jest skierowana (dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym) i co opisuje (proces wspomaganie rozwoju i edukacji).	Zmienia tytuł podstawy programowej, usuwa słowa „oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych”. Wskazuje do kogo jest skierowana (dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym) i co opisuje (proces wspomaganie rozwoju i edukacji).
Określa najważniejsze formy i najbardziej ogólne funkcje zadania wychowania przedszkolnego w jakim jest realizowana. Określa ogólne cele.	Określa najważniejsze formy i najbardziej ogólne funkcje zadania wychowania przedszkolnego w jakim jest realizowana. Szczegółowo określa cele w zakresie wszystkich obszarów działalności przedszkola.	Określa najważniejsze formy i najbardziej ogólne funkcje i zadania wychowania przedszkolnego w jakim jest realizowana. Zachowuje dotychczasowy katalog celów, uzupełnia o dwa kolejne: – przygotowanie do posługiwania się językiem obcym nowożytnym (...), – podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, (...).
Wskazuje funkcje przedszkola wobec rodziny i sposoby realizacji tych funkcji.	Wskazuje funkcje przedszkola wobec rodziny i sposoby realizacji tych funkcji. Podkreśla rolę współpracy z rodzicami w zakresie edukacji zdrowotnej. Dookreśla współpracę z rodzicami akcentując ich rolę w procesie edukacji.	Wskazuje funkcje przedszkola wobec rodziny i sposoby realizacji tych funkcji. Podkreśla rolę współpracy z rodzicami w zakresie edukacji zdrowotnej. Dookreśla współpracę z rodzicami akcentując ich rolę w procesie edukacji.
Charakteryzuje się syntetycznym sposobem określenia celów wychowania przedszkolnego.	Cechuje się rozbudowanym sposobem określenia celów wychowania przedszkolnego. Określa dziesięć celów.	Cechuje się rozbudowanym sposobem określenia celów wychowania przedszkolnego. Określa dwanaście celów oraz wskazówki i zalecenia jak je realizować.

¹⁶ Rozporządzenie z dnia 30 maja 2014 r. Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 803).

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2002	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2008	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2014
<p>Określa cztery obszary, w ramach których nauczyciel realizuje, wynikające z celów wychowania przedszkolnego, zadania dostosowane do potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poznawanie i rozumienie siebie i świata. 2. Nabywanie umiejętności poprzez działanie. 3. Odnajdywanie swojego miejsca w grupie rówieśniczej, wspólnocie. 4. Budowanie systemu wartości. 	<p>Wyznacza piętnaście obszarów, w których realizowane mają być cele wychowania przedszkolnego poprzez wspomaganie rozwoju, wychowanie i kształcenie dzieci:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kształtowanie umiejętności społecznych. 2. Kształtowanie czynności samoobsługowych. 3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci. 4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych. 5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci. 6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych. 7. Wychowanie przez sztukę – teatr. 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka. 9. Wychowanie przez sztukę – plastyka. 10. Wspomaganie rozwoju umysłowego. 11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń. 12. Wychowanie do poszanowania roślin i zwierząt. 13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania. 15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne. 	<p>Wyznacza siedemnaście obszarów, w których realizowane mają być cele wychowania przedszkolnego poprzez wspomaganie rozwoju, wychowanie i kształcenie dzieci:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kształtowanie umiejętności społecznych. 2. Kształtowanie czynności samoobsługowych. 3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci. 4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych. 5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci. 6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych. 7. Wychowanie przez sztukę – teatr. 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka. 9. Wychowanie przez sztukę – plastyka. 10. Wspomaganie rozwoju umysłowego. 11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń. 12. Wychowanie do poszanowania roślin i zwierząt. 13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania. 15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne. 16. Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym. 17. Przygotowanie do posługiwania się językiem mniejszości narodowej lub etnicznej lub językiem regionalnym dzieci należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.
	<p>Zawiera wiele treści wychowawczych – silne nasycenie treści wychowawczych każdego z obszarów działalności przedszkola.</p>	<p>Zawiera wiele treści wychowawczych – silne nasycenie treści wychowawczych każdego z obszarów działalności przedszkola.</p>
<p>Formułuje treści i zadania (czasem ogólnie, innym razem szczegółowo) do zrealizowania w poszczególnych obszarach.</p>	<p>Sformułowanym obszarem podporządkowuje umiejętności oraz wiadomości, jakimi powinny wykazać się dzieci przeciętnych uzdolnieniach, kończące przedszkole.</p> <p>Wyszczególnia warunki i sposoby realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego (zaleca określone proporcje zagospodarowania czasu przebywania w przedszkolu, w rozliczeniu tygodniowym).</p>	<p>Sformułowanym obszarem podporządkowuje umiejętności oraz wiadomości, jakimi powinny wykazać się dzieci o przeciętnych uzdolnieniach, kończące przedszkole.</p> <p>Wyszczególnia warunki i sposoby realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego (zaleca określone proporcje zagospodarowania czasu przebywania w przedszkolu, w rozliczeniu tygodniowym).</p>

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2002	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2008	Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z roku 2014
	Precyzuje zadania nauczycieli dotyczące prowadzenia obserwacji pedagogicznych oraz dokonywania diagnozy przedszkolnej (w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki w I klasie), a także wskazuje cele diagnozy. Podkreśla szczególną konieczność poznania przez nauczyciela przedszkola podstawy programowej klasy I szkoły podstawowej.	Precyzuje zadania nauczycieli dotyczące prowadzenia obserwacji pedagogicznych oraz dokonywania diagnozy przedszkolnej (w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki w I klasie), a także wskazuje cele diagnozy. Podkreśla szczególną konieczność poznania przez nauczyciela przedszkola podstawy programowej klasy I szkoły podstawowej.
	Zawiera komentarz do podstawy programowej autorstwa prof. dr hab. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej (przedstawia argumenty uzasadniające formułę i treści zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, ciągłość edukacyjną, określenie ram czasowych dla głównych form dziecięcej aktywności).	

Źródło: Opracowanie własne

Aktualnie obowiązująca podstawa programowa wychowania przedszkolnego posiada pewne elementy wspólne z poprzednimi podstawami (np. określenie funkcji, celów i zadań wychowania przedszkolnego), ale też różni się pod wieloma względami. Przedstawione zestawienie streszczenia zapisów akcentują podobieństwa i różnice.

8. 3. Opis zmian dotyczących podstawy programowej wychowania przedszkolnego

Dużym wyzwaniem dla studentów – przyszłych nauczycieli jest wnikliwe poznanie podstawy programowej oraz zdobycie umiejętności analizowania jej zapisów w aspekcie teoretycznym i praktycznym. Spójrzmy więc na aktualnie obowiązującą podstawę programową i na zmiany jakie wprowadza nowa podstawa programowa w wychowaniu przedszkolnym.

Od 1 września 2014 roku **Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego**¹⁷ obowiązkowo realizowana jest w:

1. przedszkolach,

¹⁷ Tamże.

2. oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych do 31 sierpnia 2016 r. (z dniem 1 września 2016 r. staną się, z mocy prawa, przedszkolami wchodzącymi w skład zespołu szkolno-przedszkolnego),
3. oraz innych formach wychowania przedszkolnego – tzn. w zespołach wychowania przedszkolnego oraz punktach przedszkolnych,
4. ośrodkach umożliwiających dzieciom z upośledzeniem umysłowym z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego.

Doprecyzowano również, że przedszkola, inne formy wychowania przedszkolnego oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego dziecka, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Wskazano, że dzieciom niepełnosprawnym, w tym dzieciom z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, wychowanie przedszkolne dostosowuje się ponadto do ich możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i zawarte w niej zalecenia realizowana jest niezależnie od formuły organizacyjnej wychowania przedszkolnego, ze względu na zapewnienie właściwego poziomu edukacji przedszkolnej w zróżnicowanych placówkach oświatowych.

8. 4. Struktura podstawy programowej wychowania przedszkolnego

Dokument składa się z trzech głównych komponentów. Są to:

1. cele,
2. obszary edukacyjne,
3. zalecane warunki i sposób realizacji.

Cele wychowania przedszkolnego odnoszą się do wielostronnego wspomaganie wszystkich sfer rozwoju dziecka: umysłowego, fizycznego, emocjonalnego i społecznego, a także kładą nacisk na dobre przygotowanie do nauki w szkole i radzenie sobie w różnych sytuacjach życiowych. Cele podstawy programowej realizowane mają być we wszystkich obszarach działalności edukacyjnej przedszkola. W każdym z siedemnastu obszarów treści ujęte są w formułę pożąda-

nych umiejętności i wiadomości, którymi powinny wykazać się dzieci po zakończonej edukacji przedszkolnej. Poniżej zestawiono treści poszczególnych obszarów edukacyjnych w ujęciu tabelarycznym.

Tabela 5. Treści poszczególnych obszarów edukacyjnych podstawy programowej.

Lp.	Nazwa obszaru edukacyjnego	Zakres kompetencji dziecka po zakończonej edukacji przedszkolnej
1.	Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obdarza uwagą dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują. Grzecznie zwraca się do innych w domu, w przedszkolu, na ulicy. 2. Przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (stara się współdziałać w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych. 3. W miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i próbuje przewidywać skutki swoich zachowań. 4. Wie, że nie należy chwalić się bogactwem i dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach, a także, że nie należy wyszydzać i szykanować innych. 5. Umie się przedstawić: podaje swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania. Wie komu można podawać takie informacje.
2.	Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Umie poprawnie umyć się i wytrzeć oraz umyć zęby. Właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków, nakrywa do stołu i sprząta po sobie. 2. Samodzielnie korzysta z toalety. 3. Samodzielnie ubiera się i rozbiera, dba o osobiste rzeczy i nie naraża ich na zgubienie lub kradzież. 4. Utrzymuje porządek w swoim otoczeniu.
3.	Wspomaganie rozwoju mowy oraz innych umiejętności komunikacyjnych dzieci.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwraca się bezpośrednio do rozmówcy, stara się mówić poprawnie pod względem artykulacyjnym, gramatycznym, fleksyjnym i składniowym. 2. Mówi płynnie, niezbyt głośno, dostosowując ton głosu do sytuacji lub komunikuje się w inny zrozumiały sposób. 3. Uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach. 4. W zrozumiały sposób mówi lub w inny sposób komunikuje o swoich potrzebach i decyzjach.

Lp.	Nazwa obszaru edukacyjnego	Zakres kompetencji dziecka po zakończonej edukacji przedszkolnej
4.	Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przewiduje, w miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach). 2. Grupuje obiekty w sensowny sposób (klasyfikuje) i formułuje uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne. 3. Stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje przewidywać, co się może zdarzyć.
5.	Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dbą o swoje zdrowie. Zaczyna orientować się w zasadach zdrowego żywienia. 2. Dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie leków i zastrzyki są konieczne. 3. Jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości, jeżeli jest dzieckiem mniej sprawnym ruchowo. 4. Uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach w ogrodzie przedszkolnym, w parku, na boisku, w sali gimnastycznej.
6.	Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wie, jak trzeba zachować się w sytuacji zagrożenia i gdzie można otrzymać pomoc, umie o nią poprosić. 2. Orientuje się w bezpiecznym poruszaniu się po drogach i w korzystaniu ze środków transportu. 3. Zna zagrożenia płynące ze świata ludzi, roślin oraz zwierząt i unika ich. 4. Wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (np. środków czystości). 5. Próbuje samodzielnie i bezpiecznie organizować sobie czas wolny w przedszkolu i w domu. ma rozeznanie, gdzie można się bezpiecznie bawić, a gdzie nie.
7.	Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wie, jak należy się zachować na uroczystościach, np. na koncercie, festynie, przedstawieniu, w teatrze, w kinie. 2. Odgrywa role w zabawach parateatralnych, posługując się mową, mimiką, gestem i ruchem. 3. Umie posługiwać się rekwizytami (np. maską).

Lp.	Nazwa obszaru edukacyjnego	Zakres kompetencji dziecka po zakończonej edukacji przedszkolnej
8.	Wychowanie przez sztukę – Muzyka: różne formy aktywności muzyczno-ruchowej (śpiew, gra, taniec).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe, chętnie uczestniczy w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu. 2. Dostrzega zmiany charakteru muzyki (np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku) i wyraża je ruchem. 3. Wyraża stany emocjonalne, pojęcia i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej instrumentalnej (z użyciem instrumentów perkusyjnych oraz innych przedmiotów), wokalne i ruchowe. 4. W skupieniu słucha muzyki, w tym także muzyki poważnej.
9.	Wychowanie przez sztukę –różne formy plastyczne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Umie wypowiadać się w różnych technikach plastycznych i przy użyciu elementarnych środków wyrazu (takich jak kształt i barwa) w postaci prostych kompozycji form konstrukcyjnych. 2. Przejawia, w miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu. 3. Wykazuje zainteresowanie malarstwem, rzeźbą i architekturą (także architekturą zieleni i architekturą wnętrz).
10.	Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych),mapoczuciesprawstwa(potrafię to zrobić) i odczuwa radość z wykonanej pracy. 2. Używa właściwie prostych narzędzi podczas majsterkowania. 3. Interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym), próbuje rozumieć, jak one działają, i zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich.
11.	Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku. 2. Podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody (np. nie stoi pod drzewem w czasie burzy, nie zdejmuje czapki w mroźną pogodę). 3. Wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji, np. że będzie padał deszcz, śnieg, wiał wiatr. Stosuje się do podawanych informacji w miarę swoich możliwości.

Lp.	Nazwa obszaru edukacyjnego	Zakres kompetencji dziecka po zakończonej edukacji przedszkolnej
12.	Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nazywa oraz wyróżnia rośliny i zwierzęta żyjące w różnych środowiskach przyrodniczych, np. na polu, na łące, w lesie. 2. Wie, jakie warunki są potrzebne do rozwoju zwierząt (przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm) i wzrostu roślin (światło, temperatura). 3. Potrafi wymienić zmiany zachodzące w życiu roślin i zwierząt w kolejnych porach roku. 4. Wie, w jaki sposób człowiek może je chronić i pomóc im, np. przetrwać zimę.
13.	Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczy objekty i odróżnia błędne liczenie od poprawnego. 2. Wyznacza wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub na innych zbiorach zastępczych. 3. Ustala równoliczność dwóch zbiorów, a także posługuje się liczebnikami porządkowymi. 4. Rozróżnia stronę lewą i prawą, określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby i w odniesieniu do innych obiektów. 5. Wie, na czym polega pomiar długości, i zna proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą. 6. Zna stałe następstwo dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku.
14.	Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potrafi określić kierunki oraz miejsca na kartce papieru, rozumie polecenia typu: narysuj kółko w lewym górnym rogu kartki, narysuj szlaczek, zaczynając od lewej strony kartki. 2. Potrafi uważnie patrzeć (organizuje pole spostrzeżeń), aby rozpoznać i zapamiętać to, co jest przedstawione na obrazkach. 3. Dysponuje sprawnością rąk oraz koordynacją wzroku - ruchową potrzebną do rysowania, wycinania i nauki pisania. 4. Interesuje się czytaniem i pisanem. jest gotowe do nauki czytania i pisania. 5. Słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich. interesuje się książkami. 6. Układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, dzieli wyrazy na sylaby. wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej. 7. Rozumie sens informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz często stosowanych oznaczeń i symboli, np. w przedszkolu, na ulicy, na dworcu.

Lp.	Nazwa obszaru edukacyjnego	Zakres kompetencji dziecka po zakończonej edukacji przedszkolnej
15.	Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wymienia imiona i nazwiska osób bliskich, wie, gdzie one pracują, czym się zajmują. 2. Zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych pełnionych przez ważne osoby, np. policjanta, strażaka. 3. Wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa. 4. Nazywa godło i flagę państwową, zna polski hymn i wie, że Polska należy do Unii Europejskiej. 5. Wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa.
16.	Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych. 2. Rozumie bardzo proste polecenia i reaguje na nie. 3. Powtarza rymowanki, proste wierszyki i śpiewa piosenki w grupie. 4. Rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.
17.	Przygotowanie do posługiwania się językiem mniejszości narodowej lub etnicznej lub językiem regionalnym dzieci należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczestniczy w zabawach prowadzonych w języku mniejszości narodowej lub etnicznej lub języku regionalnym. 2. Rozumie bardzo proste polecenia wydawane w języku mniejszości narodowej lub etnicznej lub języku regionalnym i reaguje na nie.

Źródło: Podstawa programowa wychowania przedszkolnego¹⁸

W wyniku wprowadzenia zmiany w podstawie programowej wychowania przedszkolnego dopisany został nowy obszar działalności edukacyjnej przedszkola (obszar pkt16), zawierający wykaz umiejętności i wiadomości w zakresie **posługiwania się językiem obcym**

¹⁸ Rozporządzenie z dnia 30 maja 2014 r. Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 803).

nowożytnym, które dziecko powinno posiadać po zakończeniu edukacji przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego.

Nauka języka obcego nowożytnego rozpoczyna się obecnie wraz z początkiem obowiązkowej nauki w szkole. Wszyscy uczniowie klasy I szkoły podstawowej uczą się podstawowych zwrotów, prostych piosenek, słuchają opowiadań i powtarzają wierszyki w języku obcym nowożytnym. Pomimo tego, że klasa I szkoły podstawowej to wczesny etap edukacji dziecka, to wiele umiejętności i kompetencji rozwija się już na etapie przedszkolnym. W tym okresie dzieci są też gotowe do kontaktu z językiem obcym nowożytnym¹⁹. MEN w uzasadnieniu wprowadzanych zmian odwołuje się do badań naukowych oraz psychologii rozwojowej, wskazując ogromne możliwości rozwojowe małych dzieci.

„Badania nad wczesną dwujęzycznością potwierdzają, że dzieci od urodzenia posiadają naturalną gotowość do przyswajania więcej niż jednego języka. W wieku przedszkolnym ich aparat mowy jest w pełnej gotowości do artykułowania nowych, nieznanych w mowie ojczyźnej dźwięków. To ważny moment rozwojowy, w którym dzięki nowemu dla dziecka doświadczeniu, polegającemu na powtarzaniu oraz zapamiętywaniu całych zwrotów w języku obcym oraz melodii języka, tworzą się podstawy systemu neurolingwistycznego, który będzie odpowiedzialny za posługiwanie się językiem w późniejszych latach. Co więcej, to czaski dzieci nie zdążyły jeszcze nabrać uprzedzeń czy zahamowań przed odejmowaniem prób zabawy z nowymi dźwiękami, eksperymentowania z nimi i zabawy w ich powtarzanie, często w sposób twórczy i zaskakująco pomysłowy.

Czas spędzany przez dzieci w przedszkolu to dobry moment na osvajanie wielu obszarów wiedzy, w tym również świadomości językowej poprzez porównywanie swojego języka z obcym. (...) Zetknięcie się językiem obcym i elementami kultury innego kraju rozwija świadomość własnego języka i kultury, w której dziecko wyrasta”²⁰.

19 Uzasadnienie do projektu rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych.

20 Tamże.

Warto też podkreślić, że kontakt z językiem obcym w przedszkolu ma na celu zbudowanie pozytywnej postawy wobec nauki języków obcych w kolejnych etapach obowiązkowej edukacji w szkole.

Obecnie nauka języka obcegonowożytnego, zwłaszcza angielskiego, jest już prowadzona w wielu przedszkolach. Ponadto niektórym dzieciom rodzice zapewniają już kontakt z językiem obcym w domu lub podczas dodatkowych zajęć. Dotyczy to jednak wciąż niewielkiej grupy dzieci. Uzupełnienie podstawy programowej o regulacje dotyczące języka obcego wyrówna szanse dzieci ze wszystkich rodzin. Każde dziecko korzystające z wychowania przedszkolnego będzie miało prawo do bezpłatnej edukacji z języka obcego nowożytnego realizowanej w ramach obowiązkowej podstawy programowej.

Ponadto, w podstawie programowej w obszarze „*Wspomaganie rozwoju mowy dziecka*” wskazano na konieczność rozwijania nie tylko mowy dziecka, ale także jego umiejętności komunikowania się w inny sposób. Mათ szczególnieznacznie w przypadku dzieci, które z powoduniepełnosprawnościniemogą opanować umiejętności mówienia lub napotykJą na duże trudności w tym zakresie. Niezwykle istotne w takim przypadku jest rozwijanie umiejętności komunikacji dziecka z otoczeniem, w dostępnej dla danego dziecka formie, wspierany przez nauczycieli logopedów.

Zalecane warunki i sposób realizacji zawierają wskazówki, jak realizować opisane w podstawie programowej cele wychowania przedszkolnego. Podkreśla się potrzebę zapewniania dzieciom możliwości:

1. osłuchania się z językiem obcym poprzez przebywanie w środowisku, w którym jest on używany,
2. rozwijania wrażliwości na system dźwięków występujący w języku innym niż ojczysty oraz ćwiczenia swojego aparatu mowy, bawiąc się dźwiękami, intonacją i rytmem języka obcego,
3. kształtowania zainteresowania i pozytywnego nastawienia do języka obcego.²¹

---

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

W „Zalecanych warunkach i sposobie realizacji” określa się, aby elementy nauki języka obcego nowożytnego były wplatane w czynności życia codziennego. Nauka języka obcego nowożytnego powinna odbywać się w formie zabawy, śpiewania piosenek i recytowania wierszyków powtarzanych w konkretnych sytuacjach, w wyraźnym powiązaniu z kontekstem, np. wierszyk o myciu rąk przed obiadem.

Realizacja obszaru podstawy programowej wychowania przedszkolnego *„Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym”* może być powierzona nauczycielowi lub nauczycielom, którym dyrektor powierzył dany oddział, jeśli:

1. posiadają kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego w przedszkolu,
2. albo nauczycielowi, posiadającemu kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego w przedszkolu, który będzie prowadził zajęcia związane tylko z przygotowaniem dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym.

Natomiast stosownie do przepisu § 11 ww. rozporządzenia języków obcych nowożytnych w przedszkolach mogą nauczać – oprócz filologów posiadających przygotowanie pedagogiczne i absolwentów nauczycielskich kolegiów języków obcych oraz innych wskazanych w cytowanym przepisie – także osoby, które mają kwalifikacje do pracy w przedszkolach, pod warunkiem że legitymują się świadectwem znajomości danego języka obcego w stopniu co najmniej podstawowym, o którym mowa w załączniku do ww. rozporządzenia, oraz ukończyły studia podyplomowe lub kurs kwalifikacyjny w zakresie wczesnego nauczania danego języka obcego.

Ponadto, aby dać placówkom wychowania przedszkolnego możliwość pełnego przygotowania się do zmiany proponowanej w podstawie programowej podjęto prace nad nowelizacją rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli. Zmiana wspomnianego rozporządzenia daje możliwość, do dnia 31 sierpnia 2020 r., nauczycielom przedszkoli oraz osobom

posiadającym kwalifikacje do pracy w przedszkolu ilegitymującym się świadectwem znajomości danego języka obcego w stopniu co najmniej podstawowym, o którym mowa w załączniku do ww. rozporządzenia (tj. co najmniej na poziomie B2), nauczanie języka obcogłównego bez konieczności ukończenia studiów podyplomowych lub kursu kwalifikacyjnego z zakresu wczesnego nauczania danego języka obcego.

Jednocześnie do 2020 r. nauczyciele ci będą mogli uzupełnić wymagane kwalifikacje w zakresie wczesnego nauczania danego języka obcego.

Język obcy nowożytny w przedszkolu – harmonogram wprowadzania zmian:

- a) od 1 września 2014 nieobligatoryjne – placówki wychowania przedszkolnego posiadające możliwości organizacyjne – decyzja dyrektora podjęta za zgodą organu prowadzącego po uzyskaniu pozytywnej opinii rady pedagogicznej.
- b) od 1 września 2015 r. obligatoryjnie – dzieci realizujące roczne przygotowanie przedszkolne.
- c) od 1 września 2017 r. obligatoryjnie – wszystkie dzieci korzystające z wychowania przedszkolnego.

8. 5. Organizacja czasu pracy w grupie przedszkolnej

Dla prawidłowego rozwoju psychoruchowego dziecka istotne jest, aby nauczyciel racjonalnie wykorzystywał czas jego pobytu w przedszkolu i przestrzegał odpowiednich proporcji czasowych przeznaczonych na różne formy aktywności dzieci w realizacji podstawy programowej. Dziecko ma się uczyć przede wszystkim w zabawie i poprzez zabawę. Jest ona niezbędna w jego prawidłowym rozwoju i dlatego, co najmniej, jedną piątą czasu pobytu dziecka w przedszkolu nauczyciel powinien przeznaczyć na swobodną zabawę (w sali lub na powietrzu).

Podstawa programowa zaleca również, aby co najmniej tyle samo czasu, ile poświęca się na zabawę swobodną, dzieci starsze, a młodsze nawet więcej (jedną czwartą), przebywały na powietrzu. Dzieci ten czas powinny spędzać w ogrodzie przedszkolnym, na boisku,

w parku, gdzie organizowane są tam gry i zabawy ruchowe, zajęcia sportowe, obserwacje przyrodnicze, prace gospodarcze, porządkowe i ogrodnicze.

Najwyżej jedną piątą czasu powinny zajmować różnego typu zajęcia dydaktyczne, realizowane według programu wychowania przedszkolnego.

Pozostały czas – dwie piąte czasu nauczyciel może dowolnie zagospodarować (w tej puli czasu mieszczą się w szczególności czynności opiekuńcze, samoobsługowe, organizacyjne oraz praca indywidualna).

Przywrócenie należytych proporcji zajęć edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych w placówkach wychowania przedszkolnego, ma przeciwdziałać wymuszaniu organizowania szkolnych form edukacyjnych i stosowania szkolnych metod, w tym również korzystaniu z podręczników, zeszytów ćwiczeń czy kart pracy w placówkach wychowania przedszkolnego. Tego typu szkolne metody pracy mogą stanowić jedynie uzupełnienie wielostronnego wspierania rozwoju dziecka, co oznacza ewentualne stosowanie ich w bardzo ograniczonym zakresie, odpowiednio do wieku dziecka. Podstawą pracy powinna więc być zabawa i różnorodna działalność dziecka, związana z prawidłowym rozwojem procesów poznawczych, uzyskaniem dobrego poziomu koordynacji wzrokowo-ruchowej, gotowości do nauki pisanie i nauki szkolnej.

Z powyższych względów odstąpiono od zalecania do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej podręczników pomocniczych przeznaczonych do wychowania przedszkolnego. Zasadniczym celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie rozwoju intelektualnego i kształtowanie gotowości dziecka do nauki czytania i pisanie, w szczególności poprzez różnego rodzaju zabawy i gry dydaktyczne, zatem korzystanie z podręczników w wychowaniu przedszkolnym jest nie tylko niekonieczne, ale również niezalecane.

Zagospodarowanie czasu przebywania dziecka w przedszkolu w rozliczeniu tygodniowym przedstawia poniższy wykres.

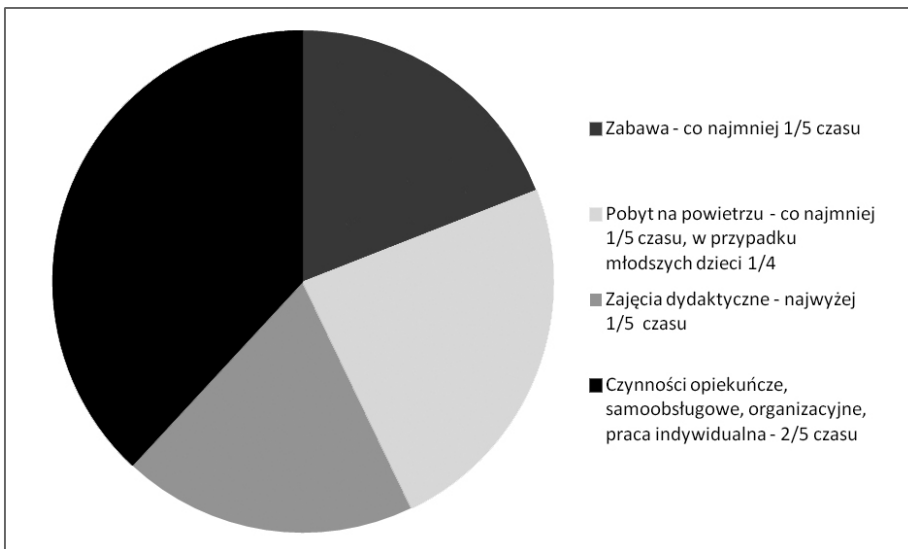

Diagram 1.
Zagospodarowanie czasu przebywania dziecka w przedszkolu
w rozliczeniu tygodniowym.

9. Diagnozowanie rozwoju dziecka jako ważne zadanie nauczycieli przedszkoli

Wśród wielu zadań, jakie wykonuje nauczyciel przedszkola, ważne miejsce zajmuje obserwacja pedagogiczna i diagnoza przedszkolna.

Zgodnie z „Zalecanymi warunkami i sposobem realizacji” zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, zadaniem nauczyciela jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego nakłada na nauczycieli obowiązek prowadzenia obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Systematyczna obserwacja

prowadzona we wszystkich grupach wiekowych pozwoli nauczycielowi wyłonić dzieci z ewentualnymi deficytami albo przejawiające różnorodne zdolności. Nauczyciel musi dobrze poznać dzieckopoprzez obserwację jego różnych aktywności. Poznając indywidualny potencjał dziecka, jego potrzeby i możliwości może skuteczniej wspierać go w rozwoju oraz w przezwyciężaniu trudności i wyrównywaniu ewentualnych deficytów.

Dodatkowo w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna).

Celem diagnozy przedszkolnej jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc m.in. nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej. Nauczyciel realizując zajęcia – zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego – powinien zawsze je indywidualizować, dostosowując swoje działania do potrzeb dziecka i jego możliwości rozwojowych.

Celem analizy jest także zgromadzenie informacji, które po przekazaniu rodzicom mają im pomóc w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je wspomagać w osiągnięciu tej gotowości, odpowiednio do ich potrzeb. Zgromadzone informacje mogą również pomóc pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Bardzo istotne jest – szczególnie w aspekcie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci – przygotowanie studentów i nauczycieli do dobrego diagnozowania²² gotowości przedszkolaków do podjęcia nauki w szkole. Diagnoza to proces zaplanowany, wymagający od nauczyciela szerokich kompetencji konsekwencji w postępowaniu.

Nauczyciel przedszkola podejmując działania o charakterze diagnostycznym, powinien znać możliwości dziecka na poszczególnych

---

22 E. Jarosz, *Obszary diagnozowania pedagogicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005

etapach rozwoju, uwzględniać indywidualną linię rozwoju każdego dziecka, respektować właściwe dziecku tempo dochodzenia do sprawności, doskonałości, kompetencji. By tak było, musi posiadać rzetelną wiedzę z zakresu pedagogiki, psychologii rozwojowej, wychowawczej, społecznej.²³

Każda dobrze przeprowadzona diagnoza powinna być:

- a) **pozytywna** – ujawniająca nie tylko to co zaburzone, ale akcentować to co jest mocą poznawczą dziecka. Ma to być diagnoza ukazująca nie tylko słabe, ale przede wszystkim „mocne strony dziecka”;
- b) **profilowa** – umożliwiająca dostrzeżenie dziecka w złożoności danych o jego funkcjonowaniu psychofizycznym z możliwością prezentacji graficznej;
- c) **rozwojowa** – ujmująca funkcjonowanie dziecka w jego „stawianiu się”, analizująca jego dynamikę rozwojową, określająca zmiany rozwojowe w naturalnych i zaplanowanych warunkach edukacyjnych;
- d) **kompleksowa** – obejmująca możliwie pełny zakres informacji o dziecku, jego procesach intelektualnych, percepcyjnych, emocjonalnych, wykonawczych, wrażliwości społecznej;
- e) **ukierunkowująca proces wspomaganie i korygowania rozwoju** – zawierająca bogactwo wskazań diagnostycznych w celu konstruowania ewentualnego programu usprawniającego rozwój dziecka;
- f) **prognostyczna** – pozwalająca choć w zarysie orientacyjnie przewidywać osiągnięcia dzieci w różnych zakresach wypełniania zadań edukacyjnych;
- g) **nieinwazyjna** – nie stwarzająca sztucznych sytuacji badawczych, ale wykorzystująca naturalne sytuacje.²⁴

Podczas postępowania diagnostycznego prowadzonego przez nauczyciela w placówceprzedszkolnej istotna jest różnorodność stosowania

---

23 B. Grzeszkiewicz, *O potrzebie działań diagnostycznych w przedszkolu*. W: Wenta, E. Perzycka (red.), *Diagnoza i ewaluacja pedagogiczno-psychologiczna – stan i perspektywy badań*, Szczecin 2004, s. 121.

24 D. Al. -Khamisy, *Diagnoza gotowości dziecka do podjęcia nauki szkolnej – od obserwacji do diagnozy całościowej*, w: Szkoła Specjalna nr 5/2010, tom LXXI, s. 346.

wanych metod i narzędzi do badania gotowości szkolnej. Szczególnie pomocne są takie metody jak:

- a) obserwacja;
- b) rozmowa z dzieckiem;
- c) analiza wytworów dziecka;
- d) wywiad z rodzicami/opiekunami dziecka;
- e) testy gotowości szkolnej;
- f) analiza dokumentacji.

Bardzo istotne jest więc wieloaspektowe podejście do diagnozy przedszkolnej. Należy wziąć pod uwagę wszystkie sfery rozwoju i różne wymiary jego aktywności: motorykę dziecka, jego aktywność zabawową, sprawność analizatorów, przejawy pamięci, myślenia, wyobraźni, uwagi, rozwój mowy, sposób nawiązywania kontaktów z dziećmi i dorosłymi, sposoby podporządkowania się nakazom i zakazom, jego odporność emocjonalna, umiejętności dziecka i jego zasób wiedzy o świecie.

Ze względu na obniżenie wieku dziecka rozpoczynającego naukę w szkole dotychczas stosowane narzędzia do diagnozowania gotowości szkolnej opracowano na nowo i dostosowano do dziecka pięcioletniego. Przypomnijmy, że zgodnie z przepisami z zawartymi w ostatniej nowelizacji ustawy²⁵, od 1 września 2014 r. do szkoły poszły dzieci urodzone w 2007 r. (siedmiolatki) oraz urodzone do końca czerwca 2008 r. (sześciolatki). Dzieci urodzone w drugiej połowie 2008 r. mogły rozpocząć naukę na wniosek rodziców.

Natomiast od 1 września 2015 r. do szkoły pójść dzieci urodzone w 2009 r. (wszystkie sześciolatki) i pozostałe urodzone od lipca do końca grudnia 2008 r. (siedmiolatki). Od roku szkolnego 2015/2016 obowiązek szkolny obejmuje więc wszystkie dzieci sześcioletnie, które staną się uczniami klasy pierwszej szkoły podstawowej.

W ostatnich latach Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej opracowało narzędzie służące do oceny gotowości szkolnej dziecka, które ma pomóc nauczycielowi w ukierunkowanej obserwacji dziecka. Na bazie wystandaryzowanej, obserwacyjnej me-

---

²⁵ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o oświacie oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1265).

tody oceny gotowości szkolnej sześciolatka do podjęcia nauki (Skala Gotowości Szkolnej – SGS)²⁶ powstała – Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5).²⁷

Jest to obserwacyjna metoda, która ma ułatwić nauczycielowi gromadzenie i rejestrowanie spostrzeżeń o zachowaniach i umiejętnościach „pięciolatek” oraz ocenę ich przygotowania do nauki w szkole. W arkuszu obserwacyjnym SGE-5 wymieniono takie zachowania i umiejętności, które są ważne dla poznania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka w środowisku przedszkolnym. Wymienione zachowania dotyczą osiągnięć i zainteresowań a także trudności doświadczanych przez dzieci.

Celem nauczycielskiej obserwacji dzieci ukierunkowanej przez Skalę Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) jest udzielenie odpowiedzi na pytania:

1. Co ułatwi, a co utrudni dziecku sprostanie wymaganiom związanym z nauką w szkole?
2. Jak wspierać dziecko w rozwoju jego możliwości i uzdolnień?

Arkusz SGE-5 ukierunkowuje obserwacje nauczycieli pięciolatek na zachowania i umiejętności wyznaczające gotowość dzieci do nauki w szkole. Ułatwia zapisanie wyników obserwacji w ujednoczonej formie. Odwołuje się do praktyki pedagogicznej nauczycieli wychowania przedszkolnego, umożliwia prowadzenie obserwacji w trakcie codziennych zajęć w przedszkolu.

Autorzy zaprezentowanej metody uważają, że wyniki uzyskane za pomocą jednej metody obserwacyjnej nie mogą być jedyną podstawą podejmowania decyzji pedagogicznych.

Jeżeli okaże się, że dziecko uzyskuje niski lub niższy od oczekiwanego stopień gotowości szkolnej, wskazuje na trudności dziecka i należy przeprowadzić pogłębioną diagnozę w poradni psychologiczno-pe-

---

26 A. Frydychowicz, E. Koźniewska, Z. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Gotowości Szkolnej*. Podręcznik: *Doradca Nauczyciela Sześciolatek*, red. A. Zawada, CMPPP 2006.

27 E. Koźniewska, Z. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek*. Podręcznik: *Doradca Nauczyciela Sześciolatek*, red. A. Zawada, CMPPP 2010.

dagogicznej. Wskazana jest również konsultacja specjalisty, np. psychologa czy logopedy. Niski stopień gotowości szkolnej dziecka jest ważnym sygnałem wystąpienia ryzyka niepowodzeń na jego dalszym etapie edukacji. Z kolei wysoki stopień gotowości szkolnej informuje o dużych potrzebach dziecka w danym obszarze aktywności. Dzieci ze szczególnymi zdolnościami, jak i mające trudności, powinny otrzymać wsparcie rodziców i nauczycieli w postaci zindywidualizowanej pracy.

Rzetelna diagnoza jest szczególnie istotna z uwagi na obniżenie w Polsce wieku dziecka rozpoczynającego obowiązek szkolny. Decyzja ta wciąż wzbudza emocje wśród rodziców i nauczycieli, wiele badań i dyskusji toczy się wokół tej problematyki. Wielu autorów wskazuje na potrzebę szczególnego przygotowania studentów i nauczycieli do tego ważnego zadania. Podkreślają również wartość diagnozy przedszkolnej dla edukacji dziecka w klasie pierwszej szkoły podstawowej. Zaniepokojenie jednak wciąż wzbudza fakt nieprzekazywania informacji o gotowości szkolnej dziecka nauczycielowi edukacji wczesnoszkolnej.

J. Nowak słusznie, poddaje krytyce dotychczasową praktykę w tym zakresie. Wielki wysiłek i ciekawe spostrzeżenia nauczycieli przedszkoli nie są wykorzystywane na starcie edukacji szkolnej dziecka. Niestety, nauczyciele przedszkoli nie mają obowiązku przekazywania diagnozy dziecka do placówki szkolnej, w której będzie ono realizowało obowiązek szkolny. Zatem nauczyciele klas pierwszych pozbawieni są ważnego źródła informacji o przyszłym uczniu. Podobnie jest z udostępnieniem wyników badań przeprowadzanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Rodzice muszą wyrazić zgodę na udostępnienie informacji o dziecku osobom trzecim, w tym nauczycielowi, który przejmie opiekę nad dzieckiem w klasie pierwszej²⁸.

W celu właściwego przygotowania dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej, nauczyciele wychowania przedszkolnego powinni znać podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego, a zwłaszcza klasy I szkoły podstawowej.

28 J. Nowak, *Diagnoza przepustką do sukcesu dziecka rozpoczynającego edukację szkolną*, [w:] F. Bereźnicki, K. Denek (red.): *Edukacja Jutra: XI Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, Szczecin 2005, s. 433-436.

10. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej

10.1 Główne założenia

Edukacja wczesnoszkolna to proces rozłożony na 3 lata, w czasie którego dziecko ma być stopniowo i możliwie łagodnie przeprowadzone z kształcenia zintegrowanego do nauczania przedmiotowego w klasach IV – VI szkoły podstawowej.

Podstawę programową dla pierwszego etapu edukacyjnego opracowano w sposób uwzględniający występowanie różnic w dojrzałości dzieci rozpoczynających edukację szkolną. Nauczyciele i specjaliści pracujący z dziećmi w młodszym wieku szkolnym zobowiązani są do uwzględniania ich indywidualnych możliwości intelektualnych, emocjonalnych, społecznych i psychofizycznych. Obowiązkiem nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej jest indywidualizacja nauczania, w szczególności poprzez dobór lub skonstruowanie odpowiedniego programu nauczania oraz dostosowanie metod pracy i wymagań do możliwości i potrzeb poszczególnych uczniów.

Edukacja wczesnoszkolna opisana jest poprzez:

- a) zestaw celów kształcenia i wynikających z nich ogólnych zadań szkoły;
- b) wykaz wiadomości i umiejętności ucznia kończącego klasę III szkoły podstawowej.

Główne komponenty podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej to:

- a) cele kształcenia – wymagania ogólne;
- b) zadania szkoły;
- c) treści nauczania – wymagania szczegółowe na koniec klasy trzeciej;
- d) zalecane warunki i sposób realizacji.

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Podstawa programowa kładzie nacisk na takie wychowanie, dzięki któremu dziecko będzie w miarę swoich możliwości przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi

i przyrodą, będzie potrafiło odróżnić dobro od zła, będzie świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz będzie rozumiało konieczność dbania o przyrodę.

Podstawa programowa kładzie nacisk na wyposażenie dziecka w wiadomości i umiejętności potrzebne mu do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV-VI szkoły podstawowej.

Ponadto na poziomie szkoły podstawowej określone zostały najważniejsze umiejętności, jakie powinien zdobyć uczeń w trakcie kształcenia ogólnego. Są to: *czytanie, myślenie matematyczne, myślenie naukowe, umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym; umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami, umiejętność uczenia się i pracy zespołowej*, które stanowią formę długofalowych celów edukacyjnych dla edukacji wczesnoszkolnej oraz klas IV-VI.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia²⁹.

10. 2. Różnice i podobieństwa pomiędzy poprzednią a nową podstawą programową

Zapoczątkowana w 2008 r. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej reforma kształcenia ogólnego poświęca szczególną uwagę kształceniu najmłodszych uczniów. Wprowadza wiele zmian programowych i organizacyjnych nie tylko w wychowaniu przedszkolnym, ale także w edukacji wczesnoszkolnej. Zmiany te podyktowane były przede wszystkim obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci sześciolatnie. W związku z tym, należało zmodyfikować podstawę programową i dostosować ją do możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci.

Aktualnie obowiązująca podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej stanowi załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniającego rozporządze-

²⁹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz. U. L 394 z 30. 12. 2006].

nie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego w poszczególnych typach szkół³⁰. Spójrzmy jakie nowe zmiany wprowadza. Przedstawione streszczenia zapisów akcentują podobieństwa i różnice między poprzednią a nową podstawą programową.

Tabela 6. Zestawienie różnic i podobieństw pomiędzy podstawami programowymi edukacji wczesnoszkolnej.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2008	Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2014
Określa czas edukacji wczesnoszkolnej – proces edukacji rozłożony na 3 lata.	Określa czas edukacji wczesnoszkolnej – proces edukacji rozłożony na 3 lata.
Podkreśla ciągłość procesu edukacji rozpoczętego w przedszkolu i kontynuowanego w szkole podstawowej. Opisuje wykaz wiadomości i umiejętności ucznia kończącego klasę Ii ucznia kończącego klasę III. Zaleca realizację treści nauczania w cyklu trzyletnim -wiadomości i umiejętności zdobyte przez ucznia w klasie I będą powtarzane, pogłębiane i rozszerzane w klasie II i III.	Podkreśla ciągłość procesu edukacji rozpoczętego w przedszkolu i kontynuowanego w szkole podstawowej. Opisuje wykaz wiadomości i umiejętności ucznia kończącego klasę III.
Określa zakres wiadomości i umiejętności dla ucznia o przeciętnych możliwościach.	Określa zakres wiadomości i umiejętności dla ucznia o przeciętnych możliwościach.
Charakteryzuje cele kształcenia – wymagania ogólne. Szczegółowo określa cel edukacji wczesnoszkolnej, akcentując wspomaganie dziecka we wszechstronnym rozwoju, przygotowanie go do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą oraz radzenia sobie w codziennych sytuacjach. Podkreśla rolę wychowania w procesie edukacji, przywiązuje bardzo dużą wagę do kształtowania właściwych postaw uczniów.	Charakteryzuje cele kształcenia – wymagania ogólne. Szczegółowo określa cel edukacji wczesnoszkolnej, akcentując wspomaganie dziecka we wszechstronnym rozwoju, przygotowanie go do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą oraz radzenia sobie w codziennych sytuacjach. Podkreśla rolę wychowania w procesie edukacji, przywiązuje bardzo dużą wagę do kształtowania właściwych postaw uczniów.
Określa zadania szkoły.	Określa zadania szkoły.
Przedstawia treści nauczania.	Precyzuje wymagania szczegółowe – treści nauczania.

30 Tamże

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2008	Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2014
<p>Formułuje treści nauczania – wymagania na koniec klasy I:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja polonistyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego w zakresie wypowiedzania się. 2. Dbałość o kulturę języka. Początkowa nauka czytania i pisania. Kształtowanie umiejętności wypowiedzania się w małych formach teatralnych. 3. Język obcy nowożytny. Wspomaganie dzieci w porozumiewaniu się z osobami, które mówią innym językiem. 4. Edukacja muzyczna. Wychowanie do odbioru i tworzenia muzyki: śpiewanie i muzykowanie, słuchanie i rozumienie. 5. Edukacja plastyczna. Poznawanie architektury, malarstwa i rzeźby. Wyrażanie własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych. 6. Edukacja społeczna. Wychowanie do zgodnego współdziałania z rówieśnikami i dorosłymi; wie, że warto być odważnym, mądrym i pomagać potrzebującym; wie, że nie należy kłamać lub zatajać prawdy. 7. Edukacja przyrodnicza. Wychowanie do rozumienia i poszanowania przyrody ożywionej i nieożywionej. 8. Edukacja matematyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz kształtowanie wiadomości i umiejętności matematycznych dzieci. 9. Zajęcia komputerowe. 10. Zajęcia techniczne. Wychowanie do techniki (poznawanie urządzeń, obsługiwanie i szanowanie ich) i działalność konstrukcyjną dzieci. 11. Wychowanie fizyczne. Kształtowanie sprawności fizycznej dzieci i edukacja zdrowotna. 12. Etyka. Przybliżanie dzieciom ważnych wartości estetycznych na podstawie baśni, bajek i opowiadań, a także obserwacji życia codziennego. 	<p>Nie formułuje wymagań po klasie I.</p>

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2008	Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2014
<p>Formułuje treści nauczania – wymagania na koniec klasy III:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja polonistyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. korzysta z informacji; b. analizuje i interpretuje teksty kultury; c. tworzy wypowiedzi. 2. Język obcy nowożytny. 3. Edukacja muzyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie odbioru muzyki; b. w zakresie tworzenia muzyki; 4. Edukacja plastyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie percepcji sztuki; b. w zakresie ekspresji przez sztukę; c. w zakresie recepcji sztuki. 5. Edukacja społeczna. 6. Edukacja przyrodnicza. 7. Edukacja matematyczna. 8. Zajęcia komputerowe. 9. Zajęcia techniczne. 10. Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie sprawności fizycznej; b. w zakresie treningu zdrowotnego; c. w zakresie sportów całego życia i wypoczynku; d. w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej. 11. Etyka 12. Język mniejszości narodowej lub etnicznej. 13. Język regionalny – kaszubski. 	<p>Formułuje treści nauczania-wymagania na koniec klasy III:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja polonistyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. korzysta z informacji; b. analizuje i interpretuje teksty kultury; c. tworzy wypowiedzi; d. wypowiada się w małych formach teatralnych. 2. Język obcy nowożytny. 3. Edukacja muzyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie odbioru muzyki; b. w zakresie tworzenia muzyki. 4. Edukacja plastyczna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie percepcji sztuki; b. w zakresie ekspresji przez sztukę; c. w zakresie recepcji sztuki. 5. Edukacja społeczna. 6. Edukacja przyrodnicza. 7. Edukacja matematyczna. 8. Zajęcia komputerowe. 9. Zajęcia techniczne. 10. Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna: <ol style="list-style-type: none"> a. w zakresie sprawności fizycznej; b. w zakresie treningu zdrowotnego; c. w zakresie sportów całego życia i wypoczynku; d. w zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej. 11. Etyka 12. Język mniejszości narodowej lub etnicznej. 13. Język regionalny – kaszubski.
<p>Sformułowanym edukacją podporządkowuje wiadomości i umiejętności, jakimi powinny wykazać się przeciętne dzieci kończące I etap edukacyjny.</p>	<p>Sformułowanym edukacjom podporządkowuje wiadomości i umiejętności, jakimi powinny wykazać się przeciętne dzieci kończące etap edukacyjny.</p>

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2008	Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2014
<p>Wyszczególnia warunki i sposób realizacji podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej.</p> <p>Wskazuje sposób urządzenia sali lekcyjnej, składającej się z dwóch części: edukacyjnej i rekreacyjnej.</p> <p>Zaleca wyposażenie sali w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć, zabawki dydaktyczne, kącki tematyczne, itp.</p> <p>Zaleca edukację w formie kształcenia zintegrowanego.</p>	<p>Wyszczególnia warunki i sposób realizacji podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej. Wskazuje sposób urządzenia sali lekcyjnej, składającej się z dwóch części: edukacyjnej i rekreacyjnej.</p> <p>Zaleca wyposażenie sali w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć, zabawki dydaktyczne, kącki tematyczne, itp.</p> <p>Zaleca edukację w formie kształcenia zintegrowanego.</p> <p>Nakazuje dostosowanie czasu trwania zajęć edukacyjnych do możliwości psychofizycznych dzieci, (nie należy planować i prowadzić zajęć w systemie 45-minutowych lekcji).</p> <p>Określa sposób zadawania uczniom prac domowych.</p> <p>Zaleca zapewnienie uczniom korzystającym ze świetlicy szkolnej warunków i możliwości odrabiania zadań domowych.</p>
<p>Wskazuje kto może prowadzić zajęcia edukacyjne.</p> <p>Dookreśla sposoby realizacji treści z różnych edukacji.</p> <p>Zaleca określone proporcje czasowe związane z rysowaniem i pisaniem przy stolikach podczas realizacji edukacji matematycznej (1/4 czasu).</p> <p>Podkreśla potrzebę odkrywania i rozwijania uzdolnień u dzieci.</p> <p>Zaleca organizowanie zajęć opiekuńczych, zajęć zwiększających szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce.</p> <p>Precyzuje ocenę postępów ucznia, która ma charakter opisowy.</p>	<p>Wskazuje kto może prowadzić zajęcia edukacyjne.</p> <p>Dookreśla sposoby realizacji treści z różnych edukacji.</p> <p>Zaleca określone proporcje czasowe związane z rysowaniem i pisaniem przy stolikach podczas realizacji edukacji matematycznej (1/3 czasu).</p> <p>Podkreśla potrzebę odkrywania i rozwijania uzdolnień u dzieci.</p> <p>Zaleca organizowanie zajęć opiekuńczych, zajęć zwiększających szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce.</p> <p>Precyzuje ocenę postępów ucznia, która ma charakter opisowy.</p>
<p>Podkreśla konieczność poznania przez nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.</p>	<p>Podkreśla konieczność poznania przez nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.</p>

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2008	Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej z roku 2014
Zawiera komentarz do podstawy programowej autorstwa prof. Edyty Gruszczyk – Kolczyńskiej (przedstawia argumenty uzasadniające formułę i treści zawarte w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej, podkreślające ciągłość edukacyjną na styku pierwszego i drugiego etapu edukacyjnego.	

Zródło: Opracowanie własne

Podstawę programową dla pierwszego etapu edukacyjnego opracowano w sposób uwzględniający występowanie różnic w dojrzałości dzieci rozpoczynających edukację szkolną. Obowiązkiem nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej jest indywidualizacja nauczania, w szczególności poprzez dobór lub skonstruowanie odpowiedniego programu nauczania oraz dostosowanie metod pracy i wymagań do możliwości i potrzeb poszczególnych uczniów. Zgodnie z zaleceniami określonymi w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej, obowiązkiem nauczyciela jest dbanie o adaptację dzieci do warunków szkolnych, a w szczególności o ich poczucie bezpieczeństwa.

Edukacja najmłodszych uczniów powinna umiejętnie spleść naukę z zabawą, aby w łagodny sposób wprowadzić ich w świat szkoły i zbudować solidne filary dalszej drogi edukacyjnej dziecka.

10. 3. Organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach I-III

Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej otrzymali nową podstawę programową, a wraz z nią zobowiązanie do pracy z nowymi programami edukacji wczesnoszkolnej. Wydawnictwa edukacyjne przygotowały dla nauczycieli bogatą ofertę programową wraz z obudową metodyczną. Co łączy te wszystkie programy? Na pewno najważniejsze wymaganie Ministerstwa Edukacji Narodowej, a mianowicie zgodność z podstawą programową edukacji wczesnoszkolnej. Wszystkie programy są poprawne pod względem merytorycznym i dydaktycznym. W myśl nowych przepisów są dokumentem bardziej praktycznym niż teoretycznym. Akcentują wspieranie rozwoju ucznia, umożli-

liwiają zaspokojenie jego aktualnych potrzeb oraz dostosowują zadania do możliwości rozwojowych. Realizowanie programu nauczania powinno być skoncentrowane na dziecku, jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się.

Dopuszczone do użytku w danej szkole programy nauczania stanowią szkolny zestaw programów nauczania.

Warto przypomnieć, że treści kształcenia ujęte w „Podstawie programowej” oraz opracowanym na jej bazie programie podlegają interpretacji nauczycieli. Znając cele zapisane w postaci przewidywanych efektów wymagań, nauczyciele aranżują sytuacje dydaktyczno-wychowawcze oraz planują zajęcia edukacyjne z dziećmi w taki sposób, aby ich realizacja doprowadziła do uzyskania przewidywanych osiągnięć uczniów w zakresie wiedzy, umiejętności i społecznie akceptowanych zachowań.

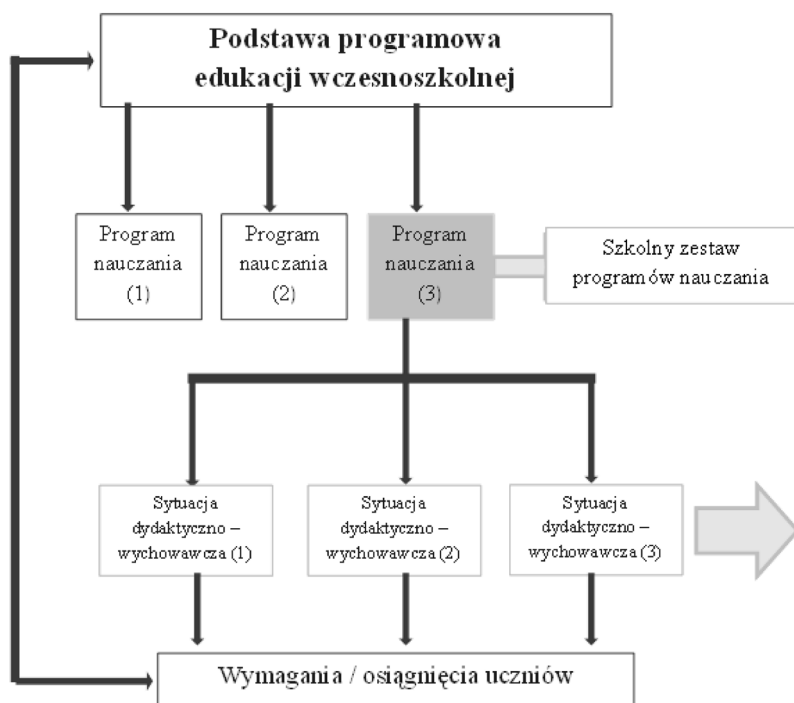

Diagram 2.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej a programy nauczania

Źródło: Opracowanie własne

W praktyce szkolnej nauczyciel powinien zwracać największą uwagę na wymagania szczegółowe opisane w podstawie programowej. Sta-

nowią one bowiem podstawę właściwego planowania pracy z dziećmi, określania celów, doboru treści i materiału nauczania. Projektując zajęcia należy pamiętać o tym, aby były ukierunkowane na kształtowanie kompetencji kluczowych i wszechstronny rozwój dziecka.

Nowa podstawa programowa w połączeniu z ramowym planem nauczania, wymaga od dyrektora zmiany w myśleniu o organizacji pracy szkoły. Przygotowując się do roku szkolnego należy zwrócić uwagę na wprowadzone nowe regulacje prawne i zgodnie z nimi zaprojektować arkusz organizacyjny, a także właściwie zaplanować pracę na poszczególnych etapach edukacyjnych.

Diagram 3.

Podstawa programowa a plany nauczania

Źródło: Opracowanie własne. Ramowy plan nauczania ustala Minister Edukacji Narodowej, określając tygodniowy wymiar godzin zajęć edukacyjnych dla odpowiednich etapów kształcenia.

Minimalny wymiar godzin zajęć edukacji wczesnoszkolnej (edukacja polonistyczna, język obcy nowożytny, edukacja muzyczna, edukacja plastyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja matematyczna, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne i wychowanie fizyczne) wynosi 1915 godzin. Podziału godzin na poszczególne zajęcia dokonuje nauczyciel prowadzący te zajęcia. W przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu języka obcego nowożytnego, edukacji muzycznej, edukacji plastycznej, zajęć komputerowych lub wychowania fizycznego innym nauczycielom niż nauczyciel edukacji

wczesnoszkolnej, minimalny wymiar godzin tych zajęć przedstawia powyższa tabela.

Tabela 7. Obowiązujący ramowy plan nauczania dla edukacji wczesnoszkolnej³¹.

I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I – III)		
L. p.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Minimalny wymiar godzin w trzyletnim okresie nauczania
1.	Edukacja polonistyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja matematyczna, zajęcia techniczne	1150
2.	Język obcy nowożytny	190
3.	Edukacja muzyczna	95
4.	Edukacja plastyczna	95
5.	Zajęcia komputerowe	95
6.	Wychowanie fizyczne	290
OGÓŁEM:		1915

Tabela 8. Tygodniowy wymiar godzinobowiązkowych zajęć edukacyjnych dla uczniów klas I – III

Klasa	Tygodniowy wymiar godzin
I	20
II	21
III	21

Za realizację ramowych planów nauczania (a więc za zrealizowanie minimalnej liczby godzin określonej w rozporządzeniu) odpowiada dyrektor szkoły w ramach prowadzonego przez siebie nadzoru pedagogicznego. Monitorowanie realizacji należy zatem zorganizować w szkole tak, by skutecznie kontrolować liczbę godzin, a także czuwać nad kształceniem konkretnych umiejętności określonych w podstawie programowej. W każdej szkole może to wyglądać nieco inaczej,

³¹ Rozporządzenie MEN z dnia 29 grudnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1993).

ponieważ decyzja, jak to robić jest autonomiczną decyzją szkoły i nauczycieli w niej zatrudnionych.

Zgodnie z ramowym planem nauczania dyrektor szkoły ustala **szkolny plan nauczania**, w którym określa tygodniowy wymiar godzin dla poszczególnych klas i oddziałów:

1. poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego oraz zajęć z wychowawcą;
2. zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych;
3. dodatkowych zajęć edukacyjnych, jeżeli takie zajęcia są prowadzone.

W szkolnym planie nauczania należy również uwzględnić wymiar godzin zajęć religii lub etyki, zgodnie z przepisami w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach.

10. 4. Diagnoza rozwoju ucznia rozpoczynającego edukację szkolną

Nadrzędnym celem edukacji wczesnoszkolnej jest wszechstronne wspomaganierozwoju ucznia. W związku z tym, niesłychanie ważne staje się zdiagnozowanie rozwoju uczniarozpoczynającego edukację szkolną. Zgodnie z nowymi regulacjami prawnymi, wszystkie pięcioletki w Polsce podlegają obowiązkowi przygotowania przedszkolnego, natomiast dzieci sześćioletnie objęte zostały obowiązkiem szkolnym. „Nauczyciele w przedszkolach prowadzą obserwację pięcioletków i analizują ich gotowość do podjęcia nauki w szkole, ale w przypadku niektórych dzieci wyniki diagnozy przedszkolnej mogą się okazać niewystarczające. W okresie kilku miesięcy od przedszkola do rozpoczęcia nauki, może zmienić się stan zdrowia dziecka lub jego sytuacja życiowa i znacząco wpłynąć na jego funkcjonowanie. W pierwszym okresie nauki mogą u niektórych dzieci wystąpić trudności adaptacyjne i zmienić ich nastawienie do zadań szkolnych. Może też nastąpić szybszy niż można było oczekiwać rozwój dziecka w różnych sferach. Naukę w pierwszej klasie mogą rozpocząć dzieci o niepełnej gotowości do nauki lub dzieci uzdolnione. Obie te grupy wymagają szczególnej oferty edukacyjnej i diagnozy postępów.”³²

---

32 E. Koźmińska, A. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Funkcjonowania Pierwszoklasisty(SFP)*, Adaptacja Skali Gotowości Szkolnej (SGS) dla nauczycieli I klasy SP, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014.

Dlatego też ważnym zadaniem nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej jest prowadzenie obserwacji pedagogicznej, mającej na celu rozpoznawanie rozwojowych i edukacyjnych potrzeb oraz możliwości pierwszoklasistów oraz w trakcie bieżącej pracy rozpoznanie u uczniów klas I–III ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się, a także ich szczególnych uzdolnień. Dzięki dobrze przeprowadzonej diagnozie pedagogicznej nauczyciel może dopasować ofertę edukacyjną do poziomu gotowości różnych dzieci w klasie oraz zaprojektować działania wspomagające ich rozwój i naukę.

Bardzo przydatnym narzędziem ułatwiającym obserwacje i rozpoznawanie potrzeb pierwszoklasistów jest Skala Funkcjonowania Pierwszoklasisty (SFP). Jest narzędziem wystandaryzowanym, „sprawdzono jej trafność i rzetelność, a opracowane normy pozwalają na obiektywną ocenę funkcjonowania dziecka poprzez odniesienie jego wyników do próby dzieci obserwowanych w badaniach standaryzacyjnych. Skala umożliwi zatem dokonanie obiektywnej, rzetelnej i trafnej oceny funkcjonowania ucznia I klasy.”³³ Ocenia gotowość szkolną w pięciu aspektach, wskazanych przez podskale: umiejętności szkolne, kompetencje poznawcze, sprawność motoryczną, samodzielność dziecka, umiejętności społeczne, (niekonfliktowość), poziom aktywności społecznej oraz funkcjonowanie ucznia klasy I.

Skala Funkcjonowania Pierwszoklasisty (SFP) umożliwia prowadzenie obserwacji w naturalnych warunkach – w klasie, szkole, na placu zabaw, wśród rówieśników i znanych dziecku nauczycieli. „Przydatność metody polega też na tym, że ułatwia ona przekazywanie rodzicom informacji, a nie tylko ocen, o zachowaniu i umiejętnościach dzieci. Przyczynia się to do nawiązania dobrej współpracy między domem a szkołą.”³⁴

Przygotowanie odpowiedniego wsparcia dla dziecka musi opierać się na rzetelnej i trafnej diagnozie poziomu poszczególnych funkcji psychicznych i kompetencji, ważnych z punktu widzenia radzenia sobie z zadaniami szkolnymi.

---

33 Tamże, s. 4.

34 Tamże, s. 4.

10. 5. Ocena osiągnięć ucznia

Ocenianie to proces gromadzenia informacji o uczniach, będący integralną częścią procesu nauczania i uczenia się. Polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności, wynikających z założeń podstawy programowej. Ocena postępów ucznia w nauce nie jest czynnością łatwa. Wymaga od nauczyciela dużego doświadczenia i wnikliwej obserwacji, opartej na systematycznej kontroli pracy oraz obserwacji ich rozwoju. Dlatego przed ocenianiem stawiamy według A. Brzezińskiej³⁵, następujące cele:

- a) edukacyjne, tzn. czy stawiane dziecku wymagania nie są zbyt wysokie lub niskie, czy zmierza ono we właściwym kierunku i we właściwym czasie, źródłem tych wymagań jest program kształcenia;
- b) rozwojowe – pyta się tu o to, jak daleko jest dziecko względem swoich możliwości, czy dokonują się w nim jakieś zmiany, w jakim zmierzają kierunku i w jakim tempie.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 kwietnia 1999 r. w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w szkołach publicznych w klasach I – III szkoły podstawowej ocena klasyfikacyjna jest oceną opisową. Zgodnie z tym zarządzeniem nauczyciel nie stawia ocen cząstkowych wyrażonych cyfrą, ale prowadzi dokładną i systematyczną obserwację uczniów uwzględniając postępy w nauce, poziom osiągnięć, stopień włożonego wysiłku.

Ocena opisowa ma swoje szerokie uzasadnienie. Jej stosowanie wynika z nowego spojrzenia na proces kształcenia, który za nadrzędną wartość edukacji początkowej uważa rozwój dziecka. Rozwój zaś jest procesem zmiany zachowań, sposobu myślenia, mówienia, nastawień itp. Zmiana ta z kolei jest postępową wówczas, gdy można ją ocenić dodatnio w świetle określonych kryteriów i jest wynikiem między innymi pracy nauczyciela. Ocena postępów ucznia klas I-III ma informować ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych (*Co robisz dobrze? Ile już potrafisz?*), a nie o tym, czego nie umie. Ma motywować dziecko do dalszej pracy, dostarczać informacji o czynionych

---

35 A. Brzezińska, Szkoła twórca – autorskie klasy, programy, nauczyciele., 1998.

przez nie postępach, specjalnych uzdolnieniach lub trudnościach, jakie pojawiają się w czasie zdobywania przez niego kolejnych wiadomości i umiejętności. Dziecko nie powinno odczuwać leku przed oceną, musi wiedzieć, że ma prawo do popełniania błędów. W procesie oceniania należy wziąć pod uwagę:

- a) możliwości dziecka;
- b) zaangażowanie ucznia i włożony w pracę wysiłek;
- c) stopień opanowania materiału;
- d) dobór form i metod w poszukiwaniu rozwiązania problemu;
- e) postępy w rozwoju emocjonalno-społecznym oraz
- f) osobiste sukcesy dziecka.

Zwracanie uwagi na osiągnięcia dzieci, a nie ich porażki jest zgodne z założeniami współczesnej pedagogiki. Już C. Freinet mówił jednak „...*starajcie się, aby dziecko zawsze miało okazję do jakiegoś sukcesu...*”, poczucie sukcesu gwarantuje bowiem prawidłowy rozwój człowieka.

„Sprawdziany i różnego rodzaju testy powinny być stosowane z umiarem, aby nie były dla uczniów źródłem zbyt wielu lęków i stresów. Dlatego zaleca się sprawdzone sposoby oceniania postępów uczniów, np. aktywność edukacyjna na zajęciach, analizę uczniowskich zeszytów oraz innych wytworów”.³⁶

Nauczycieli powinni rezygnować z rywalizacji i oceniania, a koncertować się na postępach i umiejętnościach uczniów.

11. Świetlica szkolna

Świetlica szkolna jest integralną częścią szkoły i podlega wszystkim zasadom i normom prawnym dotyczącym jej funkcjonowania. Uzupełnia i wspomaga jej pracę w ramach realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, we wszystkich obszarach: opieki, wychowania, dydaktyki, profilaktyki oraz działań korekcyjno-kompensacyjnych.

³⁶ E. Gruszczyk-Kolczyńska, Komentarz do Podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej s. 60, [w:] Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. I etap edukacyjny: klasy I-III, edukacja wczesnoszkolna. Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r.

Zapotrzebowanie społeczne na świetlice wciąż wzrasta, z uwagi na obniżony wiek rozpoczynania obowiązku szkolnego uczniów szkół podstawowych, wydłużając się czas pracy rodziców oraz rozpowszechniający się model współczesnej rodziny 2+1, który nie sprzyja kształtowaniu prospołecznej postawy. Obecnie świetlica jest dla wielu dzieci jedynym miejscem ważnych dla nich spotkań, zabaw i kontaktów z rówieśnikami. Jak funkcjonują współczesne świetlice szkolne?, Czy zaspokajają w pełni potrzeby uczniów? Czy funkcjonują zgodnie z obowiązującym prawem? Te pytania, stają się szczególnie ważne i aktualne w związku z wprowadzonymi nowymi przepisami prawa dotyczącymi pracy świetlicy szkolnej³⁷.

11. 1. Organizacja i planowanie pracy świetlicy

Obecnie zasady funkcjonowania świetlic reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2014r. o zmianie ustawy o systemie oświaty³⁸. Głównym impulsem do zmiany pracy świetlicy było zapewnienie jakościowo lepszej opieki świetlicowej w szkołach, szczególnie dla uczniów najmłodszych, w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego dzieci sześciolatków.

Zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy dyrektor szkoły podstawowej oraz szkoły prowadzącej kształcenie specjalne, ma obowiązek zapewnić zajęcia świetlicowe uczniom, którzy muszą dłużej przebywać w szkole ze względu na czas pracy ich rodziców (prawnych opiekunów), organizację dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia opieki w szkole.

Organ prowadzący jest zobowiązany do zapewnienia miejsc w świetlicy dla wszystkich uczniów szkoły spełniających warunki określone w ustawie. Świetlica jest integralną częścią szkoły, a zatem organ prowadzący szkołę publiczną (art. 5 ust. 7 i art. 5a ust. 2 ustawy o systemie oświaty) ma obowiązek zapewnienia warunków kadrowych, lokalowych, materialnych i organizacyjnych dla jej funkcjonowania, tak jak dla innych części szkoły. Art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty

---

37 K. Stępień, Świetlica szkolna – organizacja i planowanie w świetle nowych przepisów prawa, „Inspiracje” 3-4/2014, s. 24.

38 Ustawa z dnia 24 kwietnia 2014 r. (Dz. U. z 2014 r. poz. 642).

stanowi, że organ prowadzący szkołę odpowiada za jej działalność, a podstawowe zadanie organu to zapewnienie warunków działania szkoły, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki oraz wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji zadań statutowych szkoły.

Znowelizowana ustawa ogranicza liczbę uczniów na zajęciach świetlicowych – **pod opieką jednego nauczyciela nie może pozostawać więcej niż 25 uczniów**. W przypadku szkół specjalnych, integracyjnych oraz oddziałów integracyjnych i specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, liczba uczniów, którzy na zajęciach świetlicowych pozostają pod opieką jednego nauczyciela, odpowiada liczbie uczniów wymaganej dla oddziału specjalnego lub integracyjnego. Wymogi te z kolei opisane są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół³⁹.

Tabela 9. Liczby uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych na zajęciach świetlicowych pozostających pod opieką jednego nauczyciela

Liczba uczniów na podstawie rozporządzenia wynoszą obecnie:

I. Oddział szkoły integracyjnej oraz oddział integracyjny w szkole ogólnodostępnej – od 15 do 20,

w tym od 3 do 5 uczniów niepełnosprawnych.

II. Oddział szkoły specjalnej oraz oddział specjalny w szkole ogólnodostępnej dla uczniów:

a. niesłyszących i słabosłyszących – od 6. 00 do 8. 00;

b. niewidomych i słabowidzących – od 8. 00 do 10. 00;

c. z chorobami przewlekłymi – od 10. 00 do 16. 40;

d. z zaburzeniami psychicznymi – od 6. 00 do 8. 00;

e. z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – od 8. 00 do 12. 00;

f. z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim – od 10. 00 do 16. 00;

g. z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – od 6. 00 do 8. 00;

h. z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi – od 14. 00 do 16. 00;

i. niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym – od 10. 00 do 16. 00.

³⁹ Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624).

Codzienna praktyka wskazuje na wielokrotne, niezgodne z podstawą prawną tworzenie grup świetlicowych. W wielu szkołach liczebność dzieci w świetlicach znacznie przekracza liczbę 25 pozostających pod opieką jednego nauczyciela.

Dla niektórych uczniów i rodziców świetlica szkolna to wciąż miejsce, w którym dzieci nie robią niczego pożytecznego. Z przeprowadzonych w ubiegłym roku kontroli wynika, że dużymi problemami wielu świetlic są: hałas, przepełnione sale i brak organizacji pracy z dziećmi. Myślę jednak, że taki obraz jest jednak krzywdzący w stosunku do wielu świetlic, ponieważ mimo faktycznie trudnych warunków, szkoły znalazły różnorodne rozwiązania, aby poprawić jakość opieki świetlicowej. Znacząca większość świetlic szkolnych jest miejscem, gdzie odbywa się wiele ciekawych, często niekonwencjonalnych zajęć. Dzieci lubią przebywać na świetlicy i chętnie korzystają z bogatej, atrakcyjnej oferty edukacyjnej.

Znowelizowane przepisy ustawy wprowadzają obowiązek stosowania w pracy świetlicy różnorodnych zajęć, uwzględniających potrzeby edukacyjne oraz rozwojowe dzieci i młodzieży, a także ich możliwości psychofizyczne. Świetlica powinna oferować szczególnie zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów, zajęcia zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny oraz możliwość odrabiania lekcji.

Czas pobytu ucznia w świetlicy bywa bardzo zróżnicowany. Niezależnie od liczby godzin spędzonych na świetlicy, pobyt ucznia w świetlicy jest bezpłatny.

Z punktu widzenia organizacji szkoły i pracy nauczyciela, zajęcia świetlicowe mogą być realizowane:

- a) w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela wychowawcy świetlicy (art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela) – pensum 26 godzin i ewentualnych godzin ponadwymiarowych;
- b) w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela realizującego zajęcia na różnych stanowiskach, np. nauczyciela przedmiotu i nauczyciela wychowawcy świetlicy szkolnej – pensum określa organ prowadzący (art. 42 ust. 7 pkt 3 Karty Nauczyciela);
- c) w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły i opieki świetlicowej w wymiarze określonym w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela – 2 godziny w tygodniu.

Możliwość zatrudnienia każdego nauczyciela szkoły do prowadzenia zajęć świetlicowych daje dyrektorowi większe możliwości dysponowania czasem pracy wszystkich nauczycieli, przy jednoczesnym zapewnieniu podstawowej opieki nad uczniem podczas jego pobytu w szkole. Jednak, ze względu na dobro i bezpieczeństwo uczniów, nie jest wskazane, aby zajęcia świetlicowe były organizowane wyłącznie z godzin tzw. „karcianych”. Jeśli dyrektor zdecyduje, aby dziećmi zajmowali się rotacyjnie nauczyciele przedmiotowi, trudno wówczas o jednolitą wizję działania świetlicy, planowe działanie i wysoką jakość pracy świetlicy.

Przy takich rozwiązaniach świetlica staje się po prostu „przechowalnią”. Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły mogą poszerzać i uatrakcyjnić ofertę zajęć świetlicowych. Praca nauczyciela świetlicy może odbywać się równocześnie z pracą innego nauczyciela realizującego pensum lub godziny, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy Karta Nauczyciela.

11. 2. Asystent wychowawcy świetlicy

Znowelizowana ustawa⁴⁰ wprowadza możliwość zatrudnienia w szkole podstawowej, w tym specjalnej i integracyjnej, **asystenta wychowawcy świetlicy**, na zasadach określonych w Kodeksie pracy. Będzie on wykonywał prace w oparciu o jedną z umów o pracę przewidzianą w kodeksie pracy, czyli:

- a) umowę na czas nieokreślony;
- b) umowę na czas określony;
- c) umowę na czas wykonywania pracy.

Każda z tych umów może poprzedzać umowa z asystentem na okres próbny. Asystentowi przysługują wszystkie uprawnienia pracownicze (urlop wypoczynkowy, bezpłatny, macierzyński, wychowawczy). Umowa może być rozwiązana w każdym czasie przez każdą ze stron z zachowaniem zasad rozwiązywania tego typu umów.

Asystent musi posiadać wykształcenie co najmniej na poziomie wymaganym do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole podstawowej oraz legitymować się przygotowaniem pedagogicznym. Do jego zadań należy wspieranie wychowawcy świetlicy w prowadzeniu

⁴⁰ Tamże, art. 67. 1e.

zajędydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Obowiązki oraz rozkład w 40-godzinny tygodniowym wymiarze czasu pracy ustala dyrektor szkoły na podstawie potrzeb wynikających z zadań realizowanych w konkretnej placówce przez nauczyciela.

Obowiązki asystenta to:

- a) przestrzeganie harmonogramu pracy ustalonego przez dyrektora;
- b) respektowanie przepisów regulujących pracę szkoły oraz sumienne wypełnianie powierzonych mu obowiązków.

Wszystkie powierzone zadania wykonuje wyłącznie pod kierunkiem wychowawcy świetlicy.

11. 3. Dzieci sześciolatnie w świetlicy szkolnej – zalecane rozwiązania organizacyjne

Po wprowadzeniu decyzji o obniżeniu wieku szkolnego szkoły zobowiązane zostały do zmiany organizacji pracy świetlicy oraz dostosowaniu warunków świetlicowych do możliwości i potrzeb uczniów sześciolatków.

Zaleca się następujące rozwiązania organizacyjne:

- a) zajęcia świetlicowe dzieci sześciolatków powinny odbywać się w osobnej sali, z grupą jednorodną wiekowo – czasami może to być ich klasa lub inna wolna sala lekcyjna;
- b) dziećmi powinien zajmować się jeden wychowawca, ewentualnie jak najmniejsza grupa nauczycieli;
- c) z uwagi na większą męczliwość i potrzeby psychoruchowe młodszych dzieci, dobrze jest wygospodarować miejsce do odpoczynku oraz zabaw ruchowych;
- d) dostosować stoły i krzesła do wzrostu dzieci;
- e) świetlice dla sześciolatków powinny mieć (jeśli to możliwe) osobne wejście, zaleca się także, by przebywały w nich mniejsze liczebnie grupy, nad którymi czuwa dodatkowy nauczyciel.

Metody i formy zajęć świetlicowych powinny być dostosowane do potrzeb i możliwości sześciolatków:

- a) metodyka zajęć świetlicowych zakłada wprowadzenie takich metod i form pracy, które wspomagają rozwój dzieci w zakresie wszystkich obszarów edukacyjnych;

- b) propozycje metodyczne powinny być na tyle ciekawe i atrakcyjne, aby dzieci chętnie w nich uczestniczyli;
- c) dominującą formą aktywności jest zabawa – podejmowana spontanicznie i dobrowolnie, bogata w nieoczekiwane i tajemnicze sytuacje, cechująca się fikcyjnością, wyzwalająca dużo radości i zadowolenia;
- d) zajęcia świetlicowe należy dostosowywać do percepcji ucznia sześciolatniego;
- e) rozwój motoryczny należy stymulować dzięki zabawom w salach do zajęć psychoruchowych oraz poprzez zabawy na świeżym powietrzu;
- f) zajęcia zaplanowane dla sześciolatków nie powinny przekraczać 30 minut, bo jest to optymalny czas ich koncentracji uwagi;
- g) wychowawca świetlicy, pod opiekę którego trafi dziecko sześciolatnie, powinien zapoznać się z podstawą programową wychowania przedszkolnego, aby wiedzieć, jakich umiejętności powinien nabyć absolwent przedszkola, oraz podstawą programową I etapu edukacyjnego szkoły podstawowej, aby poznać obszary, w których powinien wspierać edukację dziecka;
- h) wychowawcy powinni pomagać dzieciom w odrabianiu zadań domowych.

W świetlicy szkolnej:

- a) nie realizuje się podstawy programowej;
- b) nie obowiązują programy nauczania;
- c) nie stosuje się oceniania szkolnego ani pracy w systemie szkolno-lekcyjnym;
- d) praca w świetlicy wymaga planowych i celowych zajęć.

Dyrektor szkoły ponosi odpowiedzialność za właściwą organizację opieki świetlicowej oraz jej jakość, a także właściwe prowadzenie i przechowywanie dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej. Ważne miejsce w pracy szkoły zajmuje dokumentacja potwierdzająca funkcjonowanie i organizację pracy świetlicy (m.in. regulamin pracy świetlicy szkolnej, regulamin przyjmowania i odbierania dzieci z klas I–III, plan pracy, dzienniki zajęć świetlicowych).

Zapewnienie opieki zajęć świetlicowych zainteresowanym uczniom, toduże wyzwanie dla dyrektora i nauczyciela, wymaga wie-

lu kompetencji organizacyjno-metodycznych, ale także wsparcia finansowego organu prowadzącego szkołę.

12. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolach i szkołach

Z dniem 8 maja 2013 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.⁴¹

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest dzieciom/uczniom uczęszczającym do przedszkoli, szkół i placówek, ich rodzicom oraz nauczycielom. Polega ona na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności z uwarunkowań wskazanych w diagramie 4.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega również na wspieraniu rodziców i nauczycieli w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy dla uczniów.

Podstawą udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach jest zespołowa praca nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów, w szczególności psychologów, pedagogów, logopedów i terapeutów pedagogicznych. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolu, szkole i placówce jest udzielana z inicjatywy:

1. Ucznia.
2. Rodziców ucznia.

---

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 532). Traci moc rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487).

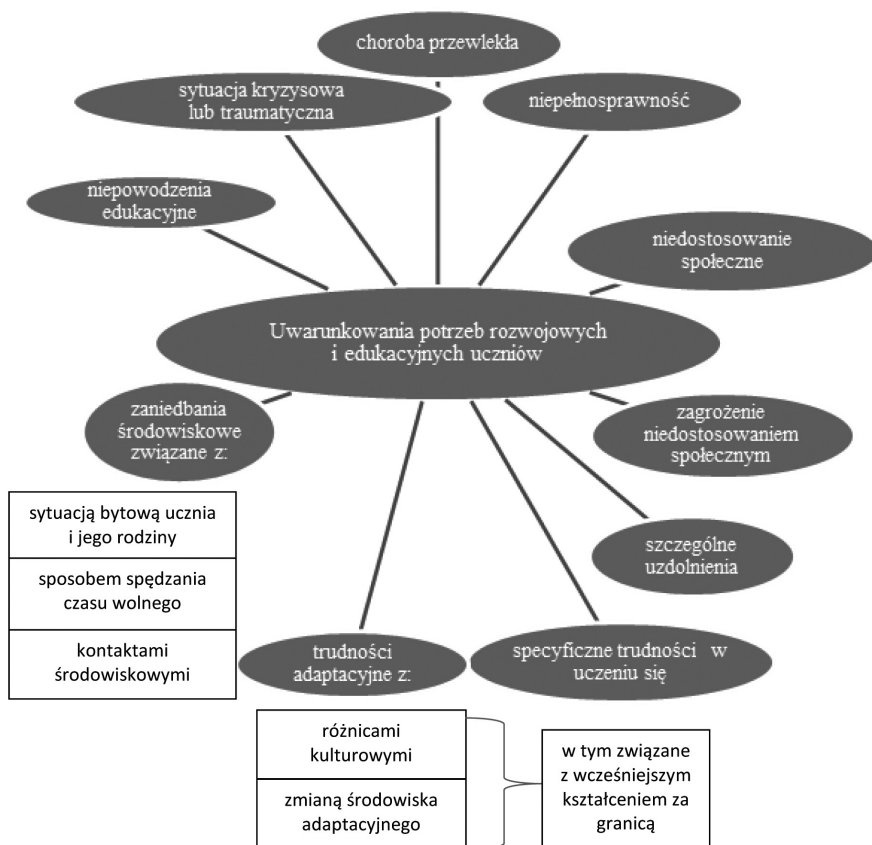

Diagram 4. Uwarunkowania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów.

Źródło: Opracowane własne na podstawie M. Jarosińska, M. Jas, *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*.

3. Dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki.
4. Nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej lub specjalisty, prowadzących zajęcia z uczniem.
5. Pielęgniarki środowiska nauczania i wychowania lub higienistki szkolnej.
6. Poradni.
7. Asystenta edukacji romskiej.

8. Pomocy nauczyciela.
9. Pracownika socjalnego.
10. Asystenta rodziny.
11. Kuratora sądowego⁴².

Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce jest dobrowolne i nieodpłatne. Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor przedszkola, szkoły i placówki we współpracy z rodzicami uczniów, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

W przedszkolu i szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z uczniem.

Diagram 5.
Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu.

⁴² Tamże.

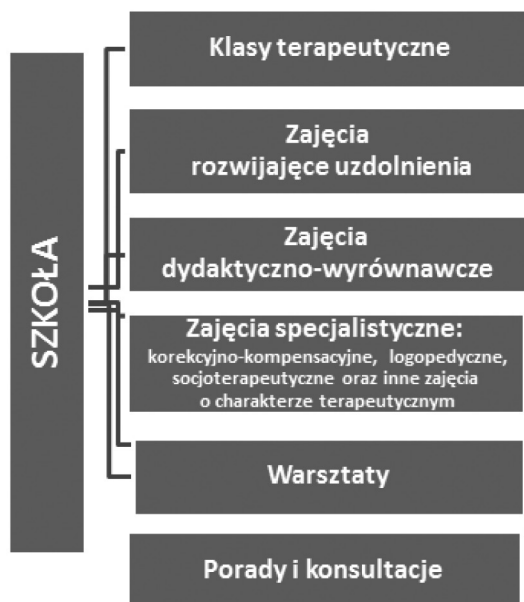

Diagram 6.
Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole.

Źródło: Opracowanie własne.

Zajęcia rozwijające uzdolnienia organizuje się dla dzieci szczególnie uzdolnionych oraz prowadzi się przy wykorzystaniu aktywnych metod pracy. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 8.

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne organizuje się dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 5.

Zajęcia logopedyczne organizuje się dla dzieci z zaburzeniami mowy, które powodują zaburzenia komunikacji językowej oraz utrudniają naukę. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 4.

Zajęcia socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym organizuje się dla uczniów z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie społeczne. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 10.

Klasy terapeutyczne organizuje się dla uczniów wykazujących jednorodne lub sprzężone zaburzenia, wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz długotrwałej pomocy specjalistycznej. Nauczanie w klasach terapeutycznych jest prowadzone według realizowanych w danej szkole programów nauczania, z dostosowaniem metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Liczba uczniów w klasie terapeutycznej nie może przekraczać 15.

Klas terapeutycznych nie organizuje się w szkołach specjalnych. Objęcie ucznia nauką w klasie terapeutycznej wymaga opinii poradni, z której wynika potrzeba objęcia ucznia pomocą w tej formie.

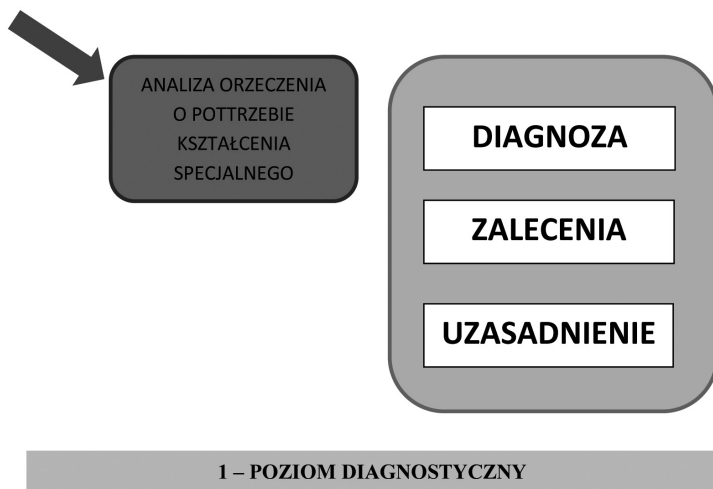
Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze organizuje się dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego. Liczba uczestników zajęć nie może przekraczać 8. Godzina zajęć rozwijających uzdolnienia i zajęć dydaktyczno-wyrównawczych trwa 45 minut, a godzina zajęć specjalistycznych – 60 minut.

Zajęcia rozwijające uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz zajęcia specjalistyczne prowadzą nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych i specjaliści posiadający kwalifikacje odpowiednie do rodzaju prowadzonych zajęć.

Dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego opracowuje się indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET). Musi on uwzględniać zalecenia zawarte w orzeczeniu oraz być dostosowany do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, a także możliwości psychofizycznych ucznia. Program opracowuje zespół, który tworzą nauczyciele i specjaliści prowadzący zajęcia z uczniem. Pracę zespołu koordynuje wychowawca klasy, do której uczęszcza uczeń lub inna osoba wyznaczona przez dyrektora szkoły. Zespół wspólnie opracowuje program po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, współpracując także z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną.

IPET opracowuje się na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny. Program opracowuje się w terminie: 30 dni od dnia złożenia w szkole orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub 30 dni przed upływem okresu, na jaki został opracowany poprzedni program. Zespół nie rzadziej niż raz w roku szkolnym dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, uwzględniając ocenę efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej temu uczniowi oraz w miarę potrzeb dokonuje modyfikacji programu. Spotkania zespołu odbywają się w miarę potrzeb.⁴³ Poniżej przedstawiono najważniejsze etapy pracy zespołu związane z planowaniem i udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Ścieżka 1

43 Rozporządzenie MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. Nr 228 poz. 1490 ze zm.) – ostatnia nowelizacja z dnia 2 sierpnia 2013 r. (Dz. U. z dnia 22 sierpnia 2013 r.; poz. 957).

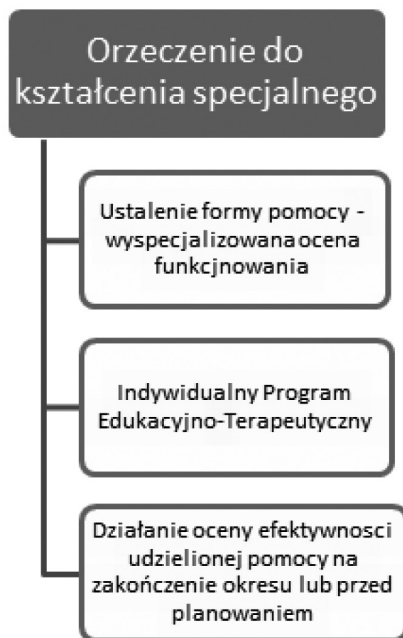

Diagram nr 7.

Praca Zespołu – planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wprowadzone zmiany w sposobie organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej zapewniają uczniom lepszą opiekę poprzez większą elastyczność procedur i zmniejszenie ilości niezbędnej dokumentacji. Zniesiony został obowiązek opracowywania kart indywidualnych potrzeb ucznia (KIPU) oraz planów działań wspierających (PDW), natomiast tak jak dotychczas prowadzone są dzienniki zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zawierające indywidualne lub grupowe programy zajęć, ocenę postępów ucznia oraz wnioski do dalszej pracy z uczniem, oraz dzienniki pracy specjalistów, w tym psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych. W przypadku uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego wnioski do dalszej pracy uwzględniane są w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym (IPET).⁴⁴

---

44 Strona internetowa Ministerstwa Edukacji Narodowej (www.men.gov.pl).

13. Nadzór pedagogiczny pracy przedszkola i szkoły

W ciągu ostatnich lat zagadnienie monitorowania, ewaluacji oraz refleksji i analizy działań podejmowanych przez przedszkola i szkoły obudowane zostały wieloma rozwiązaniami prawnymi. Nowe podejście do tych kwestii opisuje aktualnie obowiązujące Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 7 października 2009 r.⁴⁵

Nowe uregulowania prawne zdecydowanie wzmocniły system nadzoru pedagogicznego, w szczególności w zakresie dokonywania analizy i oceny jakości działalności edukacyjnej szkół i placówek oraz określili następujące sposoby sprawowania nadzoru pedagogicznego:

1. Umożliwienie zespołom szkolnym (dyrektorom wraz z nauczycielami) efektywnej pracy nad poprawianiem jakości pracy szkół i placówek poprzez dostarczanie informacji na temat tej jakości.
2. Dostarczenie informacji i narzędzi do sprawdzania poziomu wypełniania przez szkoły i placówki wymagań określonych w rozporządzeniu.
3. Umożliwienie dokonywania analiz dotyczących jakości pracy szkół i placówek.

Na szczególną uwagę zasługuje zapis umożliwiający dyrektorom szkół monitorowanie pracy szkoły lub placówki w zakresie ustalonych przez ministra na dany rok szkolny podstawowych kierunków polityki oświatowej państwa.

Pozyskane od dyrektorów szkół informacje z prowadzonego monitoringu mają posłużyć organom sprawującym nadzór pedagogiczny do:

1. analizy i oceny pracy szkół we wskazanym przez państwo na dany rok szkolny priorytetowym obszarze;
2. mają ułatwić planowanie pracy na następne lata szkolne;
3. mają służyć ministrowi ds. edukacji narodowej do skutecznego prowadzenia polityki oświatowej państwa.

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru z dnia 7 października 2009 r. (Dz. U. Nr 168, poz. 1324).

Monitorowanie jest procesem systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat działalności dydaktycznej, wychowawczej opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki (wdrażanych projektów, programów, przedsięwzięć).

13. 1 Monitorowanie realizacji podstawy programowej w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej

Monitorowanie realizacji podstawy programowej to ważne i odpowiedzialne zadanie nauczyciela i dyrektora. Jest formą autokontroli i kontroli pracy wychowawczo-dydaktycznej, istotnych w kontekście osiągnięć edukacyjnych dzieci w przedszkolu i uczniów w szkole. Osiągnięcia uczniów powinny być monitorowane podczas całego procesu edukacyjnego, aby można było planować i modyfikować działania, które pozwolą wszystkim uczniom na nabywanie pożądanych kompetencji. Monitoring ułatwia wprowadzanie ewentualnych modyfikacji programów lub sposobów nauczania.

Monitorowanie realizacji podstawy programowej pozwala pozyskać informacje o stosowanych przez przedszkola/szkoły rozwiązaniach organizacyjnych i metodycznych związanych z wdrażaniem podstawy programowej oraz o uwzględnianiu w pracy wychowawczo-dydaktycznej zalecanych warunków i sposobów jej realizacji. Monitorowanie to możliwość uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy nauczyciel zaplanował realizację zajęć zgodną z podstawą programową (z wybranym i adekwatnym do podstawy programem nauczania i wychowania)?
2. Czy i w jakim zakresie nauczyciele przestrzegają zaleceń realizacji podstawy programowej?
3. Jakie efekty edukacyjne (postępy) daje realizacja podstawy programowej w zakresie uogólnionym (cała grupa), a jakie – w ujęciu indywidualnym (jednostkowym)?
4. Jakie sposoby wspierania dziecka/ucznia w rozwoju stosują nauczyciele? Jaka jest skuteczność stosowanych sposobów wsparcia w praktyce pedagogicznej?

5. jakie treści należałoby wzbogacić podstawę programową, uszczegółwić, by stanowiła precyzyjne i zgodne z osiągnięciami nowoczesnej dydaktyki źródło wiedzy o efektach kształcenia?⁴⁶

Monitorowanie podstawy programowej może mieć wymiar zewnętrzny i wewnętrzny, w zależności od tego, kto jest podmiotem sprawdzającym.

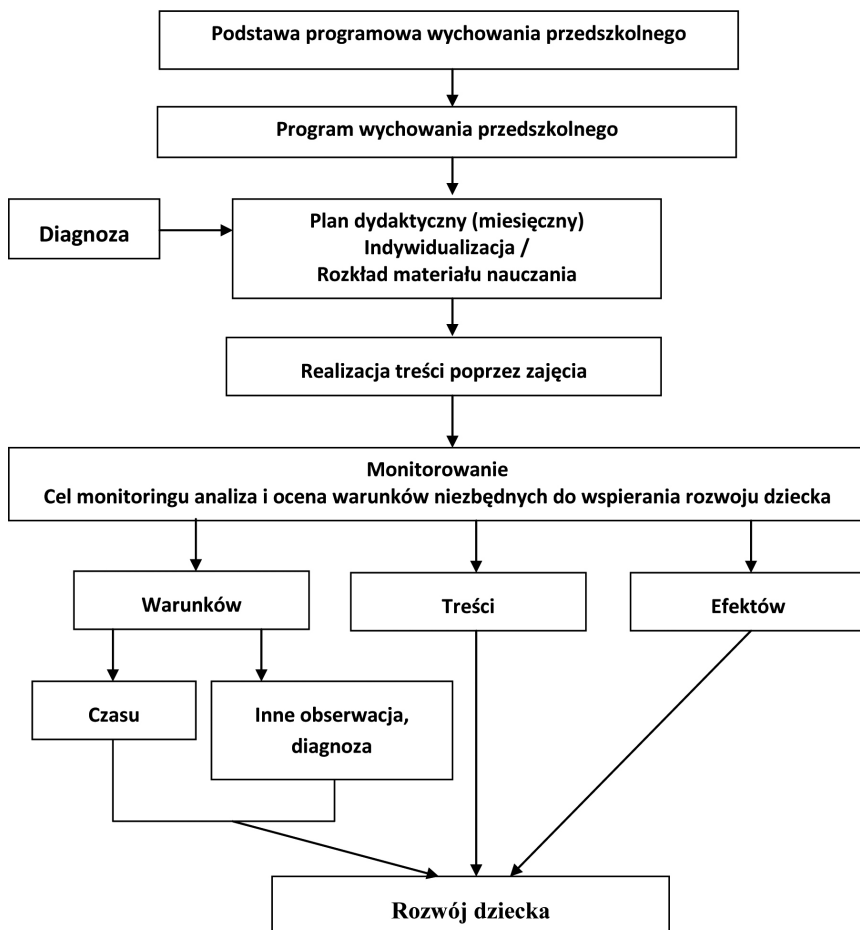
Obszary monitorowania w przedszkolu

Przedmiot monitorowania realizacji podstawy programowej można rozważać w czterech aspektach:

1. Monitorowanie osiągnięcia celów i realizacji treści z podstawy programowej (np. analiza uwzględniania treści kształcenia w każdym z 16 obszarów, stopniowania trudności, częstotliwości stosowania w praktyce pedagogicznej oraz projektowania okazji edukacyjnych, służących osiągnięciu założonych w podstawie efektów-celów szczegółowych).
2. Monitorowanie efektów – próba potwierdzenia, czy i w jakim zakresie dzieci osiągnęły przewidywane efekty; jak prezentują się te wyniki w ujęciu grupowym i indywidualnym.
3. Monitorowanie gospodarowania (zarządzania) czasem edukacyjnym przez nauczycieli (uwzględnienie uwag zapisanych w *Zalecanych warunkach i sposobach realizacji*).
4. Monitorowanie warunków i sposobu realizacji treści.

---

⁴⁶ Materiały szkoleniowe Planowanie, realizacja i ewaluacja pracy nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej, ORE, Warszawa.

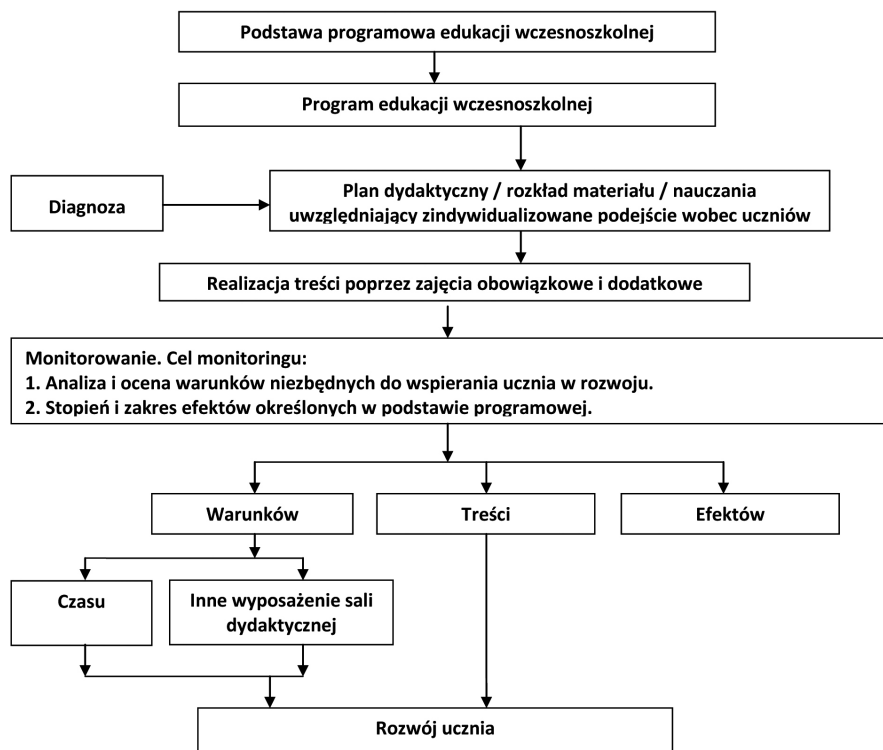
Schemat 2.

Procedura planowania i monitorowania pracy w przedszkolu (T. Janicka-Panek, 2011a)

Obszary monitorowania w klasach I-III

1. Monitorowanie realizacji treści z podstawy programowej – m.in. poprzez numeryczne odniesienie się do podstawy programowej (podanie cyfrowych kodów z podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej); respektowanie zasady systemowości, przystępności, stopniowania trudności; analiza tempa i częstotliwości realizowania określonych treści (osiągania celów).

2. Monitorowanie efektów – próba potwierdzenia, czy i w jakim zakresie uczniowie osiągnęli przewidywane efekty w wyniku edukacji realizowanej w klasie I, w klasie II i na zakończenie etapu edukacyjnego.
3. Monitorowanie gospodarowania (zarządzania) czasem edukacyjnym.
4. Monitorowanie warunków i sposobu realizacji treści.⁴⁷

Schemat 3.
Procedura planowania i monitorowania pracy w klasach I-III
szkoły podstawowej
(T. Janicka-Panek, 2011 b)

⁴⁷ T. Janicka-Panek, *Monitorowanie (skuteczne i nieuciążliwe) podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej*. ORE, Warszawa, s. 16-19.

W przebiegu procesu monitorowania należy: określić cel i zakres monitorowania, dostosować odpowiednie metody/techniki, określić czas i miejsca przeprowadzenia monitoringu, opracować lub dokonać wyboru narzędzi do monitorowania, zebrać informacje, opracować wyniki (analiza ilościowa i jakościowa) oraz wnioski i zaplanować proces monitorowania.

Przykładowe narzędzia, które mogą zostać wykorzystane przez dyrektorów, nauczycieli wychowaniaprzedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, zaproponowała Teresa Janicka-Panek w swojej publikacji opracowanej w ramach projektu „Wdrażanie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”.⁴⁸ Propozycje narzędzi do ewaluacji podstawy programowej możemy również znaleźć na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej.

13. 2. Ewaluacja pracy przedszkola i szkoły

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego wprowadza trzy formy sprawowania nadzoru pedagogicznego:

1. **Ewaluację** działalności edukacyjnej szkół i placówek.
2. **Kontrolę** przestrzegania przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół, placówek i nauczycieli.
3. **Wspomaganie** pracy szkół i placówek oraz nauczycieli w zakresie ich działalności dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej.

Ewaluacja w szkole to systematyczne gromadzenie, porządkowanie i ocena danych dotyczących dokumentów, działań i osób.⁴⁹

Evaluation (ang.) to badanie czegoś w celu wydania sądu o jego wartości, jakości, ważności czy stanie. Znaczy więc tyle co „badanie oceniające” (...). Ewaluacja jakości działalności edukacyjnej szkół i placówek

---

48 T. Janicka-Panek, *Monitorowanie (skuteczne i nieuciążliwe) podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej*. ORE, Warszawa, s. 23-29.

49 I. Suckiel., *Nadzór dyrektora szkoły nad nową podstawą programową*, FORUM, sp. z o. o., Poznań 2009 (aktualizacja2010).

ma więc określać stopień spełnienia przez szkołę lub placówkę wymagań stawianych przez państwo na podstawie oceny przebiegu, a także efektów podejmowanych działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz warunków działania szkoły lub placówki, jakości zarządzania i jej funkcjonowania w środowisku lokalnym. Ocena ta z jednej strony ma służyć każdej szkole i placówce, przynosząc informacje o tym, co należy poprawić, doskonalić, aby szkoła lub placówka jak najlepiej realizowała wyznaczone zadania (...)⁵⁰

Rozporządzenie wprowadza dwa rodzaje ewaluacji:

1. **Ewaluację zewnętrzną**, prowadzoną przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny, która może przybierać formę:
  - a) ewaluacji całościowej – ewaluacji zewnętrznej przeprowadzanej w zakresie wszystkich wymagań;
  - b) ewaluacji problemowej – ewaluacja zewnętrznej przeprowadzanej w zakresie wybranych wymagań,
2. **Ewaluację wewnętrzną** prowadzoną przez dyrektora szkoły lub placówki, we współpracujących z nimi nauczycielami.

Ewaluacja zewnętrzna jest przeprowadzana w zakresie wymagań, określonych w rozporządzeniu⁵¹ i obejmuje:

- a) zbieranie i analizowanie informacji w zakresie wymagań,
- b) ustalanie poziomu spełnienia przez szkołę lub placówkę wymagań.

Placówka może spełniać wymagania na pięciu poziomach:

Poziom E – oznaczający niski stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę.

Poziom D – oznaczający podstawowy stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę.

Poziom C – oznaczający średni stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę.

Poziom B – oznaczający wysoki stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę.

Poziom A – oznaczający bardzo wysoki stopień wypełniania wymagania przez szkołę lub placówkę

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru z dnia 7 października 2009 r. (Dz. U. Nr 168, poz. 1324).

Wymagania wobec szkół i placówek, które muszą być spełnione dla ustalenia poziomu D i poziomu B, określa załącznik do rozporządzenia.

Ewaluacja wewnętrzna to praktyczne badanie oceniające efekty pracy przedszkola lub szkoły. Przeprowadza się ją w odniesieniu do zagadnień uznanych w szkole lub placówce za istotne w jej działalności. Prowadzona jest z reguły przez zespół nauczycieli i dotyczy wybranego aspektu pracy przedszkola/szkoły. Powołany w placówce zespół ds. ewaluacji opracowuje narzędzia do ewaluacji, przeprowadza ankiety, wywiady, dokonuje analizy dokumentów, a po zakończeniu tych czynności opracowuje wyniki i przygotowuje propozycje wniosków.

Ewaluacja obejmuje następujące etapy:

1. Planowanie ewaluacji, gdzie dokonuje się analizy potrzeb oraz wstępnego określenia zakresu ewaluacji, biorąc pod uwagę możliwości czasowe i finansowe.
2. Projektowanie ewaluacji, gdzie przeprowadza się właściwą konceptualizację badania.
3. Zbieranie i analiza danych, gdzie dokonywane są prace badawcze oraz analizowane uzyskane informacje.
4. Raportowanie, gdzie wyniki ewaluacji są prezentowane w formie raportu oraz poddawane dyskusji i konsultacji.
5. Wykorzystanie wyników ewaluacji, gdzie zaprezentowane w raporcie ewaluacyjnym informacje służą podejmowaniu decyzji zmierzających do udoskonalenia ewaluowanego przedsięwzięcia.⁵²

Dyrektor szkoły lub placówki publicznej jest zobowiązany do opracowania na każdy rok szkolny planu nadzoru pedagogicznego, który zawiera m.in.:

- a) cele, przedmiot oraz harmonogram ewaluacji wewnętrznej;
- b) tematykę i terminy przeprowadzania kontroli przestrzegania prawa;

---

⁵² *Materiały szkoleniowe Planowanie, realizacja i ewaluacja pracy nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa, s.72

c) tematykę szkoleń i porad dla nauczycieli.

Dyrektor jest zobowiązany do sprawowania nadzoru pedagogicznego w przedszkolu/szkole m.in. nad:

- a) realizacją podstaw programowych;
- b) realizacją szkolnych planów nauczania;
- c) realizacją programów nauczania;
- d) prowadzoną działalnością innowacyjną i eksperymentalną;
- e) bezpieczeństwem dzieci w przedszkolu i uczniów w szkole.

Nadzór pedagogiczny dyrektora organizowany jest w oparciu o:

- a) wyniki ewaluacji wewnętrznej;
- b) wnioski z ewaluacji zewnętrznej;
- c) wnioski z pracy nauczycieli – obserwację zajęć;
- d) wnioski z doskonalenia zawodowego nauczycieli;
- e) wnioski z diagnoz;
- f) potrzeby przedszkola/szkoły określane w oparciu o koncepcję edukacyjną, potrzeby uczniów, nauczycieli i rodziców.

Przed zakończeniem roku szkolnego (do 31 sierpnia), obowiązkiem dyrektora szkoły lub placówki publicznej jest przedstawienie radzie pedagogicznej wyników i wniosków ze sprawowanego w roku szkolnym nadzoru pedagogicznego.

Prowadzenie ewaluacji to ważny aspekt pracy szkoły i przedszkola. Nabiera on jednak szczególnego znaczenia w kontekście odpowiedzialności nauczyciela za jakość swojej pracy.

Ewaluacja to przede wszystkim nieustanna refleksja nauczyciela nad tym, co robimy, dlaczego to robimy i jaka jest wartość tego co robimy. Umiejętność wyciągania wniosków w pracy wychowawczo-dydaktycznej z pewnością pozwoli wyeliminować błędy i poprawić jakość pracy nauczyciela i uczniów.

Zakończenie

Nauczyciel edukacji przedszkolnej i klas początkowych pełni szczególnie ważną rolę w procesie edukacyjnym, gdyż jego praca wiąże się z kształtowaniem i rozwojem osobowości jego uczestników. Jest dla dzieci przewodnikiem i doradcą w procesie uczenia się i pracy nad

sobą. W tym kontekście przygotowanie przyszłych nauczycieli do realizacji zadań wychowawczo-dydaktycznych w przedszkolu i szkole jest bardzo ważnym zadaniem uczelni. Przyszli nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej powinni nie tylko zdobyć wiedzę merytoryczną i metodyczną z różnych obszarów edukacyjnych, wiedzę psychopedagogiczną, ale również wiele umiejętności praktycznych. Są zobowiązani gruntownie poznać dokumenty regulujące działalność placówek wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego. Mają obowiązek śledzenia zmian programowych, organizacyjnych i aktów prawnych, aby potrafili sprostać aktualnym wymaganiom współczesnego przedszkola i szkoły. Istotne jest, by znali dokładnie obowiązującą podstawę programową, potrafili ją interpretować oraz analizować jej zapisy w aspekcie praktycznym, dostosowując treści do potrzeb i indywidualnych możliwości każdego dziecka.

Niezwykle ważne jest również spojrzenie przyszłych nauczycieli na przedszkole/szkołę jako na organizację uczącą się, dokonującą autoewaluacji i autokorekty w pracy edukacyjnej.

Rozdział 2. Regulacje prawne w zakresie przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela

---

Małgorzata Jarosińska

Wstęp

Praktyki pedagogiczne to bardzo ważny element przygotowania studentów do pracy w zawodzie nauczyciela. Praktyki na studiach pedagogicznych stanowią integralną część programu studiów, ich odbycie jest warunkiem ukończenia studiów. Przepisy prawa, które regulują zasady organizacji praktyk pedagogicznych dotyczą zarówno szkolnictwa wyższego jak i systemu oświaty.

Od 2011 r. nastąpiły ogromne zmiany w prawie dotyczącym szkolnictwa wyższego. Obecni opiekunowie praktyk pedagogicznych pamiętają zupełnie inne szkoły wyższe. Podobna sytuacja nastąpiła w instytucjach oświatowych, bo wprowadzana od 2009 r. reforma programowa wprowadziła i wprowadza zasadnicze zmiany. Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela wymaga zapoznania studentów z zasadami działania systemu edukacji w Polsce zatem, aby nauczyciele opiekunowie praktyk w szkole mogli w pełni wywiązać z tego zadania muszą sami obowiązkowo znać przynajmniej niektóre przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego i systemu oświaty.

Przepisy prawne omówione poniżej będą skierowane głównie do opiekunów praktyk w szkole i studentów studiów kierunku pedagogika specjalności edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz logopedii.

1. Regulacje prawne z zakresu szkolnictwa wyższego

Przepisy prawa zewnętrznego związane ze szkolnictwem wyższym to, w szczególności:

- a) Ramy Kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (Bolońskie Ramy Kwalifikacji).
- b) Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. (2008/C 111/01)

- c) Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz. U. L 394 z 30. 12. 2006]
- d) Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r., poz. 572)
- e) Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. nr 84, poz. 455).
- f) W 2012 r. tekst jednolity ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572). Ogłoszenie tekstu jednolitego nie spowodowało zmiany treści normatywnej ustawy ale uporządkowało wielokrotnie nowelizowany akt prawny.
- g) Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 1198).
- h) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. z 2011 r. nr 253, poz. 1520)
- i) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (Dz. U. z 2011 r. nr 253, poz. 1521)
- j) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).
- k) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej (Dz. U. z 2011 r. nr 207, poz. 1232)
- l) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2011. Nr 2431, poz. 445) – rozporządzenie uchylone.
- m) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370).

Proces Boloński został zapoczątkowany w 1999 r. podpisaniem tak zwanej deklaracji bolońskiej. Istotą tego ogólnoeuropejskiego przedsięwzięcia były zmiany w systemach szkolnictwa wyższego a strategicznym celem było stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Większość zmian w szkolnictwie wyższym wzięła swój początek na konferencji ministrów szkolnictwa wyższego Unii Europejskiej w 2005 r. Zgodnie z tam podjętą decyzją kraje uczestniczące w Procesie Bolońskim wdrożyły (lub wdrażają) Ramy Kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Ramy te zostały powiązane z Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskich Ram Kwalifikacji dla Uczenia się przez Całe Życie z 23 kwietnia 2008 r. oraz Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady w z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym.

„Europejskie Ramy Kwalifikacji to w największym uproszczeniu europejski układ odniesienia dla kwalifikacji uzyskiwanych w poszczególnych krajach Wspólnoty. Zgodnie z ideą przyświecającą ich powstaniu mają one zapewnić większą przejrzystość uzyskiwanych kwalifikacji, a co za tym idzie mają przyczynić się do zwiększenia mobilności osób uczących się i pracowników pomiędzy państwami europejskimi oraz promocji uczenia się przez całe życie. Celem Europejskich Ram Kwalifikacji jest powiązanie różnorodnych systemów kwalifikacji występujących w krajach europejskich do jednego uniwersalnego wzorca. Dzięki wprowadzeniu wspólnego układu odniesienia, uczelnie oraz pracodawcy w sposób łatwy będą w stanie zrozumieć i porównać kwalifikacje zdobyte w różnych krajach i systemach edukacji”⁵³.

Europejskie ramy kwalifikacji są w pełni zgodne z ramami kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego powstałymi w myśl procesu bolońskiego. W szczególności deskryptory w europejskich ramach kwalifikacji na poziomach 5-8 odsyłają do deskryptorów uzgodnionych w ramach procesu bolońskiego. De-

53 Ewa Chmielecka. *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*. Studia BAS Nr 3(35) 2013, s. 113.

skryptory europejskich ram kwalifikacji różnią się od bolońskich jedynie tym, że obejmują także kształcenie i szkolenie zawodowe oraz kontekst pracy – na wszystkich poziomach – włączając w nie poziomy najwyższe.⁵⁴

Efektom powyższych decyzji i zaleceń było opracowanie w Polsce Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego oraz podjęcie prac w celu opracowania Polskiej Ramy Kwalifikacyjnej.

Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, to rozumiały w kontekście krajowym i międzynarodowym opis kwalifikacji zdobywanych w systemie szkolnictwa wyższego w danym kraju.

Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego są powiązane z Polską Ramą Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, obejmującą kwalifikacje:

- a) zdobywane w systemie szkolnictwa wyższego,
- b) uzyskiwane na poziomie edukacji ogólnej (oświaty),
- c) uzyskiwane w edukacji zawodowej.

Polska Rama Kwalifikacji obejmuje 8 poziomów, w tym poziomy najwyższe 6,7 i 8 są obecnie wyróżnione dla szkolnictwa wyższego.

Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego zostały wprowadzone do polskiego systemu prawnego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2011 r. ustawą – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Znaczenie przełomowe miały zmiany wprowadzone do tej ustawy ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym [...], która zdefiniowała na nowo niektóre pojęcia a także wprowadziła nowe.

Na nowo określono między innymi takie pojęcia jak: studia pierwszego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 7), studia drugiego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 8), jednolite studia magisterskie (art. 2 ust. 1 pkt 9), studia trzeciego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 10), studia podyplomowe (art. 2 ust. 1 pkt 11), forma studiów (art. 2 ust. 1 pkt 11a), studia stacjonarne (art. 2 ust. 1 pkt 12), studia niestacjonarne (art. 2 ust. 1 pkt 13), kierunek studiów (art. 2 ust. 1 pkt 14), standardy kształcenia (art. 2 ust. 1 pkt 18),

---

54 Tamże s. 114

Nowe pojęcia to, w szczególności: obszar kształcenia (art. 2 ust. 1 pkt 14a), program kształcenia (art. 2 ust. 1 pkt 14b), Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (art. 2 ust. 1 pkt 18a), kwalifikacje (art. 2 ust. 1 pkt 18b), efekty kształcenia (art. 2 ust. 1 pkt 18c), punkty ECTS (art. 2 ust. 1 pkt 18d), profil kształcenia (art. 2 ust. 1 pkt 18e), kwalifikacje pierwszego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 18f), kwalifikacje drugiego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 18g), kwalifikacje trzeciego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 18h) kwalifikacje podyplomowe (art. 2 ust. 1 pkt 18i), poziom kształcenia (art. 2 ust. 2 pkt 2).

Zgodnie z ustawą – Prawo o szkolnictwie wyższym przez Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego należy rozumieć opis, przez określenie efektów, kwalifikacji zdobywanych w polskim systemie szkolnictwa wyższego. Efekty kształcenia to wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne będące skutkiem procesu kształcenia czyli to, co absolwent wie, potrafi i jest gotów zrobić po zakończeniu konkretnego etapu swojego kształcenia. Efekty kształcenia powinny być zdefiniowane w taki sposób, aby możliwe było potwierdzenie ich uzyskania. Potwierdzone zbiory efektów kształcenia nazywane są kompetencjami absolwenta.

Punkty ECTS (Europejski System Transferu Punktów; European Credit Transfer System) to punkty zdefiniowane w europejskim systemie akumulacji i transferu punktów zaliczeniowych jako miara średniego nakładu pracy osoby uczącej się, niezbędnego do uzyskania zakładanych efektów kształcenia (jeden punkt ECTS odpowiada 25-30 godzinom pracy studenta).

Słowo „kwalifikacja” jest rozumiane jako tytuł, stopień czy uprawnienie utożsamiane z odpowiadającym mu dyplomem, świadectwem lub innym dokumentem, wydawanym po zakończeniu pewnego etapu kształcenia. Dokument taki, wydawany przez uprawnioną instytucję (uczelnę) poświadczają osiągnięcie efektów kształcenia określonych dla tego etapu kształcenia⁵⁵.

55 A. Kraśniewski, *Jak przygotować program kształcenia zgodnie z wymaganiami krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego?* NiSW, Warszawa 2011. s. 6. w ramach Projektu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Krajowe Ramy Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym jako Narzędzie Poprawy Jakości Kształcenia „Priorytet IV PO KL, Działanie 4. 1, Poddziałanie 4. 1. 3.

Studenci zdobywają kwalifikacje na trzech poziomach i w dwóch profilach. I tak:

1. pierwszy poziom kwalifikacji gwarantuje otrzymanie tytułu zawodowego licencjata, inżyniera lub równorzędnego po ukończeniu studiów pierwszego stopnia; (w przypadku nauczycieli – kształcenie na studiach pierwszego stopnia obejmuje wyłącznie przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych);
2. drugi poziom kwalifikacji gwarantuje otrzymanie tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera lub równorzędnego; (w przypadku nauczycieli – kształcenie na studiach drugiego stopnia i jednolitych studiach magisterskich obejmuje przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela we wszystkich typach szkół i rodzajach placówek).
3. trzeci poziom gwarantuje uzyskanie stopnia naukowego doktora.

Wyróżniono dwa profile kształcenia: profil praktyczny i ogólnoakademicki. Profile te zostały na nowo zdefiniowane w 2014 r. Nowe definicje zostały rozszerzone o ustalenia, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje:

1. w profilu praktycznym – zajęcia praktyczne kształtujące umiejętności praktyczne i kompetencje społeczne, w tym umiejętności uzyskiwane na zajęciach warsztatowych,
2. w profilu ogólnoakademickim – zajęcia powiązane z prowadzonymi w uczelni badaniami naukowymi służącymi zdobywaniu przez studenta pogłębionej wiedzy.

W profilu praktycznym poszerzono obowiązkowo program kształcenia o moduły służące zdobywaniu przez studenta kompetencji społecznych, których uzyskanie jest niezbędne w życiu każdej osoby, aby między innymi: mogła odnaleźć się na rynku pracy, była gotowa do działania na rzecz innych, miała świadomość zasad wynikających z etyki zawodowej. Poniższa tabela zawiera definicje poprzednią i obecnie obowiązującą.

Tabela 10. Porównanie opisów profili kształcenia określonych ustawą – Prawo o szkolnictwie wyższym w 2011 i 2014 r.

Brzmienie nadane ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. nr 84, poz. 455). Było:	Brzmienie nadane ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 1198). Jest:
Profil praktyczny obejmujący moduł zajęć służących zdobywaniu przez studenta umiejętności praktycznych	profil praktyczny – profil programu kształcenia obejmującego moduły zajęć służące zdobywaniu przez studenta umiejętności praktycznych i kompetencji społecznych, realizowany przy założeniu, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia praktyczne kształtujące te umiejętności i kompetencje, w tym umiejętności uzyskiwane na zajęciach warsztatowych, które są prowadzone przez osoby posiadające doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią (art. 2 ust. 1 pkt 18ea)
Profil ogólnoakademicki obejmuje moduły zajęć służące zdobywaniu przez studenta pogłębionych umiejętności teoretycznych	profil ogólnoakademicki – profil programu kształcenia obejmującego moduły zajęć powiązane z prowadzonymi w uczelni badaniami naukowymi, realizowany przy założeniu, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia służące zdobywaniu przez studenta pogłębionej wiedzy (art. 2 ust. 1 pkt 18eb ustawy o szkolnictwie wyższym)

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o ustawę z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym

Nowelizacja ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z 18 marca 2011 r. wprowadziła w art. 9 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 delegację ustawową, dla ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, do wydania aktów wykonawczych dotyczących:

1. Krajowych Ram Kwalifikacji,
2. Wzorcowych efektów kształcenia dla wybranych kierunków studiów.

W rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego⁵⁶ znajdują się opisy efektów kształcenia dla ośmiu obszarów kształcenia w zakresie:

1. nauk humanistycznych,
2. nauk społecznych,
3. nauk ścisłych,
4. nauk przyrodniczych,
5. nauk technicznych,
6. nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej,
7. nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych,
8. nauki

oraz objaśnienie efektów kształcenia prowadzących do uzyskania kompetencji inżynierskich (nie tylko dla studiów prowadzonych w obszarze kształcenia w zakresie nauk technicznych).

Wszystkie obszary zostały podzielone na profil ogólnoakademicki oraz profil praktyczny, każdy z profili opisany został w postaci zasobów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które w procesie kształcenia musi zdobyć osoba ucząca się. Opisy obszarów kształcenia uwzględniają ponadto efekty kształcenia dla osoby posiadającej kwalifikacje pierwszego stopnia i dla osoby posiadającej kwalifikacje drugiego stopnia.

W drugim akcie prawnym – rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia⁵⁷ w załączniku 1 zamieszczono „Wzorcowe efekty kształcenia dla kierunków studiów pedagogika”. Obejmują one wzorcowe efekty kształcenia dla studiów pierwszego i drugiego stopnia dla profilu ogólnoakademickiego. Opisane zostały „językiem efektów” z uwzględnieniem tego, co absolwent uczelni będzie wiedział, rozumiał i umiał zrobić po ukończeniu procesu kształcenia. Efekty kształcenia dla kierunków studiów pedagogika zostały powiązane z dwoma obszarami kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych.

---

⁵⁶ (Dz. U. z 2011 r. nr 253, poz. 1520).

⁵⁷ (Dz. U. z 2011 r. nr 253, poz. 1521).

„Kierunek studiów *pedagogika* należy do obszarów kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych. Przedmiot badań *pedagogiki* jest umiejscowiony zarówno w obszarze idei (ideały, normy, powinności), jak i praktyk społecznych. *Pedagogika* jako nauka o wychowaniu i kształceniu łączy dwie perspektywy: humanistyczną, koncentrującą się na istocie wychowania, nauczania i uczenia się oraz społeczną, dotyczącą środowisk wychowawczych, systemów instytucji oświatowych i opiekuńczych, ich funkcji i znaczenia w rozwoju człowieka. *Pedagogika* zajmuje się rozumieniem tego, jak ludzie rozwijają się, uczą w ciągu całego życia oraz krytyczną analizą istoty wiedzy i rozumienia w wymiarze ich jednostkowych i społecznych konsekwencji. *Pedagogika* obejmuje analizy procesów edukacyjnych, systemów i podejść oraz ich kulturowych, społecznych, politycznych, historycznych i ekonomicznych kontekstów”.⁵⁸

Na następnej stronie przedstawiono fragment dokumentu „Wzorcowe efekty kształcenia dla kierunków studiów *pedagogika*” studia pierwszego stopnia – profil ogólnoakademicki, dotyczącego kompetencji społecznych. (Objaśnienie oznaczeń zawartych w pierwszej i trzeciej kolumnie tabeli: **K** (przed podkreślnikiem) — kierunkowe efekty kształcenia; **K** (po podkreślniku) — kategoria kompetencji społecznych; **H1A** — efekty kształcenia w obszarze kształcenia w zakresie nauk humanistycznych dla studiów pierwszego stopnia; **S1A** — efekty kształcenia w obszarze kształcenia w zakresie nauk społecznych dla studiów pierwszego stopnia; **01, 02, 03 ikolejne** — numer efektu kształcenia).

Podstawą opracowania programu kształcenia dla kierunków studiów *pedagogika* jest zatem znajomość obszarów kształcenia oraz wzorcowych efektów kształcenia. Program kształcenia obejmuje opis zakładanych efektów kształcenia wybranych z efektów kształcenia dla obszarów w zakresie nauk humanistycznych i społecznych. Pomocne w tym opisie mogą być „Wzorcowe efekty kształcenia dla kierunków studiów *pedagogika*”. Elementem programu kształcenia jest program

58 *Umiejscowienie kierunku w obszarach kształcenia*. Załącznik nr 1 rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (Dz. U. z 2011 r. nr 253, poz. 1521).

studiów, który z kolei opisuje proces kształcenia prowadzący do uzyskania ustalonych efektów kształcenia.

Symbol	Efekty kształcenia dla kierunku studiów <i>pedagogika</i> . Po ukończeniu studiów pierwszego stopnia na kierunku studiów <i>pedagogika</i> absolwent:	Odniesienie do efektów kształcenia w obszarach kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych
KOMPETENCJE SPOŁECZNE		
K_K01	ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności, rozumie potrzebę ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego, dokonuje samooceny własnych kompetencji i doskonali umiejętności, wyznacza kierunki własnego rozwoju i kształcenia	H1A_K01 H1A_K04 S1A_K02
K_K02	docenia znaczenie nauk pedagogicznych dla utrzymania i rozwoju prawidłowych więzi w środowiskach społecznych i odnosi zdobytą wiedzę do projektowania działań zawodowych	
K_K03	ma przekonanie o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych w środowisku społecznym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych działań profesjonalnych w zakresie pedagogiki	S1A_K07
K_K04	ma przekonanie o wadze zachowania się w sposób profesjonalny, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej	S1A_K04 S1A_K06 H1A_K04
K_K05	dostrzega i formułuje problemy moralne i dylematy etyczne związane z własną i cudzą pracą, poszukuje optymalnych rozwiązań, postępuje zgodnie z zasadami etyki	H1A_K04 S1A_K04
K_K06	jest świadomy istnienia etycznego wymiaru w badaniach naukowych	S1A_K04 H1A_K04
K_K07	jest przygotowany do aktywnego uczestnictwa w grupach, organizacjach i instytucjach realizujących działania pedagogiczne i zdolny do porozumiewania się z osobami będącymi i niebędącymi specjalistami w danej dziedzinie	S1A_K02 H1A_K02
K_K08	odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy, projektuje i wykonuje działania pedagogiczne	S1A_K03 S1A_K05

Tabela 11. Efekty kształcenia dla kierunku studiów pedagogika.

Podstawą opracowania programu kształcenia dla kierunków studiów pedagogika jest zatem znajomość obszarów kształcenia oraz wzorcowych efektów kształcenia. Program kształcenia obejmuje opis zakładanych efektów kształcenia wybranych z efektów kształcenia dla obszarów w zakresie nauk humanistycznych i społecznych. Pomocne w tym opisie mogą być „Wzorcowe efekty kształcenia dla kierunków studiów *pedagogika*”. Elementem programu kształcenia jest program studiów, który z kolei opisuje proces kształcenia prowadzący do uzyskania ustalonych efektów kształcenia.

Program studiów określa między innymi:

1. Formę studiów (stacjonarne lub niestacjonarne);
2. Liczbę semestrów i liczbę punktów ECTS konieczną dla uzyskania kwalifikacji odpowiadających poziomowi studiów;
3. **Moduły kształcenia** – zajęcia lub grupy zajęć – wraz z przypisaniem do każdego modułu zakładanych efektów kształcenia oraz liczby punktów ECTS;
4. Sposoby weryfikacji zakładanych efektów kształcenia osiągniętych przez studenta;
5. **Wymiar, zasady i formę odbywaniapraktyk zawodowych** dla kierunku studiów o profilu praktycznym, a w przypadku kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim – jeżeli program kształcenia na tych studiach przewiduje praktyki (ust. 11);
6. **Łączną liczbę punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach praktyk zawodowych** na kierunku studiów o profilu praktycznym, a w przypadku kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim – jeżeli program kształcenia na tych studiach przewiduje praktyki (ust. 12);⁵⁹

Moduły kształcenia stanowią zasadnicze elementy programu studiów. Podstawowym sposobem opisującym moduły kształcenia powinny być oczywiście efekty kształcenia, najlepiej określone poprzez czasowniki opisujące działanie, aby efekty te były „mierzalne”. Taki sposób opisu ułatwia określenie metod, które zagwarantują sprawdzenie czy student osiągnął założone efekty kształcenia.

2. Uwarunkowania prawne praktyki zawodowej nauczycieli

W kształceniu przygotowującym do zawodu nauczyciela szczególny nacisk położono na praktyki zawodowe. Są one elementem obowiązkowym kształcenia nauczycieli, podnoszą znacząco jakość wykształcenia absolwenta uczelni. Praktyki pedagogiczne umożliwiają studentom zdobycie przygotowania praktycznego oraz doświadczenia zawodowego w miejscu przyszłej pracy.

---

⁵⁹ §5 ust. 1 rozporządzenia jw.

Dla kierunku pedagogika w programie kształcenia została przewidziana praktyka, zatem uczelnia została zobowiązana do zapewnienia studentom tego kierunku właściwego trybu jej odbywania.⁶⁰

Praktyki pedagogiczne podlegają ocenie programowej prowadzonej przez Polską Komisję Akredytacyjną. Ocena programowa obejmuje między innymi ocenę dostosowania efektów kształcenia do potrzeb rynku pracy z uwzględnieniem: wykorzystania wyników monitorowania karier zawodowych absolwentów, wykorzystania opinii pracodawców przy tworzeniu programów kształcenia oraz organizacji praktyk, a także wyników analizy zakładanych i uzyskanych efektów z realizacji tych praktyk oraz ocenę dostosowania programu studiów do warunków określonych w standardach kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.⁶¹ Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego spowodowało konieczność zmiany standardów dotyczących kształcenia nauczycieli.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 18 – ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, standardy kształcenia, to zbiór reguł kształcenia na studiach przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela [...]. Ten zbiór reguł określili – na mocy rozporządzenia wydanego na podstawie art. 9c ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym – minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania biorąc pod uwagę wymagania rynku pracy.

W obowiązującym rozporządzeniu, określającym standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, zostały opisane efekty kształcenia w zakresie:

- a) wiedzy merytorycznej i metodycznej,
- b) wiedzy pedagogicznej i psychologicznej, w tym w zakresie wychowania, z uwzględnieniem przygotowania do pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych,

---

60 § 9 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370).

61 § 2 pkt 4 lit. c i § 4 rozporządzenia Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej (Dz. U. z 2011 r. nr 207, poz. 1232).

- c) przygotowania w zakresie stosowania technologii informacyjnej,
  - d) poziomu znajomości języka obcego;
- oraz czas trwania studiów i studiów podyplomowych oraz wymiar i sposób organizacji praktyk.

Andrzej Kraśniewski⁶² zwrócił uwagę na szczególne usytuowanie praktyk w obowiązującym stanie prawnym. „W treści rozporządzenia w sprawie warunków prowadzenia studiów wymagania dotyczące praktyk zostały wydzielone z ogólnych wymagań dotyczących modułów kształcenia (par. 5 ust. 1 pkt 11). Opis praktyki podlega jednak w znacznej mierze takim samym wymaganiom jak opis innych modułów kształcenia. W szczególności, wymagane jest zdefiniowanie zakładanych efektów kształcenia oraz weryfikacji, czy zostały one osiągnięte. Praktyka mogłaby być zatem traktowana podobnie jak inne moduły kształcenia. Jednakże ze względu na wyodrębnienie wymagań dotyczących praktyki w ww. rozporządzeniu, a także w rozporządzeniu w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej (par. 2 pkt 4c), w dokumentacji programu kształcenia może być celowe szczególne potraktowanie praktyki i wydzielenie jej opisu z opisu zestawu modułów kształcenia dla rozpatrywanego programu”.

Szczególne potraktowanie praktyki pedagogiczne świadczy o wzmocnieniu jej roli w kształceniu nauczycieli. Potwierdzają ten fakt zmiany dokonane w standardach kształcenia przygotowującego do pracy w zawodzie nauczyciela.

2. 1. Modułowe ujęcie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131) zastąpiło rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia

62 A. Kraśniewski. „Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?” Publikacja wydana w ramach Projektu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „KRAJOWE RAMY KWALIFIKACJI W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM JAKO NARZĘDZIE POPRAWY JAKOŚCI KSZTAŁCENIA „Priorytet IV PO KL, Działanie 4. 1, Poddziałanie 4. 1. 3. 2011 r.

7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110). Poniższa tabela zestawia podobieństwa i różnice oraz pozwala dostrzec zmiany w zadaniach opiekuna praktyk w szkole, studenta oraz uczelni w organizacji praktyk pedagogicznych.

Tabela 12. Porównanie zapisów standardów kształcenia nauczycieli i standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. *(Kursywą wpisano teksty z rozporządzeń).*

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110).	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)
rozporządzenie – wersja archiwalna	rozporządzenie – wersja obowiązująca
Standardy kształcenia nauczycieli zawierały: I. Wymagania ogólne. II. Sylwetkę absolwenta. III. Wymagane umiejętności. IV. Grupy przedmiotów i minimalne obciążenia godzinowe dla studentów V. Treści programowe dla studiów zawodowych i studiów magisterskich. VI. Technologię informacyjną VII. Język obcy VIII. Praktyki pedagogiczne. IX. Studia podyplomowe. Opis sylwetki absolwenta i wymagane umiejętności stanowiły zapisy mało spójne z pozostałymi elementami standardów kształcenia.	Standardy kształcenia przygotowującego do wykonania zawodu nauczyciela zawierają: I. Opis efektów kształcenia uwzględniający ogólne i szczegółowe efekty kształcenia. II. Opis i procesu i organizacji kształcenia, w tym kształcenie na studiach, i studiach podyplomowych oraz realizację modułów kształcenia. III. Pięć modułów kształcenia (każdy z nich podzielono na trzy komponenty: charakterystykę modułu, treści kształcenia i opis praktyki). IV. Organizację praktyk. Pojawiają się nowe pojęcia: efekty kształcenia, moduły kształcenia. Realizacja każdego z modułów na studiach, jak i na studiach podyplomowych prowadzi do uzyskania takich samych efektów kształcenia.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110).	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)
rozporządzenie – wersja archiwalna	rozporządzenie – wersja obowiązująca
<p>Szkoły wyższe prowadziły kształcenie nauczycieli w ramach tzw. specjalizacji nauczycielskiej na:</p> <ul style="list-style-type: none"> – studiach wyższych zawodowych, – uzupełniających studiach magisterskich, – jednolitych studiach magisterskich, – studiach podyplomowych. 	<p>Kształcenie na studiach odbywa się na:</p> <ul style="list-style-type: none"> – studiach pierwszego stopnia – studiach drugiego stopnia – jednolitych studiach magisterskich – studiach podyplomowych <p>Efektom stworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego było przyjęcie systemu kształcenia opartego na trzech poziomach kształcenia (trzeci poziom to studia doktoranckie).</p> <p>Dla niektórych kierunków studiów zostawiono jednolite studia magisterskie.</p>
<p>Sylwetkę absolwenta była przedstawiona formie bardzo krótkiego opis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przygotowania jakie powinien posiadać absolwent w specjalizacjinauczycielskiej, • umiejętności do nabycia, których powinno prowadzić przygotowanie do zawodu nauczyciela <p>Wymieniono kompetencje w zakresie: <i>dydaktycznym, wychowawczym i społecznym; kreatywnym, prakseologicznym, komunikacyjnym, informacyjno-medialnym i językowym.</i></p> <p>Każdą z tych kompetencji opisano jednym zdaniem. np. <i>przygotowanie do zawodu nauczyciela powinno prowadzić do nabycia kompetencji w zakresie prakseologicznym – wyrażającym się skutecznością w planowaniu, realizacji, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych.</i></p>	<p>Sylwetka absolwenta uczelni jest przedstawiona w postaci opisu ogólnych i szczegółowych efektów kształcenia. Opis sylwetki jest bardziej obszerny w stosunku do wcześniejszego rozporządzenia. Opis zarówno ogólnych jak i szczegółowych efektów kształcenia, uwzględnienia jaką wiedzę, umiejętności i kompetencje będzie posiadał absolwent uczelni po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne stanowią spójną całość w opisie efektów kształcenia.</p>

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110).	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)
rozporządzenie – wersja archiwalna	rozporządzenie – wersja obowiązująca
<p>Określone były grupy przedmiotów i minimalne obciążenia godzinowe. Grupy przedmiotów dla specjalizacji nauczycielskiej (przykładowo dla jednolitych studiów magisterskich) to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Przedmioty kształcenia kierunkowego</i> 2. <i>Przedmioty kształcenie nauczycielskiego (psychologia, pedagogika, dydaktyka przedmiotowa, przedmioty uzupełniające)</i> 3. <i>Praktyki pedagogiczne w wymiarze 150 godz.</i> 4. <i>Technologia informacyjna</i> 5. <i>Język obcy</i> <p>Grupy przedmiotów i minimalne obciążenia godzinowe były określone także dla studiów wyższych zawodowych, uzupełniających studiów magisterskich oraz studiów podyplomowych.</p>	<p>Obecnie uczelnie prowadzą kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach oraz na studiach podyplomowych w ramach następujących modułów kształcenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć),</i> 2. <i>Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym,</i> 3. <i>Przygotowanie w zakresie dydaktycznym.</i> 4. <i>Przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć),</i> 5. <i>Przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej.</i> <p>Do poszczególnych modułów przypisano minimalną liczbę punktów ECTS, liczbę godzin zajęć zorganizowanych oraz praktyk. (Tab. 13).</p>
<p>Kształcenie odbywało się w ramach dwóch specjalności nauczycielskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • głównej – przygotowującej do nauczania przedmiotu odpowiadającego kierunkowi studiów, • dodatkowej – przygotowującej do nauczania drugiego przedmiotu. 	<p>Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Przygotowanie do nauczania pierwszego przedmiotu</i> to obowiązkowe przygotowanie w zakresie modułów 1-3. • <i>Przygotowanie fakultatywne</i> – poszerzone o: <ul style="list-style-type: none"> – moduł 4 w zakresie przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu – moduł 5 w zakresie pedagogiki specjalnej.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110).	Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)
rozporządzenie – wersja archiwalna	rozporządzenie – wersja obowiązująca
Specjalizacja nauczycielska obejmowała przedmioty uzupełniające, wśród których obowiązkowe były zajęcia z emisji głosu i jedno zajęcie do wyboru z poniższej listy: 1. zajęcia z zakresu prawa oświatowego, 2. zajęcia z zakresu zasad bezpieczeństwa, 3. inne przedmioty uzupełniające <i>przygotowanie nauczyciela (etyka, kultura języka przedmioty z zakresu sztuki itp.)</i> Ustalenia w zakresie wyboru przedmiotu uzupełniającego dokonywała szkoła wyższa, zatem np. zajęcia z zakresu zasad bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna nie musiały być dla każdego studenta obowiązkowe.	W ramach szczegółowych efektów kształcenia opisano także efekty kształcenia w zakresie: 1. <i>języka obcego,</i> 2. <i>technologii informacyjnej,</i> 3. <i>emisji głosu,</i> 4. <i>bezpieczeństwa i higieny pracy</i> Warunkiem uzyskania kwalifikacji jest osiągnięcie przez studenta wszystkich efektów kształcenia, opisanych w standardach a więc także <i>w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (absolwent posiada niezbędną wiedzę z zakresu zasad bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna).</i>
Dokument określał treści programowe dla poszczególnych grup przedmiotów specjalizacji nauczycielskich.	Każdy moduł podzielony jest na komponenty, które stanowią integralną całość zaprojektowaną tak, aby wiedza teoretyczna stanowiła podstawę do nabywania praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania zawodu nauczyciela. Dla każdego komponentu modułu określono treści kształcenia, które są bardzo obszernie opisane i uwzględniają najnowszą wiedzę psychologiczno-pedagogiczną. Moduły wraz z komponentami wymieniono w tabeli 13.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

Poprzednie rozporządzenie wydawał minister właściwy do spraw oświaty, a obecne minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego w porozumieniu z ministrem oświaty. Zmieniono także tytuł aktu wykonawczego na bardziej precyzyjny – obecny dotyczy standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela a poprzedni, dotyczył standardów kształcenia nauczycieli.

Najważniejszą zmianą wprowadzoną w obowiązującym rozporządzeniu jest posługiwanie się „językiem efektów”. Przy opisywaniu standardów postawiono akcent na zakładane efekty kształcenia, które powinien posiadać absolwent studiów a nie tylko na treści programowe. Dokument szczegółowo wyjaśnia jaką wiedzę, jakie umiejętności i kompetencje społeczne muszą posiadać absolwenci. Daje gwarancje, że studenci z różnych uczelni będą mieli te same kwalifikacje i będą przygotowani do pełnienia zawodu nauczyciela na porównywalnym poziomie. Nowością jest przypisanie poszczególnym modułom punktów ECTS – punktów zaliczeniowych niezbędnych do uzyskania zakładanych efektów kształcenia. Opis praktyk koncentruje się nie tylko na sposobie jej organizacji ale przede wszystkim na opisie kompetencji, które muszą być kształtowane w czasie praktyk pedagogicznych u każdego studenta studiów nauczycielskich. Opis kompetencji dotyczy pięciu form aktywności tzn.: wizyty w przedszkolach, szkołach i placówkach; obserwowanie zajęć; asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia; samodzielne prowadzenie zajęć; planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów, słuchaczy).

Rozporządzenie w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela określa między innymi liczbę godzin praktyk i minimalną liczbę punktów ECTS przyporządkowanych poszczególnym modułom oraz charakteryzuje komponenty w poszczególnych modułach.

Tabela 13. Minimalna liczba godzin zajęć zorganizowanych, praktyk oraz minimalna liczba punktów ECTS przypisana poszczególnym modułom⁶³

Moduł	Komponenty modułu	Godz.	Punkty ECTS
Moduł 1. Przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć)	Przygotowanie merytoryczne – zgodnie z opisem efektów kształcenia dla realizowanego kierunku studiów.	*	**
Moduł 2. Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym	Ogólne przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne	90	10
	Przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne do nauczania na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych	60	
	Praktyka	30	
Moduł 3. Przygotowanie w zakresie dydaktycznym	Podstawy dydaktyki	30	15
	Dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych	90	
	Praktyka	120	
Moduł 4. Przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć)	Przygotowanie w zakresie merytorycznym	*	**
	Dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych	60	10-15
	Praktyka	60	
Moduł 5. Przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej	Przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne specjalne	140	25
	Dydaktyka specjalna	90	
	Praktyka	120	

*w wymiarze zapewniającym merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć)

** w liczbie przypisanej do realizowania kierunku studiów.

63 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

Przygotowanie merytoryczne (moduł 1) do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolu oraz do nauczania w klasach I–III szkoły podstawowej jest realizowane na studiach w zakresie pedagogiki lub innych zapewniających przygotowanie do pracy w obszarze edukacji elementarnej. Efekty kształcenia na tych studiach muszą prowadzić do nabycie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakresu: języka polskiego, matematyki, przyrody oraz kształcenia umiejętności tworzenia tekstów, prowadzenia rozumowań matematycznych i ilustracji zjawisk przyrody za pomocą doświadczeń. Nabycie tych kompetencji umożliwia kształcenie studentów w zakresie przygotowania dydaktycznego do realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego i podstawy programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego.

Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach obejmuje obowiązkowe przygotowanie w zakresie modułów 1, 2, i 3. Przygotowanie studentów i absolwentów w ramach modułów 4 i 5 – tzw. modułów fakultatywnych – umożliwi im zdobycie dodatkowych kwalifikacji, odpowiednio, z nauczania kolejnego przedmiotu lub pedagogiki specjalnej w następujących specjalnościach: edukacja i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną, tyflopedagogika, surdopedagogika, pedagogika lecznicza, resocjalizacja i socjoterapia. Realizacja modułu 5 daje kwalifikacje do pracy w przedszkolach, szkołach i placówkach integracyjnych lub specjalnych.

2. 2. Efekty kształcenia w standardach kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela

W rozporządzeniu w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, w opisie efektów kształcenia przestrzegano zasady aby był proporcjonalny podział w kategoriach wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne. Zasadę tę zastosowano nie tylko do opisu szczegółowych efektów kształcenia ale także do ogólnych efektów kształcenia. Łączna liczba efektów kształcenia w kategoriach „umiejętności” i „kompetencje społeczne” jest wyraźnie większa od liczby efektów kształcenia w kategorii „wiedza”. Oznacza to, że w przygotowaniu merytorycznym, psychologicz-

no-pedagogicznym oraz dydaktycznym studentów wyraźny akcent należy położyć na kształtowanie umiejętności i postaw kosztem przekazywania wiadomości. Poniżej przytoczono ogólne efekty kształcenia⁶⁴, w których kryterium wiedza zapisano w dwóch pierwszych punktach, pozostałe punkty dotyczą kryterium umiejętności i kompetencji społecznych.

Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, absolwent uczelni musi:

- a) posiadać wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania – uczenia się;
- b) posiadać wiedzę z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu;
- c) **posiadać umiejętności i kompetencje niezbędne do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły, w tym do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów;**
- d) wykazywać **umiejętność uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania i przetwarzania informacji i materiałów;**
- e) **umiejętnie komunikować się przy użyciu różnych technik, zarówno z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej, jak i z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz specjalistami wspierającymi ten proces;**
- f) **charakteryzować się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności;**
- g) być praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

64 Ogólne efekty kształcenia z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

Opis szczegółowych efektów kształcenia także określa jaką wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne powinien posiadać absolwent – przyszły nauczyciel. Opis ten wskazuje także jakie kompetencje powinien mieć absolwent po zakończeniu kształcenia, w zakresie: języka obcego (w przypadku gdy język jest lub nie jest specjalnością kształcenia), technologii informacyjnej, emisji głosu oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.

2. 3. Innowacyjność kompetencji społecznych

Wiele uwagi w rozporządzeniu poświęcono zapisom dotyczącym kompetencji społecznych absolwentów uczelni, w szczególności znajomości i zdolności rozwijania zasad etyki zawodowej. Takie podejście do wykonywania zawodu nauczyciela jest zbieżne z definicją kompetencji społecznych, w rozumieniu Europejskich Ram Kwalifikacji, która zwraca uwagę na kształtowanie u studentów uczelni takich postaw jak odpowiedzialność i autonomia.

Wśród ogólnych efektów kształcenia wymienia się, że absolwent przygotowujący się do wykonywania zawodu nauczyciela po zakończeniu kształcenia *charakteryzuje się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności* (pkt 6).

W opisie szczegółowych efektów kształcenia absolwent:

- posiada wiedzę na temat etyki zawodu nauczyciela, (pkt 1 lit. m)
- w zakresie umiejętności – potrafi posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności (pkt 2 lit. l)
- w zakresie kompetencji społecznych:
  - ma świadomość znaczenia profesjonalizmu, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka
  - (pkt 3 lit. d),
  - ma świadomość istnienia etycznego wymiaru diagnozowania i oceniania uczniów (pkt 3, lit. e).

Zapisy dotyczące zasad etyki zawodowej w pracy nauczyciela odnajdziemy także w treściach kształcenia np. modułu 2 komponent; „Ogólne przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne”:

- **Zawód nauczyciela.** Wzór osobowy, postawa i kunszt nauczycielski. Etyka zawodowa.
- **Poznawanie uczniów.** Techniki i ich ograniczenia, kwestie etyczne. Międzynarodowe i krajowe regulacje dotyczące praw człowieka, dziecka, ucznia oraz osób z niepełno-sprawnością.

Nauczyciel wykonując swoją funkcję społeczną musi znać prawo i musi go przestrzegać, przestrzeganie prawa przez nauczyciela jest zachowaniem etycznym z punktu widzenia etyki zawodowej.

„Kompetencje społeczne mogą być formowane nie tylko przez nauczane treści, ale także przez odpowiednie metody dydaktyczne, przez inspirowanie studentów do działań użytecznych społecznie i włączanie wyników takich działań do dorobku studenta oraz na wiele innych sposobów. [...]. Cennym uzupełnieniem stosowanych przez uczelnię metod weryfikacji efektów kształcenia w zakresie kompetencji społecznych może być ocena działań i postaw studenta w trakcie odbywanej praktyki zawodowej. Taka ocena, formułowana przez opiekuna praktyki, powinna się pojawiać w dokumentacji jej przebiegu; mogłaby wówczas stanowić jeden ze sposobów wykazania przez uczelnię, że kształtuje kompetencje społeczne absolwenta.⁶⁵

2. 4. Organizacja praktyk pedagogicznych

Znaczenie praktyk pedagogicznych zostało wzmocnione poprzez nałożenie większych obowiązków na uczelnie w związku z organizacją i przebiegiem praktyk. Uczelnie mają obowiązek zapewnić studentom w trakcie praktyk warunki umożliwiające między innymi: dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych, prowadzenie lekcji z zastosowaniem technologii informacyjnej, wykorzystania treści zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych itp.

---

65 Andrzej Kraśniewski. Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego? Publikacja wydana w ramach Projektu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Krajowe Ramy Kwalifikacji w Szkolnictwie Wyższym jako Narzędzie Poprawy Jakości Kształcenia „Priorytet IV PO KL, Działanie 4. 1, Poddziałanie 4. 1. 3. 2011 r.

Praktyki powinny zasadniczo odbywać się równolegle z realizacją zajęć w uczelni, gwarantuje to spójne połączenie teorii z praktyką. Wiedza teoretyczna powinna stanowić podstawę do nabywania praktycznych umiejętności. Dzięki praktykom pedagogicznym następuje ugruntowanie zdobytej przez absolwentawiedzy z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej poparte doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu.

Poniżej, w tabeli 14, zestawiono zasady organizacji praktyk pedagogicznych wynikających ze „starego” i obecnie obowiązującego rozporządzenia w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do zawodu nauczyciela ze wskazaniem podobieństw i różnic w tych dokumentach.

Tabela 14. Porównanie organizacji praktyk opisanych rozporządzeniem w sprawie standardów kształcenia nauczycieli oraz standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.

<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 20104 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 20104 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
<p>Praktyki pedagogiczne służyły nabyciu i rozwijaniu umiejętności zawodowych przez praktyczne zajęcia z uczniami, a także umożliwiły poznanie organizacji i funkcjonowania szkół i placówek, i były realizowane w powiązaniu z kształceniem nauczycieli.</p>	<p>Praktyka jest zaprojektowaną tak, aby wiedza teoretyczna stanowiła podstawę do nabywania praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania zawodu nauczyciela. Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela absolwent jest praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.</p>

<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2010 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
<p>Celem praktyk pedagogicznych były w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. poznanie organizacji pracy szkół i placówek, 2. nabycie umiejętności: <ul style="list-style-type: none"> • planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć, • prowadzenia obserwacji zajęć i jej dokumentowania • analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów, • analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów. 	<p>Cele praktyk pedagogicznych są ustalone osobno dla każdego modułu i tak np. :</p> <p>1. celem praktyki w ramach modułu 2 jest gromadzenie doświadczeń związanych z <u>pracą opiekuńczo-wychowawczą z uczniami</u>, zarządzaniem grupą i diagnozowaniem indywidualnych potrzeb uczniów oraz konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością pedagogiczną w działaniu praktycznym.</p> <p>2. celem praktyki w ramach modułu 3 jest gromadzenie doświadczeń związanych z <u>pracą dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela</u> i konfrontacja nabytej wiedzy z zakresu dydaktyki szczegółowej (metodyki nauczania) z rzeczywistością pedagogiczną.</p> <p>Dla modułów 4 i 5 są także określone cele praktyk.</p>
<p>Praktyki pedagogiczne były obowiązkowo organizowane w tych typach szkół i placówek, do pracy w których absolwent studiów uzyskiwał kwalifikacje.</p>	<p>Praktyka odbywa się, w przedszkolu, szkole lub placówce realizującej kształcenie na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych, którego dotyczy kształcenie osoby przygotowującej się do wykonywania zawodu nauczyciela.</p> <p>Zapisy obu rozporządzeń ustaliły podobnie w jakich instytucjach mogą odbywać się praktyki pedagogiczne.</p>

<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2010 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
<p>Formy aktywności, które zapewniało się studentowi to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wizyty w szkołach i placówkach, 2. obserwowanie zajęć, 3. asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, 4. prowadzenie zajęć wspólnie z nauczycielem, samodzielne prowadzenie zajęć, 5. planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów). <p>Formy aktywności zostały tylko wymienione – to był pełna treść zapisów z rozporządzenia na temat form aktywności.</p>	<p>W trakcie praktyk student powinien mieć zapewnione następujące formy aktywności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wizyty w przedszkolach, szkołach i placówkach; 2. obserwowanie zajęć; 3. asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia; 4. samodzielne prowadzenie zajęć; 5. planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów, słuchaczy). <p>Formy aktywności są prawie takie same jak te wymienione w poprzednim rozporządzeniu. Wszystkimi mają prowadzić do kształtowania kompetencji opiekuńczo-wychowawczych lub dydaktycznych. Każda z form aktywności została opisana poprzez konkretne zadania i czynności, które student musi wykonać w czasie praktyki.</p>
<p>Liczba godzin praktyk zaplanowana np. dla studentów jednolitych studiów magisterskich wynosiła co najmniej 150. Co najmniej 30 godzin było realizowane w powiązaniu z kształceniem w zakresie psychologii i pedagogiki.</p>	<p>Praktyki dla studiów przygotowujących do nauczania jednego przedmiotu wynoszą 150 godz., w tym praktyka w ramach przygotowania psychologiczno-pedagogicznego wynosi 30 godz. Inna ilość godzin praktyk jest określona w przypadku przygotowania fakultatywnego (moduł 4 – 60 godz., moduł 5 – 120 godz.)</p>
<p>Zajęcia prowadzone przez studenta stanowiły co najmniej 45 godzin z ogólnej liczby godzin praktyki pedagogicznej.</p>	<p>Nie ustalono konkretnie ile godzin stanowią zajęcia prowadzone przez studenta, ponieważ celem praktyki nie jest przeprowadzenie konkretnej liczby zajęć ale, aby w trakcie praktyki następowało kształtowanie kompetencji w zakresie pełnienia roli nauczyciela/opiekuna/ wychowawcy. Ten aspekt praktyki wynika z indywidualnych predyspozycji studenta oraz ustaleń poczynionych z opiekunami praktyk w powiązaniu z programem praktyk.</p>

<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2010 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
<p>W programie studiów w zakresie przedmiotów: psychologia, pedagogika i dydaktyka przedmiotowa, należało zapewnić czas na przygotowanie studentów do praktyki oraz był wymagany czas na jej omówienie</p> <p>Szkoły wyższe były zobowiązane utrzymywać systematyczny kontakt szkoły wyższej ze szkołami i placówkami, w których studenci odbywali praktyki.</p>	<p>Integralnym elementem standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela jest opis podstawowych zasad organizacji praktyk.</p> <p><i>Uczelnie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>przygotowują studentów (słuchaczy) do odbycia praktyk, zapewniają możliwość omówienia praktyk w trakcie zajęć na uczelni.</i> • <i>utrzymują systematyczny kontakt z przedszkolami, szkołami i placówkami, w których studenci (słuchacze) odbywają praktyki.</i> <p>Ustalenia te są identyczne jak w poprzednim rozporządzeniu.</p>
<p>Udział studenta w zajęciach objętych praktykami pedagogicznymi był dokumentowany.</p> <p>Praktyki podlegały ocenie z uwzględnieniem opinii opiekuna praktyk w szkole.</p>	<p><i>Uczelnie opracowują zasady odbywania praktyk,</i> Zasady odbywania praktyk powinny uwzględniać szczegółowe ustalenia związane między innymi z: terminami praktyk, sposobem dokumentowania ich przebiegu, sposobem oceniania, zadaniami praktykanta i opiekuna, frekwencją studenta, sposobem potwierdzenia, że nastąpiło kształtowanie założonych kompetencji itp.</p> <p>Dokumentowanie dotyczy nie tylko dokumentowanie udziału studenta w zajęciach ale przebiegu praktyk.</p>

<p>Praktyki „stare” organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2010 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2004 r. nr 207, poz. 2110)</p>	<p>Praktyki obecne organizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131)</p>
	<p>Wpisano dodatkowe obowiązki uczelni związane z praktykami, których nie było w poprzednim rozporządzeniu.</p> <p><i>Uczelnie mają obowiązek zapewnić studentom w trakcie praktyk:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. warunki umożliwiające zarówno uzyskanie przygotowania praktycznego w zakresie realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych, jak i poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich oraz zdobycie odpowiedniego doświadczenia pedagogicznego w zakresie organizacji pracy przedszkola, szkoły lub placówki, planowania, realizowania i oceniania wyników procesu kształcenia;</i> <i>2. dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu i pomocy dydaktycznych;</i> <i>3. opiekę i nadzór opiekuna praktyk;</i> <i>4. warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji lub scenariuszy zajęć, w oparciu o informacje i wskazówki przekazane przez opiekuna praktyk;</i> <i>5. warunki do prowadzenia lekcji (zajęć) z zastosowaniem technologii informacyjnej, w szczególności z wykorzystaniem treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych.</i> <p>Szczególnie ważne jest zwrócenie uwag na obowiązek stworzenia warunków umożliwiających studentom samodzielne opracowanie konspektów lekcji lub scenariuszy zajęć. Otwiera to drogę do rozwijania u studentów tych najcenniejszych kompetencji – kreatywności, samodzielności oraz odpowiedzialności i autonomii w myśleniu i działaniu.</p>

Źródło: opracowanie własne w oparciu o rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

Zapisy rozporządzenia z jednej strony szczegółowo wymieniają jakie kompetencje muszą być obowiązkowo kształtowane w trakcie praktyki ale jednocześnie dają dużą swobodę uczelniom w jej organizowaniu. Ważnym zadaniem uczelni jest wybór takich przedszkoli, szkół i placówek, które są wyposażone w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz posiadają kadrę pedagogiczną o wysokich kwalifikacjach oraz dużym doświadczeniu zawodowym.

2. 5. Praktyki studenckie – zarys kompetencji

Opis praktyk w ramach modułów 2 i 3 jest bardzo obszerny, szczegółowo wyjaśnia jakie kompetencje, podczas praktyk, będą kształtowane w zakresie psychologiczno-pedagogicznym oraz dydaktycznym.

Dla zobrazowania kompetencji, które muszą być kształtowane w czasie praktyk studenckich przedstawiono je w odniesieniu do kompetencji dla modułu 2 i 3, z podziałem na pięć form aktywności studenta.

Tabela 15. Zestawienie szczegółowego opisu praktyk dla modułu 2 i 3⁶⁶

Moduł 2 Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym – 30 godz.	Moduł 3 Przygotowanie w zakresie dydaktycznym – 120 godz.
W trakcie praktyki następuje kształtowanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych przez:	W trakcie praktyki następuje kształtowanie kompetencji dydaktycznych przez:
1) zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań opiekuńczo-wychowawczych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;	1) zapoznanie się ze specyfiką szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań dydaktycznych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;

66 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

Moduł 2 Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym – 30 godz.	Moduł 3 Przygotowanie w zakresie dydaktycznym – 120 godz.
2) obserwowanie:	2) obserwowanie:
a) zorganizowanej i podejmowanej spontanicznie aktywności formalnych i nieformalnych grup uczniów,	a) czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk w toku prowadzonych przez niego lekcji (zajęć) oraz aktywności uczniów,
b) aktywności poszczególnych uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,	b) toku metodycznego lekcji (zajęć), stosowanych przez nauczyciela metod i form pracy oraz wykorzystywanych pomocy dydaktycznych,
c) interakcji dorosły (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi i młodzieżą (w tym samym i w różnym wieku),	c) interakcji dorosły (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi lub młodzieżą w toku lekcji (zajęć),
d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w grupach wychowawczych, ich prawidłowości i zakłóceń,	d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w klasie, ich prawidłowości i zakłóceń,
e) czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk oraz prowadzonych przez niego zajęć,	e) sposobów aktywizowania i dyscyplinowania uczniów oraz różnicowania poziomu aktywności poszczególnych uczniów,
f) sposobu integrowania przez opiekuna praktyk różnej działalności, w tym opiekuńczo wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej,	f) sposobu oceniania uczniów, g) sposobu zadawania i kontrolowania pracy domowej,
g) dynamiki grupy, ról pełnionych przez uczestników grupy, zachowania i postaw dzieci i młodzieży,	h) dynamiki i klimatu społecznego klasy, ról pełnionych przez uczniów, zachowania i postaw uczniów,
	i) funkcjonowania i aktywności w czasie lekcji (zajęć) poszczególnych uczniów, z uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,
h) działań podejmowanych przez opiekuna praktyk na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny w grupie;	j) działań podejmowanych przez opiekuna praktyk na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny,

Moduł 2 Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym – 30 godz.	Moduł 3 Przygotowanie w zakresie dydaktycznym – 120 godz.
	k) organizacji przestrzeni w klasie, sposobu jej zagospodarowania (ustawienie mebli, wyposażenie, dekoracje);
3) współdziałanie z opiekunem praktyk w:	3) współdziałanie z opiekunem praktyk w:
a) sprawowaniu opieki i nadzoru nad grupą oraz zapewnianiu bezpieczeństwa, b) podejmowaniu działań wychowawczych wynikających z zastanych sytuacji, c) prowadzeniu zorganizowanych zajęć wychowawczych,	a) planowaniu i przeprowadzaniu lekcji (zajęć), b) organizowaniu pracy w grupach, c) przygotowywaniu pomocy dydaktycznych, d) wykorzystywaniu środków multimedialnych i technologii informacyjnej w pracy dydaktycznej, e) kontrolowaniu i ocenianiu uczniów,
d) podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;	f) podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,
	g) organizowaniu przestrzeni klasy,
	h) podejmowaniu działań w zakresie projektowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
4) pełnienie roli opiekuna-wychowawcy, w szczególności:	4) pełnienie roli nauczyciela, w szczególności:
a) diagnozowanie dynamiki grupy oraz pozycji jednostek w grupie,	a) planowanie lekcji (zajęć), formułowanie celów, dobór metod i form pracy oraz środków dydaktycznych,

Moduł 2 Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym – 30 godz.	Moduł 3 Przygotowanie w zakresie dydaktycznym – 120 godz.
<p>b) poznawanie uczniów i wychowanków, ich sytuacji społecznej, potrzeb, zainteresowań i zdolności, a także określanie poziomu rozwoju oraz wstępne diagnozowanie dysfunkcji i zaburzeń,</p> <p>c) samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych wobec grupy i poszczególnych uczniów i wychowanków w grupie,</p> <p>d) sprawowanie opieki nad grupą w toku spontanicznej aktywności uczniów i wychowanków,</p>	<p>b) dostosowywanie metod i form pracy do realizowanych treści, etapu edukacyjnego oraz dynamiki grupy uczniowskiej,</p>
<p>e) organizację i prowadzenie zajęć wychowawczych (w tym zajęć integrujących grupę i działań profilaktycznych) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</p>	<p>c) organizację i prowadzenie lekcji (zajęć) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</p> <p>d) wykorzystywanie w toku lekcji (zajęć) środków multimedialnych i technologii informacyjnej,</p> <p>e) dostosowywanie sposobu komunikacji w toku lekcji (zajęć) do poziomu rozwoju uczniów,</p>
<p>f) animowanie aktywności grupy i współdziałania jej uczestników, organizowanie pracy uczniów i wychowanków w grupach zadaniowych,</p>	<p>f) animowanie aktywności poznawczej i współdziałania uczniów, rozwijanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy z wykorzystaniem technologii informacyjnej,</p> <p>g) organizację pracy uczniów w grupach zadaniowych,</p> <p>h) dostosowywanie podejmowanych działań do możliwości i ograniczeń uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,</p> <p>i) diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności uczniów,</p>
<p>g) podejmowanie indywidualnej pracy z uczniami i wychowankami (w tym uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),</p>	<p>j) podejmowanie indywidualnej pracy dydaktycznej z uczniami (w tym uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),</p>

Moduł 2 Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym – 30 godz.	Moduł 3 Przygotowanie w zakresie dydaktycznym – 120 godz.
h) podejmowanie działań wychowawczych o charakterze interwencyjnym w sytuacjach konfliktu, zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych lub nieprzestrzegania ustalonych zasad,	k) podejmowanie działań wychowawczych w toku pracy dydaktycznej, w miarę pojawiających się problemów, w sytuacjach: zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych, nieprzestrzegania ustalonych zasad,
i) sprawowanie opieki nad uczniami i wychowankami poza terenem przedszkola, szkoły lub placówki;	l) podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami, wychowawcą klasy, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym oraz specjalistami pracującymi z uczniami;
5) analizę i interpretację zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym:	5) analizę i interpretację zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym:
a) prowadzenie dokumentacji praktyki, b) konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką, c) ocenę własnego funkcjonowania w toku realizowania zadań opiekuńczych i wychowawczych (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron), d) ocenę przebiegu prowadzonych działań oraz realizacji zamierzonych celów, e) konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych sytuacji i przeprowadzanych działań, f) omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studentów (słuchaczy).	a) prowadzenie dokumentacji praktyki, b) konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką, c) ocenę własnego funkcjonowania w toku wypełniania roli nauczyciela (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron), d) ocenę przebiegu prowadzonych lekcji (zajęć) oraz realizacji zamierzonych celów, e) konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych i prowadzonych lekcji (zajęć), f) omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studentów (słuchaczy).

Źródło: opracowanie własne – na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131).

W czasie praktyki powinny być kształtowane, w szczególności te kompetencje które, związane są z:

- samodzielnym działaniem studenta np. samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych, sprawowanie opieki nad

grupą na terenie przedszkola, szkoły i poza nimi, animowanie aktywności grupy i współdziałania jej uczestników, podejmowanie działań wychowawczych o charakterze interwencyjnym,

- samodzielnym i twórczym opracowaniem konspektów i scenariuszy,
- konfrontowaniem wiedzy teoretycznej z praktyką,
- refleksją własną studenta nad realizacją zmierzonych celów, oceną przebiegu prowadzonych działań, dostrzeganiem swoich mocnych i słabych stron,
- refleksją grupową prowadzoną z opiekunem w celu omawiania obserwowanych sytuacji i przeprowadzanych działań praktyk oraz w grupie studentów w celu omówienia zgromadzonych doświadczeń,
- prowadzeniem dokumentacji praktyki, robieniem zapisów w dzienniku praktyk jako metodą doskonalenia samego siebie.

Praktyka w ramach modułu 4 – przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu – jest realizowana zgodnie z opisem treści kształcenia dla modułu 3.

Podobny opis kompetencji zastosowano do modułu 5. W opisie kompetencji dydaktycznych uwzględniono też opis dla pięciu aktywności studenta dotyczącego przygotowania w zakresie pedagogiki specjalnej. Celem praktyki przewidzianej w module 5. jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą opiekuńczo-wychowawczą, dydaktyczną i terapeutyczną z dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnością oraz niedostosowaniem społecznym a także konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością pedagogiczną w działaniu praktycznym. Praktyka w ramach modułu 5. odbywa się pod kierunkiem: pedagoga, psychologa szkolnego, nauczyciela wychowawcy klasy, nauczyciela wychowawcy świetlicy szkolnej. Może odbywać się w przedszkolu lub szkole integracyjnej lub specjalnej, oddziale integracyjnym lub specjalnym, w placówce opiekuńczej, wychowawczej lub terapeutycznej realizującej działania na rzecz dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością lub niedostosowanymi społecznie. Wybór miejsca odbywania praktyki jest uzależniony od wybranej specjalności.

3. Podstawy prawne systemu edukacji w Polsce

3. 1. Główne założenia ustawy o systemie oświaty w Polsce

Przepisy regulujące organizację i działanie systemu oświaty stanowią bardzo obszerny zestaw aktów prawnych. W poniższym opracowaniu skoncentrujemy się tylko na tych, których znajomość jest potrzebna w pracy nauczyciela oraz studenta w czasie praktyki pedagogicznej w szkole lub przedszkolu.

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym edukacji jest ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572 z późn. zm.). W oparciu o te regulacje prawne są zakładane i działają szkoły publiczne i prywatne.

Zgodnie z preambułą ustawy o systemie oświaty, szkoły, przedszkola, placówki muszą się kierować zasadami zawartymi w:

- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka,⁶⁷
- Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych,
- Konwencji o Prawach Dziecka.⁶⁸

Ponadto „szkoła musi zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”⁶⁹. Do zadań szkoły należy między innymi⁷⁰:

- wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów,
- organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- stworzenie warunków do pobierania nauki przez dzieci i młodzież niepełnosprawną,

67 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. nr 61, poz. 284).

68 Konwencja o Prawach Dziecka (Dz. U. z 1991 r. nr 120, poz. 526).

69 Preambuła ustawy o systemie oświaty.

70 Art. 1 ustawy o systemie oświaty.

- opieka nad uczniami niepełnosprawnymi i szczególnie uzdolnionymi
- upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej;
- opieka nad uczniami pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym;
- kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego;

Ustawa o systemie oświaty – zgodnie z art. 4 – nakłada na nauczycieli obowiązek kierowania się w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z **poszanowaniem godności osobistej ucznia**.

Dokument ten reguluje także sprawy dotyczące obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki. Wyjaśnia co należy rozumieć przez np. szkołę publiczną i szkołę o uprawnieniach szkół publicznych (art. 7), niespełnianie obowiązku szkolnego (art. 20), podstawę programową wychowania przedszkolnego, podstawę programową kształcenia ogólnego, program nauczania, specjalne potrzeby edukacyjne, upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim, specyficzne trudności w uczeniu się, niepełnosprawności sprzężone (art. 3).

Ustawa o systemie oświaty opisuje zasady działania Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych (art. 9a – 9f), Kuratora oświaty, który w imieniu wojewody, wykonuje zadania związane ze sprawowaniem nadzoru pedagogicznego (art. 30 – art. 34), zadania dyrektora szkoły (art. 36 – art. 39), zadania rady pedagogicznej (art. 40 – art. 43), zadania rady szkoły, rady rodziców i samorządu uczniowskiego (art. 50 – art. 55) itp.

Reguluje także sprawy dotyczące zasad rekrutacji uczniów do przedszkoli, szkół i placówek, oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w szkołach publicznych, sprawdzianu, egzaminu gimna-

zjalnego, egzaminu maturalnego, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie, statutów szkół publicznych i niepublicznych, programów nauczania, podręczników, świadectw i druków szkolnych, itp.

Ustawa o systemie oświaty nakłada na organy prowadzące przedszkola i szkoły obowiązki związane z dopełnieniem wszelkich spraw i zadań niezbędnych dla prawidłowego zorganizowania praktyk dla studentów kierunków nauczycielskich. Organy prowadzące w porozumieniu z organami sprawującymi nadzór pedagogiczny nad szkołami i placówkami mają obowiązek umożliwić w podległych im szkołach i placówkach zorganizowanie przez szkoły wyższe i kolegia praktyk nauczycielskich oraz współpracować w organizacji tych praktyk – art. 77 ust. 6 ustawy o systemie oświaty. Kolejne obowiązki związane z organizacją praktyki i wynikające z nich zadania spoczywają na dyrektorze szkoły. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 7 ustawy o systemie oświaty *dyrektor szkoły współdziała ze szkołami wyższymi oraz zakładami kształcenia nauczycieli w organizacji praktyk pedagogicznych*. Współdziałanie ze szkołami wyższymi oznacza wykonanie przez dyrektora szkoły/przedszkola ustaleń opisanych w umowie w sprawie organizacji praktyk pedagogicznych, zawartej między szkołą, uczelnią i organem prowadzącym. W czasie odbywania praktyk studenci podlegają władzy dyrektora szkoły. Bezpośrednią opiekę sprawuje nauczyciel opiekun praktyk wskazany przez dyrektora szkoły a przebieg praktyki ustala i zatwierdza dyrektor szkoły w porozumieniu z nauczycielem opiekunem i studentem. W statucie szkoły, regulaminie czy opracowanej procedurze szkolnej powinny znaleźć się szczegółowe zadania dyrektora, nauczyciela opiekun praktyk i innych nauczycieli szkoły wynikające z organizacji praktyk pedagogicznych oraz prawa i obowiązki studenta odbywającego praktykę.

Ustawa o systemie oświaty zawiera tzw. upoważnienia ustawowe dla ministra właściwego do spraw oświaty do wydawania aktów wykonawczych – rozporządzeń, które uszczegóławiają sprawy regulowane ustawą. Należą do nich, w szczególności:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych

- i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. nr 6. poz. 69 z późn. zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki. (Dz. U. z 2001 r. nr 135, poz. 1516).
  3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. z 2005 r. nr 52, poz. 466).
  4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532).
  5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 414).
  6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. z 2014 r. poz. 392).
  7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
  8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2014 r. poz. 803).
  9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, dzia-

- łalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2014 r. poz. 1170).
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 893).
  11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2013 r. poz. 1207 z późn. zm.).
  12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli. (Dz. U. z 2014 r. poz. 1084).
  13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z 2010 r. nr 161, poz. 1080 z późn. zm.).
  14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2009 r. nr 168, poz. 1324 z późn. zm.).

Obszary pracy szkoły związane z praktykami pedagogicznymi regulowane powyższymi aktami wykonawczymi omówione zostaną w dalszej części opracowania. Będą dotyczyły: programów wychowania przedszkolnego i nauczania, dokumentacji pracy szkoły, bezpieczeństwo uczniów, i organizacji wycieczek, tajemnicy rady pedagogicznej, indywidualizacji pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz etyki zawodowej nauczyciela i odpowiedzialności prawnej nauczyciela.

3. 2. Rola nauczyciela w świetle ustawy Karta Nauczyciela

Ustawa Karta Nauczyciela⁷¹ – pragmatyka zawodowa nauczycieli – reguluje sprawy związane z kwalifikacjami, prawami i obowiązkami nauczycieli, zasadami zatrudniania i zwalniania nauczycieli, czasem pracy nauczyciela, zasadami wynagradzania w zależności od stopnia awansu zawodowego, świadczeniami socjalnymi, ochroną zdrowia, odpowiedzialnością dyscyplinarną itp. Zapisy Karty Nauczyciela stosuje się do nauczycieli zatrudnionych w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Jeśli sprawy wynikające ze stosunku pracy nie są uregulowane w Karcie Nauczyciela to stosuje się przepisy Kodeksu pracy⁷². Szkoły niepubliczne zatrudniają zazwyczaj nauczycieli na podstawie Kodeksu pracy.

Zgodnie z art. 10 Karty Nauczyciela stosunek pracy można nawiązać tylko z nauczycielem, który spełnia następujące warunki:

1. ma pełną zdolność do czynności prawnych i korzysta z praw publicznych,
2. nie toczy się przeciwko niemu postępowanie karne lub dyscyplinarne, lub postępowanie o ubezwłasnowolnienie,
3. nie był karany za przestępstwo popełnione umyślnie,
4. posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania danego stanowiska.

W celu potwierdzenia, że nauczyciel nie był karany za przestępstwo popełnione umyślnie (np. prawomocnym wyrokiem za jazdę samochodem pod wpływem alkoholu) musiprzed nawiązaniem stosunku pracy przedstawić dyrektorowi szkoły informację z Krajowego Rejestru Karnego.

Nauczyciele zatrudnieni na umowę o pracę w pełnym wymiarze mogą zdobywać kolejne stopnie awansu zawodowego:

1. nauczyciela stażysty,
2. nauczyciela kontraktowego,
3. nauczyciela mianowanego,
4. nauczyciela dyplomowanego.

---

71 Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 191 z późn. zm.).

72 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2014 r. poz. 1502).

Warunkiem nadania nauczycielowi kolejnego stopnia awansu zawodowego jest spełnienie wymagań kwalifikacyjnych, odbycie stażu, zakończonego pozytywną oceną dorobku zawodowego nauczyciela, oraz uzyskanie akceptacji komisji kwalifikacyjnej albo zdanie egzaminu przed komisją egzaminacyjną. Staż nauczyciel rozpoczyna z początkiem roku szkolnego, nie później jednak niż w ciągu 14 dni od dnia rozpoczęcia zajęć, na swój wniosek skierowany do dyrektora szkoły. Jedynie nauczyciel stażysta rozpoczyna staż bez złożenia wniosku (ale musi być zatrudniony na umowę o pracę przed 15 dniem od rozpoczęcia roku szkolnego). Nauczyciel rozpoczyna staż w oparciu o zatwierdzony przez dyrektora szkoły plan rozwoju zawodowego. Staż trwa w przypadku nauczyciela kontraktowego – 9 miesięcy a w przypadku nauczyciela mianowanego i nauczyciela dyplomowanego – 2 lata i 9 miesięcy. Dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego i mianowanego dyrektor szkoły przydziela opiekuna stażu, którym może być nauczyciel mianowany lub dyplomowany. Nauczyciel, który uzyskał kolejny stopień awansu zawodowego otrzymuje wyższe wynagrodzenie.

Z nauczycielem rozpoczynającą pracę w szkole i posiadającym wymagane kwalifikacje, stosunek pracy nawiązuje się na podstawie umowy o pracę na czas określony na jeden rok szkolny w celu odbycia stażu wymaganego do uzyskania awansu na stopień nauczyciela kontraktowego a z nauczycielem kontraktowym nawiązuje się już umowę na czas nieokreślony.

Nauczyciele mianowani i dyplomowani są zatrudnieni na podstawie mianowania i uzyskują dodatkową ochronę dającą im stabilność zatrudnienia.

Nauczyciele podlegają ocenie pracy w trakcie stosunku pracy oraz ocenie dorobku zawodowego gdy odbywają staż na kolejny stopień awansu zawodowego.

Ocenie pracy nauczyciela podlega (art. 6), w szczególności:

- rzetelne wykonywanie zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych,
- zapewnianie uczniom bezpieczeństwa w czasie zajęć organizowanych przez szkołę,
- wspieranie każdego ucznia w jego rozwoju,

- dążenie do pełni własnego rozwoju osobowego,
- dbanie o kształtowanie właściwych postaw u uczniów.

Za uchybienie tym obowiązkom oraz godności zawodu, nauczyciele podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej (art. 75). Karami dyscyplinarnymi dla nauczycieli są: nagana z ostrzeżeniem, zwolnienie z pracy, zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania lub wydalenie z zawodu nauczycielskiego. Kary dyscyplinarne wymierza komisja dyscyplinarna powołana przez wojewodę (art. 76).

Czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze, wynosi co najwyżej 40 godzin tygodniowo. W ramach tych godzin i ustalonego wynagrodzenia nauczyciel jest obowiązany realizować:

- zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze, prowadzone bezpośrednio z uczniami,
- inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły, w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów.
- zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym (art. 42).

Tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz, przez nauczycieli zatrudnionych w pełnym wymiarze wynosi:

- w przedszkolu – 25 godzin,
- w szkole podstawowej – 18 godzin.

Ważnym prawem nauczyciela jest możliwość korzystania z ochrony prawno-karnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Nauczycielowi przysługują ochrona przypadków gdy:

- została naruszona nietykalność cielesna nauczyciela,
- zastosowano przemoc lub groźbę wobec nauczyciela,
- znieważono nauczyciela,
- czynnie napadli na nauczyciela.

Nauczyciel nie jest funkcjonariuszem publicznym ale przysługuje mu ochrona taka jak dla funkcjonariuszy publicznych zatem, gdy prawa nauczyciela zostaną naruszone, w jego obronie obowiązani są wy-

stępować z urzędu odpowiednio: wójt, burmistrz (prezydent miasta), starosta, marszałek województwa, a także dyrektor szkoły – są zobowiązani zgłosić naruszenie praw nauczyciela na policję lub do prokuratury. Uchylenie się od tego obowiązku przez wójta czy dyrektora szkoły jest zagrożone sankcją karną. Poszkodowany nauczyciel nie musi sam sporządzać aktu oskarżenia przeciwko swojemu uczniowi, robi to za niego prokurator, który ponadto występuje w imieniu nauczyciela przed sądem, nauczyciel nie poniesie także żadnych kosztów sądowych.

Ustawa Karta Nauczyciela reguluje ponadto sprawy dotyczące nagród i odznaczeń, finansowania kształcenia nauczycieli i ich świadczeń emerytalnych.

4. Treści programowe wynikające z wybranych aktów prawnych

4. 1. Programy wychowania przedszkolnego i programy nauczania ogólnego

Przed 2009 r. obowiązywała zasada, że nauczyciele wybierali programy nauczania z listy programów dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty albo pisali własne programy nauczania. Programy własne nauczycieli przechodziły ocenę poprawności pod względem merytorycznym i dydaktycznym, zgodność z podstawą programową przez rzeczoznawców wyznaczanych przez Ministra Edukacji Narodowej. Dopuszczone do użytku szkolnego programy nauczania były wpisywane do wykazu programów-nauczania z zakresu kształcenia ogólnego. Po 2009 r. programy nauczania nie podlegały dopuszczaniu do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty tylko były dopuszczane do użytku w szkole przez dyrektora szkoły. Analogiczne zasady obowiązywały w przedszkolach. Zmiany te były konsekwencją wprowadzenia nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz podstawy wychowania przedszkolnego, które precyzyjnie opisują cele ogólne, treści nauczania oraz sposób i warunki realizacji i ukierunkowują metodyczny aspekt programu nauczania. W wielu częściach zapisy zawar-

te w podstawie nadają się do bezpośredniego umieszczenia w programie co ułatwia pisanie nauczycielom programów własnych. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników zostało zastąpione w 2012 r. nowym rozporządzeniem, ale nie zmieniło ono uregulowań prawnych w zakresie programów dotyczących przedszkoli i nauczania wczesnoszkolnego. Zmiany dotyczyły głównie programów dla szkolnictwa zawodowego i podręczników.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników, które obowiązywało do 8 lipca 2014 r. szczegółowo zdefiniowano program wychowania przedszkolnego i program nauczania ogólnego. W tabeli obok przedstawiono określenia programów z tego rozporządzenia

Nowością w rozporządzeniu z 2009 r. (te same zapisy obowiązywały w rozporządzeniu z 2012 r.) było nie tylko to, że programy nauczania były dopuszczane do użytku w szkole przez dyrektora szkoły ale to, że musiały obowiązkowo uwzględniać indywidualizację pracy ze względu na potrzeby edukacyjne i rozwojowe uczniów, warunki w jakich programy musiały być realizowane oraz opis założonych osiągnięć ucznia. Przed dopuszczeniem programu nauczania do użytku w szkole dyrektor mógł zasięgnąć opinii zespołu nauczycielskiego, zespołu przedmiotowego lub innego zespołu problemowo-zadaniowego oraz opinii nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, posiadającego wykształcenie wyższe i kwalifikacje wymagane do prowadzenia zajęć edukacyjnych, dla których program był przeznaczony.

Każdy nauczyciel musi obecnie wybrać lub samodzielnie napisać program nauczania, zatem nauczyciel a także każdy absolwent kierunku pedagogika specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, musi posiadać kompetencje w zakresie:

- wyboru gotowego programu nauczania,
- modyfikowania/adaptowania programu nauczania innego autora/autorów,

- tworzenia własnego programu nauczania,
- samodzielnego opiniowania programów innych nauczycieli,
- zespołowego opiniowania programów nauczania innych nauczycieli.

Tabela 16. Definicje programu wychowania przedszkolnego i programu nauczania ogólnego.

Program wychowania przedszkolnego	Program nauczania ogólnego
<p>§ 3 ust. 1 Program wychowania przedszkolnego może być dopuszczony do użytku w danym przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego, jeżeli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań ustalonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, lub zadań, które mogą być realizowane w ramach zajęć dodatkowych [...] 2. zawiera: <ol style="list-style-type: none"> a) szczegółowe cele kształcenia i wychowania, b) treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, c) sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości dzieci, d) metody przeprowadzania analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna); 3. jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym. 	<p>§ 4 ust. 1 Program nauczania ogólnego obejmuje co najmniej jeden etap edukacyjny i dotyczy edukacji wczesnoszkolnej, przedmiotu, ścieżki edukacyjnej, bloku przedmiotowego lub ich części i może być dopuszczony do użytku w danej szkole, jeżeli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego [...] 2. zawiera: <ol style="list-style-type: none"> a) szczegółowe cele kształcenia i wychowania, b) treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego, c) sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany, d) opis założonych osiągnięć ucznia, e) propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia; 3. jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o § 3 i § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2012 r. poz. 752).

Od 1 września 2014 r. nie obowiązuje już żadne rozporządzenie, które regulowałoby sprawy związane z programem wychowania przedszkolnego oraz programami nauczania do danych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego. Wszystkie regulacje prawne dotyczące programów znajdują się teraz tylko w ustawie o systemie oświaty, w art. 3 ust. 13, 13b oraz art. 22a.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego lub podstawa programowa kształcenia ogólnego to obowiązkowe zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego, oraz zadania wychowawcze szkoły, uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego i programach nauczania oraz umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych – art. 3 pkt 13 ustawy o systemie oświaty.

Program wychowania przedszkolnego oraz programy nauczania ogólnego muszą być zgodne ze wszystkimi elementami podstawy programowej:

1. zadaniami szkoły i nauczyciela wymienionymi w części wstępnej do podstawy programowej dla szkoły podstawowej,
2. celami kształcenia (wymagania ogólne),
3. treściami nauczania (wymagania szczegółowe),
4. zalecanymi warunkami i sposobem realizacji.

Nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej muszą znać nie tylko podstawy programowe wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego dla edukacji wczesnoszkolnej ale obowiązkowo musi znać co najmniej podstawę programową drugiego etapu edukacyjnego. Znajomość podstaw programowych jest niezbędna przy wyborze lub samodzielnym pisaniu programu wychowania przedszkolnego lub programu nauczania edukacji wczesnoszkolnej oraz realizacji procesu nauczania i wychowania zgodnie z programem. Programy nauczania zgodnie z zapisami w ustawie o systemie oświaty:

1. muszą stanowić opis sposobu realizacji celów wychowania lub kształcenia oraz treści nauczania ustalonych w podstawie programowej (art. 3 pkt 13),

2. muszą być opracowane na cały etap edukacyjny (w przypadku programów nauczania ogólnego – dla każdych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego) (art. 22a ust. 1),
3. powinny być dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów, dla których są przeznaczone (art. 22a ust. 5),
4. mogą obejmować treści nauczania wykraczające poza zakres treści nauczania ustalonych w podstawie programowej (art. 22a ust. 4).

Nauczyciele i dyrektor szkoły ponoszą pełną odpowiedzialność za wybrane przez nich programy nauczania.

Procedura dopuszczania programów nauczania do użytku w szkole przez dyrektora szkoły powinna uwzględniać następujące etapy:

1. Nauczyciel lub zespół nauczycieli przedstawiają dyrektorowi program wychowania przedszkolnego lub programy nauczania.
2. Dyrektor analizuje czy, przedstawione programy spełniają wymogi prawne,
3. Dyrektor zasięga opinii rady pedagogicznej.
4. Jeśli programy są zgodne z wymogami prawa dyrektor przedszkola/szkoły dopuszcza do użytku w przedszkolu/szkole przedstawione programy nauczania z zakresu kształcenia ogólnego lub programy wychowania przedszkolnego,
5. Dopuszczone do użytku w danym przedszkolu lub szkole programy wychowania przedszkolnego lub programy nauczania z zakresu kształcenia ogólnego stanowią odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania.
6. Dyrektor szkoły/przedszkola jest odpowiedzialny za to, aby odpowiednio, zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania uwzględniały całość podstawy programowej wychowania przedszkolnego lub podstawy programowej kształcenia ogólnego.

Szkolny zestaw programów nauczania musi być spójny z innymi dokumentami związanymi z działalnością edukacyjną szkoły, w szczególności:

1. szkolnym zestawem programów nauczania, które uwzględniają wymiar wychowawczy, obejmują całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego,

2. programem wychowawczym szkoły, który obejmuje wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym,
3. programem profilaktyki dostosowanym do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

W przypadku szkoły szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniami zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela. ⁷³

Nauczyciel nie powinien rozpocząć pracy w przedszkolu/ szkole bez dopuszczonego, przez dyrektora do użytku w przedszkolu/szkole, programu wychowania przedszkolnego/programu nauczania ogólnego, Zapisy ustawy – art. 3 ust. 13, 13a oraz art. 22a – nie narzucają z jakich elementów powinien być zbudowany program nauczania czy program wychowania przedszkolnego, zatem opracowanie tego dokumentu daje dużą autonomię szkole i nauczycielowi. Autonomia jest możliwa, gdy nauczyciel jest profesjonalistą w swoim zawodzie i osobą odpowiedzialną za rzetelne wykonywanie zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, bo jak powiedział prof. Andrzej Janowski, „sercem szkoły są programy nauczania”. ⁷⁴

5. Dokumentacja przebiegu nauczania

Jednym z wymogów praktyki pedagogicznej jest zapoznanie studenta z dokumentacją prowadzoną przez nauczyciela w przedszkolu lub szkole.

---

73 Część wstępna podstawy programowej dla szkoły podstawowej. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).

74 Praca zbiorowa. *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*. Motto zaczerpnięte z publikacji powstałej w ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego. ORE. Warszawa.

W przedszkolu nauczyciele obowiązkowo muszą prowadzić dzienniki zajęć przedszkola (§ 3)⁷⁵, w którym wpisują:

- przebieg pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi w danym roku szkolnym,
- tematy przeprowadzonych zajęć – zgodne z programem wychowania przedszkolnego,
- godziny przyprowadzania i odbierania dziecka z przedszkola

Obowiązkiem nauczyciela przedszkola jest także przygotowanie do końca kwietnia informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Wzór tego dokumentu jest opublikowany w rozporządzeniu w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych.

W szkole, nauczyciele mają obowiązek prowadzenia dzienników lekcyjnych. Do dziennika szkolnego (§ 10)⁷⁶ wpisują:

- obecność uczniów na zajęciach edukacyjnych, a także liczbę godzin usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych nieobecności na zajęciach,
- tematy przeprowadzonych zajęć edukacyjnych spójne z dopuszczonym do użytku w szkole programem nauczania,
- oceny bieżące, śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych uzyskane przez uczniów,
- oraz śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne zachowania

Nauczyciele w szkole są ponadto obowiązani do prowadzenia arkuszy ocen dla każdego ucznia swojej klasy.

Nauczyciele szkoły i przedszkola, którzy w swojej klasie/oddziale mają uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych prowadzą dodatkowe dzienniki, w których dokumentują przebieg zajęć z zakresu organizacji i udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć opiekuńczych i wychowawczych wynikających z ich potrzeb i zainteresowań. Do dzienników tych wpisują:

- indywidualny program pracy z dzieckiem,

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2014 r. poz. 1170)

⁷⁶ Tamże.

- w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy,
- tygodniowy plan zajęć,
- daty i czas trwania
- tematy przeprowadzonych zajęć,
- ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem.

Dla każdego dziecka objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną nauczyciele prowadzą tzw. indywidualną teczkę, w której gromadzą dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych np. przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę, a także inną dokumentację związaną z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§ 20).⁷⁷

Szkoła prowadzi dodatkowo dziennik zajęć świetlicy, w którym dokumentuje się zajęcia prowadzone z uczniami w świetlicy w danym roku szkolnym oraz odnotowuje się plan pracy świetlicy oraz tematykę prowadzonych zajęć. Każdy nauczyciel pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej ma kwalifikacje do pracy na stanowisku nauczyciela świetlicy szkolnej.

Pedagog, psycholog, logopeda, doradca zawodowy, terapeuta pedagogiczny lub inny specjalista jest zobowiązany do prowadzenia dziennika, do którego wpisuje tygodniowy plan swoich zajęć, zajęcia i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziałał (§ 19).⁷⁸

We wszystkich dziennikach oraz arkuszach ocen wpisuje się zawsze dane osobowe uczniów i ich rodziców. Rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia [...] dokumentacji szczegółowo wymienia jakie dane osobowe mogą być zamieszczone w poszczególnych dziennikach. Przykładowo w dzienniku zajęć przedszkola wpisuje się:

- nazwiska i imiona dzieci,
- daty i miejsca ich urodzenia,
- adresy zamieszkania dzieci,

---

⁷⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2014 r. poz. 1170).

⁷⁸ Tamże.

- nazwiska i imiona rodziców
- adresy zamieszkania rodziców, jeżeli są różne od adresu zamieszkania dziecka,
- adresy poczty elektronicznej rodziców, jeżeli je posiadają,
- numery ich telefonów, jeżeli je posiadają.

Wymienione dane osobowe i tylko te można wpisać do dziennika zajęć przedszkola. Inne dane osobowe np. miejsce pracy rodziców, numer PESEL dziecka wpisane do dziennika są danymi nieuprawnionymi w tym dokumencie. Zamieszczenie takich danych osobowych jest poważnym naruszeniem prawa. „Kto przetwarza w zbiorze dane osobowe, choć ich przetwarzanie nie jest dopuszczalne albo do których przetwarzania nie jest uprawniony, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.”⁷⁹

Nauczyciele szkoły/przedszkola muszą wiedzieć, które dane osobowe placówka może gromadzić wprost na podstawie przepisów ustawy i jej aktów wykonawczych, a które może pozyskiwać i przetwarzać tylko za zgodą zainteresowanych osób. Nauczyciele mogą, np. zamieścić w dzienniku przy nazwisku dziecka informacji o jego zaburzeniach i chorobach. W dzienniku – zgodnie z rozporządzeniem w sprawie sposobu prowadzenia [...] dokumentacji – nie wymieniono takiej danej w katalogu danych osobowych uprawnionych do zamieszczenia. Dane osobowe o zaburzeniach, chorobach są ponadto zaliczane do tzw. danych osobowych wrażliwych. Dane wrażliwe⁸⁰ to między innymi informacje dotyczące: pochodzenia rasowego lub etnicznego, nałogów, życia seksualnego, skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, poglądów politycznych, przekonań religijnych lub filozoficznych, przynależności wyznaniowej, partyjnej lub związkowej, stanu zdrowia, kodu genetycznego. Ustawa o ochronie danych osobowych wprowadza zakaz przetwarzania takich danych.

Nauczyciele, podobnie jak studenci przebywający na praktyce pedagogicznej, powinni być upoważnieni (w formie pisemnej) do przetwarzania danych osobowych uczniów i rodziców oraz poinform-

⁷⁹ Art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182).

⁸⁰ Art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182).

mowani o zasadach ochrony danych osobowych w szkole czyli Polityce bezpieczeństwa i Instrukcji zarządzania systemem informacyjnym. Nauczyciele powinni być zobowiązani do przestrzegania zasad ochrony danych osobowych w trakcie pracy w oraz zachowania w tajemnicy wszystkich danych osobowych, do których mieli dostęp w związku z zatrudnieniem – także po ustaniu stosunku zatrudnienia (w przypadku studenta także po zakończeniu praktyki). Nauczyciele i studenci muszą być poinformowani o odpowiedzialności pracowniczey lub karnej w przypadku naruszenia zasad ochrony danych osobowych w szkole lub przedszkolu. Nauczyciel opiekun praktyk odpowiada prawnie za ochronę danych osobowych swoich uczniów i musi zwrócić uwagę, aby student nie wykorzystał tych danych do innych celów naruszając przy tym interes osób, których te dane dotyczą – np. wykorzystał do celów prywatnych adresu ucznia lub jego rodziców zamieszczony w dzienniku lekcyjnym. Warto, aby student wiedział, że nie może pytać uczniów o to gdzie pracują ich rodzice, jakie mają zainteresowania ani przekazywać lub wykorzystywać informacji powierzonych mu przez uczniów. Narusza wtedy nie tylko przepisy prawa związane z ochroną danych osobowych ale także prawo ucznia i jego rodziców do ochrony przed bezprawną ingerencją w życie prywatne, rodzinne.

Zgodnie z art. 51 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, „Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym”. Każdy nauczyciel powinien dokładać szczególnej staranności w trakcie przetwarzania danych osobowych uczniów i ich rodziców oraz chronić je, aby nie dostały się w niepowołane ręce. Szczególnej ochronie podlega wizerunek dziecka. Nauczyciele powinni sprawdzać czy na zdjęciach zamieszczanych w kronice szkolnej, na korytarzach, salach lekcyjnych czy stronie internetowej szkoły są tylko zdjęcia wychowanków/uczniów, których rodzice wyrazili pisemną zgodę na ich przetwarzanie.

Nauczyciele czasami prowadzą swoją dokumentację, w której gromadzą informacje o uczniach, aby wykorzystać je do przygotowania oceny opisowej ucznia, informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej itp. Warto wiedzieć, że „Każdy ma pra-

wo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych”⁸¹. Słowo „każdy” znaczy, że prawo to przysługuje każdemu uczniowi i jego rodzicowi. Zatem prowadząc dokumentację nauczania – nawet „własną dokumentację” – nauczyciel ma obowiązek ją udostępnić uczniowi i jego rodzicom w zakresie, który dotyczy tego ucznia.

Sposób udostępniania uczniowi i jego rodzicom, dokumentacji np. związanej z ocenianiem czy rekrutacją musi być opisany w statucie szkoły. Prowadzenie dokumentacji szkolnej wymaga znajomości nie tylko prawa oświatowego ale także znajomości przepisów ustawy o ochronie danych osobowych.

6. Bezpieczeństwo w przedszkolu i w szkole

Potrzeba bezpieczeństwa jest najważniejszą, podstawową potrzebą każdego człowieka, warunkiem zdrowia, uczenia się, rozwoju, dobrego funkcjonowania i osiągania sukcesów w życiu.⁸² Wzmacnianie bezpieczeństwa uczniów w szkołach i placówkach jest – od wielu lat – jednym z kierunków polityki oświatowej Ministra Edukacji Narodowej. Problematyka zapewniania uczniom bezpieczeństwa w szkole stanowi podstawowy obszar organizacji pracy szkoły. Minister Edukacji Narodowej jest obowiązany zapewnić także uwzględnienie problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii w programach nauczania.⁸³

Dbłość o bezpieczeństwo w szkole jest zjawiskiem wieloaspektowym, dotyczy zapewnienia uczniom bezpiecznych i higienicznych warunków związanych z dydaktyką, działalnością pozalekcyjną, organizacją wycieczek, dotyczy reagowania na przejawy ignorowania powszechnie akceptowanych norm społecznych, przejawy demoralizacji oraz na zachowania sprzeczne z panującym porządkiem prawnym

81 Art. 51 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

82 Elżbieta Nerwińska, Psychospołeczne uwarunkowania bezpieczeństwa w szkole. ORE.

83 Art. 237 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2014 r. poz. 1502).

w stosunku do uczniów, rodziców i nauczycieli. Szkoła lub przedszkole nie mogą zastępować funkcji wychowawczej rodziny, powinny wspierać działania podejmowane przez rodziców ale i reagować, gdy dziecku dzieje się krzywda ze strony najbliższych. Ustawa o systemie oświaty w art. 1 ust. 10 i 16 nakłada na szkołę, a więc na każdego nauczyciela, obowiązek utrzymywania bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki oraz upowszechniania wśród dzieci wiedzy o bezpieczeństwie.

Nauczyciel obowiązany jest: rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę oraz dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.⁸⁴ W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r. II CSK 392/10 znajduje się wyjaśnienie na czym polega zapewnienie bezpieczeństwa uczniom. „Obowiązek przestrzegania niezbędnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa młodzieży w szkole nie ogranicza się do wydania konkretnych nakazów, czy zakazów wynikających wprost z przepisów szczegółowych, lecz polega na stosowaniu – wynikających z zasad ogólnych – wszelkiego rodzaju środków ochrony przez nauczycieli wobec powierzonych ich pieczy uczniów. Zasady te powinny być honorowane w stosunkach szkolnych zarówno ze względu na bezpieczeństwo uczącej się młodzieży, jak i dla celów wychowawczych, polegających na wytworzeniu nawyku poszanowania własnego i cudzego bezpieczeństwa”. Ustalenie regulaminów i zasad dotyczących bezpieczeństwa w szkole oraz informowanie uczniów o tych zasadach to za mało, ważniejsze jest kształtowanie takich postaw uczniów, które gwarantują, że uczeń będzie, teraz i w przyszłości, dbał o bezpieczeństwo swoje i innych. Szczegółowe zasady sprawowania opieki nad uczniami muszą być opracowane w każdej szkole/przedszkolu i wpisane do statutu szkoły/przedszkola. W publicznym przedszkolu statut musi określać:

84 Art. 6 pkt 1 i 5 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 191 z późn. zm.).

- sposób sprawowania opieki nad dziećmi w czasie zajęć w przedszkolu oraz w czasie zajęć poza przedszkolem,
- szczegółowe zasady przyprowadzania i odbierania dzieci z przedszkola przez rodziców (prawnych opiekunów) lub upoważnioną przez nich osobę zapewniającą dziecku pełne bezpieczeństwo,
- zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników, w tym zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieciom w czasie zajęć organizowanych przez przedszkole,

W publicznej szkole podstawowej obowiązkowe jest określenie w statucie:

- sposobu wykonywania zadań szkoły, z uwzględnieniem optymalnych warunków rozwoju ucznia, zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia,
- zakresu zadań nauczycieli oraz innych pracowników, w tym zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę
- warunków pobytu w szkole zapewniających uczniom bezpieczeństwo.⁸⁵

Zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w przed-szkolach/szkołach należy do zadań organu prowadzącego przedszkole/szkołę. Organ prowadzący realizuje te zadania przez finansowanie prowadzonej przez siebie jednostki oświatowej. Szkoła i przedszkole podlegają także kontroli w zakresie wywiązywania się z przestrzegania przepisów prawa dotyczących bezpieczeństwa uczniów i nauczycieli przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny (art. 33 ust. 2 pkt 7 u. s. o.), zaś nadzór nad przestrzeganiem obowiązujących przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników przedszkola/szkoły i wychowanków/uczniów – organ prowadzący przedszkole (art. 34a ust. 2 pkt 2 u. s. o.).

„Stanowisko nauczyciela jest funkcją o szczególnej doniosłości. W ramach wykonywania zawodu nauczyciel zmuszony jest niejednokrotnie do podejmowania działań wymuszających posłuch wśród

⁸⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół. (Dz. U. z 2001 r. nr 61, poz. 624 z późn. zm.).

dzieci. Działania te nie mogą jednak przekroczyć pewnych granic, wynikających z opracowanych przez teorię i metodykę pracy pedagogicznej metod oddziaływania pedagogicznego. Niedopuszczalne jest więc oddziaływanie na wolę ucznia za pomocą siły fizycznej, groźby bezprawnej albo innych zachowań lub wypowiedzi, które godzą w poczucie godności ucznia”.⁸⁶

Dzieci do 13 roku życia nie mają zdolności do czynności prawnych, w związku z tym nie odpowiadają za wyrządzone przez siebie szkody. Osobą odpowiedzialną za bezpieczeństwo ucznia i za szkodę spowodowaną przez tego ucznia jest osoba, która sprawuje nad nim nadzór, czyli nauczyciel. „Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru.” (Art. 427 Kodeksu cywilnego).

Szkoła przyjmująca studenta na praktykę ma wobec niego obowiązek przeprowadzenia wstępnego szkolenia studenta z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy w formie instruktażu ogólnego i stanowiskowego według programów opracowanych dla poszczególnych grup stanowisk. Instruktaż ogólny powinien zapewnić studentowi zapoznanie się z podstawowymi przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy zawartymi w Kodeksie Pracy oraz zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązującymi w szkole a także zasadami udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku. Instruktaż taki przeprowadza, przygotowana i odpowiedzialna za to w szkole, osoba np. społeczny inspektor pracy. Odbycie instruktażu ogólnego oraz stanowiskowego student potwierdza na piśmie w karcie szkolenia wstępnego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 180, poz. 1860).

---

86 R. Netczuk. Prawne problemy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. IBO. W-wa 2008. s. 96.

7. Tajemnica zawodowa

Obowiązek zachowania tajemnicy służbowej w związku z pracą nauczyciela w szkole lub przedszkolu regulują przepisy ustawy o systemie oświaty i Kodeksu pracy.

Pracownik, zgodnie z art. 100 § Kodeksu pracy, ma obowiązek zachować w tajemnicy informacje, których ujawnienie mogłoby narazić pracodawcę na szkodę. Ponadto zgodnie z art. 43 ust. 3 ustawy o systemie oświaty „nauczyciele zobowiązani są do nieujawniania spraw poruszanych na posiedzeniu rady pedagogicznej, które mogą naruszać dobra osobiste uczniów, rodziców, nauczycieli czy innych pracowników szkoły”.

Nauczyciel w związku z pełnioną funkcją ma dostęp do wielu informacji dotyczących życia prywatnego uczniów i ich rodziców np. miejsca pracy, wykształcenia, znajomości języków, przekonań, zainteresowań, światopoglądu, upodobań, sposobu spędzania wolnego czasu, sytuacji majątkowej, podróży, nałogów, stanu zdrowia ucznia, jego niepełnosprawności umysłowej itp. Nauczyciel jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy informacji, które uzyskał w związku z pełnioną funkcją i których ujawnienie mogłoby narazić ucznia lub jego rodzica na szkodę. Obowiązkiem nieujawniania spraw poruszanych na zebraniu rady pedagogicznej są objęte sprawy, które mogą naruszać dobro osobiste uczniów ich rodziców, nauczycieli i innych pracowników szkoły/przedszkola. Nie dotyczy to innych spraw omawianych czy diskutowanych na zebraniu rady pedagogicznej.

Art. 23 Kodeksu cywilnego definiuje pojęcie dobra osobistego następująco: „Dobro osobiste to wartości szczególnie doniosłe dla określonej osoby (fizycznej lub prawnej), które z tą osobą jest w sposób ścisły związane. Dobra osobiste to w szczególności: zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość artystyczną, wynalazczą i racjonalizatorską.

Obowiązek przestrzegania tajemnicy rady pedagogicznej powinien wyczulić nauczycieli przed ujawnianiem spraw dotyczących ucznia i jego rodziców, w prywatnych rozmowach. Małe dzieci bardzo często opowiadają o sytuacji w domu, zachowaniach rodziców,

zakupach, wycieczkach zagranicznych itp. Upublicznienie tych informacji jest niedozwolone. Nauczycielowi za ujawnienie informacji objętych tajemnicą rady pedagogicznej lub, tych, o których dowiedział się w trakcie pracy w przedszkolu czy szkole, grożą poważne konsekwencje prawne.

Zgodnie, z art. 24. § 1 Kodeksu cywilnego, rodzice dziecka gdy zostało naruszone ich dobro osobiste lub ich dziecka, mogą np. żądać. :

- zaniechania tego działania,
- ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia usunęła jego skutki, w szczególności złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie,
- zadośćuczynienia pieniężnego,
- zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Czyn nauczyciela polegający na ujawnieniu tajemnicy rady pedagogicznej może polegać odpowiedzialności:

1. dyscyplinarnej za uchybienia obowiązkom lub godności zawodu nauczyciela. Karami (art. 76 ustawy Karta Nauczyciela) dyscyplinarnymi dla nauczycieli są:

- nagana z ostrzeżeniem;
- zwolnienie z pracy;
- zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania;
- wydalenie z zawodu nauczycielskiego.

lub

2. karnej (art. 266 § 1 Kodeksu karnego). Każdy kto, wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą się zapoznał w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. ”

Nauczyciele podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybienia obowiązkom lub godności zawodu niezależnie od odpowiedzialności karnej.

8. Organizacja wycieczek w przedszkolu i szkole

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach określa między innymi wymogi jakie należy wziąć pod uwagę sprawując opiekę nad dziećmi:

- Nie wolno prowadzić jakichkolwiek zajęć bez nadzoru upoważnionej do tego osoby – (nie wolno dawać uczniom czasu wolnego i pozostawiać ich bez opieki; gdyby w tym czasie któremuś z dzieci coś się stało, nauczyciel mógłby zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej, karnej lub cywilnej).
- Przerwy w zajęciach dzieci spędzają tylko pod nadzorem nauczyciela.
- Jeżeli pozwalają na to warunki atmosferyczne, nauczyciele umożliwiają uczniom przebywanie w czasie przerw w zajęciach na świeżym powietrzu.
- W salach i na boiskach oraz w miejscach wyznaczonych do uprawiania ćwiczeń fizycznych, gier i zabaw umieszcza się tablice informacyjne określające zasady bezpiecznego użytkowania urządzeń i sprzętu sportowego.
- Prowadzący zajęcia zapoznaje osoby biorące w nich udział z zasadami bezpiecznego wykonywania ćwiczeń oraz uczestniczenia w grach i zabawach.
- Przy organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza terenem przedszkola, szkoły lub placówki liczbę ustala się liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki uwzględniając wiek, stopień rozwoju psychofizycznego, stan zdrowia i ewentualną niepełnosprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki, a także specyfikę zajęć, imprez i wycieczek oraz warunki, w jakich będą się one odbywać.
- Kryteria wymienione powyżej uwzględnia się przy ustalaniu programu zajęć, imprez i wycieczek.

Zasady organizacji wycieczek określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły

i placówki krajoznawstwa i turystyki. Organizacja turystyki i krajoznawstwa może odbywać się w czasie zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych oraz pozaszkolnych w formie wycieczek krajowych i zagranicznych.

Muszą być uwzględnione następujące zasady:

- Udział uczniów niepełnoletnich w wycieczkach, z wyjątkiem przedmiotowych odbywających się w ramach zajęć lekcyjnych, wymaga zgody rodziców.
- Wycieczka musi być przygotowana się pod względem programowym i organizacyjnym,
- Należy poinformować uczniów i ich rodziców między innymi o: celu, trasie, harmonogramie i regulaminie wycieczki.
- Szkoła/przedszkole musi zapewnić opiekę i bezpieczeństwa uczniom podczas wycieczki – dyrektor szkoły decyduje, ilu opiekunów ma jechać na daną wycieczkę, mając na uwadze faktyczne potrzeby.
- Dyrektor szkoły wyznacza kierownika wycieczki,
- Dyrektor przedszkola/szkoły zatwierdza kartę wycieczki, której wzór jest załącznikiem do rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania krajoznawstwa i turystyki.
- Karta wycieczki zawiera: cel i założenia programowe wycieczki, trasę wycieczki, termin, ilość dni, liczbę uczestników, środek lokomocji, program wycieczki, imię i nazwisko kierownika oraz liczbę opiekunów.
- Kierownik wycieczki przekazuje dyrektorowi listę osób, które nie uczestniczą w wycieczce,
- Kierownik wycieczki sporządza grafik dyżurów na wyjeździe w celu zapewnienia bezpieczeństwa, informuje o nim opiekunów wycieczki i przedstawia go dyrektorowi szkoły,
- Opiekun wycieczki sprawdza stan liczbowy jej uczestników przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie zwiedzania, przejazdu oraz po przybyciu do punktu docelowego,
- W przypadku wycieczki autokarowej kierownik wycieczki zgłasza policji przegląd i kontrolę samochodu,
- Wymagana jest zgoda rodziców na przetwarzanie danych osobowych uczestników wycieczki szkolnej poza teren szkoły.

- Kierownik wycieczki lub wyznaczony przez niego opiekun sporządza sprawozdanie z jej przebiegu,
- Kierownik wycieczki informuje szkolnego inspektora BHP i dyrekcję o ewentualnych wypadkach, które miały miejsce w trakcie trwania wycieczki.

Zgody rodziców na udział ich dzieci w wycieczce oznaczają, że opiekunowie wycieczki przejmują pełną odpowiedzialność za bezpieczeństwo dzieci/uczniów przez cały czas trwania wycieczki. Uczestnicy wycieczek powinni podlegać ubezpieczeniu od następstw nieszczęśliwych wypadków a w przypadku wycieczek zagranicznych także od kosztów leczenia. Umowa ubezpieczenia jest dobrowolna i może być zawierana wyłącznie z woli rodziców (stanowisko Ministra Edukacji Narodowej dostępne na stronie MEN).

Każdy pracownik pedagogiczny pracujący w szkole lub przedszkolu posiada uprawnienia do pełnienia roli kierownika wycieczki. Studenci odbywający praktyki w szkole lub przedszkolu mogą pełnić rolę opiekuna wycieczki. Szczegółowe zasady organizacji wycieczek w przedszkolu lub szkole powinny być zawarte w statucie przedszkola lub szkoły.

9. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

9.1. Organizacja pomocy psychologicznej w przedszkolu i szkole

W ostatnich pięciu latach ogromną uwagę poświęcono uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Szkoły/przedszkola – zgodnie z art. 3 ustawy o systemie oświaty – są zobowiązane zapewnić:

- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwości korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidu-

alnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

- opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;

Organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pracę dydaktyczno-wychowawczą oraz opiekę nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi regulują trzy rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 414).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. z 2014 r. poz. 392).

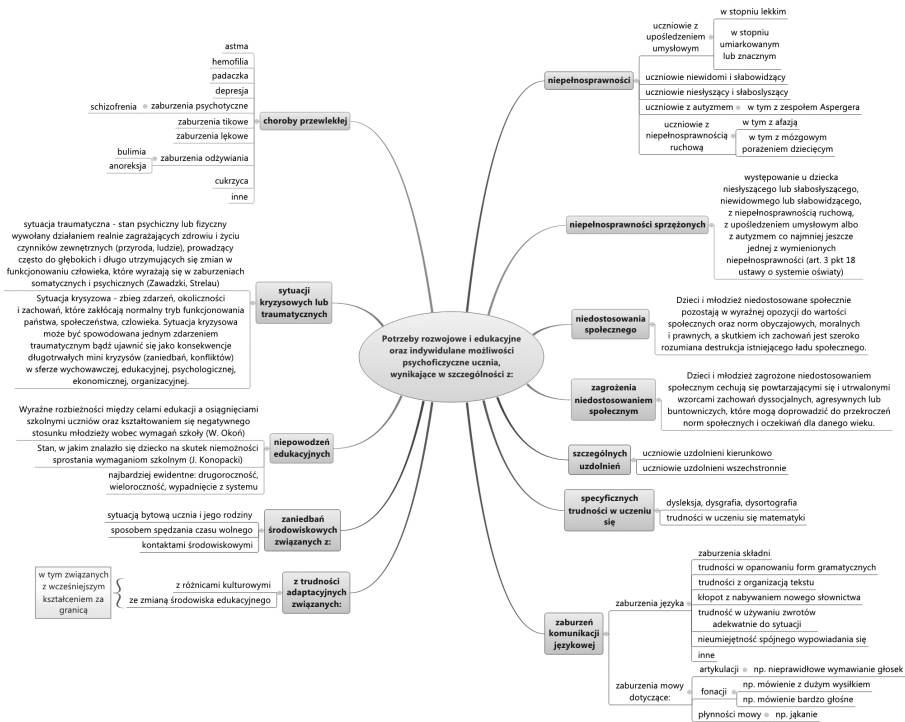
Pierwsze z wymienionych rozporządzeń podaje definicję pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz katalog osób, które mogą być objęte tą pomocą.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na:

- **rozpoznawaniu** indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia,
oraz
- **zaspokajaniu** indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia odpowiednio do jego możliwości psychofizycznych.

Pomocą mogą być objęci uczniowie, których specjalne potrzeby wynikają, w szczególności z niepełnosprawności, specyficznych trudności w uczeniu się, choroby, zaniedbań środowiskowych, trudności adaptacyjnych itp.

Przedstawiony Schemat nr 4 zawiera katalog sytuacji z powodu, których uczniowie mogą być objęci pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz opisy poszczególnych potrzeb edukacyjnych uczniów w oparciu o zapisy ustawy o systemie oświaty, wymienione powyżej rozporządzenia oraz literaturę przedmiotu. Mapa została zaczerpnięta z publikacji „Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki”.⁸⁷

Schemat 4.
Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów

⁸⁷ M. Jarosińska, M. Jas. *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010 r.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna może być udzielana nie tylko uczniom ale także rodzicom uczniów i nauczycielom, wtedy pomoc ta polega na wspieraniu rodziców i nauczycieli:

- w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych,
- rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna może być udzielana rodzicom uczniów i nauczycielom w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń prowadzonych przez nauczycieli, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej, konsultantów placówek doskonalenia, pracowników naukowych uczelni.

Przedszkola, szkoły i placówki publiczne muszą obowiązkowo organizować pomoc psychologiczno-pedagogiczną natomiast przedszkola, szkoły i placówki niepubliczne mogą tę pomoc organizować na własnych zasadach. Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach publicznych jest dla ucznia dobrowolne i nieodpłatne. Rodzice ucznia decydują czy szkoła/przedszkole zorganizuje jego dziecku pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Do rodziców należy także decyzja czy skorzystają z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej i należy takie decyzje rodziców uszanować. Gdy szkoła ma uzasadnione podejrzenie, że postępowanie rodziców jest niewłaściwe dla rozwoju dziecka, może zwrócić się o pomoc do Sądu Rodzinnego.

Rozporządzenie dotyczące organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej opisuje zadania dyrektora, nauczycieli, w tym wychowawcy klasy/grupy, specjalistów, którzy mogą lub powinni być zaangażowani w organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole placówce. Szczegółowo opisano zadania nauczycieli i dyrektora, bo oni na co dzień mają bezpośredni kontakt z uczniem, obserwują go i znają. Zadania dyrektora i nauczycieli wynikające z organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej – od **rozpoznania** potrzeb do ich **zaspokojenia** – są następujące:

1. Nauczyciele poprzez obserwację pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy z uczniem, rozpoznają indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów. Celem obserwacji w przypadku uczniów klas I – III jest rozpoznanie ryzyka

wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się oraz szczególnych uzdolnień.

2. Jeśli nauczyciel lub specjalista stwierdzają, że uczeń wymaga objęcia go pomocą psychologiczno-pedagogiczną to:
  - a) niezwłocznie udzielają uczniowi pomocy w trakcie bieżącej pracy z uczniem,
  - b) informują o tym fakcie wychowawcę klasy.
1. Wychowawca klasy planuje i koordynuje udzielanie uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej
2. W oparciu o wnioski nauczyciela lub specjalisty, własne obserwacje, dostępną dokumentację, rozmowę z rodzicami ucznia wychowawca klasy podejmuje decyzję o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy z uczniem.
3. Jeśli pomoc jest potrzebna także na innych zajęciach edukacyjnych lub uczeń dostarczył opinię poradni albo orzeczenie o potrzebie nauczania indywidualnego, wychowawca klasy informuje innych nauczycieli lub specjalistów o objęciu ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy z uczniem.
4. Wychowawca klasy informuje rodziców ucznia o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną.
5. Wychowawca klasy informuje ucznia i jego rodziców o możliwości przydzielenia uczniowi zajęć w formach: zajęć rozwijających uzdolnienia, zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych, innych zajęć o charakterze terapeutycznym), warsztatów, oraz porad i konsultacji.
6. Wychowawca przekazuje dyrektorowi szkoły:
  - a) propozycję form udzielania tej pomocy,
  - b) okres ich udzielania,
  - c) wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.
7. Ostateczną decyzję w sprawie przydzielenia uczniowi zajęć podejmuje dyrektor szkoły, biorąc pod uwagę wszystkie godziny, które w danym roku szkolnym mogą być przeznaczone na realizację tych form.
8. Dyrektor szkoły niezwłocznie informuje pisemnie – w sposób przyjęty w danej szkole – rodziców ucznia o ustalonych dla ucznia

formach, okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane.

9. Nauczyciele dostosowują wymagania edukacyjne oraz metody pracy do potrzeb i możliwości uczniów w trakcie pracy z uczniem.
10. Nauczyciele i specjaliści udzielający uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w ramach ustalonych form, są odpowiedzialni za prowadzenie dzienników, w których wpisują:
  - a. indywidualny program pracy z uczniem,
  - b. w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy,
  - c. ocenę postępów,
  - d. wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem.

11. Wychowawca klasy jest odpowiedzialny za gromadzenie dokumentacji związanej z pomocą psychologiczno-pedagogiczną w indywidualnej teczce ucznia.

12. Wychowawca klasy, w czasie planowania i koordynowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi, współpracuje z:

- a. rodzicami ucznia,
- b. nauczycielami, specjalistami, prowadzącymi zajęcia z uczniem,
- c. poradnią,
- d. innymi osobami.

Dyrektor szkoły może wyznaczyć inną niż wychowawca klasy osobę, której zadaniem będzie planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom.

W przedszkolu organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest realizowana bardzo podobnie jak w szkole. Różnica polega jedynie na tym, że:

- a. nauczyciele rozpoznają indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dzieci, w tym ich zainteresowania i uzdolnienia, stosując w szczególności obserwację pedagogiczną mającą na celu diagnozę przedszkolną
- b. inne są formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej: zajęcia rozwijające uzdolnienia, zajęcia specjalistyczne (korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne, inne zajęcia o charakterze terapeutycznym), porady i konsultacje.

c. dyrektor przedszkola wykonuje zadania wychowawcy klasy w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu, szkole i placówce udzielają uczniom specjaliści wykonujący w przedszkolu, szkole i placówce zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, do nich zaliczamy w szczególności: psychologów, pedagogów, logopedów, terapeutów pedagogicznych. Mogą być zatrudnieni i inni specjaliści, ich obecność w szkole/przedszkolu będzie wynikała ze zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych, edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci.

Tabela 18. Zadania specjalistów w przedszkolu i szkole

Specjalista w przedszkolu, szkole i placówce	Zadania specjalisty
Pedagog i psycholog (§ 23)	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia przyczyn niepowodzeń edukacyjnych oraz wspierania mocnych stron uczniów; • diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych oraz wspierania rozwoju uczniów; • udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb; • podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży; • minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku szkolnym i pozaszkolnym uczniów; • inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych; • pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów; • wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Specjalista w przedszkolu, szkole i placówce	Zadania specjalisty
Logopeda (§ 24)	<ul style="list-style-type: none"> • diagnozowanie logopedyczne, w tym prowadzenie badań przesiewowych w celu ustalenia stanu mowy uczniów; • prowadzenie zajęć logopedycznych oraz porad i konsultacji dla uczniów i rodziców w zakresie stymulacji rozwoju mowy uczniów i eliminowania jej zaburzeń; • podejmowanie działań profilaktycznych zapobiegających powstawaniu zaburzeń komunikacji językowej we współpracy z rodzicami uczniów; • wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
Terapeuta	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w uczeniu się; • prowadzenie zajęć korekcyjno-kompensacyjnych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym; • podejmowanie działań profilaktycznych zapobiegających niepowodzeniom edukacyjnym uczniów, we współpracy z rodzicami uczniów; • wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532).

Specjaliści mogą nie tylko udzielać ale także planować i koordynować pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Zadania pedagoga, psychologa, logopedy i terapeuty pedagogicznego rozszerzono w 2013 r w rozporządzeniu⁸⁸ o dodatkowe ich działania.

Szczególnie ważnym zadaniem wymienionych specjalistów pracujących w przedszkolu lub szkole jest prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów ze specjalnymi potrzebami, stała współpraca z rodzicami tych uczniów oraz wspieranie nauczycieli w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Pracę nauczy-

⁸⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 532).

cieli i specjalistów pracujących w przedszkolu, szkole lub placówce powinni wspierać pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych.

9.2. Organizowanie kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w świetle przepisów prawa

Warunki organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie regulują dwa kolejne rozporządzenia. Pierwsze dotyczy przedszkoli, szkół i oddziałów ogólnodostępnych lub integracyjnych, a drugie specjalnych przedszkoli, szkół i oddziałów oraz ośrodków.

Zawarte w nich uregulowania prawne mają zagwarantować uczniom z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego optymalne warunki kształcenia, wychowania i opieki i to bez względu na to, czy są uczniami przedszkoli, szkół lub oddziałów ogólnodostępnych, integracyjnych, specjalnych czy wychowankami placówek oświatowych. Porównywalne warunki kształcenia, wychowania i opieki uczniom posiadającym orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego zobowiązane są zagwarantować zarówno szkoły publiczne jak i prywatne.

Do grupy dzieci niepełnosprawnych zalicza się uczniów:

1. niesłyszących,
2. słabosłyszących,
3. niewidomych,
4. słabowidzących,
5. z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
6. z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim,
7. upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
8. z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera,
9. z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Przedszkola, szkoły lub placówki, do których uczęszczają uczniowie niepełnosprawni oraz niedostosowani społecznie muszą tak organizować kształcenie, wychowanie i opiekę aby możliwe było:⁸⁹

1. zrealizowanie zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
2. zorganizowanie odpowiednich warunków do nauki, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych;
3. zorganizowanie zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych, innych zajęć o charakterze terapeutycznym)
4. zorganizowanie innych zajęć (w szczególności zajęć rewalidacyjnych, resocjalizacyjnych, socjoterapeutycznych),
5. przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym.

Dla ucznia niepełnosprawnego i niedostosowanego społecznie, który posiada orzeczenie o kształcenia specjalnego opracowuje się indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, uwzględniający zalecenia zawarte w orzeczeniu oraz dostosowany do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa:⁹⁰

1. zakres i sposób dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem;
2. zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem,
3. formy i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane,
4. działania wspierające rodziców ucznia

---

89 § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 414)

90 Tamże: § 5 ust. 2.

5. zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia,
6. zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia.

Dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego niezbędna jest współpraca wszystkich nauczycieli i specjalistów, którzy uczą ucznia. Gwarantuje ona zintegrowane działania dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Nauczyciele uczący ucznia tworzą zespół, na który nałożone zostały obowiązkowe zadania.

Do zadań zespołu należy:⁹¹

1. Opracowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia,
2. Dokonanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia rzadziej niż raz w roku szkolnym.
3. Współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną przy opracowaniu programu.
4. Dokonywanie w miarę potrzeb oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi.
5. Koordynowanie organizacji oraz udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Koordynatorem zespołu jest wychowawca klasy, do której uczęszcza uczeń, lub inna osoba wyznaczona przez dyrektora przedszkola lub szkoły.
6. Organizacja spotkań w miarę potrzeb.
7. Włączenie rodziców ucznia do opracowania i modyfikacji programu oraz dokonywania wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.
8. Opracowanie programu na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny.

---

⁹¹ § 5 ust. 5-11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 414).

9. Opracowanie programu w terminie: 30 dni od dnia złożenia w przedszkolu lub szkole orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub 30 dni przed upływem okresu, na jaki został opracowany poprzedni program.
10. Przedstawienie rodzicom dziecka opracowanego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.
11. Współpraca na spotkaniach zespołu z przedstawicielami poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej; i innymi osobami (np. lekarzem, psychologiem, pedagogiem, logopedą lub innym specjalistą).
12. Przekazanie kopii programu rodzicom ucznia – na ich wniosek.

W przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi oraz przedszkolach i szkołach integracyjnych zatrudnia się dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej. Celem zatrudniania takich nauczycieli jest współorganizowanie kształcenia integracyjnego zgodnie z opracowanymi dla uczniów indywidualnymi programami edukacyjno-terapeutycznym. Współorganizowanie kształcenia integracyjnego odbywa się poprzez:⁹²

- prowadzenie wspólne, z innymi nauczycielami, zajęć edukacyjnych oraz wspólne z innymi nauczycielami i ze specjalistami realizowanie zintegrowanych działań i zajęć,
- prowadzenie wspólnie z innymi nauczycielami i ze specjalistami pracy wychowawczej z uczniami posiadającymi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego;
- uczestniczenie, w miarę potrzeb, w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach,

---

⁹² § 6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 414)

udzielanie pomocy nauczycielom prowadzącym zajęcia edukacyjne oraz nauczycielom i specjalistom realizującym zintegrowane działania i zajęcia.

Uczniowie lub absolwenci niepełnosprawni przystępują do egzaminów zewnętrznych w **warunkach i formie** dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności. Prawo takie przysługuje tylko tym uczniom, którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminów zewnętrznych polega w szczególności na:⁹³

1. zminimalizowaniu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych;
2. odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie sprawdzianu lub egzaminu;
3. zapewnieniu obecności w czasie sprawdzianu lub egzaminu specjalisty z zakresu danej niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne dla uzyskania właściwego kontaktu z uczniem lub absolwentem lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.⁹⁴

Dla uczniów i absolwentów niepełnosprawnych, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, przystępujących do egzaminów zewnętrznych **dostosowanie formy** egzaminu polega na przygotowaniu i dostosowaniu do rodzaju niepełnosprawności:

- zestawów zadań,
- arkuszy egzaminacyjnych,
- zadań egzaminacyjnych (np. w części praktycznej egzaminu zawodowego).

Dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej opracowuje szczegółową informację o sposobach dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminów zewnętrznych i podaje tę informację do publicznej wiadomości na stronie internetowej Centralnej Komisji

⁹³ Tamże: § 7

⁹⁴ Tamże

Egzaminacyjnej. Na tej podstawie rada pedagogicznawskazuje sposób lub sposoby dostosowania warunków przeprowadzania tych egzaminów. Szkoła odpowiada za stworzenie tych warunków w czasie egzaminu.

10. Etyka zawodu nauczyciela i odpowiedzialność prawna nauczycieli

Zawód nauczyciela ma charakter szczególny. Nauczyciel jest pierwszym przedstawicielem państwa, z którym spotyka się młody człowiek. Postawa nauczyciela, jego system wartości, konsekwentne przestrzeganie ustalonych norm i zasad postępowania mają ogromny wpływ na proces wychowania młodych ludzi, na to kim staną się w przyszłości. Nauczyciel jest odpowiedzialny za działania związane z procesem dydaktyczny, wychowania i opieki. Nauczyciel ma prawo⁹⁵ do swobody stosowania takich metod nauczania i wychowania, jakie uważa za najwłaściwsze spośród uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne oraz do wyboru spośród zatwierdzonych do użytku szkolnego podręczników i innych pomocy naukowych. Ma także prawo do podnoszenia swojej wiedzy ogólnej i zawodowej korzystając z prawa pierwszeństwa do uczestnictwa we wszelkich formach doskonalenia zawodowego na najwyższym poziomie. Jednocześnie nauczyciel ma obowiązek starannie i sumiennie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem nauczyciela – przede wszystkim czyli zadbać, aby każdy uczeń opanował wymagania ogólne i wymagania szczegółowe opisane w podstawie programowej wychowania przedszkolnego lub podstawie programowej kształcenia ogólnego. Nauczyciel ma obowiązek wspierać każdego ucznia w jego rozwoju ale także dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego. Musi kształtować u uczniów takie postawy jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznaw-

---

95 Art. 12 ust. 2 i 3 Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 191 z późn. zm.).

czą, kreatywność, przedsiębiorczość, kulturę osobistą, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowanie inicjatyw do pracy zespołowej.⁹⁶ Najwyższą wartością w pracy z dziećmi jest ich dobro. Nauczyciel dokonuje wyborów jak będzie uczył i wychowywał jakie podejmie działania aby kształtował u uczniów postawy określone podstawą programową, jak realizuje etykę nauczycielską. „Przez etykę nauczycielską można rozumieć zespół uzasadnionych prawdą i dobrem zasad indywidualnego działania w przestrzeni edukacyjnej, mających charakter powinnościowy, wewnętrznie nakłaniający nauczyciela do kierowania się w swojej pracy zawodowej takimi wartościami, za pomocą których wyprowadza on cele wskazujące uczniowi drogę jego rozwoju jako osoby.”⁹⁷

Nauczyciel jako członek rady pedagogicznej musi znać prawo oświatowe bo podejmuje uchwały czyli stanowi prawo w szkole. Uchwały nie mogą być sprzeczne z aktami prawa zewnętrznego – ustawami, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, rozporządzeniami i uchwałami jednostek samorządu terytorialnego, zatem znajomość prawa przez nauczyciela jest niezbędna w jego codziennej pracy. Nauczyciel, który zna przepisy prawa zewnętrznego oraz prawa wewnątrzszkolnego i ich przestrzega, ma dużą świadomość prawną i szacunek wobec prawa czyli zachowuje się etycznie z punktu widzenia etyki zawodowej nauczyciela.

„Odpowiedzialność prawna polega na obowiązku ponoszenia przez podmiot negatywnych konsekwencji (skutków) – sankcji przewidzianych przez prawo za zachowania stanowiące naruszenie obowiązków zawartych w normach prawnych. Odpowiedzialność można ponosić za zachowania własne, np. kierowca nie dopełnia obowiązku zapinania pasów bezpieczeństwa podczas prowadzenia pojazdu, lub zachowania innych podmiotów prawa (cudze), np. nauczyciel ponosi odpo-

96 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).

97 A. M. Tchorzewski, *Prawda i dobro jako siła sprawcza etyki nauczycielskiej*. Praca zbiorowa pod redakcją Artura Andrzejuka, Oficyna wydawnicza NAVO, Warszawa 1998 s. 34.

wiedzialność za szkodę wyrządzona przez małoletniego będącego pod jego nadzorem.”⁹⁸

Odpowiedzialność nauczyciela w szkole głównie koncentruje się na uczniu, jego bezpieczeństwie psychicznym, fizycznym, na wspieraniu go w rozwoju. Nauczyciel ponosi odpowiedzialność za wypadek ucznia podczas przerwy, gdy miał być na korytarzu, zgodnie z harmonogramem dyżurów, także gdy umieścił oceny ucznia na stronie internetowej bez zgody jego rodzica lub nie wypełnił frekwencji w dzienniku. Może to być odpowiedzialność pracownicza, cywilna, karna. Odpowiedzialność pracowniczą można podzielić na odpowiedzialność porządkową oraz odpowiedzialność dyscyplinarną. Odpowiedzialność porządkowa wynika ze stosunku pracy. Zgodnie z art. 108 § 1 ustawy Kodeks pracy za nieprzestrzeganie przez pracownika ustalonej organizacji i porządku w procesie pracy, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów przeciwpożarowych, a także przyjętego sposobu potwierdzania przybycia i obecności w pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy, pracodawca może stosować: karę upomnienia lub karę nagany.⁹⁹ Ustalona organizacja i porządek w procesie pracy w szkole są opisane np. : statutem szkoły, regulaminem działalności rady pedagogicznej, zarządzeniami dyrektora, wydanymi w oparciu o obowiązujące przepisy, regulaminem pracy itp. Nauczyciel powinien te dokumenty znać i ich przestrzegać.

Przykładami naruszeń ustalonej organizacji i porządku w procesie pracy mogą być:

- nieobecność nieusprawiedliwiona w pracy (na zebraniu rady pedagogicznej, zebraniu z rodzicami, imprezach szkolnych),
- spóźnianie się do pracy,
- wychodzenie z lekcji i pozostawienie uczniów bez opieki,
- niewypełnienie dokumentacji szkolnej (wpisów tematów lekcji/zajęć, arkuszy ocen, gotowości szkolnej itp.)
- niepełnienie dyżurów podczas przerw międzylekcyjnych,

---

98 E. Walkiewicz, *Odpowiedzialność prawna nauczyciela – dyrektora szkoły*. [w:] *Dyrektor szkoły. Miesięcznik kierowniczej kadry oświatowej*. Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., 2011, nr 8 (212), s. 8.

99 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2014 r. poz. 1502).

- niewystawienie przewidywanych ocen śródrocznych, rocznych w terminie określonym statutem szkoły).

Karę upomnienia lub nagany może otrzymać nauczyciel za nieprzestrzeganie przyjętego sposobu potwierdzania przybycia do pracy, np. brak podpisu nauczyciela w dzienniku lekcyjnym. Nauczyciele czasami bagatelizują składanie podpisu, a jego brak jest rażącym naruszeniem porządku w procesie pracy. Dyrektor ma podstawę do niewypłacenia wynagrodzenia za tę lekcję lub ukarania nauczyciela karą porządkową (upomnienia, nagany). Niewypełnienie dokumentacji szkolnej, np. nie zaznaczenie nieobecności uczniowi w dzienniku może spowodować, że nauczyciel poniesie odpowiedzialność za wypadek ucznia, którego de facto nie było w szkole, bo zapis w dzienniku będzie świadczył, że w tym czasie uczeń był w szkole pod opieką nauczyciela. Wyjaśnienie, że ucznia nie było w szkole, może wymagać powołania i przesłuchania świadków. Będzie to kosztowało nauczyciela wiele emocji, zdrowia i czasu. Dużo prościej postawić małą kreskę w dzienniku, w rubryce frekwencji, niż składać wyjaśnienia na policji lub prokuraturze.

Nauczyciele są zobowiązani – zgodnie z art. 6 pkt 1 ustawy Karta Nauczyciela – do zapewnienia bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę. „Nauczyciel dyżurujący na przerwie w ustalonej części szkoły zobowiązany jest do nadzoru nad uczniami, którzy tam przebywają. W sytuacji gdy dojdzie do skrzywdzenia dziecka (np. uszkodzenie ciała) przez inne dzieci, nauczyciel może ponieść odpowiedzialność cywilną, jeśli nie było go na dyżurze, będzie zobowiązany do naprawienia szkody (nie uczynił zadość obowiązkowi nadzoru). Natomiast gdy nauczyciel będzie starannie wykonywał obowiązki nadzoru, można mówić o okolicznościach wyłączających jego odpowiedzialność cywilną.”¹⁰⁰

Przykładami uchybień godności zawodu lub obowiązkom nauczyciela mogą być:

- niski poziom kultury słownej (obrażanie uczniów, wyśmiewanie, ironiczne komentarze oceniające uczniów),

¹⁰⁰ E. Walkiewicz, *Odpowiedzialność prawna nauczyciela – dyrektora szkoły*. [w:] Dyrektor szkoły. Miesięcznik kierowniczej kadry oświatowej. Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., 2011, nr 8 (212), s. 10.

- przemoc fizyczna w stosunku do uczniów,
- brak nadzoru nad uczniami podczas zajęć realizowanych przez szkołę,
- stosowanie niedozwolonych metod wychowawczych,
- stosowanie przemocy psychicznej (*w stosunku do uczniów, nauczycieli i pracowników szkoły*),
- szantaż, korupcja,
- narażenie uczniów na utratę zdrowia,
- wykorzystywanie stosunku zależności w celu wymuszania pożądanych zachowań i działań,
- poświadczenie nieprawdy, fałszowanie dokumentów,
- nieprzestrzeganie tajemnicy rady pedagogicznej,
- brak reakcji na łamanie prawa przez nauczycieli i uczniów,
- wykorzystywanie cudzych materiałów, programów bez zgody ich autora (plagiaty),
- itp.

W przypadku wymienionych uchybień godności zawodu lub obowiązkowi nauczyciela nauczyciel może ponieść odpowiedzialność zarówno dyscyplinarną jak i cywilną lub karną.

Zakończenie

Znajomość przepisów prawa dotyczącego przedszkoli i szkół jest niezbędna do poznania specyfiki tych instytucji, sposobu ich funkcjonowania wynikającego z realizowanych zadań dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych, organizacji pracy, prowadzenia dokumentacji itp. Szczególnie ważna a może najważniejsza jest znajomość przepisów dotyczących bezpieczeństwa powierzonych opiece nauczycieli uczniów w szkole, na wycieczce czy w czasie zajęć z wychowania fizycznego. Bezpieczna szkoła to szkoła wolna od agresji i przemocy. Bezpieczna szkoła zwraca uwagę na specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi i wspomaga tych uczniów, dba o ochronę danych osobowych uczniów i ich rodziców, szanuje godność osobistą ucznia, dba o jego rozwój, przestrzega praw dziecka, przeciwdziała zagrożeniom. Nauczyciele takiej szkoły są odpowiedzialni za bezpie-

czeństwo psychiczne uczniów oraz ich prawidłowy rozwój emocjonalny a to wymaga od nich włączenia się w proces budowania przyjaznego klimatu szkoły/przedszkola. Student – przyszły nauczyciel musi być świadomy swoich zadań związanych z pracą w szkole lub przedszkolu oraz świadomy odpowiedzialności, gdy z tych zadań nie wywiąże się należycie. Absolwent uczelni pedagogicznej musi zostać przygotowany w trakcie studiów i praktyki pedagogicznej do tego aby w czasie pracy w przedszkolu, szkole lub placówce przestrzegał prawa i zasad etyki zawodowej nauczyciela, był odpowiedzialny i prawy.

Rozdział 3.

Innowacyjny projekt: Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej. Percepcja uwarunkowań i realizacji projektu

---

Elżbieta Męcina-Bednarek

Wstęp

Zmiany społeczno-gospodarcze i cywilizacyjne wymusiły szereg innowacji w różnych dziedzinach wiedzy oraz konieczność nowego podejścia do kształcenia dzieci, młodzieży i dorosłych. Tym bardziej kształcenia przyszłych pedagogów, które od lat stanowiło punkt zainteresowań wielu dyscyplin naukowych, a zwłaszcza tych, ściśle związanych z rozwojem i funkcjonowaniem człowieka w określonych ramach społecznych. W ostatnim czasie wdrażane zostają zmiany w zakresie kształcenia studentów, określono krajowe ramy kompetencji dla każdego kierunku kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji¹⁰¹. Nieodłącznym elementem programu kształcenia studentów jest praktyka pedagogiczna, która powinna posiadać walory innowacyjności oraz zawierać elementy nowatorstwa pedagogicznego z uwagi na nieustannie zmieniającą się sytuację edukacyjną,

---

¹⁰¹E. Męcina-Bednarek, *Praktyki w kształceniu pedagogów a kategoria innowacyjności*, [w:] J. Łukasik, I. Nowosad, M. Szymański (red.), *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s. 162.

zarówno w zakresie treści programowych, kompetencji nauczycieli, jak i możliwości oraz specyficznych potrzeb dzieci i młodzieży.

1. Przedszkole jako placówka rozwoju dziecka

Dotychczas przeprowadzone badania pedagogiczne, psychologiczne oraz medyczne dowiodły, iż wszystko to, co dzieci wynoszą z bodźców oraz doświadczeń z pierwszych lat życia, jest trwałe¹⁰². Stąd też wynika konieczność umożliwienia najmłodszym przyswajania kluczowych kompetencji już od najmłodszych lat; istnieje silna zależność pomiędzy edukacją przedszkolną a późniejszymi sukcesami odnoszonymi w szkole i dorosłym życiu.

Grupa przedszkolna wpływa na dziecko w obszarze rozwoju oraz wychowania; wzmacnia poczucie wartości oraz społecznej przydatności, jest elementem procesu uspołecznienia. Dzieci przebywające w przedszkolu podejmują próby oraz doskonałą umiejętności współżycia w grupie, które stanowią podstawę późniejszych więzi rówieśniczych.

Znaczenie edukacji przedszkolnej przejawia się również w przypadku dzieci wychowujących się w złych warunkach środowiskowych, rodzinach patologicznych oraz cierpiących z powodu wrodzonych wad fizycznych. Edukacja wpływa pozytywnie na poziom samoakceptacji oraz samoocenę.

Istotnym czynnikiem, wpływającym na proces budowania wiedzy, który różnicuje możliwości dzieci, jest czas edukacji przedszkolnej. Mimo dużego nacisku na proces kształcenia najmłodszych, w wielu oddziałach przedszkolnych i tzw. „zerówkach”, nauczyciele muszą rozpoczynać uczenie od podstaw, ponieważ wiele dzieci nie uczestniczy w zajęciach oferowanych przez przedszkola. Jest to szczególnie istotny problem na wsiach, gdzie brak odpowiedniej ilości miejsc i gdzie dzieci pozostają z matkami w domach. Z kolei w przypadku dzieci, które uczęszczały do przedszkola przez trzy lub nawet cztery

---

102 M. Leśniak, Wychowanie przedszkolne – moralny i prawny obowiązek władz samorządowych, „Nowa Szkoła”, nr 6, 2008, s. 4.

lata, nauczyciele pierwszych klas szkoły podstawowej mają do czynienia z rozbudzonymi już intelektualnie jednostkami.

Edukacja w okresie przedszkolnym przybiera różnorodne formy; przejawia się w rozmaitych, zindywidualizowanych zajęciach, które wymagają od dzieci pewnej aktywności, a od nauczycieli dostosowania ich do zainteresowań oraz umiejętności najmłodszych.

Wiele zajęć organizowanych we współczesnych przedszkolach ma charakter artystyczny, kreatywny, czy edukacyjny z obszaru zajęć regionalnych. Dzięki temu dzieci identyfikują się z naturą, lokalną społecznością i przestrzenią, nawiązują więzi lokalne, uczą się patriotyzmu i przywiązania do ojczystego kraju¹⁰³. Zajęcia te umożliwiają prawidłowy rozwój i kształtowanie wrodzonych umiejętności najmłodszych, również zdolności uczenia się.

Wszelkie podejmowane w wieku przedszkolnym działania edukacyjne, wraz z pobudzaniem rozwoju intelektualnego oraz społecznego przynoszą najlepsze efekty. Ich realizacja zapobiega potencjalnym trudnościom w nauce w przyszłości, minimalizują dysproporcje i zaburzenia rozwojowe, a także wyrównują ewentualne zaniedbania środowiskowe. Za wczesną edukacją przedszkolną przemawia¹⁰⁴:

- kształtowanie się większości możliwości intelektualnych w pierwszych latach życia;
- skuteczność edukacyjna w zakresie wyrównywania szans dzieci zagrożonych tzw. wykluczeniem społecznym;
- dzieci uczęszczające do przedszkola osiągają lepsze wyniki nauce w okresie późniejszym;
- w grupie przedszkolnej stworzone są warunki do rozwijania emocjonalnej dojrzałości, a także do budowania pozytywnych relacji pomiędzy światem zewnętrznym a rodziną;
- przedszkole sprzyja rozwijaniu zdolności językowych, wzbogacaniu słownictwa i jasnemu formułowaniu własnych myśli;

103 K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT” s. c., Toruń-Leszno 2005, s. 63.

104 T. Ogrodzińska-Kozińska, A. Bałdyga, Tołwińska –E. Królikowska, B. Kuczałek, M. Olszewski, E. Opolska, E. Kozłowska, *Przedszkole – dobry start dla Twojego dziecka, Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach*, Rok Przedszkolaka, Informator 2008/2009, Warszawa, czerwiec 2008, s. 6.

- okres przedszkolny to szansa na zdobywanie ciekawych doświadczeń podczas zabawy, która stanowi intensywny proces uczenia się;
- edukacja przedszkolna umożliwia wzbogacenie wyznawanych przez dziecko wartości i posiadanych doświadczeń o wartości i doświadczenia rówieśników;
- przebywanie w przedszkolu umożliwia wykrycie przez nauczycieli ewentualnych niepokojących zachowań i niedostatecznego opanowania konkretnych umiejętności, a także naprawienie tych braków;
- przedszkole i zajęcia w nim realizowane kształtują gotowość najmłodszych do podejmowanej w późniejszych latach nauki w szkole i uczenia się przez całe życie.

Edukacja przedszkolna realizowana we współczesnych przedszkolach i tzw. zespołach wychowania przedszkolnego czy punktach przedszkolnych, musi uwzględniać podstawę programową wychowania przedszkolnego. Jest to oferta edukacyjna skierowana do dzieci w wieku 3 do 6 lat, której podstawową formą organizacyjną jest właśnie przedszkole¹⁰⁵, a zgodnie z nowymi wytycznymi również szkoła.

Cele edukacyjne realizowane są na każdym etapie działalności przedszkola, każdy z nich ma wyznaczone pewne kompetencje, którymi dzieci powinny się cechować na zakończenie procesu edukacji.

W najbardziej rozpowszechnionym, potocznym ujęciu gotowość związana jest ze stanem człowieka, maszyny, procesu do rozpoczęcia czynności, funkcjonowania, realizacji. Encyklopedia podaje taką definicję: „gotowość to poziom rozwoju fizycznego, intelektualnego i społecznego dziecka, umożliwiający mu udział w życiu szkolnym, opanowanie wiadomości, umiejętności i nawyków określonych programem nauczania pierwszej klasy”¹⁰⁶. Inne podejście zostało sformułowane w postaci definicji, która zaznacza że dojrzałość, gotowość szkolna „zależy od warunków bytowych dziecka, wykształcenia ro-

---

105 Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572), art. 14.

106 E. Wysocka, *Dojrzałość szkolna*, [w:] t. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI w. Tom I*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 722.

dziców, wychowania przedszkolnego, zdolności dziecka i jego zdrowia”¹⁰⁷. Eksponującym doświadczenia własne dziecka jest definicja stwierdzająca, że „gotowość szkolna opiera się na założeniu, iż dziecko osiąga odpowiedni poziom przygotowania do nauki w wyniku ćwiczeń, zamierzonych oddziaływań dążących do kształtowania się odpowiednich umiejętności i właściwości, sprzyjających nauce szkolnej”¹⁰⁸. Można zatem stwierdzić, że gotowość to stan mobilizacji sił, który można rozpatrywać w różnych aspektach: biologicznym, umysłowym, psychologicznym i socjologiczno-społecznym.

Pod względem biologicznym przygotowanie dziecka związane jest ze stanem aktywności organizmu do funkcjonowania w różnych sytuacjach. Od stanu zdrowotności organizmu i jego sprawności zależy udział w procesie nauczania – uczenia się. Ten fakt wskazał na potrzebę poznania rozwoju fizycznego, jego mechanizmów, przyczyn i konsekwencji w takim stopniu, który by wykluczał niezrozumienie burzliwych czasem przejawów procesu wzrastania dziecka. Gotowe dziecko jest ogólnie sprawne ruchowo. I dlatego najważniejszymi dla szkolnej przyszłości będą takie procesy biologiczne jak:

- kontrolowana ruchliwość, niezbędna w koncentracji na przedmiocie nauczania, utrzymanie gotowości do działania co najmniej przez 45 minut jednej lekcji,
- wytrzymałość, precyzja i koordynacja, niezbędna w opanowaniu ruchu, w pisaniu, czytaniu, niezbędna do zmiany formy i rodzaju aktywności w szkole,
- ogólnie dobra zdrowotność, dająca podstawy do osiągnięcia powodzenia w działaniu.

W ujęciu umysłowym gotowość wiąże się z umiejętnościami, które ułatwią dziecku prawidłowe wejście w zorganizowaną programowo przestrzeń, czas oraz naukę. Podstawową umiejętnością jest na pewno „rozpoznawanie warunków skuteczności procesu wykonywania

107 W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, s. 81.

108 B. Wilgocka-Okoń, *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2006, s. 50.

zadań”¹⁰⁹. Umiejętności te są niezbędne w rozwiązywaniu zadań, nauce czytania, pisania i matematyki oraz muzyki. Drugą umiejętnością jest zapamiętywanie ważnych informacji i ich sytuacyjna aktualizacja. Służą temu przeróżne gry, które pozwalają zapamiętać informacje, opisać je i przekazać. Trzecią umiejętnością jest uwalnianie i dyscyplinowanie wyobraźni. Jest to podstawa do uczenia się, do przekazywania wiedzy. Umiejętność nadawania komunikatu o sobie – by prawidłowo móc przekazać daną informację, zlecenie, w celu poprawnej współpracy w grupie.

W ujęciu socjologiczno-społecznym, gotowość wiązana jest ze stanem aktywności organizmu do funkcjonowania w różnych sytuacjach. Rozumiana jest jako mobilizacja człowieka do wejścia w grupę. Dotyczy głównie zmiany przestrzeni, czasu, liczby, przyczynowości w kontaktach.

„Kształtowaniu umiejętności społecznych służy każda zabawa, gra oraz zadanie wybrane przez dziecko lub sformułowane samodzielnie – pozwala to na:¹¹⁰ włączanie się do działania wspólnego, zespołowego, dzielenia się i wykonywania zadań wynikających z przyjętej roli, także roli ucznia. Daje możliwość rozpoznawania ważnych społecznie kwantyfikatorów: wszyscy, nie – wszyscy, czyli niektórzy, pierwszy, ostatni, a także respektowania umowy społecznej związanej z realizacją zadań dydaktycznych, poruszanie się w nowej, nieznannej dziecku przestrzeni.

Dlatego ważną kwestią jest osiągnięcie dojrzałości emocjonalno-społecznej dziecka. Ma ona bowiem wpływ na ogólne jego funkcjonowanie w środowisku szkolnym, porozumiewanie się z rówieśnikami oraz podatność na oddziaływania pedagogiczne. W tym ujęciu gotowość wiązana jest głównie z procesem kształcenia. Głównym obszarem jej opisu są sytuacje zadaniowe. O tym jakie zadania mogą rozwiązywać dzieci, będzie mowa w podrozdziale piątym niniejszego opracowania. Ważne dla zdefiniowania gotowości w ujęciu pedagogicznym jest wskazanie na specyfikę umiejętności tzw. zadaniowych,

109 D. Waloszek, *Między przedszkolem i szkołą. Rozważania o gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2014, s. 370.

110 B. Wilgocka-Okon, *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2006, s. 99.

bowiem niezależnie od wieku człowieka, powodzenie w uczeniu się zależy od:

- dostrzegania zadań czyli ich wyodrębnienia w otoczeniu, nazwania, określenia znajomości i nowości, wstępnego rozpoznania możliwości ich podjęcia;
- formułowania zadań.

Dzięki temu w organizacji sytuacji edukacyjnych dziecko będzie angażowało się i miało możliwość podjęcia jakiegoś działania, wyboru. Rozwiązywanie zadań, podejmowanie decyzji, wyodrębnienie tych ważnych elementów pozwoli dziecku na kształtowanie siebie, na uczenie się i rozwój. Możliwość tego wyboru „ dla siebie zgodnie z rozpoznaną w sobie mocą i preferencjami, służy wspieraniu w uczeniu się działania społecznego, zorganizowanego dla wspólnego ważnego celu”¹¹¹. Rozwiązywanie i analizowanie problemu może być czynnikiem integrującym różne elementy wielostronnego procesu dydaktyczno-wychowawczego, gdzie cały proces wywołuje u ucznia ciekawość i radość z pomyślnego zakończenia działań.

Biorąc pod uwagę biologiczne wskazania w kompleksowym spojrzeniu na gotowość szkolną, proponuje się jej rozszerzenie na wzajemne warunkowanie się procesów emocjonalnych i umysłowych z procesami biologicznymi (bio-fizyko-chemicznymi) organizmu. Od dawna zwracano uwagę na procesy uczenia się jako podstawy osiągnięcia postępu. W ujęciu psychologicznym gotowość byłaby swoistą mobilizacją umysłu i emocji do budowania wiedzy, nabywania umiejętności jej postępowania, modyfikowania, opracowywania, przetwarzania, a także umiejętności wnioskowania czyli uogólnienia informacji.

Procesowi uczenia się pomaga biologiczne „opанowanie” procesów wewnętrznych, głównie metabolizm i fizjologia (ruchu, połączeń nerwowych, procesów bio-fizyko-chemicznych mózgu, oka, ucha, równowagi). W uczeniu się przez najmłodszego człowieka ważne są stany emocjonalne, głównie repulsywność i propulsywność. Może być bowiem tak, że człowiek gotowy jest pod względem umysłowych i biologicznych potrzeb, a nie jest gotowy emocjonalnie do jego pod-

¹¹¹ D. Waloszek, *Sytuacyjne wspieranie dzieci w doświadczaniu świata*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków. 2009, s.25.

jęcia. Przyczyn pewnych niepowodzeń należy zatem szukać właśnie w emocjach, w braku ich opanowania i wykonywania poprawnie zadań. One tkwią wewnątrz człowieka, mają źródło nie w braku wiedzy, sprawności fizycznej lub umysłowej, lecz w niepożądanym, niezrozumiałym, nie dającym się opanować emocjach. Emocje oddziałują selekcyjnie na przebieg procesów pamięciowych. Stąd tak ważne jest umiejętne kierowanie emocjami tzw. inteligencja emocjonalna.

Skrócony przegląd różnych ujęć gotowości wskazuje na to, iż jest to: wynik procesów wewnętrznych zachodzących w człowieku, umożliwiających pojawienie się nowych funkcji czyniących go zdolnym do działania w nowych warunkach, z nowym materiałem, z nowymi trudnymi zadaniami, to także rezultat działania wspierającego człowieka w podejmowaniu nowych, innych zadań, które ukierunkowują go na nabywanie dostrzegania i usprawnianie umiejętności dostrzegania, formułowania i wykonywania zadań.

Odpowiednie przygotowanie przyszłego nauczyciela warunkuje efektywność powyższych treści.

2. Szkoła podstawowa jako ważne środowisko edukacyjne

Procesy reformowania polskiego szkolnictwa są permanentnym działaniem w kierunku ulepszenia systemu edukacji: nauczania i wychowania. Zmiany dotyczą podstaw programowych kształcenia na poszczególnych etapach, sposobu wychowania w oparciu o tendencje europejskie, metod prowadzenia zajęć, organizowania tzw. przestrzeni edukacyjnej itp. Obecnie następuje szereg zmian niemalże w każdej dziedzinie życia społecznego, czas powszechnej globalizacji niesie ze sobą wiele pozytywnych aspektów, ale też i pewne trudności. System edukacyjny jako płaszczyzna odpowiedzialna za przyszłość młodych pokoleń podlega nieustannej modernizacji strukturalnej, organizacyjnej i programowej.

Edukacja rozumiana jest jako „ogół procesów i zabiegów oświatowych i wychowawczych -- przede wszystkim zamierzonych, lecz również okazjonalnych -- których celem jest wyposażenie wychowan-

ka w wiedzę i umiejętności, a także ukształtowanie jego osobowości stosownie do uznawanych w danym społeczeństwie wartości i ideału wychowawczego”¹¹². Szkoła jako środowisko wychowawcze jest podstawową instytucją oświatowo-wychowawczą w systemie oświaty. Zajmuje się kształceniem i wychowaniem dzieci, młodzieży i dorosłych, stosownie do przyjętych w danym społeczeństwie celów i zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych i programów. Realizuje cele i zadania określone w ustawie oraz w przepisach wydanych na jej podstawie, a w szczególności:

- umożliwia zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych do uzyskania świadectwa ukończenia szkoły,
- kształtuje środowisko sprzyjające wszechstronnemu rozwojowi osobowemu uczniów (w wymiarze intelektualnym, psychicznym, społecznym zdrowotnym, estetycznym, moralnym i duchowym),
- wspomaga wychowawczą rolę rodziny,
- rozwija u uczniów poczucie odpowiedzialności, patriotyzmu oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kulturowe Europy i świata,
- dostosowuje treści, metody i organizację nauczania do potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów i umożliwia korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalistycznych form pracy dydaktycznej,
- sprawuje opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi,
- tworzy warunki sprzyjające rozwojowi zainteresowań i uzdolnień uczniów,
- sprawuje opiekę nad uczniami oraz podejmuje działania profilaktyczne,
- utrzymuje bezpieczne i higieniczne warunki nauki, wychowania i opieki,
- przygotowuje uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia (...) ¹¹³.

¹¹² C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 40.

¹¹³ Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr256, poz. 2572 z późn. zm.).

Analiza programów wychowawczych szkoły wskazuje na ogromną troskę o wszechstronny rozwój ucznia oraz wzbudzanie aktywności i motywacji w celu umożliwienia każdemu uczniowi osiągnięcia sukcesu.

Szkoła jest miejscem, gdzie ujawniają się wszelkie trudności, z którymi boryka się młode pokolenie. Trudności tych jest wiele, występują one we wszystkich rodzajach szkół i dotyczą uczniów w każdym wieku. Trudno się temu dziwić, skoro uczniowie mają różne zdolności, zainteresowania, upodobania oraz poddawani są różnym oddziaływaniom wychowawczym. W szkole spotykają się różne osobowości, które muszą się wzajemnie porozumiewać, aby na tym etapie życia nauczyć się pewnych umiejętności społecznych przydatnych w dalszym rozwoju, czy też przetrwaniu¹¹⁴. Proces wychowania zatem to system aktywności wychowanków i wychowawców umożliwiający podopiecznym zmienianie się w zaplanowanym przez wychowawców kierunku. To przekształcanie sposobów postrzegania świata, kształtowanie uczuć moralnych i estetycznych, postaw społecznych i przekonań oraz wszechstronne kształtowanie osobowości odbywa się poprzez proces edukacji.

Przygotowanie kandydata do zawodu nauczyciela jest zatem ogromnym wyzwaniem zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i w zakresie działań praktycznych, które to stanowią nierozzerwalną część całości procesu tworzenia i rozwoju sylwetki pedagoga.

3. Praktyka pedagogiczna – uwarunkowania i innowacje

Kształcenie na kierunku pedagogika jest niezwykle ważnym zadaniem w kontekście nauk społecznych zwłaszcza tych, które zajmują się rozwojem, kształceniem i funkcjonowaniem człowieka w określonych ramach społecznych. Wprowadzana reforma szkolnictwa dotycząca objęcia 6-latków obowiązkiem uczęszczania do szkoły podstawowej (Ustawa z 19. 03. 2009 o zmianie ustawy o systemie oświaty)

---

¹¹⁴ K. Rigby. *Przemoc w szkole. Jak ją ograniczać. Poradnik dla rodziców i pedagogów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 28.

oraz fakt, iż coraz większy nacisk kładzie się na kształcenie kompetencji porozumiewania się w języku angielskim już na etapie przedszkola generuje potrzebę wyposażania nauczycieli w kompetencje niezbędne do skutecznego łagodzenia skutków powstających na tle barier emocjonalnych i wychowawczych u dzieci oraz potrzebę skutecznego prowadzenia kształcenia językowego. Zakładana wczesna interwencja, wczesne wspomaganie rozwoju dziecka mogą przyczynić się do zwiększenia szans edukacyjnych dzieci z dysharmoniami rozwojowymi i zaniedbaniami środowiskowymi. W dobie współczesnych zmian społeczno-gospodarczych i edukacyjnych należy zweryfikować dotychczasowe metody nauczania ukierunkowując działania na indywidualny rozwój każdego dziecka, stąd konieczne jest kształtowanie niezbędnych kompetencji nauczycieli już na etapie kształcenia i praktyk pedagogicznych

W ostatnim czasie wdrażane zostają zmiany w zakresie kształcenia studentów, opracowano system wymagań ujętych jako krajowe ramy kompetencji dla każdego kierunku kształcenia, które zawierają określone wymogi w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji. Treści kształcenia zatem formułowane przez zespoły naukowe muszą być spójne z praktycznym zakresem kształcenia studenta i powinny zawierać elementy nowatorstwa pedagogicznego z uwagi na nieustannie zmieniającą się sytuację edukacyjną, zarówno w zakresie treści programowych, kompetencji nauczycieli, jak i możliwości oraz specyficznych potrzeb dzieci i młodzieży. Stąd tak duże znaczenie mają innowacyjne studenckie praktyki pedagogiczne.

Pedagogika jako nauka teoretyczna i praktyczna poszukuje wciąż nowych rozwiązań wzbogacających wiedzę teoretyczną, która winna przynosić korzyści w postaci nowatorskich rozwiązań dla działań praktycznych.

Praktyka wg słownika pedagogicznego to „świadoma i celowa działalność człowieka przeciwstawiana zwykle teorii”¹¹⁵, to dziedzina świadomej i celowej aktywności ludzkiej polegającej na przedmiotowej, zobiektywizowanej realizacji jakiejś nauki, doktryny, koncepcji

---

115 C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 143.

itp.; obejmuje także rezultaty owej działalności i doświadczenia w niej nabyte; czasem przeciwstawiana teorii, jako dziedzinie aktywności wyłącznie intelektualnej.

Cechą charakterystyczną praktyki jest aktywny udział w doświadczaniu danego wycinka rzeczywistości, świadoma działalność ukierunkowana na poznawanie, udział i tworzenie nowego. W pedagogice odnosi się to do całego procesu wychowania.

W procesie kształcenia studentów na kierunku pedagogika – praktyki pedagogiczne odgrywają bardzo ważną rolę.

„Filozofia studiów nauczycielskich opiera się na paradygmacie wzajemnych powiązań i niezbędnej równowagi między teorią a praktyką, między racjonalizmem a empirią, czyli myśleniem opartym na rozumie, doświadczeniu oraz przeżyciach”¹¹⁶. Wśród wielu koncepcji edukacji nauczycieli preferuje się całościowe podejście do sztuki stawiania się nauczycielem poprzez nauczenie się, „jak używać siebie, swoich zdolności, wiedzy i kompetencji dla rozwoju ucznia”¹¹⁷. Praktyczne uczenie się pozwala na weryfikację wiedzy teoretycznej oraz jej moderowanie i wprowadzanie nowatorstwa oraz innowacji przy pomocy wykwalifikowanych i doświadczonych opiekunów – „mistrzów”.

Postępujący proces wprowadzania zmian wiąże się z zastosowaniem nowych, innowacyjnych, bądź modyfikowaniem dotychczasowych metod i sposobów pracy. Podstawowa definicja terminologiczna „innowacji” pochodzi od łacińskiego słowa *innovatio* i oznacza wprowadzenie czegoś nowego, rzecz nowo wprowadzoną, nowość, zaś innowator to człowiek wprowadzający innowację¹¹⁸.

Określenie innowacja obejmowało najpierw procesy technologiczne, zaś do języka nauk społecznych zostało wprowadzone w postaci stwierdzenia, iż „innowacje są to zmiany celowo wprowadzane przez człowieka lub zaprojektowane przezeń układy cybernetyczne, które

---

116 J. Kuźma, *Praktyki pedagogiczne*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 843.

117 Tamże, s. 845.

118 L. Drabik (red.), *Słownik wyrazów obcych* PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 396.

polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatkowo w świetle określonych kryteriów i składającymi się w sumie na postęp”¹¹⁹. Jak wynika z przytoczonych definicji, termin ten początkowo odnosił się do technicznej sfery działalności człowieka, dopiero zaś na przełomie lat sześćdziesiątych XX wieku został upowszechniony w naukach pedagogicznych.

Na gruncie pedagogiki wprowadzane są co jakiś czas modernizacje, lub innowacje. Innowacja pedagogiczna definiowana jest jako: „zmiana struktury systemu szkolnego (dydaktycznego, wychowawczego) jako całości lub struktury ważnych jego składników – w celu wprowadzenia ulepszeń o charakterze wymiernym”.¹²⁰ Warto zwrócić uwagę na wyjątkowy atut tego terminu- ulepszenie, bowiem podobnie formułuje ten termin C. Kupisiewicz, precyzując, że chodzi tu również o zmianę w celu ulepszenia „...np. zmodernizowania dotychczasowych planów i programów nauczania, metod, form organizacyjnych czy środków pracy dydaktyczno-wychowawczej;...”¹²¹. Zmiany innowacyjne mogą być okazjonalne oraz systematyczne i planowe, ukierunkowane i pozbawione kierunku, powodujące postęp, lub regres w działalności pedagogicznej. Innowacje mogą przybierać różny zasięg i kształt; mogą dotyczyć całego systemu szkolnego lub tylko wybranych jego części składowych, mogą dotyczyć pracy samego nauczyciela w obrębie organizacji zajęć, środków, stosowanych metod; lub też uczniów w aspekcie ich form aktywności i działania. Ponadto innowacje mogą obejmować ustalenia legislacyjne, treści, cele oraz organizację edukacji na poszczególnych etapach kształcenia.

W pedagogice stosowane działania odnoszą się do sfer relacji interpersonalnych oraz do zagadnień programowych i rozwiązań organizacyjnych, zatem do głównych kategorii zmian innowacyjnych zalicza się:

- „procesy planowania i realizacji reform oświatowych;

119 Z. Pietrański, *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wa-wa 2000, s. 19.

120 W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo. Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, s. 131.

121 C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 67.

- bieżącą działalność modernizacyjną administracji oświatowej;
- zastosowanie w praktyce wyników badań naukowych;
- działalność eksperymentalną szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych;
- twórczość pedagogiczną nauczycieli.

Kategorie te wzajemnie się uzupełniają i dopełniają w procesie rozwojowym edukacji¹²².

Analizując szereg różnego rodzaju definicji w tym zakresie, można stwierdzić, iż innowacyjność jest pojęciem wieloznacznym, interdyscyplinarnym i wiąże się z wprowadzaniem zmian, mających na celu poprawę stanu obecnego w każdej dziedzinie życia społecznego, a na gruncie pedagogiki kategoria innowacyjności jest wręcz koniecznie pożądana¹²³. Postępujący proces globalizacji bowiem wymusza wiele zmian społeczno-ekonomicznych, te z kolei powodują zmiany społeczne. W takiej rzeczywistości procesy nauczania, wychowania i kształcenia muszą być dynamiczne i nowatorskie. Jednakże należy mieć na względzie zasadę łączenia teorii z praktyką, stąd praktyczne przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy z dziećmi jest niezbędną częścią kształcenia studentów na kierunku pedagogika w wybranych specjalnościach w oparciu o nowe standardy.

4. Priorytety kształcenia nauczycieli – standardy kierunku pedagogika

Standardy kształcenia przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela zostały określone na podstawie licznych aktów prawnych oraz wewnętrznych opracowań uczelni autonomicznych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania za-

---

122 J. Półturzycki, *Innowacja pedagogiczna*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 332.

123 E. Męcina-Bednarek, *Innowacyjna przedsiębiorczość w obszarach pedagogiki*, [w:] T. Konopka (red.), *Zagrożenia a bezpieczeństwo – stan i koncepcje zmian w edukacji*, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, Kielce 2014, s. 79.

wodu nauczyciela¹²⁴ ustalono zasady obejmujące obszary kształcenia, minimalną liczbę godzin zajęć zorganizowanych, praktyk oraz minimalną liczbę punktów ECTS dla poszczególnych działań. Na podstawie analizy wymogów programowych stwierdzić należy, iż obecnie kształcenie na kierunku pedagogicznym opiera się na działaniach skoncentrowanych wokół pewnych, ściśle określonych modułów.

I Moduł obejmuje przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć).

W zakresie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej przygotowanie merytoryczne do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolu oraz do nauczania w klasach I-III realizowane jest na studiach w pedagogicznych, których efekty kształcenia uwzględniają nabycie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakresu języka polskiego, matematyki oraz przyrody (w tym umiejętności tworzenia tekstów, prowadzenia rozumowań matematycznych, ilustracji zjawisk przyrody za pomocą doświadczeń). W toku studiów studenci zdobywają wiedzę, umiejętności i nabywają kompetencje, które warunkują przystąpienie do przygotowania dydaktycznego, do realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego i podstawy programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego. Kształcenie obejmuje jednocześnie przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolu oraz do nauczania w klasach I-III szkoły podstawowej. W tym zakresie treści kształcenia określa program realizowanego kierunku studiów¹²⁵.

II Moduł dotyczy przygotowania w zakresie psychologiczno-pedagogicznym.

Moduł ten składa się z kilku komponentów, które stanowią integralną część zaprojektowaną w taki sposób, aby wiedza teoretyczna stanowiła podstawę do nabywania praktycznych umiejętności potrzebnych

¹²⁴ Rozporządzenie Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego z dn. 17 stycznia 2012 w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012r., poz. 131).

¹²⁵ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 17. 01. 2012 w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012r., poz. 131).

do wykonywania zawodu nauczyciela. Pierwszy komponent kształcenia dotyczy ogólnego przygotowania psychologiczno-pedagogicznego i obejmuje opanowanie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakresu psychologii i pedagogiki (z elementami pedagogiki specjalnej). Drugi to przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne do nauczania na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych i obejmuje szczegółowe przygotowanie w zakresie psychologii i pedagogiki do pracy z uczniami na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych.

Treści kształcenia w ramach pierwszego komponentu obejmują: podstawowe pojęcia psychologii; rozwój fizyczny i psychiczny (poznawczy, emocjonalny, społeczny); teorie i struktura osobowości, poznanie i spostrzeganie społeczne; psychologiczne koncepcje człowieka a interpretacja zachowań ucznia i sytuacji w szkole; wychowanie a rozwój; szkoła jako instytucja wychowawcza; zawód nauczyciela, komunikacja i kultura języka; poznawanie uczniów, pojęcie normy i patologii; profilaktyka w szkole. Kolejny komponent zawiera treści kształcenia dla edukacji przedszkolnej I etapu edukacyjnego, są to następujące zagadnienia: sylwetka rozwojowa dziecka; zabawa; pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna; adaptacja dziecka; praca opiekuńczo-wychowawcza; dysharmonie i zaburzenia rozwojowe u dzieci; dojrzałość szkolna; bezpieczeństwo dzieci w przedszkolu, szkole i poza ich terenem¹²⁶.

W obszar kształcenia na tym etapie wkomponowana jest również praktyka pedagogiczna, w trakcie realizacji której następuje kształtowanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych. Program praktyki obejmuje:

- Czynności rozpoznawcze – zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły lub placówki, w której praktyka jest realizowana, w szczególności poznanie specyfiki działań opiekuńczo-wychowawczych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;
- Obserwowanie: zorganizowanej i podejmowanej spontanicznie aktywności uczniów, grup uczniowskich, w tym tych, ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; relacji interpersonalnych; sposobów komunikowania się; dynamiki grupy, pełnionych ról, postaw

---

126 Tamże...

i zachowań dzieci; zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny w grupie; działań opiekuna praktyk w sferze opiekuńczo-wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej;

- Współdziałanie z opiekunem praktyk: w sprawowaniu opieki i zapewnieniu bezpieczeństwa, podejmowaniu działań wychowawczych, w tym w odniesieniu do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz prowadzeniu zajęć;
- Pełnienie roli opiekuna-wychowawcy: zwłaszcza diagnozowanie zachowań dzieci w grupie; poznawanie uczniów, ich sytuacji społecznej, potrzeb i zdolności, dysfunkcji i zaburzeń; samodzielne prowadzenie działań indywidualnych i grupowych; sprawowanie opieki nad grupą; realizacja zajęć wg własnych scenariuszy, animacja aktywności grupy; sprawowanie opieki i podejmowanie działań interwencyjnych w sytuacjach konfliktowych;
- Analizę i interpretację zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym: prowadzenie dokumentacji praktyki, ocena własnego funkcjonowania w tym autoanaliza i analiza realizacji celów prowadzonych zajęć, zestawianie teorii z praktyką i dzielenie się wiedzą i doświadczeniem w grupie studentów¹²⁷.

III Moduł traktuje o przygotowaniu w zakresie dydaktycznym.

Przygotowanie w tym zakresie obejmuje podstawy dydaktyki: w tym opanowanie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakresu dydaktyki ogólnej (z elementami dydaktyki specjalnej); dydaktykę przedmiotu lub rodzaju zajęć, która obejmuje przygotowanie w zakresie metodyki określonego rodzaju zajęć na danym etapie edukacyjnym. W tej części obowiązuje również praktyka, której celem jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela i konfrontowanie nabytej wiedzy z zakresu dydaktyki szczegółowej lub metodyki nauczania z rzeczywistością pedagogiczną w działaniu praktycznym. Praktykę studenci odbywają w szkole lub placówce realizującej kształcenie na danym etapie edukacyjnym równoległe z realizacją komponentu 2 z tego modułu¹²⁸.

127 Tamże...

128 Tamże...

Treści kształcenia z zakresu podstaw dydaktyki obejmują następujące zagadnienia: dydaktyka jako subdyscyplina pedagogiczna, szkoła jako instytucja wspomagająca rozwój jednostki i społeczeństwa, proces nauczania- uczenia się, system oświaty, klasa szkolna jako środowisko edukacyjne, projektowanie działań edukacyjnych w kontekście specjalnych potrzeb oraz szczególnych uzdolnień uczniów, blok zajęć związany z diagnozą, kontrolą i oceną wyników kształcenia oraz język jako narzędzie pracy nauczyciela, czyli sztuka porozumiewania się w celach dydaktycznych.

Dydaktyka rodzaju zajęć w przypadku kształcenia nauczycieli przedszkoleni i nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej opiera się na początku na poznaniu i analizie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym. W dalszej kolejności realizowana jest następująca problematyka zajęć: współczesne koncepcje edukacji małego dziecka, specyfika roli nauczyciela w edukacji przedszkolnej i na I etapie edukacyjnym, metody, zasady i formy pracy nauczyciela z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci, kształtowanie dojrzałości szkolnej, dostosowywanie działań pedagogicznych do potrzeb i możliwości dziecka, profilaktyka, diagnoza i pomoc w przypadku trudności w uczeniu się oraz rozwijanie umiejętności społecznych dzieci w ramach wychowawczego wymiaru działań pedagogicznych. Bardzo ważną częścią kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli jest realizacja zajęć metodycznych, dających konkretne przygotowanie w danych obszarach nauczania. Podstawę tych działań stanowi metodyka edukacji językowej, polonistycznej, następnie metodyka edukacji przyrodniczej, metodyka edukacji matematycznej, metodyka edukacji muzycznej, metodyka edukacji plastycznej, metodyka prowadzenia zajęć technicznych i komputerowych oraz metodyka wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej. Na tym etapie realizowana jest również praktyka pedagogiczna z adekwatnym programem praktyk.

IV Moduł dotyczy przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu.

W trakcie realizacji zajęć w ramach tego modułu następuje przygotowanie merytoryczne obejmujące kształcenie w zakresie niezbęd-

nym do realizacji treści kształcenia zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie danego przedmiotu lub rodzaju zajęć i etapu edukacyjnego lub etapów edukacyjnych. dydaktyka przedmiotu lub rodzaju zajęć obejmuje przygotowanie w zakresie dydaktyki, metodyki nauczania określonego przedmiotu, rodzaju zajęć na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych. Celem odbywanych na tym etapie praktyk pedagogicznych jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą dydaktyczną, wychowawczą nauczyciela i konfrontowanie nabytej wiedzy z zakresu dydaktyki, metodyki nauczania przedmiotu lub rodzaju zajęć z rzeczywistością pedagogiczną w działaniu praktycznym. Komponenty tego modułu powinny stanowić integralną całość zaprojektowaną tak, aby wiedza teoretyczna stanowiła podstawę do nabywania praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania zawodu nauczyciela¹²⁹.

Praktyki pedagogiczne dają studentom możliwość zapoznania się ze strukturą organizacyjną i pracą dydaktyczną na różnych poziomach edukacyjnych, diagnozują wiedzę teoretyczną pod kątem działań praktycznych, kształtują postawy i kompetencje twórcze, co w efekcie ma pozwolić na wzrost kompetencji i umiejętności pedagogicznych.

5. Projekt Nowe wychowanie w przedszkolu i szkole podstawowej realizowany w Staropolskiej Szkole Wyższej w Kielcach

Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach (dawna Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych – zmiana nazwy) jest uczelnią, która posiada bogate doświadczenie w realizowaniu projektów unijnych. Korzystając ze wsparcia funduszy zagranicznych zarówno studenci, pracownicy jak i środowisko oświatowe uczniowie, nauczyciele i rodzice mieli możliwość udziału chociażby w takich projektach jak: Świętokrzyska Kuźnia Pomysłów, Logopedicus, Nowa Szansa, Nowa

---

129 E. Męcina-Bednarek, *Innowacyjna przedsiębiorczość w obszarach pedagogiki*, [w:] T. Konopka (red.), *Zagrożenia a bezpieczeństwo – stan i koncepcje zmian w edukacji*, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, Kielce 2014, s. 93.

Perspektywa, Wiedza Źródłem Sukcesu, Pierwszy Nauczyciel i inne. W bieżącym roku kończy się realizacja projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”.

Kolejny projekt został skierowany do studentów oraz środowiska edukacyjnego w ich miejscach zamieszkania celem nawiązania współpracy środowiskowej i poprawy jakości kształcenia praktycznego.

Analizę diagnostyczną, czy też uzasadnienie stanowiła perspektywa wprowadzania zmian ustawowych dotyczących obowiązku szkolnego dzieci 6-letnich oraz konieczność podniesienia kompetencji porozumiewania się w języku angielskim już na etapie wychowania przedszkolnego. Ważnym elementem diagnostycznym okazała się sytuacja dzieci z różnymi dysharmoniami rozwojowymi i brak wystarczającej liczby specjalistów z zakresu terapii na płaszczyźnie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Zatem działania z zakresu wczesnej interwencji i niwelowanie barier wychowawczych i emocjonalnych winny przyczynić się do wyrównywania szans edukacyjnych dzieci pochodzących z różnych środowisk i posiadających różne deficyty rozwojowe. Stąd pojawia konieczność należytego przygotowania kadr nauczycielskich, więc już na etapie kształcenia studentów zarówno w zakresie nowatorstwa treści programowych jak i założeń programu praktyk pedagogicznych. Innowacyjny, bowiem zindywidualizowany i dostosowany do potrzeb szkoły i jej studentów, czego efektem będzie bardziej wnikliwe poznanie metod i sposobu pracy, a tym samym lepsze przygotowanie studentów – przyszłych nauczycieli do wykonywania zawodu.

5. 1. Główne założenia projektu „Nowe wychowanie w przedszkolu i szkole podstawowej”¹³⁰.

Główne założenia projektu zostały określone w postaci zadań do realizacji i ujęte w harmonogramie projektu, który określał precyzyj-

---

¹³⁰Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”, projekt finansowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III Wysoka Jakość, Systemu Oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa,(dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych) Kielce 2012-2015.

nie zasady rekrutacji, grupy uczestniczące oraz zadania do realizacji rozmieszczone w okresie trwania projektu: 2012-2015.

Grupę docelową stanowili studenci studiów I stopnia, niestacjonarnych, kierunku pedagogika, specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną i logopedia, studiujący zarówno w siedzibie głównej uczelni – w Kielcach, jak i w Ośrodku Zamiejscowym w Myślenicach. Partnerami projektu byli : Gmina Miedziana Góra oraz Miasto i Gmina Dobczyce. Z rejonów tych zostały wybrane i zakwalifikowane do projektu placówki wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, a także zostali wytypowani czołowi przedstawiciele jako kadra pedagogiczna stanowiąca grupę opiekunów praktyk. Dobór pozostałych placówek został uwarunkowany głównie miejscem zamieszkania studentów uczelni, aby umożliwić im bliższy kontakt z placówką znajdującą się w środowisku lokalnym, najbliżej ich miejsca zamieszkania lub siedzibą uczelni. Wybór grupy docelowej podyktowany był „postępującymi zmianami społeczno-gospodarczymi i reformami edukacyjnymi, które wymuszają stałe dostosowywanie kompetencji praktycznych przyszłych nauczycieli do zmieniających się realiów ich pracy. Najważniejszą barierą studentów pedagogiki StSW jest niedostateczna znajomość specyfiki pracy placówek, do których uprawnienia zdobywają przy jednoczesnym niedostatecznym zaangażowaniu opiekunów praktyk w realizację praktyk, która wg oczekiwań studentów mogłaby stać się cennym doświadczeniem”¹³¹.

Cel główny projektu stanowi podniesienie jakości kształcenia prowadzonego przez uczelnię poprzez opracowanie i wdrożenie trzech programów praktyk zgodnych z krajowymi ramami kwalifikacji, które

---

¹³¹ Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach (dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

we współpracy z placówkami edukacyjnymi i opiekunami praktyk realizować będą studenci pedagogiki.

Cele szczegółowe projektu:

- a) Poprawa praktycznego sposobu przygotowania studentów pedagogiki do wykonywania zawodu nauczyciela poprzez wypracowanie i wdrożenie nowej formuły realizacji praktyk pedagogicznych.
- b) Podniesienie poziomu praktycznych kompetencji studentów specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim w zakresie wykonywania zawodu nauczyciela jako efekt realizacji praktyk w ścisłej współpracy z opiekunami praktyk.
- c) Podniesienie poziomu praktycznych kompetencji studentów specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną w zakresie wykonywania zawodu nauczyciela jako efekt realizacji praktyk w ścisłej współpracy z opiekunami praktyk.
- d) Podniesienie poziomu praktycznych kompetencji studentów specjalności logopedia w zakresie wykonywania zawodu nauczyciela jako efekt realizacji praktyk w ścisłej współpracy z opiekunami praktyk.
- e) Poprawa współpracy uczelni ze szkołami, przedszkolami i innymi placówkami oświatowymi oraz ich organami prowadzącymi poprzez ocenę trzech programów praktyk oraz przesłanie rekomendacji do interesariuszy kształcenia nauczycieli w całej Polsce.

Wskaźniki pomiaru celu zostały sformułowane w postaci:

- liczby opracowanych programów,
- liczby szkół podstawowych i przedszkoli, w których zwiększono skuteczność przebiegu praktyk pedagogicznych,
- liczby studentów, których przygotowanie praktyczne do wykonywania zawodu nauczyciela ulegnie poprawie,
- liczby studentów, którzy wzięli udział w realizacji poszczególnych etapów praktyk,
- liczby studentów, którzy wzięli udział w wizytach grupowych i indywidualnych konsultacjach z psychologiem/pedagogiem szkolnym,
- liczby opiekunów, którzy wzięli udział w realizacji poszczególnych etapów praktyk i wizyt studyjnych,

- liczby studentów, którzy podnieśli poziom praktycznych kompetencji w zakresie prowadzenia nauki języka angielskiego, terapii pedagogicznej i zajęć logopedycznych w szkołach i przedszkolach.

W przypadku ostatniego celu, wieńczącego pracę projektu wskaźniki określono w postaci liczby osób uczestniczących w podsumowującym seminarium współpracy, liczby opracowanych rekomendacji zapewniających trwałość realizacji projektu oraz liczbą rozesłanych rekomendacji do podmiotów i interesariuszy kształcenia nauczycieli

Założone priorytety stanowią odpowiedź na zdiagnozowany wcześniej, bowiem na etapie przygotowania projektu – problem główny, jakim jest niska jakość obowiązującego programu praktyk pedagogicznych oraz niewystarczająca efektywność praktycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela w miejscach, gdzie dotychczas studenci odbywają praktyki. Sytuacja ta, jest determinowana w znacznej mierze przez niedostosowanie założeń obowiązującego programu do wdrażanych w systemie oświaty reform i nieuwzględnienie w jego treści potrzeb i doświadczenia placówek, w których realizowane są praktyki pedagogiczne. Odpowiednie przygotowanie studentów do wykonywania zawodu nauczyciela stanowi jeden z głównych aspektów wdrażanych w systemie oświaty reform. Zmiany w zakresie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela podkreślają szczególną rolę praktyk pedagogicznych w procesie edukacji przyszłych nauczycieli. W najbliższym czasie nabywanie praktycznych umiejętności w rzeczywistych warunkach pracy placówki oświatowej, w bezpośrednim kontakcie z uczniem stanie się kluczowym komponentem przygotowania studentów do pracy w szkołach czy przedszkolach, a teoretyczny wymiar kształcenia i zdobywana przez studentów wiedza będzie miała za zadanie wspierać zdobywanie tych kompetencji. Priorytetową rolę w procesie organizacji praktycznego kształcenia studentów odgrywać będzie zatem współpraca uczelni z placówkami, w których realizowane są praktyki pedagogiczne¹³². Stąd w projekcie zostało określonych

---

132 E. Męcina-Bednarek, *Praktyki w kształceniu pedagogów a kategoria innowacyjności*, [w:] J. Łukasik, I. Nowosad, M. Szymański (red.), *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s. 162.

szereg różnego rodzaju zadań uwzględniających wszystkie elementy współpracy.

5. 2. Podstawowe zasady rekrutacji do projektu Nowe wychowanie w przedszkolu i szkole podstawowej

Niezwykle ważnym elementem w procesie kształcenia studentów są praktyki pedagogiczne realizowane w adekwatnych placówkach. W doborze partnerów placówek kształcenia praktycznego doniosłą rolę odgrywa baza, zakres działań oraz relacje interpersonalne przedstawicieli. Trafny wybór i dobra współpraca w dużej mierze warunkują efektywność realizowanych działań. Rekrutacja uczestników do projektu odbywała się w terminach: 08. 10. 2012, 04. 06. 2013, 04. 06. 2014 i składała się z dwóch etapów.

Etap 1. Przygotowanie i przeprowadzenie spotkań informacyjno-rekrutacyjnych dla studentów w Kielcach i Myślenicach.

Rekrutacja miała na celu wyłonienie do udziału w projekcie 240 studentów kierunku pedagogika, specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną i logopedia. Kryteria, które decydowały o kwalifikacji do projektu, to: deklaracja chęci udziału, wyniki rozmowy rekrutacyjnej badającej poziom motywacji do uczestnictwa w projekcie (poziom wysoki – 10 pkt, umiarkowany – 5 pkt, niski – 1 pkt) i wykorzystanego w jej trakcie pakietu rekrutacyjnego badającego poziom posiadanych kompetencji niezbędnych do pracy nauczyciela (poziomy analogiczne jw.).

Kompetencje praktyczne niezbędne w pracy nauczyciela określono jako umiejętności w zakresie:

- dydaktycznym,
- wychowawczym i społecznym,
- kreatywnym,
- prakseologicznym,
- komunikacyjnym,
- informacyjno-medialnym,
- językowym.

Podstawy do kształtowania tych kompetencji studenci nabywają w toku kształcenia w zakresie merytorycznych podstaw wiedzy teoretycznej, zaś przez uczestnictwo w praktykach pedagogicznych, w rzeczywistych warunkach pracy przedszkola i szkoły mogą je rozwijać i doskonalić w celu przygotowania do efektywnej realizacji zadań dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych nauczyciela. Taka konstrukcja kryteriów umożliwiła przeprowadzenie działań rekrutacyjnych zgodnie z zasadą równych szans, kwalifikując do projektu studentów, którzy cechują się najwyższym poziomem motywacji i kompetencji, zapewniając tym samym ograniczenie ryzyka związanego z rezygnacją uczestników z udziału w projekcie w trakcie jego realizacji.

Etap 2. Zasady rekrutacji szkół i przedszkoli.

W celu zapewnienia wysokiej skuteczności praktyk dokonano analizy doświadczeń i potrzeb placówek edukacyjnych. Biorąc pod uwagę założone partnerstwo gmin, do projektu zakwalifikowano 5 szkół podstawowych i 2 przedszkola z placówek partnerów – gmina Dobczyce i gmina Miedziana Góra oraz inne placówki z terenu całego kraju, zgodnie z ideą realizacji praktyk pedagogicznych z uwzględnieniem miejsca zamieszkania studentów (eliminacja barier logistycznych).

Rekrutacja miała charakter otwarty w oparciu o następujące kryteria, gwarantujące zachowanie zasady równych szans:

- deklaracja chęci współpracy w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych dla studentów,
- potencjał organizacyjny, techniczny i ludzki w zakresie organizacji praktyk (kryterium punktowe, zakres punktowy dotyczący oceny potencjału w w/w zakresie: poziom wysoki – 10 pkt, poziom umiarkowany – 5 pkt, poziom niski – 1 pkt, ocena dokonywana przez animatorów organizacji praktyk pedagogicznych na podstawie stosowanych dokumentów i oświadczeń kadry zarządzającej placówkami).

Określając potencjał organizacyjny uwzględniono następujące elementy: zapewnienie dostępu do dokumentów regulujących pracę szkoły lub przedszkola; zapewnienie warunków umożliwiających poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich, jak również zdobycie

pożądanego doświadczenia pedagogicznego zakresie zarówno organizacji pracy szkoły, jak i planowania, realizacji i oceniania wyników procesu kształcenia; zapewnienie warunków umożliwiających samodzielne opracowanie konspektów lekcji/scenariuszy zajęć w oparciu o informacje i wskazówki przekazane przez opiekuna praktyk oraz przeprowadzenie pod opieką nauczyciela lekcji/zajęć próbnych w oparciu o te konspekty/scenariusze; zapewnienie we współpracy z opiekunami praktyk dokonania analizy i oceny przeprowadzonych zajęć próbnych.

W ramach potencjału technicznego określono: zapewnienie dostępu do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych; zapewnienie warunków do prowadzenia w ramach praktyk zajęć lekcyjnych z różnych przedmiotów z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, a zwłaszcza treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na edukacyjnych portalach internetowych.

Koleją płaszczyznę stanowił potencjał ludzki: potencjał kadrowy do zapewnienia opiekunów praktyk, sprawujących nadzór formalny i merytoryczny nad przebiegiem i organizacją praktyk – nauczyciele z wykształceniem wyższym magisterskim kierunkowym (zgodnym z przedmiotem praktyk), stopień awansu zawodowego: nauczyciel mianowany lub dyplomowany.

Do projektu zostało zakwalifikowanych 24 opiekunów praktyk ze szkół i przedszkoli partnerów, zaś pozostali opiekunowie (26 osób) wyłonieni zostali z ze szkół i przedszkoli wybranych w drodze rekrutacji otwartej, ukierunkowanej logistycznie na miejsca zamieszkania studentów. Kryteria rekrutacyjne dotyczyły takich aspektów jak: deklaracja chęci udziału w projekcie (kryterium formalne); ukończenie studiów magisterskich zgodnych z przedmiotem praktyk; stopień awansu zawodowego – nauczyciel mianowany lub dyplomowany; wynik rozmowy rekrutacyjnej badającej poziom motywacji do uczestnictwa w projekcie (kryterium merytoryczne, punktowane, zakres punktowy: poziom wysoki – 10pkt, umiarkowany – 5pkt, niski – 1pkt). W przypadku rezygnacji lub wykluczenia z udziału w projekcie opiekunów lub placówek – stworzono listę rezerwową, która stanowiła możliwość ewentualnych uzupełnień.

5.3. Działania przygotowawcze – wypracowanie optymalnych rozwiązań praktyk pedagogicznych

Celem nawiązania ścisłej współpracy pomiędzy kadrą uczelni a przedstawicielami przedszkoli i szkół podstawowych, (w których realizowane były praktyki pedagogiczne dla studentów), w ramach projektu zaplanowano trzy seminaria. W trakcie realizacji zajęć możliwa była m.in. wymiana dotychczasowych doświadczeń z zakresu kształtowania wiedzy i kompetencji przyszłych nauczycieli, przeprowadzono zajęcia metodą burzy mózgów, ukierunkowanej na wypracowanie zakresów współpracy uczelni wyższej ze szkołami podstawowymi i przedszkolami, a także omówiono konieczność stosowania nowych metod dydaktycznych i wychowawczych w odpowiedzi na współczesne problemy dzieci i wymogi, jakie są przed nimi stawiane w późniejszych etapach edukacji. Problematyka seminariów obejmowała trzy komplementarne wobec siebie zakresy tematyczne dotyczące interdyscyplinarności we współczesnej pedagogice, indywidualnych programów nauczania oraz kształtowania kompetencji kluczowych. Na podstawie uwag i spostrzeżeń poczynionych w trakcie dyskusji tematycznych oraz seminariów, zostały opracowane innowacyjne programy praktyk.

Seminaria współpracy:

1. Interdyscyplinarność we współczesnej pedagogice (moderator: dr Elżbieta Męcina-Bednarek).

Seminarium zaplanowano zgodnie z harmonogramem, w dwóch obszarach terytorialnych: Kielce i Myślenice oraz w grupach problemowych: I grupa – nauczyciele, opiekunowie praktyk pracujący w przedszkolach oraz II grupa – nauczyciele, opiekunowie praktyk pracujący w szkołach. Spotkania przebiegały według zaplanowanych zagadnień:

- a) Pedagogika jako nauka o praktycznym działaniu – wykład wprowadzający, prezentacja multimedialna.
- b) Dyskusja wokół kompetencji niezbędnych w pracy pedagogicznej.
- c) Interdyscyplinarność we współczesnej pedagogice:
  - prezentacja multimedialna,
  - praca w zespołach 2-osobowych dot. wykorzystania w codziennej pracy wiedzy interdyscyplinarnej,

- omówienie wypracowanych zagadnień.
- d) Współpraca z instytucjami i specjalistami konieczna do prawidłowej realizacji oddziaływań pedagogicznych w przedszkolu i szkole.
  - kierunek i zakres współpracy – praca indywidualna na podstawie dotychczasowych doświadczeń (Karta pracy: JA – PEDAGOG).
  - dyskusja problemowa wokół wypracowanych zagadnień,
  - określenie zakresu wiedzy, umiejętności i kompetencji dla przyszłego praktykanta – studenta pedagogiki odbywającego praktyki zawodowe w przedszkolach i szkołach.
- e) Podsumowanie i ewaluacja seminarium.

Relacje:

Seminaria przebiegały w miłej i przyjaznej atmosferze, na podkreślenie zasługuje nawiązanie bliskiej wzajemnej współpracy wyrażanej aktywnością w trakcie prac indywidualnych i zespołowych. W wyniku wspólnych działań sformułowano wnioski z przeprowadzonych zajęć.

Student pedagogiki przygotowujący się do odbycia praktyk zawodowych powinien posiadać:

- obszerną wiedzę z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych w kontekście interdyscyplinarności pedagogiki jako nauki praktycznej,
- podstawową wiedzę na temat rozwoju człowieka w cyklu życia zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychologicznym oraz społecznym,
- elementarną wiedzę dotyczącą procesów komunikowania interpersonalnego i społeczno-go, ich prawidłowości i zakłóceń,
- podstawową wiedzę o strukturze i funkcjach systemu edukacji, celach i podstawach prawnych, organizacji i funkcjonowaniu różnych instytucji edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, terapeutycznych, kulturalnych i pomocowych,
- wiedzę na temat podmiotów działalności pedagogicznej: dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli, partnerów szkolnej edukacji oraz specyfiki funkcjonowania dzieci w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych,
- wiedzę na temat bezpieczeństwa i higieny pracy, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna,

- obszerną wiedzę z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, a także możliwości wykorzystywania w pracy technik informatycznych,
- wiedzę na temat możliwości współpracy placówki z innymi instytucjami w celu racjonalnego projektowania oddziaływań pedagogicznych.

Powyższa obszerna wiedza jest niezbędna do prawidłowej realizacji zadań statutowych placówek oraz umiejętnej współpracy w procesie edukacyjnym z różnymi osobami i instytucjami, wśród których do najważniejszych należą:

- rodzice,
- specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- lekarze,
- specjaliści ekonomiczno-administracyjni szkół i przedszkoli,
- pracownicy : opieki społecznej, sądu rejonowego, policji, banku, poczty, domu kultury, biblioteki, sklepu itp. .

Szczegółowe zakresy tej współpracy zostały określone w materiałach poseminaryjnych. Relacje z doświadczeń stanowią bogaty materiał merytoryczny, który może zostać wykorzystany do konstruowania programu praktyk studenckich.

Przykłady:

Pedagogika współpracuje z takimi naukami jak: psychologia – konsultacje w sprawach dzieci dla nauczycieli i rodziców, diagnoza rozwoju psychofizycznego dziecka i rozpoznawanie zaburzeń i deficytów rozwojowych; prawo – zasady funkcjonowania oświaty w oparciu o przepisy prawa oświatowego, rodzinnego, karnego i inne; ekonomia – kondycja finansowa państwa, poszczególnych resortów, odnośnie oświaty: finansowanie funkcjonowania placówek, uposażenia nauczycieli i innych pracowników, sytuacja materialna rodzin; biologia – znajomość podstawowych procesów rozwojowych człowieka i innych organizmów, praw natury, rozwoju nauki; medycyna – stan zdrowia człowieka, sposób odżywiania, zasady leczenia; etyka i teologia – znajomość i przestrzeganie norm moralnych, aspekty doktryn religijnych, wartości w wychowaniu; filozofia – podstawy wychowania i myśli filozoficznej, poglądy i postawy; historia – wiedza na temat historii państw, wychowania od pokoleń, postawy patriotyczne;

etnografia – historia ludzkości i kultur; socjologia – znajomość praw, norm, zasad życia społecznego.

Dziedziny, instytucje i zakresy współpracy nauczycieli przedszkoli i szkół.

– psychologia: poradnia psychologiczno-pedagogiczna – specjaliści: pedagog, psycholog, logopeda, terapeuta, w zakresie diagnozy, terapii zaburzeń i deficytów rozwojowych oraz współpracy z rodzicami;

– prawo: współpraca z policją, bezpieczeństwo na drodze;

– medycyna: współpraca z pielęgniarką szkolną ośrodkiem zdrowia – pogadanki na temat profilaktyki zdrowia, higieny, zachorowań itp.;

– przyroda: współpraca ze strażą pożarną – organizacja zajęć na temat: bezpieczeństwo, zachowanie w lesie, itp.;

– historia: organizacja zajęć, współpraca z placówkami historycznymi, kulturalnymi, organizacje wycieczek tematycznych, spotkań itp.;

– socjologia: wycieczki tematyczne, spotkania, wdrażanie do przyszłych zachowań społecznych, poznawanie zasad działania w zespole, stosunki koleżeńskie, rodzinne.

W trakcie dyskusji nauczyciele podkreślali szeroki zakres kompetencji, jaki powinna posiadać osoba pracująca z dziećmi na etapie edukacji przedszkolnej lub wczesnoszkolnej. Stąd też określano zakres wymagań w stosunku do osób odbywających przyszłe praktyki. Zatem istnieje konieczność zdobycia przez studenta szerokiej wiedzy pedagogicznej oraz psychologicznej (aby rozumieć proces wychowania, nauczania-uczenia się, rozwoju i socjalizacji), wiedzy dotyczącej dydaktyki i metodyki, która poparta będzie doświadczeniem w praktycznym jej wykorzystaniu¹³³.

---

133 E. Męcina-Bednarek, Seminarium współpracy: Interdyscyplinarność we współczesnej pedagogice, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

2. Indywidualne programy nauczania (moderator seminarium: prof. dr hab. Mariola Wojciechowska)

Uczestnicy: nauczyciele – opiekunowie praktyk zatrudnieni w przedszkolach i szkołach, posiadający bogate doświadczenie zawodowe oraz legitymujący się zróżnicowanym stopniem awansu zawodowego.

Zorganizowane seminarium dostarczyło nauczycielom wiedzy w zakresie:

- a) Założeń teoretycznych do indywidualizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, nauczania i wychowania;
- b) Zasad konstruowania indywidualnego programu nauczania;
- c) Aktualnych wytycznych do tworzenia indywidualnych programów nauczania dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz zakresu pomocy dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Dla wzmocnienia wiedzy w omawianym zakresie wykorzystano prezentację multimedialną nt. Indywidualizacja w procesie kształcenia i wychowania. Seminarium dostarczyło również licznych przykładów indywidualnych programów nauczania dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych na poziomie przedszkola i szkoły podstawowej. Prowadzący koordynował dyskusję nad jakością proponowanych ofert i ich przydatności w praktyce pedagogicznej.

W obrębie spotkania wypracowane zostały postulaty dla wzmocnienia programu praktyk studentów. W celu wdrażania studentów do praktycznych umiejętności pracy nauczyciela – opiekunowie zaproponowali następujący zakres pomocy:

- a) Tworzenie warunków do wnikliwej analizy dokumentów dotyczących uczniów (orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, zaświadczeń lekarskich, karty gotowości szkolnej, opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej, itp.).
- b) Umożliwienie prowadzenia wstępnej diagnozy potrzeb dziecka na podstawie posiadanych dokumentów, kierowanie dzieci o specjalnych potrzebach do poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu szczegółowego określenia potrzeb i możliwości dziecka.

- c) Wzmacnianie umiejętności planowania pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych:
- analiza programów nauczania i ich dostosowanie do indywidualnych potrzeb,
  - prowadzenie zajęć dydaktyczno-wychowawczych z koncentracją na indywidualne potrzeby uczniów,
  - prowadzenie dokumentacji (dzienniczki, Karta Indywidualnych Potrzeb Dziecka, Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny, arkusze, itp.).
  - korzystanie z dostępnych form, metod i środków dydaktycznych dostosowanych do aktualnych potrzeb i możliwości dziecka,
  - oceny postępów i opanowanych umiejętności przez ucznia.
  - opracowanie indywidualnego programu zajęć dla dziecka o określonych możliwościach, wdrożenie programu.
  - udział w szkoleniach WDN, korzystanie z pomocy wszystkich pracowników placówki.
  - wzmacnianie przez studentów komunikacji interpersonalnej z rodzicami, nauczycielami oraz przedstawicielami instytucji wspierających rozwój dziecka.
  - obserwacja zajęć indywidualnych prowadzonych przez nauczyciela i osoby wspierające proces wychowania.
  - konstruowanie własnych działań dydaktycznych, ich realizacja oraz omówienie ich jakości z nauczycielem-opiekunem praktyk. Formułowanie wniosków do dalszej pracy.
  - podtrzymywanie kontaktów z rodzicami w celu bieżącej informacji o postępach dziecka a także dla uzyskania informacji zwrotnej o jakości oferty placówki.
  - nabywanie umiejętności współpracy, planowania wspólnych działań między nauczycielami a specjalistami oraz wzmacnianie aktywnej postawy w tym działaniu.
  - kształtowanie pozytywnej motywacji i otwartości do stawiania pytań oraz wyznaczania dróg poszukiwań optymalnych rozwiązań, a także dzielenia się nimi z nauczycielami i opiekunami dziecka w celu zaprojektowania jak najlepszych metod pracy z dzieckiem.
  - kształtowanie twórczej postawy wobec problemów dziecka i jego otoczenia.

Przeprowadzona końcowa ewaluacja seminarium potwierdziła wysoką ocenę jakości zorganizowanego spotkania¹³⁴.

3. Kształtowanie kompetencji kluczowych (moderator: dr Karol Bidziński) Seminarium współpracy na temat: Zdolny uczeń. Trening kluczowych kompetencji dla najmłodszych.

Tematyka tego seminarium obejmowała: identyfikowanie dzieci uzdolnionych, charakterystykę ucznia zdolnego, metody odkrywania jednostek wybitnie uzdolnionych, pracę z uczniem zdolnym, trudności w pracy z uczniem zdolnym, sposoby wzmacniania kluczowych kompetencji dla najmłodszych, kształtowanie kompetencji społecznych, osobistych i przedsiębiorczych.

W wyniku dyskusji sformułowano następujące uwagi dotyczące pracy ze studentami przygotowującej ich do pracy z dzieckiem, w tym szczególnie uczniem zdolnym:

- należy bardzo precyzyjnie określić zadania do realizacji w czasie praktyk przez studenta jak i rolę opiekuna, wspólnie ze studentem omówić program praktyki, jej cele, procedury realizacji celów, harmonogram działań,
- dokładnie określić kryteria oceny pracy studenta w czasie praktyk – warto opracować kartę oceny studenta i zapoznać z nią zainteresowanego na początku odbywania praktyk,
- zapoznać studentów z zewnętrznymi (podstawa programowa, programy nauczania), jak i wewnętrznymi dokumentami regulującymi pracę szkoły, w tym szczególnie z profesjonalnymi programami, których celem jest rozwijanie twórczego myślenia u uczniów np. Programy: Żywioly, Odyseja umysłu, Kreator oraz innymi opracowanymi przez nauczycieli programami służącymi rozwijaniu zdolności i talentów uczniów,

---

¹³⁴ M. Wojciechowska, Seminarium współpracy: Indywidualne programy nauczania. Koncentracja procesu edukacyjnego, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

- w czasie poznawania działalności szkoły ukazać studentowi różne formy pracy z uczniami zdolnymi i utalentowanymi (zajęcia pozalekcyjne, pracę samorządu szkolnego, realizowane w szkole projekty itp.),
- w czasie udziału studenta w zajęciach prowadzonych przez opiekuna ukierunkować obserwację prowadzoną przez studenta na: analizę przestrzegania przez prowadzącego zasad pracy twórczej, możliwości wielowariantowego prowadzenia zajęć, specyfikę funkcjonowania dzieci zdolnych sytuacjach dydaktycznych, indywidualizację zadań dla uczniów zdolnych i innych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, sposoby komunikacji nauczyciela z uczniami, warto opracować kartę Obserwacji lekcji/zajęć prowadzoną przez studenta w czasie obserwacji przez niego zajęć i oddawaną wraz z dokumentacją na zakończenie odbywania praktyki
- nauczyciel- opiekun praktyk ma też prawo popełniać błędy- warto je zauważać analizując ich przyczyny, omówić możliwości korekty,
- student, jeśli to możliwe mógłby obserwować także zajęcia prowadzone przez innych nauczycieli – nie będących jego opiekunami,
- przed zajęciami prowadzonymi przez studenta konieczne jest wspólne z opiekunem omówienie scenariusza przygotowanego przez studenta oraz przyjęcie go do realizacji,
- należy uświadomić studentom celowość podejmowanych przez dzieci aktywności,
- pozwolić studentowi na wybór sposobu pracy w oparciu o gotowy lub własny scenariusz, docenić twórczość studenta w opracowywaniu własnych, oryginalnych propozycji dydaktycznych,
- kształtować u studentów krytycyzm związany z wyborem gotowych propozycji rozwiązań dydaktycznych,
- po zajęciach prowadzonych przez studenta należy szczegółowo omówić ich cele oraz przebieg,
- ukazywać studentom wielowariantowość podejmowanych działań – uświadamiać konsekwencje pedagogicznych decyzji (np. przydział uczniów do grup zadaniowych, losowy, celowy, dowolny, uruchomienie rywalizacji wśród uczniów i inne...),

- nie bać się trudnych sytuacji w pracy edukacyjnej, ujawniać trudności, analizować ich przyczyny, omówić różne sposoby rozwiązania danej trudności,
- w ocenie studenta wskazywać na mocne jego strony, ale także mówić o trudnościach, być życzliwym krytykiem jego poczynań,
- ważna jest jakość przekazywanej studentowi informacji zwrotnej,
- opracować ważny dla studenta arkusz obserwacji ucznia zdolnego oraz innych uczniów wykazujących specjalne potrzeby edukacyjne,
- analizując wytwory prac dzieci ukazywać studentom twórcze cechy prac uczniów, uczyć ich prawidłowego sposobu udzielenia dzieciom informacji zwrotnej na temat wartości ich pracy,
- uczynić jednym z zadań realizowanych w ramach praktyki przygotowanie przez studenta krótkiej charakterystyki ucznia, (studium przypadku) ukazując w niej specjalne potrzeby tego dziecka oraz propozycje działań edukacyjnych z uwzględnieniem tych potrzeb,
- student powinien w trakcie praktyk budować swój metodyczny warsztat pracy – założyć i prowadzić port folio (a w nim gromadzić różne propozycje metodyczne oraz zestaw pomocy dydaktycznych przydatnych do pracy z dzieckiem zdolnym i innymi uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, scenariusze zajęć, karty pracy i inne). Może to być materiał gromadzony w wersji elektronicznej,
- warto na uczelni stworzyć solidną bazę programów, poradników metodycznych, książek z opisem gier i ćwiczeń dla uczniów, może także zestaw pomocy, które można pożyczyć na konkretną lekcję,
- warto nawiązać współpracę z wydawcami pomocy dydaktycznych,
- warto uruchomić punkt konsultacyjny dla studentów, w który będą mogli znaleźć pomoc w sytuacjach trudnych, elektroniczną bazę materiałów metodycznych.

W trakcie seminarium sformułowano także uwagi dotyczące bezpośredniej pracy z dzieckiem zdolnym:

- ważne, aby zauważać mocne strony w każdym dziecku,
- dostrzegać różne zdolności dzieci, w tym także zdolności przywódcze,

- wypracować sobie sposoby diagnozowania szczególnych uzdolnień u dzieci,
- w pracy wspierać zarówno rozwój intelektualny dzieci a także zdolności twórcze oraz emocjonalne podstawy rozwoju wybitnego,
- w badaniach zdolności twórczych, jeśli stosować TMD1, to badania prowadzić indywidualnie i raczej ustnie,
- warto poznać własne możliwości twórcze i rozwijać je w sobie,
- ważne, aby uświadomić sobie specjalne potrzeby dzieci wynikające z ich szczególnych zdolności (także te w zakresie budowania satysfakcjonujących relacji z rówieśnikami),
- praca z dzieckiem zdolnym jest trudnym zadaniem dla nauczyciela, czasem wiąże się z przeżywaniem trudnych emocji (nauczyciel ma do nich prawo),
- celowym jest stworzenie indywidualnej lub szkolnej bazy różnych propozycji metodycznych oraz pomocy dydaktycznych przydatnych do pracy z dzieckiem zdolnym,
- konieczna jest współpraca nauczyciela z rodzicami zdolnych dzieci w zakresie planowania wspólnej strategii pracy z dzieckiem,
- ważne jest wykorzystanie nowoczesnych technologii do pracy z uczniami zdolnymi¹³⁵.

Powyższe relacje z prac moderatorów z nauczycielami – opiekunami praktyk zostały przytoczone niemalże w całości z uwagi na ukazanie wielopłaszczyznowych zagadnień dotyczących budowania optymalnych programów praktyk studenckich na kierunku pedagogika, w wybranych specjalnościach: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia.

---

¹³⁵ K. Bidziński, Seminarium współpracy: Zdolny uczeń. Trening kluczowych kompetencji dla najmłodszych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

Wynikiem przeprowadzonych działań było opracowanie trzech programów praktyk, które zakładają innowacyjne dla uczelni formy realizacji praktyk pedagogicznych.

5.4. Innowacyjne programy praktyk

Wypracowane trzy programy praktyk pedagogicznych: Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną, Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z logopedią, dostosowane zostały do specyficznych potrzeb studentów poszczególnych specjalności oraz potencjalnych uczniów i przedszkolaków.

Założenia programu praktyk zostały zaplanowane w taki sposób, aby przed przystąpieniem do samodzielnej pracy – prowadzenia zajęć podczas praktyk w przedszkolach lub szkołach studenci w pierwszej kolejności obserwowali zajęcia prowadzone przez opiekunów, następnie asystowali im i w fazie końcowej sami prowadzili zajęcia.

Ramowy program praktyk obejmował łącznie następujące działy:

- specyfika pracy placówki – model organizacyjny placówki i warunki jego funkcjonowania,
- zakres obowiązków praktykanta – dokumentacja praktyk, auto-refleksja i analiza własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów,
- praktyki w wymiarze obserwacyjno-hospitacyjnym – obserwowanie lekcje i zajęć pozalekcyjnych prowadzonych przez opiekuna praktyk, analiza pracy nauczyciela i uczniów,
- praktyki w wymiarze asystenckim – pomoc w realizacji zajęć edukacyjnych prowadzonych przez opiekuna praktyk, współudział w organizowaniu spotkań naukowych, kulturowych, wspomaganie promocji i pozytywnego wizerunku placówki
- praktyki w wymiarze dydaktycznym – tworzenie konspektów i scenariuszy zajęć oraz samodzielne prowadzenie zajęć w zakresie przedmiotów kierunkowych na podstawie tych konspektów i scenariuszy. Rozwinięcie szczegółowe powyższej problematyki zostało przetransponowane na grunt konkretnych programów opracowanych przez zespoły specjalistów,

Zgodnie z zasadami realizacji praktyk, opisanymi szczegółowo w programach, praktyki pedagogiczne obejmowały:

- praktykę obserwacyjną, podczas której studenci: zapoznają się ze strukturą organizacyjną i dokumentacją szkoły/przedszkola; obserwowali będą działalność dydaktyczno-wychowawczą w/w placówek oraz zajęcia prowadzone przez Opiekuna wraz z omówieniem z nim w/w zajęć.

- praktykę czynną, obejmującą: asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, prowadzenie zajęć wspólnie z opiekunem; samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów w oparciu o przygotowane własne konspekty zajęć, zatwierdzone przez Opiekuna; omówienie pracy własnej i jej analiza; uczestnictwo w posiedzeniach rady pedagogicznej, zebraniach z rodzicami, inicjatywach środowiskowych itp.

Metody, sposoby i formy ich realizacji zostały natomiast szczegółowo opisane w trzech programach, dostosowanych do specjalności, na których uczelnia posiada uprawnienia do kształcenia nauczycieli.

5. 4. 1. Program praktyk dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim

Opracowanie programu – zespół w składzie: prof. zw. dr hab. D. Waloszek, dr E. Męcina-Bednarek, dr I. Stańczak.

Program stanowi opracowanie, złożone z siedmiu części merytorycznych, bibliografii oraz załączników. Podstawy cywilizacyjno-teoretyczne i organizacyjne dla praktyki pedagogicznej zostały w programie opracowane przez prof. zw. dr hab. Danutę Waloszek.

W części pierwszej: cywilizacyjne uzasadnienie zmiany w kształceniu nauczycieli znalazły się takie zagadnienia jak: kreatywność, działania zespołowe/wspólnotowe, znajomość języków obcych i ich zastosowanie, umiejętności informatyczne. **Rozdział drugi** prezentuje teoretyczne uzasadnienie zmiany w praktycznym kształceniu nauczycieli z wyeksponowaniem następujących zagadnień: teoria jako odniesienie do praktyki, krytyka jako wymiar etyczności i profesjonalizmu nauczyciela oraz scenariusze zajęć praktyce studentów. W treści tych rozdziałów D. profesor zwróciła uwagę na fakt iż: „podjęcie wyzwania w obszarze innowacyjności praktycznego kształcenia

nauczycieli jest więc odpowiedzią na ukształtowane nowe zapotrzebowania cywilizacyjne (kulturowe i naukowe) i jest wyrazem odpowiedzialności za jakość wykształconego społeczeństwa, a co za tym idzie narodu i rozwoju państwa”. Następnie opisane zostały podstawy prawne organizacji praktyki pedagogicznej. Rozdział czwarty zawiera treści i organizację praktyki pedagogicznej. Kolejno zostały opisane: cele i zadania praktyki, zasady organizacji praktyki, strategie działania studenta, formy i rodzaje aktywności studenta, środki edukacyjne, sytuacje edukacyjne w kształceniu praktycznym nauczycieli oraz organizacja czasowo-przestrzenna praktyki.

Kolejna część: zadania szczegółowe dla studenta- ujęcie tabelaryczne, to opracowana dokumentacja wspólna, obowiązująca wszystkich studentów. Według założeń ogólnych student zakłada zeszyt uwag o spostrzeżonych faktach. Zakłada także teczkę (port-folio) w celu gromadzenia ciekawych środków edukacyjnych (wierszy, piosenek, bibliografii, opisu środków przestrzennych, opisu przykładowych wytworów dzieci, itp.). Każdy student wybiera dwoje dzieci do szczegółowej, uważnej obserwacji ich zachowań na cały okres trwania praktyki. Każdy projekt studenta musi być osadzony na podstawowej literaturze psychologicznej, pedagogicznej, socjologicznej w zależności od realizowanej Podstawy Programowej.

Szczegółowy program składa się z elementów dotyczących problematyki praktyki, zadań wspólnych/programowych: uzasadnienia teoretyczno-cywilizacyjnego, rozpoznania cech i właściwości dzieci/uczniów, określenia punktów: cele, zasada, strategia, forma, środki, ewaluacja – zysk indywidualny, wspólny, nakreślenia kierunku zmiany oraz rubryki dotyczącej uwag o procesie wykonania ze wskazaniem pola niepewności działania, zakresu ryzyka błędu – wykonanie bezpośrednio po realizacji działań.

Wśród zadań realizowanych w przedszkolu znalazły się:

1. Próba wykonania opisu parametrów przestrzeni aktywności dzieci i dorosłych: a) zabawowej, b) zadaniowej-badawczej, poznawczej, c) indywidualnej, d) społecznej, e) ruchowej, f) wypoczynkowej. Próbuje opisać miejsca – stanowiska pracy personelu, ich zadania. Określa miejsca zakazane dla dzieci, notuje powody, ustosunkowu-

je się krytycznie. Lokalizuje miejsce pracy dyrektora – jego zadania, dostępność dla dzieci, pracowników, rodziców. Przegląda dostępną mu dokumentację kancelaryjno-księgowo-magazynową. Kseruje tygodniowy jadłospis i wykonuje analizę na podstawie wiedzy z biomedycznych podstaw rozwoju i wychowania. Szczegółowo opisuje organizację i treści zgromadzone do publicznego oglądu w szatni/korytarzu a także sposób ekspozycji wytworów dzieci.

Czas realizacji: 2 sesje (po dwie godziny każda)

Wynik: student wstępnie rozpoznanej podstawowe cechy przestrzeni aktywności dzieci. Dokonuje ich analizy i krytycznie opiniuje. Proponuje zmianę.

Zadanie zamknięte, złożone, jasne, konkretne, porządkujące, statyczna struktura.

Metoda: algorytmiczno-konatywna.

Zadanie: zlecone, zamknięte z elementami otwartego, niepełne, złożone, jasne, o statyczno-dynamicznej strukturze.

Metoda: konatywno-algorytmiczna z elementami heurystyki (poszukiwać, zestawiać).

2. Próba wykonania oceny jakości zgromadzonych w przestrzeni przedmiotów, sprzętu, ich lokalizacji, dostępu, użyteczności dla dzieci, nauczyciela. Opis możliwości okolicznościowego wprowadzenia dzieci w oznaczenia anglojęzyczne używanych przedmiotów i wykonywanych podstawowych czynności. Równolegle: obserwowanie zachowań nauczyciela wobec dzieci w różnych sytuacjach w różnym czasie w zakresie: używanego języka (głównie pedagogicznego), sposobu porozumiewania się z dziećmi, nadawania komunikatów dla dzieci, sposobu ich przyjmowania przez dzieci. Notuje krytyczne spostrzeżenia odnośnie gramatyzacji języka. Odnotowuje pomysły na wprowadzenie w proces komunikacji zwrotów, wyrażeń, określeń anglojęzycznych. Odszukuje uzasadnienia dla nich w Podstawie Programowej. Dokonuje konstruktywnej krytyki warunków edukacji dzieci.

Czas realizacji: 2 sesje

Wynik: student rozpoznaje wstępnie podstawowe uwarunkowania aktywności dzieci w przestrzeni poza rodzinnej – publicznej. Doko-

nuje zestawienia różnicy i podobieństwa przestrzeni prywatnej w rodzinie i publicznej w przedszkolu.

Zadanie: zlecone, zamknięte z elementami otwartego, niepełne, złożone, jasne, o statyczno-dynamicznej strukturze.

Metoda: konatywno-algorytmiczna z elementami heurezy (poszukiwać, zestawiać).

3. Próba rozpoznania cech dwojga wybranych losowo dzieci, zróżnicowanych płciowo, w wieku porównywalnym: a) opis sylwetki biologicznej, b) opis ruchliwości – wykonanie ścieżki ruchowej w wybranym losowo momencie, na planie pomieszczenia i rozmieszczenia sprzętu, miejsca, c) opis podejmowanych kontaktów społecznych – wykonanie prostego socjogramu, d) próba podjęcia rozmowy na temat ciekawego, nieznanego dzieciom przedmiotu – opis używanego słownika, pytań zadawanych i udzielonych odpowiedzi na zadawane pytania. Próba wprowadzenia kilku, sytuacyjnie powiązanych określeń anglojęzycznych. Sporządzenie charakterystyki cech dzieci, uzasadnienia na tle posiadanej wiedzy z uczelni i literatury. Zasugerowanie zakresu aktywizacji wybranych dzieci.

Czas realizacji: 3 sesje podstawowe, kolejne – ciągłość zainteresowania dziećmi i proponowanie im różnych zajęć.

Wynik: student kieruje uwagę wartościującą na obecność dziecka w przestrzeni i czasie edukacji, analizuje jego potencjał i krytycznie ocenia warunki jego aktywności. Proponuje zmianę. Charakterystykę dzieci zamieszcza w zeszycie uwag. Będzie do niej dopisywał kolejne spostrzeżenia dotyczące zachowania się dzieci.

Zadanie: zlecone, otwarte, złożone, częściowo niejasne, o dynamicznej strukturze.

Metoda: konatywna z elementami algorytmicznej.

4. Podjęcie próby zastosowania przedyskutowanego z nauczycielem-opiekunem praktyki, środka edukacyjnego, wobec grupki dzieci, pod kierunkiem tegoż nauczyciela. Dokonanie opisu jego wartości edukacyjnej, cech zewnętrznych i możliwości szerszego zastosowania. Opis zachowań dzieci *post factum*. Samoocena czyli krytyczny osąd własnej skuteczności, sprawstwa wobec dzieci. Opis

cech zachowania się własnego w sytuacji edukacyjnej koniecznych do zmiany. Określenie rodzaju sytuacji edukacyjnej wytworzonej przez wprowadzenie przedmiotu wywołującego reakcję dzieci. Szczegółowo obserwuje reakcje dzieci wcześniej wybranych.

Sesja druga: zastosowanie przez studenta atrakcyjnej dla dzieci formy prezentacji przedmiotu, np. przez przykrycie go, schowanie w kartonie i zachęcanie dzieci do odgadywania *Co to jest?* Przeniesienie wyników obserwacji na inne, podobne sytuacje wywołane przez nauczyciela. Rozważenie przeszkód, zysków, strat takiego działania. Samodzielnie opisze rodzaj sytuacji i podjętej krytyki

Czas realizacji: 2 sesje

Zadanie: zlecone, otwarte, niejasne, złożone, dynamiczne, rozwijające.

Metoda: konatywno-heurystyczna

5. Próba włączenia się w organizację warunków zabawy dzieci:

a) podjęcie rozmowy przed rozpoczęciem zabawy przez dzieci wokół proponowanego przez dzieci tematu i jego treściowego rozwinięcia, b) podsuniecie dzieciom pomysłu wprowadzenia, obok nazw w języku polskim np. ulic w przypadku budowy miasta, instytucji, garażu, nazwy czegoś, nazw w języku angielskim z argumentacją wizyty gości i takiego właśnie obszaru językowego, c) używanie tych nazw przez siebie, d) obserwowanie kierunku przebiegu zabawy, uzupełnianie zadaniami dodatkowymi w przypadku „wypalania” się pomysłu. Notowanie w pamięci ciekawszych rozmów, rozwiązań proponowanych przez dzieci.

Po zakończeniu działania student analizuje możliwości wykorzystania potrzeby zabawy u dzieci w innych zakresach edukacji, czyni to na tle Podstawy Programowej i literatury traktującej o zabawie. Krytycznie ocenia własną wiedzę na temat zabawy dzieci.

Przeprowadza krótki wywiad z nauczycielem w przedszkolu na temat wartości edukacyjnej zabawy

Czas realizacji: 3 sesje

Zadanie: zlecone, otwarte, niepełne, niepewne, dynamiczne, niejasne.

Metoda: heurystyczno-konatywna

Wynik: próba wejścia w linię działania dzieci, zrozumienia istoty zabawy jako potrzeby rozwojowej (J. Dewey), podjęcie uwrażliwionej na dzieci obecności własnej w ich przestrzeni.

6. Próba obserwowania czynności wychowawczo-opiekuńczo-dydaktycznych wynikających z organizacji dnia przedszkolnego. Sporządzanie protokołów z organizacji zajęć przedpołudniowych, popołudniowych.

Próba samooceny własnej skuteczności zadaniowej, określenie słabych i mocnych stron w zaistniałych sytuacjach zadaniowych. Opis cech zachowania się własnego w sytuacji edukacyjnej. Próba krytycznego dopracowania szczegółów. Określenie rodzaju sytuacji edukacyjnej koniecznej do zmiany.

Czas realizacji: 2 sesje.

Wynik: po zakończeniu zadania student analizuje różne warianty postępowania pedagogicznego.

Zadanie: zleczone, zamknięte z elementami otwartego, niepełne, złożone.

Metoda: ko natywno-algorytmiczna z elementami heureka.

Wynik: Student rozpoznaje przestrzeń oddziaływań edukacyjnych nauczyciela, porównuje, analizuje własne możliwości w kontekście roli nauczyciela.

7. Próba rozpoznania miesięcznego planu pracy wychowawczo-dydaktycznej w grupie. Próba dokonania oceny możliwości prowadzenia zajęć wybranych. Poszukiwanie możliwości okolicznościowego wprowadzenia słownictwa anglojęzycznego w zakresie używanych przedmiotów i wykonywanych podstawowych czynności. Równolegle: obserwowanie reakcji nauczyciela wobec dzieci w sytuacjach zadaniowych zaplanowanych w różnym czasie w zakresie: używanego języka komunikacji, sposobu porozumiewania się z dziećmi, nadawania i odbioru komunikatów. Porównywanie zadań zaplanowanych z Podstawą Programową.

Czas realizacji: 2 sesje.

Wynik: student rozpoznaje wstępnie podstawowe rodzaje działań planistycznych oraz w wyniku ich realizacji rozpoznaje różne przestrzenie aktywności dzieci w przestrzeni w przedszkolu.

Zadanie: zlecone, zamknięte z elementami otwartego, niepełne, złożone, jasne, o statyczno-dynamicznej strukturze.

Metoda: konatywno-algorytmiczna z elementami heurezy (poszukać, zestawić).

8. Próba asystowania nauczycielowi w planowaniu zajęć. Podejmowanie próby refleksji nad celami, zadaniami realizacji poszczególnych tematów, próby dyskusji merytorycznej w aspekcie wybranego problemu, próba przewidywania konfiguracji cech sytuacji edukacyjnej z udziałem własnym i stymulowana obecnością innych podmiotów. Zarysowanie sytuacji edukacyjnych wspierających dziecko w jego rozwoju z uwzględnieniem zadań anglojęzycznych.

Czas realizacji: 4 sesje.

Zadanie: zlecone, zamknięte z elementami otwartego, niepełne, złożone, jasne, o statyczno-dynamicznej strukturze.

Metoda: ko natywno-algorytmiczna z elementami heurezy (poszukać, zestawić).

Wynik: student zarysowuje kształt własnej sylwetki na tle projektowanych zajęć edukacyjnych, przygotowuje się do krytycznej postawy wobec nagromadzonych propozycji i jednocześnie uwrażliwia na krytykę nowych zadań.

9. Próba asystowania nauczycielowi w prowadzeniu zajęć. Próba włączenia się w organizację wcześniej wybranych i przemyślanych zajęć prowadzonych przez nauczyciela, a) rozmowy wprowadzające z dziećmi, b) proponowanie dzieciom zabawy w postaci wyliczanek-rymowanek w języku polskim i angielskim, c) powtarzanie tekstu, d) obserwowanie możliwości zapamiętywania, e) uzupełnianie zadaniami innymi w przypadku braku zainteresowania. Rejestrowanie w pamięci różnych form rozwiązań proponowanych przez dzieci.

Po zakończeniu działania student analizuje możliwości wykorzystania potrzeby zabawy u dzieci w innych zakresach edukacji, czyni to na tle Podstawy Programowej i literatury traktującej o zabawie. Krytycznie ocenia własną wiedzę i umiejętności.

Przeprowadza rozmowę z nauczycielem w przedszkolu na temat wartości edukacyjnej przeprowadzonych zajęć.

Czas realizacji: 4, 1/2 sesji.

Zadanie: zlecone, otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: heurystyczno-konatywna.

Wynik: próba uczestnictwa w płaszczyźnie działania dzieci w przedszkolu, zrozumienia istoty zabawy jako naturalnej potrzeby rozwojowej dziecka w wieku przedszkolnym.

10. Próba samodzielnego opracowania scenariuszy zajęć dotyczących wybranej przez studenta tematyki. Konsultacje z opiekunem praktyk. Próba określenia związków własnego działania z oczekiwaniami dzieci, własnych preferencji i umiejętności z założeniami programowymi, podejmowanie próby zarysowania sytuacji edukacyjnych wspierających dziecko w nauce języka angielskiego.

Student konsultuje projektowane zajęcia z opiekunem praktyk, dostosowuje formy, metody i środki do potrzeb indywidualnych dzieci z wykorzystaniem zabawowej, zadaniowej, poznawczej, indywidualnej, społecznej ruchowej i wypoczynkowej przestrzeni aktywności dzieci.

Czas realizacji: 2 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno – konatywna.

Wynik: praktyka w tym semestrze ma pomóc studentowi w rozwijaniu praktycznych kompetencji zawodowych niezbędnych do samodzielnej realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych i dydaktycznych.

11. Prowadzenie samoobserwacji, student podejmuje próbę refleksji w aspekcie realizacji praktyki poszukując odpowiedzi na następujące pytania:

- czego nowego nauczył się w podjętych działaniach?,
- jak czuł się w trakcie ich wykonywania?,
- co może zmienić w przyszłości?,
- z czego jest szczególnie zadowolony?, itp.

Równoległe: obserwacja dziecięcej aktywności w trakcie działań organizowanych i spontanicznych.

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno – konatywna.

Wynik: Student podejmuje próby analizy swoich słabych i mocnych stron (np. za pomocą Arkusza Analizy SWOT), doskonali swoją kreatywność, rozbudza krytyczne podejście do zastanej rzeczywistości i doskonali swój warsztat pracy.

12. Samodzielne podejmowanie działań edukacyjnych w obecności opiekuna praktyka na podstawie zatwierdzonego scenariusza zajęć:

– prowadzenie zajęć dopołudniowych i popołudniowych w grupie 3-latków;

– prowadzenie zajęć dopołudniowych i popołudniowych w grupie 4-latków;

– prowadzenie zajęć dopołudniowych i popołudniowych w grupie 5-latków;

Czas realizacji: 4 sesje.

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno – konatywna.

Wynik: Student odbywający praktykę pedagogiczną uczy się; zdobywa wiedzę, umiejętności i kompetencje poprzez doświadczanie i osobiste zaangażowanie w trzech wymiarach:

– poznawczym – lepiej rozumie i przyswaja to, co postrzega jako osobiście znaczące;

– emocjonalnym – gdy uczenie się cechuje zaangażowanie i motywacja;

– społecznym – uczy się, aby dzielić znaczenia z innymi ludźmi.

Praktyka w tym semestrze ma pomóc studentowi w rozwijaniu praktycznych kompetencji zawodowych niezbędnych do samodzielnej realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych dydaktycznych.

Praktyka szkolna

1. Próba poznania specyfiki placówki.

Próba ewidencji logistyki bazy dydaktycznej szkoły – rozpoznanie rozmieszczenia poszczególnych bloków i sal dydaktycznych, pomieszczeń administracyjno-technicznych, gospodarczych i innych;

student próbuje opisać miejsca pracy personelu, ich zadania, określa dostępność miejsc dozwolonych dla dzieci i zabronionych, rejestruje rolę, zadania i miejsce pracy dyrektora placówki i innych pracowników.

Próba poznania głównej dokumentacji szkoły – przegląda, zapoznając się z treścią, następującą dokumentację szkolną: Statut szkoły, Program wychowawczo-profilaktyczny, Szkolny system oceniania, promowania i klasyfikowania, i inne.

Próba zapoznania z Podstawą Programową i materiałami pomocniczymi w zakresie kształcenia zintegrowanego.

Student wczytuje się w zadania szkoły, kompetencje poszczególnych organów szkoły, poznaje misję placówki oraz szczegółowe programy szkolne. Dokonuje krytycznej analizy czasoprzestrzeni edukacyjnej.

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: zamknięte, złożone, jasne, konkretne, porządkujące, struktura statyczna.

Metoda: algorytmiczna, konatywna.

Wynik: Student wstępnie rozpoznaje podstawowe cechy logistyczne i merytoryczne placówki edukacyjnej, w której realizowane są zajęcia dla grupy dzieci w okresie wczesnoszkolnym.

2. Próby obserwowania działań edukacyjnych nauczyciela z elementami doświadczania bezpośredniego kontaktu z uczniami; student prowadzi obserwacje w obszarach:

– czynności nauczyciela wykonywanych podczas działań edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych w grupie, klasie, ze szczególnym zwróceniem uwagi na indywidualizację pracy z dziećmi;

– zachowań dzieci, w tym wybieranych strategii uczenia się, sposobów komunikowania się i rozwiązywania problemów, nawiązywania relacji rówieśniczych;

– praktycznego wykorzystania w grupie zasad zachowania się (wskazanych wcześniej przez nauczyciela).

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: zlecone, zamknięte z elementami otwartego, złożone, jasne, konkretne, niepełne, struktura dynamiczna.

Metoda: algorytmiczno-konatywna z elementami heurystyki.

Wynik: Student rozpoznaje poszczególne cechy czynności edukacyjnych nauczyciela, cechy zachowań dzieci oraz sprawdza w sposób krytyczny przyswajanie obowiązujących zasad w trakcie zajęć dla grupy dzieci w okresie wczesnoszkolnym.

3. Próba samodzielnego opracowania scenariuszy zajęć dotyczących wybranej przez studenta tematyki w obrębie danej jednostki programowej. Konsultacje z opiekunem praktyk. Próba określenia związków własnego działania z oczekiwaniami dzieci, własnych preferencji i umiejętności z założeniami programowymi, podejmowanie próby zarysowania sytuacji edukacyjnych wspierających dziecko w nauce języka angielskiego.

Student konsultuje projektowane zajęcia z opiekunem praktyk, dostosowuje formy, metody i środki do potrzeb indywidualnych dzieci z wykorzystaniem zabawowej, zadaniowej, poznawczej, indywidualnej, społecznej ruchowej i wypoczynkowej przestrzeni aktywności dzieci.

Czas realizacji: 2 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Student planując zajęcia edukacyjne uczy się doświadczać roli nauczyciela kształtując i rozwijając swoje kompetencje prakseologiczne, twórczo-autorskie, informatyczno-medialne, współdziałania, co umożliwi skuteczne planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrolę i ocenę procesów edukacyjnych.

4. Prowadzenie samoobserwacji, student podejmuje próbę refleksji w aspekcie realizacji praktyki poszukując odpowiedzi na następujące pytania: czego nowego nauczył się w podjętych działaniach?, jak czuł się w trakcie ich wykonywania?, co może zmienić w przyszłości?, z czego jest szczególnie zadowolony?, itp.

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Student podejmuje próby krytycznej analizy posiadanych kompetencji, swoich słabych i mocnych stron (np. za pomocą Arku-

sza Analizy SWOT), doskonalą swoją kreatywność, rozbudza krytyczne podejście do zastanej rzeczywistości i doskonalą w dalszym ciągu swój warsztat pracy.

5. Próba dokonania diagnozy dwóch przypadków:

- a) ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz
- b) ucznia szczególnie zdolnego.

Diagnoza psychospołeczna powinna być poprzedzona wnikliwą obserwacją, rozmowami z dzieckiem, jego rodzicami, psychologiem i pedagogiem szkolnym, nauczycielem.

Studium przypadku wybranego dziecka może obejmować następujące aspekty:

- dane dziecka,
- stan zdrowia,
- sposób zachowania się podczas zajęć (aktywność, motywacja),
- zainteresowania, pasje, sposób spędzania wolnego czasu, – zaobserwowane postępy w nauce/rozwoju,
- wnioski z analizy wytworów dziecka (np. prac plastycznych),
- umiejętność nawiązywania kontaktów z rówieśnikami,
- pozycja w klasie,
- spostrzeżenia nauczyciela na temat dziecka,
- spostrzeżenia rodziców/opiekunów na temat dziecka,
- spostrzeżenia psychologa/pedagoga szkolnego,
- spostrzeżenia wynikające z własnego kontaktu z dzieckiem,
- zaobserwowane trudności, kłopoty dziecka,
- sugerowany kierunek pracy z dzieckiem (np. uczestnictwo w zajęciach wyrównawczych, kompensacyjnych, propozycje indywidualnej pracy w domu).

Czas realizacji: 4 sesje i system obserwacji ciągłej.

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne. Metoda: algorytmiczna, heurystyczno – konatywna.

Wynik: Student wykorzystując spektrum metod, technik i narzędzi badawczych wnikliwie opracowuje studium indywidualnego przypadku dziecka z ukierunkowaniem na projektowanie zadań pomocowych, terapeutycznych, bądź specjalistycznych, lub artystycznych.

6. Próba samodzielnej realizacji części zajęć wg przygotowanego przez studenta i omówionego z opiekunem praktyki scenariusza zajęć zawierającego w części merytorycznej elementy anglojęzyczne.

Równolegle: obserwacja dziecięcej aktywności w trakcie działań organizowanych i spontanicznych.

Po zakończeniu zajęć omówienie szczegółów dotyczących realizacji.

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Próba samodzielnej realizacji części zajęć wg przygotowanego przez studenta i omówionego z opiekunem praktyki scenariusza zajęć zawierającego w części merytorycznej elementy anglojęzyczne.

Równolegle: obserwacja dziecięcej aktywności w trakcie działań organizowanych i spontanicznych.

Po zakończeniu zajęć omówienie szczegółów dotyczących realizacji.

7. Samodzielna realizacja zajęć edukacyjnych zgodnie z Podstawą programową kształcenia zintegrowanego według wcześniej przygotowanych i skonsultowanych z opiekunem praktyki scenariuszy zajęć.

– próba realizacji zajęć w obszarze edukacji polonistycznej z uwzględnieniem elementów anglojęzycznych,

– próba realizacji zajęć w obszarze edukacji matematycznej z wykorzystaniem liczebników w języku angielskim,

– próba realizacji zajęć w obszarze edukacji przyrodniczej wraz z wykorzystaniem podstawowego słownictwa w języku angielskim,

– próba realizacji zajęć w obszarze kultury fizycznej z uwzględnieniem poleceń i nazw ćwiczeń oraz wyliczanek w języku angielskim.

Czas realizacji: 4 sesje.

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Próba pełnienia roli nauczyciela, z wykorzystaniem takich elementów jak:

– realizacja zajęć zaplanowanych, uwzględnieniem celów, doborem metod i form pracy oraz środków dydaktycznych,

- dostosowywanie metod i form pracy do realizowanych treści, grupy wiekowej oraz dynamiki grupy dziecięcej,
- wykorzystanie w toku zajęć środków multimedialnych i technologii informacyjnej,
- dostosowanie sposobu komunikacji do poziomu rozwoju uczniów,
- animowanie aktywności poznawczej i współdziałania dzieci,
- organizacja pracy dzieci w grupach zadaniowych,
- dostosowywanie podejmowanych działań do możliwości i ograniczeń dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności dzieci,
- podejmowanie indywidualnej pracy dydaktycznej z dziećmi (w tym z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych)
- podejmowanie działań wychowawczych w toku pracy dydaktycznej, w miarę pojawiających się problemów, w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych, nieprzestrzegania ustalonych zasad,
- podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami oraz specjalistami pracującymi z dziećmi.

8. Koncentracja uwagi studenta na prawidłowym sporządzeniu dokumentacji praktyki;

- Arkusz Praktyk, który zawiera tematykę zajęć obserwowanych i prowadzonych w każdej z grup, potwierdzonych przez nauczyciela danej grupy wiekowej,
- scenariusze prowadzonych zajęć, zatwierdzone i ocenione przez nauczyciela danej grupy wiekowej.

Czas realizacji: 2 sesje.

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Student przygotowuje się do rzetelnego prowadzenia dokumentacji praktyki własnej i na zasadzie analogii każdej następnej, co jest niezbędne do prawidłowej realizacji procesu edukacyjnego.

9. Podejmowanie próby konsultacji problemów i trudności wychowawczych i dydaktycznych ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej

Czas realizacji: 2 sesje.

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne, niejawne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: student wykorzystując swoją dotychczasową wiedzę i umiejętności do opracowywania indywidualnych diagnoz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinien zasięgnąć opinii specjalistów w celu prawidłowego projektowania dalszych działań edukacyjnych.

10. Podejmowanie próby udziału w przygotowaniu i przeprowadzeniu wycieczki szkolnej zgodnej z realizacją programu określonego w Podstawie programowej uwzględnienie słownictwa z zakresu języka angielskiego.

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: algorytmiczna, heurystyczno-konatywna.

Wynik: Student nabywa umiejętności planowania, przygotowuje program i wnikliwe opisy w języku angielskim

11. Współpraca i próba udziału w przygotowaniu i realizacji spotkania okolicznościowego z rodzicami dzieci (np. Dzień Matki).

Czas realizacji: 4 sesje

Zadania: otwarte, niepełne, dynamiczne.

Metoda: heurystyczno-konatywna z elementami synektyki.

Wynik: Student podejmuje próbę współpracy z zespołem klasowym i z rodzicami dzieci poprzez organizację zajęć integracyjno-okolicznościowych, dokonuje krytycznej samooceny i oceny możliwości edukacyjnych dzieci.

Stwarza warunki do wzmacniania aktywności twórczej dzieci i eksponowania ich umiejętności na forum spotkania.

12. Podsumowanie realizacji praktyki pedagogicznej na podstawie Arkusza Praktyk i oceny z całości kształtu praktyki

W zakończeniu programu podano stosowną literaturę podstawową, umożliwiającą studentowi nabycie dodatkowej wiedzy niezbędnej w kształtowaniu umiejętności praktycznych nauczyciela.

Następnie zamieszczony został opis efektów kształcenia w zakresie: wiedzy, umiejętności i kompetencji (przytoczone w następnym programie, gdzie różnice dotyczą wąskich działań językowych i terapeutycznych), zgodny z nowymi Krajowymi Ramami Kwalifikacji.

W rozdziale kolejnym znalazły się propozycje zadań indywidualnych – zadania do samodzielnego opracowania w toku trwania praktyki – pakiet zadań (47) opracowany przez prof. zw. dr hab. Danutę Waloszek.

Program zawiera również wykaz załączników obowiązujących studentów w trakcie trwania praktyki pedagogicznej¹³⁶.

5. 4. 2. Program praktyk dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną

– opracowanie programu – zespół w składzie: prof. dr hab. Anna Klim-Klimaszewska, prof. dr hab. Mariola Wojciechowska, dr Aldona Kopik

Program składa się z opracowań uwzględnionych w postaci siedmiu działów problemowych oraz pakietu załączników. Początek stanowią informacje wstępne zawarte w pięciu podstawowych modułach: moduł pierwszy to zapoznanie ze specyfiką placówki, drugi – obserwowanie działań edukacyjnych opiekuna praktyki. W module trzecim zawarto problematykę asystowania studenta w działaniach edukacyjnych opiekuna praktyki, zaś moduł czwarty prezentuje samodzielne podejmowanie przez studenta działań edukacyjnych w obecności opiekuna praktyki. Ostatni moduł – piąty ukazuje analizę i interpretację przebiegu praktyki.

¹³⁶ D. Waloszek, E. Męcina-Bednarek, I. Stańczak, Program praktyk pedagogicznych dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

W dziale drugim zamieszczono cele praktyki, a w trzecim efekty kształcenia oraz organizację praktyki.

Efekty kształcenia ujęte w zakresie wiedzy, kompetencji i umiejętności zostały przedstawione w ujęciu tabelarycznym, zgodnie z przyjętą klasyfikacją. Poniżej przedstawiono wymagane treści w tych obszarach.

Efekty kształcenia w ramach praktyki pedagogicznej

W zakresie wiedzy student:

- ma elementarną wiedzę na temat środowiska wychowawczego przedszkola i szkoły, jego specyfiki i procesów w nim zachodzących;
- ma podstawową wiedzę na temat projektowania i prowadzenia badań diagnostycznych w praktyce pedagogicznej w odniesieniu do etapu edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej i uwzględniając specjalne potrzeby edukacyjne dzieci z zaburzeniami w rozwoju;
- ma elementarną wiedzę na temat celów, podstaw prawnych, organizacji i funkcjonowania placówek wychowania przedszkolnego i szkoły;
- ma elementarną wiedzę na temat dzieci, rodziców, nauczycieli i partnerów edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz specyfiki funkcjonowania dzieci w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych;
- ma elementarną wiedzę w zakresie specyfiki funkcjonowania dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dzieci szczególnie uzdolnionych;
- ma elementarną wiedzę w zakresie metodyki wykonywania zadań – norm, procedur i dobrych praktyk stosowanych w obszarze przedszkolnej i wczesnoszkolnej działalności pedagogicznej;
- ma elementarną wiedzę na temat bezpieczeństwa i higieny pracy w placówkach wychowania przedszkolnego i w szkole;
- posiada wiedzę na temat: procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego, w tym w działalności pedagogicznej (dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej) oraz ich prawidłowości i zakłóceń;
- posiada wiedzę na temat: głównych środowisk wychowawczych, ich specyfiki i procesów w nich zachodzących;

- posiada wiedzę na temat: podmiotów działalności pedagogicznej (dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli) i partnerów szkolnej edukacji (np. instruktorów harcerskich) oraz specyfiki funkcjonowania dzieci i młodzieży w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych;
- posiada wiedzę na temat: specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych.

W zakresie umiejętności student:

- potrafi wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz psychologii rozwoju małego dziecka do analizowania i interpretowania określonego rodzaju przedszkolnych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji;
- potrafi posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki przedszkolnej, wczesnoszkolnej i psychologii rozwoju dziecka w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania przedszkolnych i szkolnych sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej;
- posiada elementarne umiejętności diagnostyczne pozwalające na rozpoznawanie sytuacji dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków;
- potrafi ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z etapem edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej;
- potrafi kierować procesami wychowania i kształcenia, posiada umiejętność pracy z grupą przedszkolną i klasą szkolną;
- potrafi pracować z dziećmi, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości dzieci (w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce;
- potrafi dokonywać obserwacji sytuacji i zdarzeń pedagogicznych;

- potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z przedszkolną działalnością pedagogiczną (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), korzystając z różnych źródeł (w języku polskim i obcym) i nowoczesnych technologii;
- potrafi dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania przedszkolnych i szkolnych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej;
- potrafi animować prace nad rozwojem dzieci, wspierać ich samodzielność w zdobywaniu wiedzy oraz inspirować do działań na rzecz uczenia się przez całe życie;
- potrafi posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności;
- potrafi pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych), posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami dzieci, potrafi analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne;
- potrafi dokonywać obserwacji sytuacji pedagogicznych;
- potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczną (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), korzystając z różnych źródeł (w języku polskim i obcym) i nowoczesnych technologii;
- posiada umiejętności diagnostyczne pozwalające na rozpoznawanie sytuacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków;
- posiada rozwinięte kompetencje komunikacyjne: potrafi porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać

konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w klasie szkolnej;

- potrafi ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z odpowiednimi etapami edukacyjnymi.

W zakresie kompetencji społecznych student:

- ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności; rozumie potrzebę ciągłego doształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; dokonuje oceny własnych kompetencji i doskonali umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych);
- ma świadomość konieczności prowadzenia zindywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) w stosunku do dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- ma świadomość istnienia etycznego wymiaru diagnozowania i oceniania dzieci;
- odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy, projektuje i wykonuje działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze);
- jest gotowy do podejmowania indywidualnych i zespołowych działań na rzecz podnoszenia jakości pracy przedszkola i szkoły;
- ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności; rozumie potrzebę ciągłego doształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; dokonuje oceny własnych kompetencji i doskonali umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych);
- jest przekonany o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych w środowisku społecznym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych zadań zawodowych wynikających z roli nauczyciela;
- ma świadomość konieczności prowadzenia zindywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych

i opiekuńczych) w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;

- ma świadomość znaczenia profesjonalizmu, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka;
- charakteryzuje się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności.

Program praktyk jest spójny z wcześniejszymi doświadczeniami studenta, co pozwala na dostrzeganie przez studenta miejsca praktyki na kontinuum swoich przeszłych i przyszłych doświadczeń jako nauczyciela.

Student pedagogiki przygotowujący się do odbycia praktyk zawodowych powinien posiadać:

- pogłębioną wiedzę z zakresu pedagogiki i jej subdyscyplin, rozumieć praktyczne zastosowanie pedagogiki i jej interdyscyplinarność,
- podstawową wiedzę na temat rozwoju człowieka, w tym szczególnie dzieci i młodzieży zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychologicznym oraz społecznym,
- uporządkowaną wiedzę na temat procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego, ich prawidłowości i zakłóceń,
- podstawową wiedzę o strukturze i funkcjach systemu edukacji, strategiach rozwoju, celach i podstawach prawnych, organizacji i funkcjonowaniu różnych instytucji edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, terapeutycznych, kulturalnych i pomocowych,
- wiedzę na temat podmiotów działalności pedagogicznej: dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli, partnerów szkolnej edukacji oraz specyfiki funkcjonowania dzieci w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych,
- wiedzę na temat bezpieczeństwa i higieny pracy, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna,
- pogłębioną wiedzę z zakresu nowoczesnego procesu dydaktyczno-wychowawczego na wszystkich etapach edukacji, zastosowania dy-

daktyki ogólnej i jej implikacji do dydaktyk szczegółowych, a także możliwości wykorzystywania w pracy technik informatycznych,

- wiedzę na temat możliwości współpracy placówki z innymi instytucjami w celu projektowania, realizacji i oceny oddziaływań pedagogicznych.

Opiekun praktyk tworzy studentom warunki, w których mogą oni odbierać doświadczenia z praktyki w perspektywie swoich przyszłych możliwości, jako staż zawodowy a także miejsce poszukiwań badawczych, jako przyszłego naukowca. W trakcie praktyk studentowi zapewnia się opiekę i wsparcie opiekuna praktyk, a w szczególności:

- uczenie własnym przykładem; dostarczanie okazji do obserwowania i omawiania praktyki nauczycielskiej; dbałość o jakość nadawanych komunikatów niewerbalnych i werbalnych;
- wspomaganie w stosowaniu wiedzy teoretycznej do praktyki pedagogicznej;
- dostarczanie wsparcia w trakcie uczenia się; budowanie zaufania do siebie samego dzięki osiągnięciu biegłości w działaniach praktycznych.
- zachęcanie studenta do uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.
- umożliwianie studentowi przejście od obserwacji przez współdziałanie z nauczycielem do samodzielnego prowadzenia zajęć według scenariuszy;
- umożliwianie zapoznanie się z różnymi aspektami pracy instytucji, panującymi w niej zwyczajami i kulturą;
- ułatwianie nawiązanie kontaktu z innymi pracownikami szkoły oraz – w miarę możliwości – z rodzicami dzieci (np. udział w zebraniu rodziców);
- umożliwianie nawiązanie kontaktu ze specjalistami współpracującymi z placówką w zakresie działań diagnostyczno-terapeutycznych;
- zapewnianie prowadzenie zajęć, dotyczących wspierania rozwoju wychowanków w różnorodnych zakresach, w tym: ćwiczeń usprawniających rozwój mowy, stymulowania procesów poznawczych (pamięci, uwagi, myślenia, spostrzegania).

- zapoznanie studenta z uregulowaniami prawnymi, dotyczącymi diagnozowania i rehabilitacji dysfunkcji rozwojowych (np. *Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Dz. U. z dnia 2 grudnia 2010 r.).
- udzielanie studentowi informacji zwrotnych dotyczących jego silnych i słabych stron; pomaganie w pokonywaniu trudności.
- monitorowanie rezultatów osiągnięte w trakcie odbywania praktyk, w tym prace nad kompletowaniem teczek metodycznej.

Treści praktyki zostały opracowane w postaci zadań dla studenta. W trakcie odbywania praktyki studenta w przedszkolu obowiązują:

- Zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań opiekuńczo-wychowawczych i dydaktycznych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji.
- Obserwowanie:
  - czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk w toku prowadzonych przez niego zajęć oraz aktywności dzieci, uczniów
  - toku metodycznego zajęć stosowanych przez nauczyciela metod i form pracy oraz wykorzystywanych pomocy dydaktycznych,
  - interakcji dorosłych (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi (w tym samym i różnym wieku) w toku w toku zajęć,
  - procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w grupach wychowawczych, ich prawidłowości i zakłóceń,
  - sposobów aktywizowania i dyscyplinowania dzieci, uczniów oraz różnicowania poziomu aktywności poszczególnych dzieci, uczniów,
  - sposobu oceniania dzieci i uczniów,
  - dynamiki i klimatu społecznego grupy, klasy, ról pełnionych przez dzieci i uczniów, zachowania i postaw dzieci i młodzieży,
  - funkcjonowania i aktywności w czasie zajęć poszczególnych dzieci i uczniów z uwzględnieniem dzieci i uczniów ze specjalnymi

potrzebami edukacyjnymi, w tym dzieci i uczniów szczególnie uzdolnionych,

- działań podejmowanych przez opiekuna praktyk na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny w grupie,
- sposobu integrowania przez opiekuna praktyk różnej działalności, w tym opiekuńczo-wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej,
- organizacji przestrzeni w sali, klasie, sposobu jej zagospodarowania (ustawienie mebli, wyposażenie, dekoracje).

Współdziałanie z opiekunem praktyk w placówce w:

- planowaniu i prowadzeniu zajęć,
- organizowaniu pracy w grupach,
- przygotowywaniu pomocy dydaktycznych,
- wykorzystywaniu środków multimedialnych i technologii informacyjnej w pracy dydaktycznej,
- kontrolowaniu i ocenianiu dzieci, uczniów,
- podejmowaniu działań na rzecz dzieci, uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dzieci, uczniów szczególnie uzdolnionych,
- organizowaniu przestrzeni sali, klasy,
- podejmowaniu działań w zakresie projektowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- sprawowaniu opieki i nadzoru nad grupą oraz zapewnianiu bezpieczeństwa,
- podejmowaniu działań wychowawczych wynikających z zastanych sytuacji,
- prowadzeniu zorganizowanych zajęć wychowawczych.

Pełnienie roli nauczyciela, w szczególności:

- planowanie zajęć, formułowanie celów, dobór metod i form pracy oraz środków dydaktycznych,
- dostosowywanie metod i form pracy do realizowanych treści, etapu edukacyjnego, grupy wiekowej oraz dynamii grupy dziecięcej, uczniowskiej,

- organizację i prowadzenie zajęć w oparciu o samodzielnie opracowane scenariusze,
- wykorzystywanie w toku zajęć środków multimedialnych i technologii informacyjnej,
- dostosowywanie sposobu komunikacji w toku zajęć do poziomu rozwoju dzieci, uczniów,
- animowanie aktywności poznawczej i współdziałania dzieci,
- organizację pracy dzieci, uczniów w grupach zadaniowych,
- dostosowywanie podejmowanych działań do możliwości i ograniczeń dzieci, uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności dzieci, uczniów
- podejmowanie indywidualnej pracy dydaktycznej z dziećmi, uczniami (w tym z dziećmi, uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),
- podejmowanie działań wychowawczych w toku pracy dydaktycznej, w miarę pojawiania się problemów, w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych, nieprzestrzegania ustalonych zasad,
- podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami oraz specjalistami pracującymi z uczniami.
- udział w spotkaniach z rodzicami, radach pedagogicznych, szkoleniach, itp.

Pełnienie roli opiekuna-wychowawcy, a w szczególności:

- diagnozowanie dynamiki grupy oraz pozycji jednostek w grupie,
- poznawanie uczniów i wychowanków, ich sytuacji społecznej, potrzeb, zainteresowań i zdolności, a także określanie poziomu rozwoju oraz wstępne diagnozowanie dysfunkcji i zaburzeń,
- samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych wobec grupy i poszczególnych uczniów i wychowanków w grupie,
- sprawowanie opieki nad grupą w toku spontanicznej aktywności uczniów i wychowanków,
- organizację i prowadzenie zajęć wychowawczych (w tym zajęć integrujących grupę i działań profilaktycznych) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,

- animowanie aktywności grupy i współdziałania jej uczestników, organizowanie pracy uczniów i wychowanków w grupach zadaniowych,
- podejmowanie indywidualnej pracy z uczniami i wychowankami (w tym uczniami, dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),
- podejmowanie działań wychowawczych o charakterze interwencyjnym w sytuacjach konfliktu, zagrożenia bezpieczeństwa, naruszenia praw innych lub nieprzestrzegania ustalonych zasad,
- sprawowanie opieki nad uczniami i wychowankami poza terenem przedszkola, szkoły lub placówki.

Analiza i interpretacja zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym:

- prowadzenie dokumentacji praktyki,
- konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką,
- cena własnego funkcjonowania w toku realizowania zadań opiekuńczych i wychowawczych oraz wypełniania roli nauczyciela (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron),
- ocena przebiegu prowadzonych działań, zajęć oraz realizacji zamierzonych celów,
- konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych sytuacji, przeprowadzanych działań oraz prowadzonych zajęć,
- omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studentów.

W zakresie działań na gruncie szkoły należy uwzględnić także:

- Obserwowanie: zorganizowanej i podejmowanej spontanicznie aktywności formalnych i nieformalnych grup uczniów, sposobu zadawania i kontrolowania pracy domowej,
- Pełnienie roli nauczyciela, a w szczególności: rozwijanie umiejętności samodzielnego zdobywania przez uczniów wiedzy z wykorzystaniem technologii informacyjnej, dostosowywanie podejmowanych działań do możliwości i ograniczeń uczniów (w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi), podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami, wychowawcą klasy, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym oraz specjalistami pracującymi z uczniami.

W zakresie działań terapeutycznych studenta obowiązuje:

1. Obserwowanie:

- a) pracy terapeutów prowadzących zajęcia specjalistyczne (indywidualne i grupowe), zajęcia z zakresu wczesnego wspomaganie, rozwoju dziecka lub zajęcia o charakterze
- b) aktywności uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- c) interakcji terapeuta–dziecko oraz interakcji między dziećmi
- d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w trakcie terapii pedagogicznej, jej prawidłowości i zakłóceń,
- e) czynności podejmowanych przez terapeutę oraz prowadzonych przez niego zajęć,
- f) sposobu integrowania przez opiekuna praktyk różnej działalności, w tym opiekuńczo wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej,

2. Współdziałanie z opiekunem praktyk w:

- a) sprawowaniu opieki i nadzoru nad dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
- b) podejmowaniu działań terapeutycznych wynikających z zastanych sytuacji,
- c) przygotowywanie pomocy dydaktycznych,
- d) prowadzeniu zorganizowanych zajęć terapeutycznych,
- e) podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

3. Pełnienie roli terapeuty, w szczególności:

- a) diagnozowanie specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży i ich możliwości rozwojowych,
- b) wstępne diagnozowanie dysfunkcji i zaburzeń oraz trudności w uczeniu się,
- c) samodzielne prowadzenie zajęć terapeutycznych,
- d) organizowanie i prowadzenie zajęć terapeutycznych w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,
- e) organizowanie zajęć adresowanych do dzieci przejawiających trudności i wymagających dodatkowego wsparcia z obszaru:
  - rozwój funkcji słuchowych (zajęcia z wykorzystaniem ćwiczeń słuchowych),

- profilaktyka logopedyczna – rozwój mowy (zajęcia z wykorzystaniem profilaktycznych ćwiczeń logopedycznych),
- zajęcia edukacyjne rozwijające spostrzeganie wzrokowo-słuchowe, pamięć, myślenie przyczynowo skutkowe z wykorzystaniem opowiadań, historyjek i ilustracji (praca z tekstem),
- zabawy edukacyjne rozwijające myślenie przyczynowo-skutkowe,
- zabawy edukacyjne wzmacniające motywację dziecka do poznawania i rozwiązywania problemów (zajęcia rozwijające kreatywność),
- zabawy edukacyjne rozwijające sprawność ręki przygotowujące do pisania,
- zabawy edukacyjne integrujące grupę i rozwijające umiejętności społeczne dzieci,
- zajęcia edukacyjne rozwijające orientację w schemacie własnego ciała i w przestrzeni.

W zakończeniu uwzględniono postanowienia końcowe oraz stosowną literaturę, dzięki której student przygotowuje i zmodernizuje swój warsztat pracy: praktykanta-nauczyciela.

Program wieńczy katalog załączników niezbędnych w czasie trwania praktyki¹³⁷.

5. 4. 3. Program praktyk dla specjalności logopedia

Opracowanie programu – zespół w składzie: dr Karol Bidziński, dr Jolanta Góral-Półrola, mgr Stanisława Zakrzewska

Program ten zawiera wprowadzenie dotyczące roli i znaczenia kompetencji nauczycielskich w aspekcie rezultatów oddziaływań pedagogicznych. Autorzy zwracają również uwagę na fakt, iż: w kształceniu kompetencji u przyszłych nauczycieli rola praktyki wydaje się wręcz nieoceniona. Jednak, aby praktyka mogła spełnić swoje zadanie, musi być rzetelnie

---

¹³⁷ A. Klim-Klimaszewska, M. Wojciechowska, A. Kopik, Program praktyk pedagogicznych dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

przygotowana i przeprowadzona, oparta na ścisłym współdziałaniu trzech podmiotów: uczelni – jako instytucji organizującej, przedszkola/szkoły – miejsca jej przeprowadzenia i studentów – czyli faktycznych beneficjentów. Program praktyki musi uwzględniać nie tylko aktualne zmiany prawne w kształceniu nauczycieli, lecz także kontekst cywilizacyjno – kulturowy, potrzeby rynku pracy. Równie ważne jest to, aby jego zadania nie ograniczały inicjatywy i kreatywności studenta, aby poprzez jego realizację studenci mogli w pełni wykorzystywać swój potencjał. Kolejne zagadnienia dotyczące uzasadnienia zmiany w kształceniu nauczycieli – zarówno cywilizacyjne, jak i teoretyczne zostały opracowane przez prof. zw. dr hab. Danutę Waloszek (część pierwsza, teoretyczna, wspólna dla programu EWiP z jęz. ang. i tam opisana).

Następnie zaprezentowano sylwetkę współczesnego logopedy, w dalszej kolejności podstawy prawne organizacji praktyki pedagogicznej, tj. : kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela-logopedy, sposób zdobywania kwalifikacji nauczyciela-logopedy, kształcenie na studiach.

W kolejnym punkcie opracowano koncepcję i plan praktyki pedagogicznej, cele praktyki pedagogicznej oraz efekty kształcenia.

W punkcie ostatnim znalazły się treści działania praktycznego, ujęte w kategoriach: obszary zintegrowanych działań, zadania studenta, miejsce praktyki, sposób dokumentacji (raport z realizacji zadania), a także rola opiekuna w realizacji zadań.

Poniżej, dla przykładu zamieszcza się wnikliwie przez zespół opracowane efekty kształcenia z wyjaśniającym.

Efekty kształcenia

Objaśnienie oznaczeń:

K (przed podkreślnikiem) — kierunkowe efekty kształcenia

W — kategoria wiedzy

U — kategoria umiejętności

K (po podkreślniku) — kategoria kompetencji społecznych

H1A — efekty kształcenia w obszarze kształcenia w zakresie nauk humanistycznych dla studiów pierwszego stopnia

S1A — efekty kształcenia w obszarze kształcenia w zakresie nauk społecznych dla studiów pierwszego stopnia

Tabela 17. Efekty kształcenia z kodem wyjaśniającym.

1. Moduł I. Praktyka psychopedagogiczna

Nr	Student, który zaliczył praktykę psychopedagogiczną:	Odniesienie do efektów kształcenia	
		dla kierunku	dla obszarów
w zakresie WIEDZY:			
01	Charakteryzuje przedszkole, szkołę lub placówkę w której odbył praktykę, uwzględniając jej specyfikę oraz realizowane przez nią zadania opiekuńczo – wychowawcze, profilaktyczne, sposoby jej funkcjonowania, organizacji pracy	K_W14	S1A_W09
02	Wymienia podstawowe dokumenty zewnętrzne i wewnętrzne regulujące działalność edukacyjną przedszkola, szkoły lub innej placówki w której odbył praktykę. Prezentuje podstawowe założenia pracy opiekuńczej, wychowawczej i profilaktycznej realizowanej w tej placówce	K_W14	S1A_W09
03	Rozumie potrzeby rozwojowe i edukacyjne uczestników procesów pedagogicznych w miejscu odbywania praktyki w tym szczególnie specjalne potrzeby edukacyjne wybranych uczniów	K_W15	S1A_W04
04	Zna funkcjonowanie szkolnego systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej – podaje ogniwa tego systemu, zadania poszczególnych osób, zasady współpracy, formy pomocy, pozaszkolne instytucje współpracujące z placówką w ramach tej pomocy	K_W10	S1A_W03 S1A_W08 S1A_W03
w zakresie UMIEJĘTNOŚCI:			
01	Potrafi prowadzić obserwacje zjawisk zachodzących w zespole klasowym lub grupie przedszkolnej oraz grupach nieformalnych – analizuje dynamikę procesu grupowego, określa rolę poszczególnych dzieci w zespole i ich status socjometryczny, stosunek dzieci do lidera i celów grupy	K_U01	S1A_U01 S1A_U08
02	Odwołując się do swojej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej, wyników profesjonalnej diagnozy oraz własnych obserwacji określa potrzeby rozwojowe i edukacyjne wybranych uczniów, szczególnie tych, których specjalne potrzeby wynikają z ich specyficznych trudności w uczeniu się, z zaburzeń komunikacji językowej, szczególnie uzdolnień.	K_U02	S1A_U01 S1A_U02 S1A_U06 H1A_U04

Nr	Student, który zaliczył praktykę psychopedagogiczną:	Odniesienie do efektów kształcenia	
03	W oparciu o opracowaną w szkole koncepcję pracy z wybranymi uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi włącza się do realizowanych na terenie placówki działań na rzecz tych uczniów	K_U10	S1A_U04
04	Dostosowuje swój sposób komunikacji do potrzeb rozmówcy – używa specjalistycznego języka omawiając z nauczycielem obserwowane lub prowadzone zajęcia; właściwie komunikuje się z dzieckiem uwzględniając jego wiek i możliwości percepcyjne; unika barier w komunikacji, prawidłowo udziela informacji zwrotnej	K_U07	H1A_U07
05	Obserwując działania edukacyjne realizowane w miejscu odbywania praktyki ocenia przydatność metod, procedur, różnych praktyk, wykazuje krytycyzm oceniając gotowe propozycje metodyczne, gromadzi przydatne materiały metodyczne	K_U09	S1A_U06 S1A_U07
06	Projektuje i realizuje własne zajęcia edukacyjne w tym zajęcia służące integracji grupy, zajęcia profilaktyczne, zajęcia rozwijające twórcze myślenie dzieci i inne. W działaniach tych uwzględnia potrzeby uczniów oraz zasoby osobiste i środowiskowe	K_U10	S1A_U04
07	Ocena własne działania pedagogiczne, wskazuje obszary wymagające modyfikacji. Dokonuje samooceny prowadzonych zajęć (stopień realizacji celów, ocena ich przebiegu w odwołaniu do zasad dydaktyki) oraz stopnia realizacji zadań w czasie praktyki	K_U14	S1A_U06
w zakresie KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH:			
01	Wykazuje się odpowiedzialnością za powierzone jego opiece osoby, oraz przydzielone mu zadania	K_K08	S1A_K03 S1A_K05
02	Dokonuje rzetelnej samooceny osobistych kompetencji pedagogicznych – określa cele dalszego rozwoju zawodowego	K_K01	H1A_K04 S1A_K02
03	Przestrzega zasad etyki zawodowej, w swoich działaniach pedagogicznych przestrzega podmiotowego traktowania swoich podopiecznych	K_K05	H1A_K04 S1A_K04
04	W czasie realizacji zadań w ramach praktyk wykazuje się dużą aktywnością, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji zadań indywidualnych i zespołowych na terenie placówki angażuje się we współpracę z uczniami i pracownikami	K_K08	S1A_K03 S1A_K05

2. Moduł II. Praktyka metodyczna

Nr	Student, który zaliczył praktykę metodyczną	Odniesienie do efektów kształcenia	
		dla kierunku	dla obszarów
w zakresie WIEDZY:			
01	Charakteryzuje placówkę w której odbył praktykę w kontekście realizowanej w niej działalności logopedycznej	K_W14	S1A_W09
02	Zna podstawowe dokumenty zewnętrzne i wewnętrzne regulujące opiekę logopedyczną w danej placówce, główne założenia pracy logopedy w zakresie profilaktyki, diagnozy, terapii i doradztwa.	K_W14	S1A_W09
03	Definiuje potrzeby dzieci z opóźnieniami i zaburzeniami mowy i komunikacji	K_W15	S1A_W04
04	Zna metodykę pracy diagnostyczno-terapeutycznej z dziećmi/uczniemi z opóźnieniami i zaburzeniami mowy i komunikacji	K_W16	H1A_W04
w zakresie UMIEJĘTNOŚCI:			
01	Przeprowadza diagnozę logopedyczną dzieci/uczniów z opóźnieniami i zaburzeniami mowy i komunikacji	K_U02	S1A_U02 S1A_U01 S1A_U06 H1A_U04
02	Odwołując do przeprowadzonej diagnozy określa potrzeby terapeutyczne dzieci/uczniów z zaburzeniami mowy i komunikacji	K_U02	S1A_U02 S1A_U01 S1A_U06 H1A_U04
03	Projektuje i prowadzi terapię logopedyczną dzieci/uczniów z opóźnieniami i zaburzeniami mowy i komunikacji	K_U10	S1A_U04
04	Ocenia przydatność metod i narzędzi do diagnozy i terapii logopedycznej, wykazuje krytycyzm oceniając gotowe propozycje metodyczne, gromadzi przydatne materiały metodyczne	K_U09	S1A_U06 S1A_U07
05	Sporządza opinię logopedyczną	K_U06	H1A_U01 H1A_U06 H1A_U11 H1A_U12
06	Analizuje i modyfikuje własne działania w kierunku optymalizacji świadczonej pomocy logopedycznej	K_U14	S1A_U06

Nr	Student, który zaliczył praktykę metodyczną	Odniesienie do efektów kształcenia	
07	Dostosowuje swój sposób komunikacji do potrzeb rozmówcy – używa specjalistycznego w profesjonalnych kontaktach z nauczycielami i innymi specjalistami; właściwie komunikuje się z dzieckiem/ucznem; unika barier w komunikacji, prawidłowo udziela informacji zwrotnej	K_U07	H1A_U07
w zakresie KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH:			
01	Odpowiedzialnie przygotowuje się do pracy we wszystkich obszarach działalności logopedycznej	K_K08	S1A_K03 S1A_K05
02	Dokonyje rzetelnej samooceny osobistych kompetencji zawodowych – określa cele dalszego rozwoju	K_K01	H1A_K01 H1A_K04 S1A_K02
03	W swoich działaniach przestrzega zasad etyki zawodowej – Kodeks Etyczny Logopedy, szanuje swoich podopiecznych i traktuje ich podmiotowo	K_K04	S1A_K04 S1A_K06 H1A_K04
04	Prezentuje aktywność i wytrwałość w realizacji zadań z zakresu opieki logopedycznej	K_K03	S1A_K07

Źródło: opracowanie własne

Analizując prezentowany program dla przykładu zamieszcza się katalog zadań realizowanych przez studenta na poszczególnych etapach praktyki.

Zadania – podejmowane przez studenta (przykład programu)

Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym:

1. Podejmowanie próby planowania działań:
  - a) praktykant dokonuje samooceny posiadanej wiedzy psychologicznej i pedagogicznej oraz własnych wyobrażeń na temat przedszkola, szkoły pomocne może okazać się wypełnienie „Arkusza kompetencji”,
  - b) próba określenia siebie w pozycji prymarnej i drugoplanowej wobec dziecka/ucznia – refleksja studenta nad celami, które może zrealizować dzięki uczestnictwu w praktyce pedagogicznej,

- c) przyjęcie zadań obligatoryjnych, wybór zadań fakultatywnych, własne propozycje działań (przyjęcie celów praktyki, procedur ich osiągnięcia, sposobów monitoringu i ewaluacji),
  - d) zawarcie kontraktu studenta z opiekunem (określenie harmonogramu realizacji zadań, przyjęcie zasad współpracy, wzajemnych zobowiązań).
2. Monitoring podejmowanych i zrealizowanych przez studenta działań,
    - a) bieżąca ocena przebiegu realizacji zadań, w razie potrzeby ich modyfikacja,
    - b) końcowa ocena zrealizowanego zadania,
    - c) samoocena studenta jako realizatora działań,
    - d) przygotowanie raportów z realizacji zadań.
  3. Ewaluacja efektów i procesudokona na zakończenie odbywania praktyki:
    - a) samoocena poziomu realizacji zadań oraz zdobytych przez studenta umiejętności zawodowych,
    - b) ocena poziomu realizacji zadań oraz zdobytych przez
    - c) studenta umiejętności zawodowych,
    - d) ewaluacja przebiegu praktyki (ocena współdziałania studenta z opiekunem),
  4. Należy zrealizować zadania 1a, 1b, 1c, 1d)
    - analiza Programu Wychowawczego szkoły, pod kątem wartości ku jakim „prowadzi” ona swoich uczniów – analiza wartości obecnych w celach wychowawczych oraz zakładanych procedurach ich realizacji,
    - student zapoznaje się ze szkolnym programem profilaktyki (dokonuje jego oceny wykorzystując kartę ewaluacji – załącznik 5),
    - student analizuje realizowany przez N-la programem zajęć, wspólnie z opiekunem poszukują trafnych kryteriów wyboru programów i innych materiałów,
    - student zapoznaje się z obowiązującymi w miejscu odbywania praktyki zasadami BHP.
  5. (zadania do wyboru)
    - a) wspólnie z innymi studentami i opiekunem praktyk ocena wybranego obszaru funkcjonowania szkoły/przedszkola z wykorzystaniem analizy SWOT lub METAPLAN (załącznik 6)

- b) wspólnie z innymi studentami opracowanie folderu informującego o działalności szkoły
6. (należy zrealizować zadanie 3a, 3b, 3c w obu miejscach odbywania praktyki)
- a) zapoznanie się z obowiązującymi w PS/SP procedurami przyznawania pomocy i stosowanymi jej formami;
  - b) rozmowa z realizatorami działań pomocowych (pedagog, psycholog, logopeda, specjalista w zakresie terapii pedagogicznej lub inni) na temat ich zadań oraz wzajemnej współpracy;
  - c) pozyskanie informacji na temat zakresu działań instytucji pomocowych będących w bliskim środowisku szkoły oraz zakresu ich współpracy ze szkołą/przedszkolem – skorzystaj z Internetu.
7. Należy wykonać co najmniej 2 zadania z tego obszaru – 1 w przedszkolu (od a do e) i 1 w szkole (od e do j)
- a) obserwacja przebiegu zabawy dzieci w różnym wieku, określenie różnic w zakresie aktywności symbolicznej dzieci oraz charakteru ich interakcji rówieśniczych,
  - b) przeprowadzenie kilku rozmów z wybranymi dziećmi, na ich podstawie dokonanie oceny: dziecięcego słownika, kompetencji narracyjnej, umiejętności konwersacyjnych,
  - c) cena rysunków dzieci w różnym wieku, analiza rozwoju umiejętności rysowania oraz symbolicznego przedstawiania rzeczywistości w rysunku,
  - d) rozmowa z kilkoma dziećmi na temat różnych sytuacji społecznych, ocena zdolności dzieci do rozpoznawania i nazywania stanów emocjonalnych można skorzystać z narzędzia H. Borke,
  - e) próba dostrzeżenia symptomów ryzyka dysleksji u kilkudziesięciu (5 letnich)/uczniówmożna skorzystać z narzędzia M. Bogdanowicz (2002) „Skala Ryzyka Dysleksji”,
  - f) zaplanowanie i przeprowadzenie obserwacji zachowania się wybranego dziecka/ucznia w sytuacjach edukacyjnych/dydaktycznych, wskazanie przejawów ich trudności w uczeniu się oraz zakresu specjalnych potrzeb edukacyjnych,
  - g) wyróżnienie do szczególnej obserwacji.

8. Należy wykonać wszystkie zadania wybierając miejsce ich realizacji

a) obserwacja podejmowanych przez nauczyciela czynności opiekuńczych, warto zwrócić uwagę na:

- związek czynności opieki i nadzoru z realizacją potrzeb rozwojowych dzieci;
- łączenie tych czynności z kształtowaniem;
- u dzieci umiejętności samoobsługi, nawyków higienicznych, troski o własne zdrowie, rozwoju sprawności fizycznej;
- szczególną dbałość o zapewnienie dzieciom poczucia bezpieczeństwa oraz wdrażanie ich do dbania o własne i cudze bezpieczeństwo;
- dostosowanie zakresu działań opiekuńczych do potrzeb dziecka,

b) obserwacja przebiegu czasowo-przestrzennego zajęć edukacyjnych/dydaktycznych prowadzonych przez nauczyciela opiekuna oraz ich omówienie, przykładowe problemy:

- ocena przydatności zastosowanych metod, procedur, różnych praktyk, konsekwencje ich zastosowania,
- analiza stosowanych przez prowadzącego zasad dydaktyki w tym zasad pracy twórczej,
- ocena możliwości wielowariantowego prowadzenia zajęć,
- zakres autonomii uczestników zajęć ich udziału w planowaniu procesu uczenia się oraz ich wpływu na jego przebieg,
- analiza zakresu indywidualizacji zadań dla uczniów szczególnie uzdolnionych i innych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- omawianie sposobów wspierania przez nauczyciela dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- analiza sposobu komunikacji nauczyciela z uczniami,

c) obserwacja zajęć dydaktyczno-wyrównawczych lub specjalistycznych (logopedycznych, korekcyjno-kompensacyjnych) oraz ich omówienie, przykładowe problemy:

Znaczenie relacji w procesie terapii, sposoby motywacji ucznia,

1. Asystowanie nauczycielowi podczas różnych zajęć grupowych i indywidualnych, może polegać na:

- a) prowadzeniu czynności organizacyjnych i porządkowych w sali/ klasie;
- b) organizowaniu pracy w grupach, przekazywaniu instrukcji, rozdawaniu materiałów, wspieraniu dzieci w ich działaniach;
- c) planowaniu i przygotowaniu zajęć prowadzonych przez nauczyciela;
- d) zastosowaniu w praktyce środków multimedialnych;
- e) kontrolowaniu wyników pracy dzieci;
- f) planowaniu i podejmowaniu działań na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- g) i inne według potrzeb.

2. Udział w spotkaniu z grupą rodziców lub podczas rozmów indywidualnych z rodzicami, rozmowa z opiekunem na temat czynników warunkujących porozumienie edukacyjne na rzecz dzieci z rodzicami, analiza statutu pod kątem praw i obowiązków rodziców

3. Pomoc w pełnieniu dyżurów oraz bycie obok nauczyciela w innych jego służbowych obowiązkach

Działania diagnostyczne

1. Diagnoza podstawowych cech grupy społecznej w przedszkolu i szkole:
  - a) przeprowadzenie obserwacji zachowań dzieci/uczniów wybranej grupy pod kątem funkcjonowania zespołu klasowego w oparciu o kartę diagnozy klasy (M. Grondas),
  - b) badania socjometryczne statusu społecznego dzieci/ uczniów w konkretnym zespole (za pomocą wybranego narzędzia np. Technika Moreno, Rysunek Ja i moja klasa, Mapa nieba lub inne narzędzia ułatwiające ocenę relacji rówieśniczych w badanym zespole/ grup).
2. Diagnoza indywidualnych potrzeb rozwojowych/ edukacyjnych wybranych 2 dzieci/ uczniów): z uwzględnieniem różnicy płci i wieku:
  - a) pogłębiona analiza własnych obserwacji zachowań dziecka/ ucznia (zadania III 1),
  - b) analiza danych pochodzących z diagnozy specjalistycznej opisywanego dziecka/ucznia – sporządzenie ogólnej charakterystyki dziecka i środowiska jego życia,

- c) odwołanie się do wiedzy psychologicznej oraz pedagogicznej przydatnej w analizie wybranego problemu w celu lepszego zrozumienia sytuacji dziecka/ucznia,
- d) próba określenie strefy najbliższego rozwoju/ specjalnych potrzeb edukacyjnych
- e) próba zaproponowanie działań edukacyjnych oraz pomocowych w celu zaspokojenia specjalnych potrzeb wybranego ucznia i wspierania jego rozwoju.

Prowadzenie samodzielne zajęć lub ich fragmentów

1. próbne zaprojektowanie i zrealizowanie zajęć edukacyjnych w tym zajęć: służących integracji dzieci/uczniów w grupie, zajęć profilaktycznych, zajęć uwalniających wyobraźnię i kreatywność dzieci / uczniów i innych służących rozwojowi ich zaciekawień i zainteresowań,
2. omówienie z nauczycielem opiekunem przeprowadzonych zajęć
3. zorganizowanie przestrzeni do swobodnej aktywności dzieci/ uczniów.

Praktyka metodyczna

Zadania podejmowane przez studenta:

1. Planowanie działań:
  - a) przyjęcie zadań obligatoryjnych, własne propozycje działań (przyjęcie celów praktyki, procedur ich osiągnięcia, sposobów monitoringu i ewaluacji),
  - b) zawarcie kontraktu studenta z opiekunem (określenie harmonogramu realizacji zadań, przyjęcie zasad współpracy, wzajemnych zobowiązań).
2. Monitoring podejmowanych i zrealizowanych przez studenta działań:
  - a) bieżąca ocena przebiegu realizacji zadań, ewentualna ich modyfikacja,
  - b) końcowa ocena zrealizowanego zadania,
  - c) samoocena studenta jako realizatora działań, przygotowanie raportów z realizacji zadań.
3. Status prawny logopedy:

- a) analiza wybranych dokumentów zewnętrznych (Karta Nauczyciela, wybrane rozporządzenia MEN)
- b) analiza dokumentów wewnętrznych placówki
4. Miejsce opieki logopedycznej w systemie pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówki:
  - a) analiza programu opieki psychologiczno-pedagogicznej placówki,
  - b) poznanie zadań z zakresu opieki logopedycznej:
  - c) profilaktyka, diagnoza, terapia doradztwo oraz
  - d) zasad organizacji opieki logopedycznej w placówce, specjaliści i instytucje współpracujące z logopedą – uczestniczenie w konsultacjach logopedy z psychologiem, pedagogiem, innymi specjalistami.
5. Dokumentacja logopedyczna
  - a) zapoznanie się z dokumentacją logopedyczną obowiązującej w placówce (plany działań, sprawozdania itp.),
  - b) analiza sposobów dokumentowania działań logopedycznych (indywidualna dokumentacja dziecka/ucznia, dokumentowanie badań przesiewowych, dokumentowanie zajęć grupowych, porad bez badań, konsultacji).
6. Wyposażenie i organizacja przestrzeni
  - a) poznaje wieloaspektową organizację i wyposażenie gabinetu logopedycznego
7. Profilaktyka logopedyczna:
  - a) obserwacja przesiewowych badań mowy dzieci trzyletnich i czteroletnich,
  - b) obserwacja zajęć grupowych z zakresu stymulacji rozwoju mowy.
8. Diagnoza logopedyczna
  - a) obserwacja i analiza indywidualnego badania mowy,
  - b) obserwacja badania logopedycznego dziecka/ucznia z niepełnością mówienia (RNM, gielkot, jąkanie),
  - c) obserwacja i analiza badania mowy dziecka/ucznia z uszkodzonym narządem słuchu,
  - d) obserwacja badania mowy dziecka/ucznia z uszkodzeniem oun – afazja rozwojowa, afazja dziecięca, dyzartria) oraz badania

mowy i możliwości komunikacyjnych dziecka/ucznia z całościowymi zaburzeniami rozwoju – autyzm, zespół Aspergera (w miarę możliwości placówki)

9. Terapia logopedyczna

- a) obserwacja indywidualnych logopedycznych sesji terapeutycznych prowadzonych z dziećmi/uczniemi z zaburzeniami mowy, języka i komunikacji.

10. Doradztwo

- a) uczestnictwo, obserwacja i analiza przebiegu spotkań grupowych z rodzicami (pogadanki, prelekcje tematyczne, warsztaty),
- b) obserwacja rozmowy instruktażowej z rodzicami dziecka pozostającego w terapii,
- c) uczestniczenie w konsultacjach dla nauczycieli,
- d) inne – jeżeli są prowadzone przez logopedę na terenie placówki.

11. Profilaktyka

- a) przeprowadzenie z dziećmi trzy-,czteroletnimi ćwiczeń grupowych z wybranego obszaru dynamizacji rozwoju mowy: gimnastyka buzi i języka; ćwiczenia oddechowe; kształcenie słuchu mownego; kształcenia zasobu leksykalnego.

12. Diagnoza

- a) przeprowadzenie z rodzicami dziecka z zaburzoną mową części wywiadu dotyczącej rozwoju psychoruchowego i rozwoju mowy,
- b) przeprowadzenie oceny mowy dziecka/ucznia w oparciu o ww. narzędzia diagnostyczne: ocena budowy anatomicznej i sprawności motorycznej narządów mowy (także kinestezji artykulatoryjnej), ocena słuchu mownego, artykulacji, zasobu leksykalnego, ekspresji i odbioru mowy,
- c) przeprowadzenie badania dziecka/ucznia nie płynnie mówiącego w części dotyczącej napięcia płynności mówienia, samooceny i oceny.

13. Terapia logopedyczna

- a) prowadzenie wybranych elementów logopedycznych sesji terapeutycznych (nie mniej niż 10) na różnych etapach procesu terapeutycznego – etap przygotowawczy, wywołanie głoski, utrwalanie, automatyzacja,

- b) przeprowadzenie sesji terapeutycznej z dzieckiem nie płynnie mówiącym w obszarze treningu płynności mówienia.

14. Doradztwo

a) w ramach WDN przedstawienie prezentacji multimedialnej na temat: *Norma i patologia rozwoju mowy. Kiedy do logopedy?*, bądź innej z obszaru tematyki logopedycznej. Przytoczone powyżej zadania stanowią jedynie część przygotowanych w odpowiednich obszarach i opisanych w sposób precyzyjny i konstruktywny działań praktykanta – pedagoga.

Program wieńczy stosowna literatura, w oparciu o którą student odbywający praktykę poszerzy wiedzę przygotowując się do zajęć praktycznych¹³⁸.

5. 5. Nowatorskie rozwiązania w zakresie wzmocnienia realizacji i poprawy jakości praktyk studenckich

Zgodnie z założeniami projektu, komplementarnymi elementami programu praktyk były dodatkowe działania, zakładające poszerzenie wiedzy i umiejętności studentów, w zakresie dostosowanym do wymagań i potrzeb specjalności, na których się kształcą.

Celem zapewnienia efektywnego wdrażania i realizacji założeń wypracowanych w ramach projektu programów – przygotowane zostały opisane poniżej niezwykle ważne metodycznie podręczniki niezbędne do realizacji innowacyjnego programu praktyk.

5. 5. 1. Instruktaż dla opiekunów jako element wsparcia na etapie moderowania przebiegu praktyk

Zgodnie z założeniami projektu został opracowany katalog instrukcji postępowania opiekuna sprawującego opiekę nad studentem

---

¹³⁸K. Bidziński, J. Góral-Półrola, S. Zakrzewska, Program praktyk pedagogicznych dla specjalności – logopedia, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

odbywającym praktykę pedagogiczną w przedszkolu i szkole podstawowej.

„Instruktaż dla opiekunów”, jest to opracowanie będące praktycznym elementem wsparcia na etapie moderowania przebiegu praktyk, w tym w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej, który został przekazany wszystkim opiekunom.

Publikacja w dziale pierwszym zatytułowanym: koncepcja moderowania przebiegu praktyk wyraźnie zaznacza iż praktyka zawodowa jest to taki obszar, w którym jednostka doświadcza podmiotowości, sprawstwa i odpowiedzialności w trakcie sprawowania kontroli nad środowiskiem, które współtworzy z innymi. Poprzez tworzenie odpowiednich warunków dla tych doświadczeń student będzie zmieniał swoją aktywność „od nauczania do uczenia się”. Jak podają autorzy: warunkiem osiągnięcia efektów praktyki jest osobiste zaangażowanie studenta w trzech wymiarach:

- poznawczym – *to, czego się uczę jest dla mnie ważne* – lepiej rozumiem i przyswajam to, co postrzegam jako osobiście znaczące,
- emocjonalnym – *to, czego się uczę porusza mnie* – gdy uczenie się cechuje zaangażowanie i motywacja (afekt, ambiwalencja np. mieszane uczucia),
- społecznym – *dzięki temu, czego się uczę staję się uczestnikiem ważnej dla mnie społeczności* – uczę się, aby dzielić znaczenia z innymi ludźmi.

W rozdziale drugim opisano placówkę oświatową jako miejsce realizacji praktyk studenckich, rozdział trzeci eksponuje rodzaje i formy praktyki zawodowej realizowanej przez studentów WSETiNS, obecnie Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach. Następnie dokonano w sposób precyzyjny opisanie roli opiekuna praktyk, a także określono zadania opiekuna praktyk na poszczególnych etapach edukacyjnych. Całkowity czas trwania praktyki został podzielony na pięć modułów:

- 1) zapoznanie ze specyfiką placówki,
- 2) obserwowanie działań edukacyjnych opiekuna praktyki,
- 3) asystowanie opiekunowi w działaniach edukacyjnych,
- 4) samodzielne podejmowanie działań edukacyjnych w obecności opiekuna praktyk,
- 5) analiza i interpretacja przebiegu praktyki.

W dalszej kolejności publikacji określono sposoby śledzenia postępów studenta podczas praktyki. Bibliografia stanowi kolejny element, zaś na końcu zamieszczono wykaz załączników, wśród których znalazły się:

- Opinia o przebiegu praktyki zawodowej studenta,
- Arkusz obserwacji działań edukacyjnych,
- Scenariusz działań edukacyjnych w placówce
- Arkusz autoewaluacji studenta,
- Wykaz zawartości teczeki metodycznej¹³⁹.

Publikację otrzymali wszyscy opiekunowie praktyk i stanowiła ona swoisty elementarz pracy ze studentem-praktykantem.

5. 5. 2. Publikacja dla studentów – podręcznik warunkujący właściwą realizację założeń projektu

Celem zapewnienia prawidłowej realizacji programu praktyk został przygotowany swoisty podręcznik dla studentów: „**Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej**”, który stanowił bazę wyjściową do realizacji wszystkich trzech programów praktyk. Publikacja została ukierunkowana na przygotowanie studentów do pracy z dziećmi, wykazującymi trudności dydaktyczno-wychowawcze (m.in. z zakresu barier emocjonalnych, czy trudności językowych), radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w pracy nauczyciela, czy właściwą organizacją pracy pedagoga. Podjęta problematyka, wspólna dla wszystkich specjalności w ramach projektu – stanowiła ważny element gwarancji właściwej realizacji założeń programów praktyk.

W rozdziale pierwszym : potrzeba kształcenia i uzupełniania wiedzy studentów pedagogiki przygotowujących się do pracy z dziećmi

---

139 M. Grochowalska, J. Sajdera, Instruktaż dla opiekunów praktyk, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

w przedszkolach i na I etapie edukacyjnym zawarto uwarunkowania potrzeby kształcenia ustawicznego nauczycieli zarówno na tle wymagań Unii Europejskiej, jak i nowoczesnych wymogów polskiego systemu oświaty, zwracając uwagę na opanowanie kompetencji kluczowych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania we współczesnej rzeczywistości.

Rozdział drugi poświęcono organizacji pracy nauczyciela, gdzie znalazły się treści dotyczące współczesnych koncepcji rozwoju dziecka i współczesnej filozofii człowieka, projektowanie pracy przedszkola poprzez korzystanie z innowacyjnych form i metod pracy oraz środków dydaktycznych, a także katalogu form oceniania. Ważne miejsce znalazły też treści z zakresu budowania autorytetu nauczyciela i wychowawcy w edukacji XXI wieku.

Kolejny rozdział porusza bardzo ważny problem: nauczyciel a stres. Na wstępie dokonano wnikliwej analizy pojęcia stresu w oparciu o różne koncepcje, następnie określono sposoby radzenia sobie w sytuacjach stresowych poprzez ekspozycję rodzajów sytuacji stresowych w zawodzie nauczyciela, uwarunkowania radzenia sobie ze stresem, czynniki osobowe warunkujące odporność na stres, mechanizmy zwalczania stresu, sytuacyjne czynniki radzenia sobie ze stresem, aż po konsekwencje sytuacji stresowych. Kolejny dział dotyczył kształcenia u dzieci umiejętności reagowania na stres i napięcie, gdzie wyeksponowano rodzaje sytuacji stresowych u dzieci, stymulowanie odporności dzieci w radzeniu sobie ze stresem, organizowanie zasobów zwiększających u dzieci radzenie sobie ze stresem – wskazówki dla opiekunów i nauczycieli, konsekwencje sytuacji stresowych u dzieci.

Rozdział czwarty został poświęcony indywidualizacji nauczania i wychowania, gdzie określono takie treści jak: indywidualizacja, rodzaje i formy indywidualizacji, indywidualne programy nauczania jako odpowiedź na potrzeby dzieci (pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych w świetle przepisów, potrzeby dzieci w kontekście humanistycznej wizji dziecka), tworzenie indywidualnych programów nauczania (podstawy prawne i organizacyjne, model pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi), przykłady interesujących programów dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnym wieku

szkolnym, praca z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych i z dziećmi cierpiącymi na zaburzenia emocji, zachowania czy rozwoju, wspomaganie rozwoju dzieci wybitnie zdolnych (grupa dzieci zdolnych w świetle przepisów i regulacji, specyfika dzieci wybitnie zdolnych, specyfika zajęć rozwijających uzdolnienia dzieci – zasady i formy pracy nauczyciela, zasady odkrywania i wspierania uczniów zdolnych, zasady i formy pracy wspierającej zdolności dzieci, wybrane przykłady indywidualnych i grupowych strategii zajęć).

Rozdział piąty został poświęcony problematyce: kompetentny nauczyciel – kompetentny uczeń. Zawarto w nim kompetencje nauczyciela: osobowość nauczyciela, kompetencje nauczyciela, doskonalenie kompetencji nauczyciela; sposoby wzmacniania kompetencji kluczowych na szczeblu edukacji elementarnej; charakterystyka kompetencji kluczowych oraz wzmacnianie kompetencji kluczowych.

Pracę wieńczy zakończenie z przesłaniem i radami dla kandydatów na przyszłych nauczycieli¹⁴⁰.

5. 5. 3. Casebooki z praktycznymi wskazówkami dla praktykantów – jako przykład przekazywania inspirujących doświadczeń przez określony zespół naukowo-badawczy

Przygotowane dla studentów casebooki zostały opracowane przez specjalnie do tego celu powołane zespoły naukowo-badawcze złożone z wybitnych pedagogów posiadających wieloletnie doświadczenie w pracy pedagogicznej. Niezwykle ważna jest zatem idea tego typu podręcznika, bowiem, jak twierdzą autorzy zawiera ona opis niektórych przypadków i ma zaszczerpić nić charakterystycznego myślenia o problemie, zatem inspiruje do poszukiwań i aktywności własnej.

Wykorzystanie przez studentów 3 casebooków, zawierających wytyczne niezbędne w pracy nauczyciela(w tym m.in. konkretne

---

140 B. Muchacka, I. Czaja-Chudyba, L. Smółka, *Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

i sprawdzone przykłady pracy z dziećmi, ćwiczenia ukierunkowane na rozwój określonych umiejętności), a także narzędzia służące autoewaluacji i diagnozy posiadanej wiedzy i kompetencji. Tematyka materiałów, z uwagi na ich wpływ na rozwój przyszłej kadry pedagogicznej wzajemnie się uzupełniają i stanowią komplementarną całość. Materiały obejmują odrębne tematycznie zagadnienia:

- kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia zajęć
- autorefleksja i analiza pracy własnej
- techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu

Wszystkie materiały zawierają narzędzia do autoewaluacji i diagnozy własnej wiedzy i kompetencji praktykantów. W Casebookach przedstawione zostały konkretne i sprawdzone przykłady odwołujące się do poszczególnych tematów, zawierające praktyczne wskazówki i ćwiczenia ukierunkowujące na rozwój wskazanych kompetencji. Dzięki tym materiałom studenci będą mogli doskonalić swoje umiejętności, które wykorzystają następnie podczas samodzielnego prowadzenia zajęć.

Z uwagi na zawartość tych materiałów warto przybliżyć charakterystykę poszczególnych opracowań.

5. 5. 3. 1. Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji

Książka dotyczy zagadnień związanych z poznaniem i samooceną własnych kompetencji, w celu prawidłowej realizacji procesu edukacyjnego.

W pierwszej części określono rolę kompetencji nauczycielskich w prowadzeniu zajęć z dziećmi, a następnie kompetencje, kwalifikacje i profil nauczyciela w Unii Europejskiej (określenie kompetencji, wybrane koncepcje w zakresie typów kompetencji nauczyciela, kompetencje a rozwój zawodowy nauczyciela).

Kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne zostały zaprezentowane w postaci punktów, takich jak: teoria interakcjonizmu społecznego w aspekcie podstaw komunikacji w przedszkolu i szkole, rodzaje komunikatów i relacje komunikacyjne na zajęciach, zmiany w relacjach komunikacyjnych, warunki do treningu umiejętności komunikacyjnych – klimat bezpieczeństwa emocjonalnego, rozmowa czy

pogadanka, dialog czy monolog edukacyjny, język mówiony a język pisany.

Dokonano również analizy kompetencji kreatywno-krytycznych, opisując następujące kwestie: kompetencje kreatywne (kreatywno–twórcze) nauczyciela, kompetencje krytyczne nauczyciela, formułowanie pytań stymulujących myślenie i mobilizujących do dłuższych wypowiedzi, kształcenie wiedzy „pytanej” poprzez zadawanie pytań do dzieci, rozwiązywanie problemów i metody aktywizujące.

Następny dział został poświęcony kompetencjom współdziałania, gdzie określono organizowanie współpracy w grupie rówieśników, współpracę z rodzicami i innymi nauczycielami.

Dalsze rozważania dotyczyły kompetencji pragmatycznych, takich jak: konstrukcja scenariusza zajęć – konstruktywistyczny model kształcenia, planowanie pracy, ocenianie wspierające, motywowanie do uczenia się.

Wyeksponowane zostały również kompetencje informatyczno-medialne, tj. myślenie krytyczne jako podstawa „wychowania do mediów”, wiedza nauczycieli wczesnoszkolnych o edukacji medialnej. Zwrócono także uwagę na kształcenie w duchu tolerancji i równości.

Wnikliwie omówiono sprawdzanie wybranych kompetencji w zakresie prowadzenia zajęć i przedstawiono przykładowy katalog : test sprawdzający tolerancyjność, narzędzie do badania umiejętności komunikacyjnych nauczyciela, narzędzie pomocne w planowaniu i organizowaniu zajęć, test sprawdzający innowacyjność osoby, mobilność nauczyciela oraz test sprawdzający korzystanie z technologii informacyjnych nauczyciela.

W ostatnim punkcie znalazły się porady dotyczące konstrukcji narzędzi pomiaru własnych kompetencji nauczycielskich. Zakończenie i wykaz literatury stanowią ostatni element prezentowanego casebooka¹⁴¹.

---

141 Z. Zbróg, M. Kaleta-Witusiak, B. Walasek-Jarosz, *Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji, Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

5. 5. 3. 2. Autorefleksja i analiza pracy własnej

Publikacja została ukierunkowana na wspieranie praktyk studenckich w celu modernizowania procesu kształcenia w szkole wyższej z uwagi na wyzwania cywilizacyjne, dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz kształcenia studentów zgodnie z potrzebami kształcenia praktycznego.

We wstępie uwzględniono potrzebę autoanalizy w pracy nauczyciela, następnie przeanalizowano cele autorefleksji dydaktyków zatrudnionych w przedszkolu i szkole.

W dalszej kolejności w wybranych obszarach dokonywania autoanalizy w pracy nauczyciela i wychowawcy uwzględniono: analizę sposobu prowadzenia zajęć z dziećmi, analizę efektów edukacyjnych. Analizę własnej pracy wychowawczej (w tym udzielania dzieciom niezbędnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej), analizę współpracy z rodzicami i opiekunami dzieci, analizę współpracy z innymi pracownikami placówki (nauczycielami, pedagogiem szkolnym, psychologiem, dyrektorem) oraz analizę własnego rozwoju zawodowego nauczyciela.

W kolejnej części publikacja ukierunkowuje na możliwości pozyskiwania informacji zwrotnych od dzieci i ich rodziców, a następnie wnikliwie prezentuje narzędzia służące autoewaluacji, takie jak: ankieta sprawdzająca przygotowanie nauczyciela do zajęć i jego pracę podczas zajęć, ankieta określająca metody pracy wychowawczej dydaktyka, ankieta do badań współpracy nauczyciela z rodzicami, test sprawdzający autorytet nauczyciela, test sprawdzający kierowanie doskonaleniem.

W ostatnim etapie zamieszczono porady dotyczące samodzielnego tworzenia ankiet i testów autoewaluacyjnych. W zakończeniu znalazło się stwierdzenie iż „casebooki rozwijają zastosowany wyżej pomiar o wskazanie podstaw teoretycznych, ale i różnych sposobów badania wymiarów funkcjonowania zawodowego praktykanta/nauczyciela, też poza praktykami”¹⁴².

---

¹⁴² B. Muchacka, M. Kaleta-Witusiak, B. Walasek-Jarosz, *Autorefleksja i analiza pracy własnej. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach(dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

5. 5. 3. 3. Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu

Publikacja zawiera treści związane z gromadzeniem wiedzy o uczniach ujęte w sześć równorzędnych rozdziałów teoretycznych zakończonych zestawem pytań sprawdzających dla czytelnika.

Rozdział pierwszy określony jako wstęp opisuje rolę zdobywania wiedzy o uczniu w procesie nauczania i wychowania. W dalszej kolejności zaprezentowane zostały cele diagnozy psychospołecznego funkcjonowania ucznia z wyeksponowaniem dwóch płaszczyzn:

- cele diagnozowania psychopedagogicznego w odniesieniu do psychospołecznego funkcjonowania dziecka/ucznia, takie jak: poznanie osoby badanej – określenie poziomu jej rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego; rozpoznanie przyczyn zaburzeń w zachowaniu czy trudności adaptacyjnych; ustalenie czynników środowiskowo wychowawczych, wpływających stymulująco lub niekorzystnie na rozwój dziecka; wykrycie mechanizmów obronnych dziecka lub jego dysfunkcji w zakresie procesów poznawczych; opisanie norm i zasad, jakimi dziecko posługuje się w swoim zachowaniu i relacjach interpersonalnych z innymi dziećmi w grupie i z dorosłymi; określenie zdolności i szczególnych umiejętności; sprawdzenie reakcji i zachowania dziecka w warunkach zadaniowych: nowych, nieznanymi, problemowych itp.;
- oraz cele diagnozowania psychopedagogicznego w odniesieniu do funkcjonowania nauczyciela, takie jak: poznanie strategii diagnostycznych, narzędzi i technik badania dziecka/ucznia (trafność doboru narzędzi diagnostycznych, procedury badania); rozszerzenie umiejętności wnioskowania i oceny wyników badania i diagnozowania; profesjonalne poszukiwanie wiedzy pedagogicznej i psychologicznej związanej z całościowym rozwojem psychofizycznym dziecka; wzbogacanie doświadczenia zawodowego i kompetencyjnego.

Następna część – obszary diagnozy funkcjonowania dziecka wyjaśnia terminologię związaną z diagnozowaniem, diagnozą pedagogiczną, społeczną, psychologiczną, auksologiczną, pielęgniarską, medyczną, poznawczą, decyzyjną, pozytywną, negatywną oraz diagnozowaniem środowiska rodzinnego i edukacyjnego.

W obszernym dziale dotyczącym sposobów pozyskiwania wiedzy o uczniu przedstawiono obserwację jako podstawową technikę badawczą w naukach o wychowaniu, testy, ankiety, kwestionariusze diagnostyczne – z podaniem wachlarza przykładowych narzędzi badawczych z kompleksowym opisem i sposobem interpretacji. Podano bowiem przykłady bezpłatnych i płatnych) narzędzi diagnostycznych do wykorzystania przez nauczyciela, stosowanych jedynie przez specjalistów – pedagogów, a także przygotowano pomoc w interpretowaniu testów i opinii psychologicznych w odniesieniu do pracy terapeutycznej z dzieckiem. W dalsze części tego działu znalazły się takie zagadnienia jak: analiza wytworów dziecka (wyciąganie wniosków na podstawie jednego rysunku), rola i sposoby współpracy w obrębie rodzic – nauczyciel – uczeń (techniki socjometryczne), konsultacje ze specjalistami w placówce i poza nią.

Kolejnym zagadnieniem opisanym w publikacji jest pomoc udzielana dzieciom znajdującym się w trudnej sytuacji oraz Karty Indywidualnych Potrzeb Ucznia. Problematyka działu dotyczy następujących tematów: krzywdzenie dziecka (zaniedbywanie), postępowanie z dziećmi – ofiarami przemocy w rodzinie oraz praca z dziećmi sprawiającymi trudności wychowawcze. Niezwykle ważnym elementem pracy pedagoga jest gromadzenie i przechowywanie dokumentów i danych dotyczących dzieci w placówce i właśnie to zagadnienie zostało wnikliwie opisane w następnym punkcie publikacji.

Rozdział siódmy to narzędzia do diagnozy sytuacji dziecka, gdzie zawarto;

- ankietę dla rodziców dziecka w wieku przedszkolnym,
- ankietę dla rodziców dziecka w wieku wczesnoszkolnym,
- narzędzie pomocne w prowadzeniu wywiadu z dzieckiem,
- narzędzie wykorzystywane podczas obserwacji dziecka, a także zamieszczono porady dotyczące samodzielnego przygotowania tego typu narzędzi.

Dział merytoryczny publikacji kończy test sprawdzający : Co wiesz o uczniu?, w którym znalazły się zagadnienia dotyczące szkoły, zachowań społecznych, emocji, hobby, komunikacji werbalnej, słownictwa, motoryki oraz pamięci. Publikację wieńczy zakończenie, litera-

tura, spis tabel, spis rysunków i spis przykładowych kwestionariuszy pomiaru¹⁴³.

5. 6. Działania wspierające proces innowacyjnych praktyk

Dla wzmocnienia procesu realizacji innowacyjnych programów praktyk zaplanowano szereg działań uwzględniających potrzeby kształcenia w danej specjalności w jej wąskim obszarze problemowym. I tak dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim zaprojektowano działania w ramach pakietu scenariuszy wzajemnego zaufania, dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz dla logopedii – grupowe wizyty studentów w różnych typach placówek. Ważną funkcję wspierającą studentów w działaniach praktycznych pełniły indywidualne konsultacje z pedagogiem szkolnym. Niezwykle cenne okazały się zaprojektowane seminaria współpracy, gdzie następowało zacieśnienie więzi pomiędzy pracownikami uczelni i placówek oświatowych oraz wymiana doświadczeń na płaszczyźnie realizacji projektu.

5. 6. 1. Grupowe wizyty studentów w różnych typach placówek dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz dla logopedii

Działaniami dostosowanymi do specyfiki umiejętności jakie muszą posiadać nauczyciele-pedagodzy w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z terapią pedagogiczną jest uczestnictwo w grupowych wizytach (w domach dziecka, ośrodkach szkolno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych, internatach, pogotowiach opiekuńczych, gabinetach logopedycznych NFZ, itp.), dzięki którym studenci zapoznają się ze specyfiką pracy placówek,

---

¹⁴³ M. Kaleta-Witusiak, A. Kopik, B. Walasek-Jarosz, *Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach (dawnej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

do których zdobywają uprawnienia. Przewidziano 5 grupowych wizyt po 3 godziny w trakcie trwania studiów.

Grupowe wizyty studentów są nieodłącznym elementem programu praktyk. Ich realizacja pozwoliła na podniesienie poziomu wiedzy i kompetencji studentów, niezbędnych do realizacji przyszłych zadań zawodowych nie tylko w szkołach i przedszkolach, ale także w innych placówkach, zajmujących się wychowaniem i edukacją dzieci. Wizyty grupowe kształtują umiejętność dobrej wzajemnej współpracy pomiędzy wszystkimi członkami grupy. „Właściwie zorganizowana praca w grupach uczy osobistej odpowiedzialności za siebie i za zespół” (Kopik, Zatorska 2010)¹⁴⁴. Praca w grupie powinna rozpocząć się od pracy indywidualnej, a każdy student powinien mieć jasno i precyzyjnie określone zadanie. W trakcie wspólnego działania wszyscy muszą mieć możliwość indywidualnego wypowiedzania się, wyrażania własnych opinii i poglądów. Praca grupowa sprzyja podejmowaniu rozmów i dyskusji, uczy wspólnego podejmowania decyzji, poszukiwaniu najlepszych rozwiązań, daje poczucie bezpieczeństwa i wsparcia ze strony innych w trudnej sztuce pogłębiania tajników sztuki pedagogicznej. Wartością dodaną wizyt grupowych jest wzajemne uczenie się, wspólne poznawanie, wzajemne poszukiwanie najlepszych rozwiązań. Wizyty grupowe są szansą trenowania niezwykle istotnych w pracy pedagogicznej umiejętności związanych ze współpracą z innymi, ze wzajemnym porozumiewaniem się i wymianą doświadczeń.

Celem organizacji wizyt studentów m.in. w domach dziecka, internatach, pogotowiacz opiekuńczych czy ośrodkach szkolno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i gabinetach logopedycznych było przygotowanie praktykantów do realizacji zadań zawodowych nie tylko w szkołach i przedszkolach, ale także w innych placówkach, zajmujących się wychowaniem i edukacją

---

144 Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

dzieci. Efektywną realizację tych działań zapewniło zaangażowanie pracowników tych instytucji w organizację przebiegu tych wizyt. Wiedza i doświadczenie tych nauczycieli i opiekunów – wychowawców stanowią niezwykle cenną płaszczyznę wymiany doświadczeń dla wzbogacania wiedzy i umiejętności pedagogicznych studentów. W celu rzetelnego przygotowania wizyt studyjnych pracownicy odwiedzanych instytucji zapoznawali się nie tylko z programem praktyk i założeniami projektu, ale także przygotowali placówkę na przyjęcie studentów, opracowali dla nich materiały informacyjne o specyfice pracy danej placówki.

5. 6. 2. Indywidualne konsultacje z pedagogiem szkolnym

Poza uczestniczeniem w zajęciach w szkole podstawowej/w przedszkolu, praktyki uwzględniały konsultacje studentów z psychologiem/pedagogiem szkolnym, w trakcie których na bieżąco rozwiązywane były trudności dotyczące realizacji praktyk zgodnie z założeniami wypracowanych programów i sytuacji trudnych w nauczaniu. Program przewidywał udzielanie wsparcia studentom w zakresie trudności i kłopotów wychowawczych w postaci konsultacji z pedagogiem szkolnym, z których korzystali studenci edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim i terapią pedagogiczną. Podczas spotkań omawiano m.in. możliwości wykorzystania konstruktywnych metod pracy oraz bieżące kwestie dotyczące realizacji praktyk i sytuacji tzw. trudnych.

Rola konsultacji z pedagogiem

Na podstawie Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach¹⁴⁵, możemy uznać, iż głównym celem pracy pedagoga szkolnego jest, rozszerzanie, uzupełnianie i pogłębianie działalności edukacyjno-wychowawczej a także opiekuńczej wychowawców i nauczycieli. Ze specyfiki szkoły, jak również środowiska z jakiego wywodzą się podopieczni wynikają zadania docelowe

---

¹⁴⁵ Dz. U. 2013 poz. 532.

pedagoga. Ponieważ problemy dotyczące pedagoga są obecne w całej rzeczywistości wychowawczej, jego funkcja i zadania odnoszą się w sposób szczególny do specyfiki zmian rozwojowych, wynikających z nich zagrożeń i potrzeb, a także zjawiska zróżnicowanych form niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży w przekrojowym wieku szkolnym.

Zgodnie z rozporządzeniem, do szczególnych zadań pedagoga należy: prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia przyczyn niepowodzeń edukacyjnych oraz wspierania mocnych stron uczniów; diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu, szkole lub placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych oraz wspierania rozwoju uczniów; udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb; podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży; minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku szkolnym i pozaszkolnym uczniów inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych; pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów; wspieranie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów w udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹⁴⁶.

Z powyższego wynika, iż w myśl nowego rozporządzenia, praca pedagoga szkolnego nie może się ograniczać jedynie do „suchej” pomocy w zakresie stricte edukacyjnym. W obecnej dobie zadania pedagoga to podejście psychologiczno-pedagogiczne do problemu, obejmujące całe środowisko wychowawcze, traktujące ucznia i wychowanka podmiotowo, uwzględniając wszelkie jego niezaspokojone potrzeby. Praca pedagoga to także praca terapeutyczna. Doświadczony pedagog ma często „świeże” spojrzenie na dany problem, inne niż wychowawca czy nauczyciel prowadzący, niejako „stroną w sprawie”,

---

146 Dz. U. 2013 poz. 532.

dlatego jego praca i opinie są nie do zastąpienia. Jeśli spojrzymy na § 3. 1. Ustawy przeczytamy: „Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności:

- z niepełnosprawności;
- z niedostosowania społecznego;
- z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
- ze szczególnych uzdolnień;
- ze specyficznych trudności w uczeniu się;
- z zaburzeń komunikacji językowej;
- z choroby przewlekłej;
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- z niepowodzeń edukacyjnych;
- z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
- z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą¹⁴⁷.

Mając do czynienia z tak szeroką problematyką pedagog szkolny powinien być osobą wszechstronną pod względem pedagogicznym, posiadać tak istotną intuicję pedagogiczną, obiektywizm, a także nieprzeciętne umiejętności komunikacyjne. Te cechy osobowe, wraz z zagadnieniami obejmującymi pracę pedagoga wynikającą z powyższej ustawy, były kluczową kwestią w konsultacjach pedagogicznych jako integralnej części praktyk wynikających z projektu realizowanego przez Staropolską Szkołę Wyższą w Kielcach. Studenci odbywający praktyki, w ramach projektu wzbogaceni konsultacjami pedagoga szkolnego, jako pedagodzy odkrywali się niejako „na nowo”¹⁴⁸. Nale-

---

147 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, § 3. 1.

148 W czasie konsultacji, jak i w rozmowach ze studentami na temat praktyk, powtarzały się opinie dotyczące potrzeby takich konsultacji. Studenci uważali,

ży pamiętać, iż studenci pedagogiki to w większości ludzie młodzi, którzy sami wchodzi w dorosłe życie, a jednocześnie mają kierować życiem młodego człowieka. Biorąc powyższe pod uwagę, konsultacje z pedagogiem szkolnym były prowadzone na dwóch głównych płaszczyznach, które ukazały się w trakcie samych konsultacji.

Pierwsza płaszczyzna to sfera osobowa. Pierwsze praktyki, często pierwszy kontakt z takimi grupami dzieci i pierwsza odpowiedzialność za drugiego, w pewnym sensie bezradnego człowieka. Taka sytuacja wychowawcza budzi emocje, często negatywne, takie jak lęk, obawa czy strach, które mogą być przyczyną nie tylko podejmowania błędnych decyzji, lecz również mogą doprowadzać do uników w podejmowaniu jakichkolwiek decyzji. Konsultacje z pedagogiem szkolnym w wielu takich wypadkach pozwoliły na zmianę kierunku tych emocji z destrukcyjnych w twórcze. Z jednej strony aktywizacja do pracy, z drugiej opanowanie lęku przed możliwością popełnienia błędu pozwalały studentom na zwiększenie wachlarza środków i pomysłów do pracy z dziećmi i uczniami. Na tej płaszczyźnie pedagog również pomaga studentom odkryć i wykorzystać te własne cechy charakteru, które pomogą im w pracy, jak również w swoim własnym rozwoju. I trzeci istotny element tej płaszczyzny to nabywanie przez studenta umiejętności samooceny swojej pracy. Wymieniona powyżej problematyka sfery osobowej, jej otwarta weryfikacja, brak oceny postępowania ze strony pedagoga, a jedynie rada i pomoc, pozwoliły studentom na szerszy i szybszy rozwój własnych umiejętności i zdolności do pracy z dziećmi.

Na drugiej płaszczyźnie – merytorycznej – konsultacje z pedagogiem szkolnym dotyczyły zagadnień pracy z dziećmi ze zróżnicowanymi zaburzeniami a także współpracy z ich rodzicami. Różnorodna tematyka objęła specyfikę pracy z dziećmi z niepełnosprawnością ru-

---

że szeroki wybór tematyczny dotyczący praktyk, nie narzucany odgórnie, lecz wynikający z ich potrzeb, był nie do zastąpienia. Spokojna rzeczowa rozmowa z pedagogiem, brak stronniczości, obiektywizm a także nie ocenianie, lecz przeprowadzanie na podjęcie właściwych decyzji przez studenta w konkretnych sytuacjach wychowawczych, powodowały zwiększenie zaufania do samego siebie, do swoich decyzji, także danie sobie możliwości popełniania błędów i wyciągnięcia z nich wniosków na przyszłość.

chową, dziećmi z lekkim upośledzeniem umysłowym, chorobą Aspergera, autyzmem, różnymi formami mutyzmu. Zagadnienia dotyczyły postępowania sytuacyjnego, odpowiedniego podejścia do problemu, jak również zdobycia zaufania dzieci w celu właściwej pracy z dzieckiem. Tematyka ta jest ważna ze względu na powstawanie coraz większej ilości placówek integracyjnych, gdzie uczęszczają dzieci z podobnymi zaburzeniami. Zagadnieniem, którym studenci poświęcali dużo czasu przeznaczonego na konsultacje była praca z dzieckiem agresywnym i zagrożonym niedostosowaniem społecznym. Jest to kolejny istotny problem, gdyż w szkołach jak również w przedszkolach wzrasta odsetek takich dzieci i uczniów. Nie jest to tematem niniejszej pracy, nie mniej ważnym jest zasygnalizowanie tego problemu. Wzrastający odsetek dzieci agresywnych z przyczyn niedostosowania społecznego rodzin, nadpobudliwości psychoruchowej czy patologizacji rodzin jest na tyle istotny, że istnieje potrzeba nabywania umiejętności pracy w tym zakresie.

Praca z rodziną dzieci dysfunkcyjnych to kolejny temat konsultacji pedagogicznych. Umiejętność rozmowy z rodzicem, uzyskanie potrzebnej wiedzy wychowawczej na temat dziecka, a z drugiej strony pedagogizacja rodzica jest nie mniej ważnym czynnikiem jak praca z samym dzieckiem. W procesie wychowania dzieci, szczególnie w procesie wychowania dzieci dysfunkcyjnych, wspólna droga wychowawcy i rodzica jest podstawą sukcesu. Rozbieżność działań, w zakresie zawyżania lub zbyt niskiego obniżania poziomu pracy dziecka, braku korelacji w wymogach wychowawczych nauczyciela i rodzica dadzą jedynie negatywne, często nieodwracane skutki wychowawcze. Dlatego też, umiejętność komunikacji interpersonalnej była istotnym tematem w tym zakresie konsultacji pedagogicznych.

Kończąc ten rozdział należy podkreślić, iż w czasie studiów, nawet studiów pedagogicznych, szeroko pojęte działania edukacyjne studentów, podyktowane są często własnym doświadczeniem i nabytą wiedzą potoczną. Oczekiwania studentów odnoszące się do uzyskanych przez nich „efektów kształcenia” skłoniły Staropolską Szkołę Wyższą do zastanowienia się nad rozwiązaniem, aby studenci pedagogik zostali „refleksyjnymi pedagogami”, czyli osobami, które nie działają schematycznie, lecz podejmują refleksję nad własnymi decy-

zjami pedagogicznymi, a także które są krytyczne wobec własnego myślenia, wolne od deformacji poznawczych i szkodliwych praktyk¹⁴⁹.

To rozwiązanie, które zostało wdrożone w ramach unijnego projektu, to wprowadzenie konsultacji pedagogicznych z pedagogiem szkolnym, jako nieodzowny i niezastąpiony element praktyk pedagogicznych.

Współczesny nauczyciel jest kreatorem rzeczywistości edukacyjnej na wszystkich jej płaszczyznach. To od pedagogów, nauczycieli i wychowawców naszego społeczeństwa zależy sprostanie specyficznym wymaganiom edukacyjnym obecnego stulecia. Integralność szkoły służąca rozwojowi osobowemu i intelektualnemu ucznia, odkrywaniu jego potencjału twórczego, wymaga od nauczycieli przedłożenia uczniowi narzędzi do rozumienia świata z całą dramaturgią życia współczesnego, a także skutecznego przekazu funkcjonalnej wiedzy i opanowania umiejętności adekwatnych do kognitywnej cywilizacji współczesności¹⁵⁰. W takim znaczeniu wymiar kompetencji nauczyciela to kategoria zmiany, oznaczająca otwartość na rozwój i podmiotowość ucznia, na innowacje, umiejętność radzenia sobie ze stresem, gotowość rozstrzygnięcia napięć i konfliktów, a to składa się na rozumienie dynamiki obecnego świata i swego w nim miejsca¹⁵¹. Zatem kształcenie pedagogów winno uwzględniać różnorodność i zmienność sytuacji i warunków, wychowawczych w jakich przyjdzie im pracować. Dlatego pedagoga powinna cechować „praktyczność”, oraz jak najszersza, interdyscyplinarna wiedza z zakresu nauk humanistycznych oraz umiejętność zastosowania jej w praktyce. Jest konieczne włączenie teorii naukowej do schematów poznawczych w sposób, który skłoni do krytycznej refleksji co do własnej tożsamości zawodowej, aspiracji, wyobrażenia potencjalnych następstw działań i możliwościami ich skutecznego realizowa-

---

149 Realizacja europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Materiały związane z procesem bolońskim, MENiS, Warszawa 2003, s. 11-13.

150 J. Delors (red.), *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, UNESCO, Warszawa 1998, s. 225–226.

151 G. Koć-Seniuch, A. Cichocki (red.), *Nauczyciele i uczniowie w dyskursie edukacyjnym*, Trans Humana, Białystok 2000, s. 230.

nia¹⁵². Dlatego tak istotna jest rola praktyk w kształceniu studentów pedagogiki. Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach decydując się na wieloobszarowość prowadzenia praktyk z uwzględnieniem integralnego i niezastąpionego obszaru jakim były konsultacje z pedagogiem szkolnym wyszła naprzeciw jakości kształcenia. Pozwoliła studentom na zapoznanie się z całokształtem działalności instytucji wychowawczych, edukacyjnych, ułatwiła kształtowanie postaw, umiejętności, odpowiedzialności, kontaktów interpersonalnych w warunkach współpracy z zespołem, a także diagnozowanie sytuacji dydaktyczno-wychowawczych w konkretnej rzeczywistości wychowawczej¹⁵³.

Załączone obszernie fragmenty sprawozdania świadczą o potrzebie tego typu działań we wspieraniu studentów w trakcie przygotowywania się do zawodu nauczyciela.

5. 6. 3. Opracowanie pakietu scenariuszy wzajemnego nauczania

Publikacja „Pakiet scenariuszy wzajemnego nauczania” jest dowodem potwierdzającym konieczność łączenia teorii z praktyką, bowiem przygotowany zestaw scenariuszy wzajemnego nauczania jest komplementarny z programem praktyk studenckich. Grupy wzajemnego nauczania stanowią formę treningu, którego celem jest wyposażenie studentów w praktyczne umiejętności w zakresie nowoczesnych metod nauki języka angielskiego. Pakiet wskazuje kierunki refleksji i krytycznej analizy pracy własnej i nabywanych umiejętności. Zatem swego rodzaju podręcznik dla studenta-praktykanta składa się z trzech części.

Pierwsza – zatytułowana „Opracowywanie scenariuszy lekcji” składa się z 12 pełnych scenariuszy lekcji do wykorzystania na etapie planowania zajęć lekcyjnych, które powinny zostać przeanalizo-

152 B. Śliwerski, *Jakość kształcenia pedagogicznego w świetle obowiązujących standardów*, [w:] *Problemy edukacji w szkole wyższej*, red. A. Szerłąg, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 74.

153 S. Guźniczka, *Problematyka praktyk studenckich w aspekcie konsultacji pedagogicznych*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

wane przez studenta. Każdy scenariusz zawiera Kartę do Dyskusji, która pozwoli na efektywniejszą analizę przedstawionego materiału. W scenariuszach 1-8 przedstawiono także przykładowe pomoce dydaktyczne, które mogą być pomocne podczas wprowadzania nowego materiału, zaś w scenariuszach 9-12 student sam powinien takie pomoce stworzyć po przeanalizowaniu konspektu zajęć.

Część druga zatytułowana „Prowadzenie Lekcji” zawiera 12 pełnych scenariuszy lekcji oraz sześć Kart Obserwacji. Scenariusze przeznaczone są do wykorzystania przez studentów do przygotowania i przeprowadzenia pełnych jednostek lekcyjnych. Zagadnienia zawarte w kartach obserwacji mają skierować uwagę studentów na następujące kwestie: sposób autoprezentacji, kontakt nauczyciela z klasą, sposób motywowania uczniów, indywidualizację nauczania i kierowanie zespołem klasowym. Studenci pracując w etapowo dobieranych grupach mają możliwość porównywania własnych propozycji zajęć oraz wspólnego ustalania formy prezentacji wybranego etapu zajęć, a tym samym samodzielnego i zarazem wzajemnego nauczania i uczenia się.

Trzecia część, zatytułowana „Ewaluacja i adaptacja jednostki lekcyjnej” integruje nabyte uprzednio umiejętności analizy scenariuszy i zachowań lekcyjnych studentów-nauczycieli i prowadzi ich w kierunku samodzielnego przygotowywania lekcji, ich szczegółowego planowania, krytycznej analizy dostępnych materiałów i tworzenia alternatywnych rozwiązań dydaktycznych. Celem przygotowanych 12 scenariuszy i Kart Ewaluacji jest wskazanie konkretnych sposobów rozwiązywania problemów pojawiających się w praktyce. Studenci pracując w grupach podejmują decyzje i organizują fragmentarycznie lub całościowo proces dydaktyczny, jak również wymieniają się pomysłami i opiniami, dokonują wzajemnej oceny i modyfikują swoje decyzje podczas dyskusji. Działania te mają charakter tzw. „wspólnoty praktyków” i kształcą studentów na „refleksyjnych praktyków”¹⁵⁴.

---

154 A. Hajdukiewicz, M. Łodej, A. Szplit, *Pakiet scenariuszy wzajemnego nauczania*, Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012.

Dodatkowym atutem było poprowadzenie grup wzajemnego nauczania przez opiekunów praktyk – grupy wzajemnego nauczania, których wykorzystanie umożliwiło wzajemną refleksję oraz analizę pracy własnej i nabywanych umiejętności oraz wymianę doświadczeń.

5. 6. 4. Wspólne seminarium współpracy

W kolejnych etapach, poza zacieśnianiem współpracy pomiędzy uczelnią a placówkami, seminaria poświęcone były także wymianie doświadczeń i opinii związanych z realizacją praktyk na podstawie wypracowanych programów, wspólnej identyfikacji ich mocnych i słabych stron, a w efekcie – wypracowaniu działań modyfikujących.

Sprawozdanie z zajęć warsztatowych – Ewaluacja dotychczasowej realizacji praktyk studenckich w ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”. W dniu 16 listopada 2013 roku miało miejsce seminarium podsumowujące dotychczasową realizację praktyk pedagogicznych organizowanych na podstawie opracowanych w ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” programów praktyk. W seminarium uczestniczyły osoby odpowiedzialne za realizację praktyk w projekcie – koordynatorzy, opiekunowie praktyk studenckich trzech specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia oraz moderatorzy. Studenci Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach zdobywali w ramach projektu swoje pierwsze praktyczne doświadczenia w specjalnie wyselekcjonowanych placówkach pod opieką kompetentnych, doświadczonych i zaangażowanych nauczycieli. Na seminarium zaprezentowane zostały cele i działania podejmowane w projekcie oraz cele założone seminarium. Spotkanie przebiegało zgodnie z ustalonym programem. Opiekunowie praktyk studenckich dzielili się doświadczeniami z praktyk oraz obserwacjami pracy studentów. Zorganizowana została również wystawa przykładowej dokumentacji pracy studentów odbywających praktyki. W ramach seminarium zorganizowane zostały także 3 warsztaty dla opiekunów poszczególnych specjalności. Celem prowadzonych zajęć warsztatowych było przedstawienie i przeanalizowanie

zowanie problemów, na jakie napotkali opiekunowie praktyk podczas realizacji pierwszego etapu programów praktyk zarówno w Kielcach, jak i Myślenicach. W zajęciach warsztatowych uczestniczyli wszyscy opiekunowie praktyk. Zajęcia warsztatowe poprowadzone zostały przez specjalistów z wybranych dziedzin – moderatorów.

Pierwszą grupę warsztatową poprowadziła moderator i jednocześnie współautorka programu praktyk – dr Elżbieta Męcina-Bednarek.

Celem zajęć warsztatowych była analiza i ocena programu praktyk na podstawie dotychczasowej realizacji praktyk. W tym celu zastosowano technikę ankiety z użyciem kwestionariusza o nazwie Arkusz Diagnostyczny, o wypełnienie którego poproszono wszystkich uczestników indywidualnie.

Arkusz składał się z 80 punktów, które stanowiły diagnozę wyjściową do realizacji innowacyjnych programów praktyk. Zadaniem uczestników warsztatów była ocena realizacji danego punktu po rocznym okresie sprawowania roli opiekuna praktyk. Nauczyciele oceniali diagnozę po realizacji projektu w kategoriach: tak – nie.

Kolejnym zadaniem do realizacji dla uczestników projektu było wypełnienie przygotowanych Arkuszy Analizy SWOT, czyli określenie słabych i mocnych stron realizacji praktyk oraz określenie szans i zagrożeń.

Każdy etap pracy z materiałami diagnostycznymi wieńczyła dyskusja w trosce o optymalne przygotowanie studenta w trakcie praktyk do wykonywania pracy zawodowej nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim.

Nauczyciele w sposób niezwykle precyzyjny analizowali poszczególne punkty Arkusza Diagnostycznego wskazując miejsca, gdzie osiągnięto wymagany poziom oraz, gdzie należałoby dokonać korekty w programie praktyk.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż nauczyciele bardzo pozytywnie ocenili takie punkty jak: współpraca studenta i ucznia podczas zajęć (pkt 17) – 100%, wymiana doświadczeń między nauczycielem i studentem (pkt 18) – 100% oraz rozwijanie umiejętności współpracy ze środowiskiem lokalnym (pkt 23) – 100%.

Również bardzo pozytywnie, bo ze 100% akceptacją nauczyciele podkreślali takie aspekty jak:

- urozmaicanie zajęć poprzez stosowanie dramy, doświadczeń;
- kształtowanie wśród studentów postaw twórczych i kreatywnych w pracy z dziećmi;
- kształtowanie wśród studentów pozytywnych postaw, zachowań pedagogicznych;
- wygospodarowanie czasu na przedyskutowanie z opiekunem praktyk przemyśleń studenta;
- umożliwienie studentowi obserwacji zajęć w przedszkolu o różnych porach dnia;
- wielowymiarowa konfrontacja zdobytej wiedzy z praktyką;
- czas na zapoznanie studenta z warsztatem pracy nauczyciela tj. metodami pracy i środkami dydaktycznymi;
- pomoc w poznawaniu specyfiki pracy w grupie przedszkolnej z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, nadpobudliwym (pomoc psychologiczno-pedagogiczna w placówkach);
- wymiana doświadczeń między nauczycielem a studentem;
- zorganizowanie warsztatów będących odpowiedzią na zasygnalizowane potrzeby studenta;
- umożliwienie studentom wyjścia z własną inicjatywą podczas realizacji praktyk;
- przygotowanie studenta do tworzenia własnych narzędzi pracy;
- zwiększenie nacisku na komunikację społeczną;
- poznanie narzędzi diagnozujących poziom osiągnięć uczniów;
- poznanie zasad i organizacji klasy integracyjnej oraz jej funkcjonowania;
- gromadzenie przez studenta port folio (konspekty, ćwiczenia, własne pomoce dydaktyczne, prace dzieci);
- zapoznanie z zabawowo-refleksyjnymi formami zajęć;
- poznanie metod pracy z dziećmi 2,5 letnimi;
- uczestniczenie i prowadzenie przez studenta zajęć z języka angielskiego;
- poznanie przez studenta bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Negatywną ocenę realizacji projektu praktyk uzyskały niektóre zagadnienia dotyczące postulatów z zakresu wstępnej diagnozy.

Najwięcej uwag ogólnych dotyczyło punktów : 1, 9 i 21, które postulują:

- zwiększenie liczby godzin odbywanych praktyk (44%);
- zwiększenie liczby godzin prowadzonych przez studenta (31%);
- zwiększenie liczby godzin praktyki – obserwacja i prowadzenie zajęć (44%);
- zwiększenie kontroli uczelni nad prawidłowym przygotowaniem studenta do praktyk (44%).

Bardzo kontrowersyjny okazał się postulat dotyczący realizacji punktu 26, który mówi o tym, iż efektem praktyk powinno być stworzenie wolontariatu w placówce przez studentów. Zdania na ten temat były podzielone i nie osiągnięto consensusu. Podsumowaniem dyskusji jest stwierdzenie, iż w przypadku studentów studiów stacjonarnych jest to bardziej realne, zaś w przypadku studentów ze studiów niestacjonarnych raczej nie, z uwagi na fakt, iż studenci pracują, mają własne rodziny i przyjeżdżają na studia z odległych miejscowości, w związku z tym czasowo wydaje się to nie do zrealizowania.

Analiza wyników Arkusza Diagnostycznego wskazuje na osiągnięcie dobrego i bardzo dobrego poziomu realizacji większości wyjściowych postulatów, zaś te, które zaznaczono do poprawy nie są możliwe do realizacji z uwagi na zatwierdzony zgodnie z programem kształcenia studentów – program praktyk co do ilości i czasu realizacji praktyk.

Możliwa jest jednak pewna elastyczna korekta, bowiem w programie zawarto tzw. godziny do wykorzystania okolicznościowego, którymi może dysponować opiekun zlecając studentowi zadania dodatkowe, w trosce o należyte przygotowanie studenta do pracy zawodowej. („Pozostało 9 godzin do wykorzystania okolicznościowo, w zależności od potrzeb studenta, np. na poszerzone konsultacje z nauczycielem, współudział/udział w organizacji imprezy środowiskowej, czy od potrzeb nauczyciela prowadzącego. Czas ten powinien być spożytkowany na kontakty grup wsparcia, spotkanie z psychologiem, pedagogiem, lekarzem, itd. Czas ten studenci mogą wykorzy-

stać również na poszerzoną analizę własnych doświadczeń, ich opisową formę dzienniku praktyki”).

Płaszczyzna diagnostyczna określona na podstawie Arkusza Analizy SWOT pozwala optymistycznie spojrzeć w przyszłość na podstawie określenia MOCNYCH STRON zawartych w następujących punktach:

- kreatywna postawa nauczyciela;
- możliwość promocji placówki;
- wsparcie w działaniach wychowawczych;
- współpraca z uczelnią;
- poznanie warsztatu pracy nauczyciela;
- pozytywne doświadczenia w pełnieniu roli nauczyciela;
- zetknięcie się z różnymi problemami edukacyjno-wychowawczymi;
- poszerzenie oferty edukacyjnej placówki;
- wzbogacenie wewnętrzne nauczyciela (przełamywanie rutyny);
- motywacja finansowa;
- aktualizacja wiedzy;
- otwarcie się na zmiany;
- wymiana doświadczeń między opiekunami;
- zapoznanie się ze środowiskiem szkolnym;
- bezpośredni kontakt z dzieckiem;
- umiejętność zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce;
- promocja placówki.

Powyższe stwierdzenia świadczą o dużym zaangażowaniu obydwu podmiotów: zarówno opiekuna, jak i studenta. Cieszy możliwość wymiany doświadczeń, otwartość na zmiany i pomoc studentom w poznaniu środowiska placówki i możliwość bezpośredniego kontaktu z dziećmi.

Należy mieć na uwadze, iż pod kierunkiem specjalistów, doświadczonych praktyków – student przekraczając próg przedszkola przekracza również swoje bariery i opory. Przyjazny stosunek i optymalne warunki placówki pozwolą mu się rozwinąć i stać się kreatywnym, wrażliwym, opiekuńczym i usatysfakcjonowanym nauczycielem. Powoli doskonaląc swoje umiejętności zawsze będzie pamiętał pierwsze

kroki stawiane w placówce. Dodatkowym atutem jest również fakt, iż współpraca placówki z uczelnią podnosi jej prestiż i promuje placówkę.

Kolejnym działem poddanym analizie były wypowiedzi dotyczące szans, jakie stwarza możliwość uczestnictwa i realizacji programu praktyk.

W aspekcie SZANSE pojawiły się takie stwierdzenia jak:

- poznanie nowych sposobów patrzenia na standardowe sytuacje;
- zwiększona opieka wychowawcza;
- możliwość pozyskania środków finansowych;
- rozwój szkoły;
- lepsza, bardziej profesjonalna kadra;
- poszerzenie oferty przedszkola;
- rozwój placówek, w których realizowane są praktyki.

Realizacja w takiej formie praktyk studenckich stwarza szanse rozwoju dla obu stron, jednakże nauczyciele określili je z własnego punktu widzenia stawiając na rozwój oraz na finanse.

Niemniej jednak stwierdzić należy, iż uczelni zależy na tym, aby praktyki studenckie odbywały się w bardzo dobrze, wręcz wzorowo prowadzonych placówkach, stąd korzystna jest perspektywa profesjonalnej kadry oraz rozwój placówek.

W dalszej kolejności analizy Arkusza SWOT dokonano wyeksponowania zagrożeń.

W sferze ZAGROŻEŃ znalazły się:

- trudności w odbywaniu praktyk w zwiększonej ilości godzin dla studentów zaocznych (studiów niestacjonarnych);
- niepokój rodziców o jakość kształcenia;
- brak kontynuacji działań;
- brak pracy dla studentów.

Niestety, tak jak w każdym działaniu istnieją również pewne zagrożenia. Określone przez opiekunów dotyczą spraw globalnych, związanych z zatrudnieniem i brakiem pracy dla absolwentów, jak również dotyczą spraw merytorycznych tj. kontynuacji działań. Niestety nie sprecyzowano o jakie działania chodzi, ale w kwestiach programowych takie kontinuum zostało określone wraz z zaznaczeniem

godzin do realizacji. Przy czym pamiętać należy, iż istnieje pewna elastyczność w działaniu, którym kieruje opiekun i od niego zależy realizacja zadań.

W kwestii braku pracy, to tak jak w większości przypadków, sprawa jest dyskusyjna, jednakże brak miejsc pracy w placówkach państwowych nie zamyka drogi zawodowej nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Mogą oni bowiem prowadzić własną działalność gospodarczą i zakładać niepubliczne przedszkola i punkty przedszkole. W tym celu uczelnia w programie studiów kształci studentów w ramach przedmiotu: innowacyjna przedsiębiorczość w obszarach pedagogiki.

W dalszej kolejności powraca sprawa ilości godzin praktyk i jednocześnie obawa o należytą realizację przez studentów studiów niestacjonarnych większej ilości godzin. Sprawa jak gdyby samoistnie została rozwiązana. Ważnym jest fakt, iż na tym etapie liczba godzin nie zostanie zmodyfikowana, co uwarunkowane jest programem studiów.

Sprawa dotycząca niepokoju rodziców o jakość kształcenia wydaje się normalna, ale na podstawie zarówno działań lokalnych, jak i ministerialnych należy być optymistą.

Na końcu analizy Arkusza znalazły się słabe strony.

SŁABE STRONY określone zostały jako:

- ograniczony czas;
- brak wiary we własne siły studenta;
- mała ilość godzin praktyki;
- brak celowości w opisywaniu np. parametrów budynku placówki;
- brak etapowości;
- brak stopniowania trudności w pracy z dzieckiem, zbyt szybkie prowadzenie zajęć przez studenta;
- konieczność dopasowania praktyk do czasu wolnego studenta;
- wyposażenie studenta we własne pomoce;
- zbyt mała ilość spotkań opiekunów;
- niekompletne przygotowanie studentów do podjęcia praktyk;
- niedostateczne wyposażenie sal w multimedia.

Analizując wypowiedzi w tym temacie, stwierdzić należy, iż dotyczą one bardzo rozbieżnych kwestii. Co do czasu trwania praktyk, to

mniemam, iż sprawa jest już ewidentna, zaś w kwestii merytorycznego przygotowania studentów do praktyk, to pragnę zaznaczyć, że opiekun praktyk pełni bardzo ważną rolę w procesie realizacji praktyk i od niego między innymi zależy to, czy student uwierzy we własne możliwości, czy będzie dostatecznie wyposażony w pomoce dydaktyczne itp.

Opiekun jako Mistrz wprowadza w tajniki działań praktycznych i kreuje pracę studenta zgodnie z programem i własnymi umiejętnościami sztuki pedagogicznej, koryguje jego działania i wskazuje niedostatki, podkreślając jednak walory i atrybuty.

Z uwagi na charakter studiów uwzględnia również tzw. czynnik ludzki i stara się dopasować praktyki do czasu wolnego studenta (kwestia ta poruszana już była we wcześniejszej analizie).

Niestety nie mamy wpływu na wyposażenie sal w multimedia, mając jednak nadzieję, iż placówki chcące współpracować z uczelnią zadbają o ich rozwój, co postulowano we wcześniejszych punktach. W kwestii podsumowującej ankiety ewaluacyjnej Seminarium Współpracy wypowiedzieli się na piśmie opiekunowie praktyk na podstawie doświadczeń wyniesionych z dotychczas sprawowanej opieki nad studentami odbywającymi praktyki w ramach projektu, bądź opinii wynikających z analizy programów praktyk.

W gronie opiekunów studentów edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim pojawiły się następujące uwagi:

- zbyt mało czasu na wielokierunkowy rozwój wiedzy i umiejętności studentów przebywających na terenie placówki w ramach praktyk;
- niewystarczające przygotowanie metodyczne w zakresie prowadzenia zajęć z języka angielskiego (a nie jedynie z językiem angielskim epizodyczne);
- zbyt obszerna dokumentacja zabiera studentom czas na kreatywne działania;
- mała liczba godzin praktyk studenckich;
- słabe przygotowanie studentów do współpracy z rodzicami;
- zbyt obszerna dokumentacja z praktyk
- brak etapowości, student nie odbywa praktyki w każdej klasie edukacji wczesnoszkolnej;

- nauczyciel ponosi koszty ewentualnych pomocy dydaktycznych przygotowywanych przez studentów do zajęć;
- zbyt mała ilość godzin praktyk.

Przytoczone wypowiedzi pokrywają się z uzyskanym materiałem badawczym w wyniku analizy Arkusza Diagnostycznego i Arkusza Analizy SWOTT. Świadczy to o dobrym doborze narzędzi diagnostycznych, które pozwoliły na zakreszenie skorelowanych obszarów problemowych.

Ta więc poszczególna analiza wymienionych problemów wydaje się zbędna, jednakże tytułem podsumowania pozwolę sobie na kilka słów.

W związku z niezmiennością postulowanej ilości godzin należy tak realizować praktyki, aby spełniały zarówno ramy programowe, wymogi i oczekiwania opiekuna oraz oczekiwania i wymogi studenta. Nie bez znaczenia jest kolejność użytych słów, bowiem w oparciu o ramy programowe opiekun stawia studentowi pewne wymagania i oczekuje ich należytej realizacji, zaś student spełniając te oczekiwania wymaga wsparcia i dobrego przykładu, modelu, z którym poznaje niezwykle ciekawą i satysfakcjonującą płaszczyznę działań, jaką jest praca pedagogiczna z dziećmi w przedszkolu i szkole podstawowej. Wzajemny, takt, szacunek i klimat wspólnej pracy pozwolą na racjonalne realizowanie działań merytorycznych i zajęć metodycznych w trosce o dobro podopiecznych, dla których placówka jest „drugim domem”, a nauczyciele „drugimi rodzicami”¹⁵⁵.

Grupę nauczycieli – opiekunów praktyk dla specjalności: Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną stanowiło 26 nauczycieli. Moderatorka prowadząca warsztaty, a jednocześnie współautorka „Programu Praktyk Pedagogicznych – Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną”, dr Aldona Kopik

---

155 E. Męcina-Bednarek, Seminarium podsumowujące pierwszy etap praktyk pedagogicznych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach(dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2013.

wprowadziła uczestników w zagadnienie ewaluacji i zachęciła do wyrażenia swoich opinii. Opiekunowie praktyk aktywnie uczestniczyli w warsztatach. W toku ożywionej dyskusji nauczyciele dzielili się swoimi spostrzeżeniami, przemyśleniami i zdobytymi doświadczeniami. Wypowiedzi dotyczyły przede wszystkim:

- przebiegu praktyk,
- organizacji praktyk,
- czasu trwania praktyk,
- dokumentowania praktyk,
- zachowań studentów w placówce,
- stosunku studentów do wychowanków placówki,
- kreatywności, pomysłowości i zainteresowań studentów,
- podejmowanych przez studentów aktywności i inicjatyw własnych.

Dokonano także analizy porównawczej praktyk realizowanych przez studentów Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach w ramach prowadzonego projektu z praktykami odbywanymi w placówkach przez studentów z lat poprzednich i studentów z innych uczelni. Większość opiekunów praktyk wysoko oceniła przygotowany w ramach projektu „Program praktyk pedagogicznych” oraz doceniła wartość opracowanego dla opiekunów „Instruktażu w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej”. Podkreślona została spójność obu dokumentów.

Uczestnicy seminarium dokonali także autoewaluacji wypowiadając się na temat tego:

- co udało im się zrobić najlepiej,
- co należy zmienić,
- co trzeba poprawić,
- co dało im największą satysfakcję,
- jakie osobiste korzyści zawodowe przyniósł kontakt ze studentami.

Każdy opiekun praktyk wypełnił anonimowo, specjalnie opracowany na potrzeby projektu, arkusz diagnostyczny zawierający 80 stwierdzeń zaznaczając odpowiedź TAK lub NIE w odniesieniu do każdego stwierdzenia. Stwierdzenia te zostały przygotowane tak, aby sprawdzić czy udało się wprowadzić w życie przedstawiane na wcześniejszym spotkaniu postulaty. Analiza indywidualnych odpowiedzi opiekunów praktyk pozwoliła na opracowanie diagnozy wyjściowej.

Następnie wszyscy uczestnicy warsztatów zostali podzieleni na kilkosobowe grupy i poproszeni o przeanalizowanie mocnych i słabych stron projektu, a także o ukazanie szans i przedstawienie potencjalnych zagrożeń. Określone wspólnie, w toku pracy grupowej ustalenia zostały zapisane na Arkuszu analizy SWOT.

Na zakończenie warsztatów wszyscy uczestnicy zostali poproszeni o wypełnienie podsumowującej anonimowej ankiety ewaluacyjnej dotyczącej przebiegu i efektów Seminarium Współpracy. Zadaniem osób wypełniających ankietę ewaluacyjną było wskazanie – na podstawie doświadczeń wyniesionych z opieki sprawowanej nad studentami odbywającymi praktyki w ramach projektu oraz opinii wynikających z analizy programów – słabych stron analizowanego programu praktyk i tych elementów programu, które wymagałyby zmian.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz opiekunowie praktyk uznali, że:

- program zawiera zagadnienia sprzyjające współpracy na linii opiekun praktyk – student;
- praktyki realizowane w oparciu o przedmiotowy program praktyk pozwalają studentom poznać praktyczny i rzeczywisty wymiar pracy nauczyciela;
- zawiera merytoryczne wiadomości wdrażane w praktyce.
- Opiekunowie postulowali wprowadzenie następujących zmian w programie praktyk:
- należy zwiększyć liczbę godzin realizowanych praktyk (nie zaproponowano jednak o ile godzin należałoby zwiększyć liczbę praktyk),
- należy ograniczyć liczbę dokumentów koniecznych do udokumentowania praktyki, szczególnie liczbę dokumentów tworzonych według wzoru załączników 2 i 3,
- należy doprecyzować instrukcję dotyczącą scenariuszy zajęć,
- należy zapewnić studentom możliwość odbywania praktyki w różnych placówkach oświatowo-wychowawczych,
- należy zmniejszyć liczbę analiz przewidzianych do wykonania przez studenta podczas praktyk,
- należy umożliwić studentom realizację praktyk na jednym poziomie, w jednej klasie (np. klasa II),

- należy umożliwić studentom przejście kolejnych etapów edukacyjnych,
- należy ograniczyć liczbę scenariuszy opracowywanych przez studenta i nauczyciela, opiekuna praktyk,
- należy zaplanować taki układ praktyk, aby student miał możliwość przejścia z uczniami całego etapu edukacyjnego (etap edukacji przedszkolnej oraz I etap edukacyjny),
- należy zmniejszyć obszar działań studenta podczas praktyk,
- należy dać studentom większą swobodę podczas praktyk.

Uczestnicy seminarium zwrócili również uwagę na:

- braki w wiedzy i umiejętnościach studentów odbywających praktyki
- słabą znajomość programu praktyk przez studentów,
- niskie kompetencje z zakresu pisania scenariuszy zajęć z dziećmi, charakterystyki dziecka czy analizy wytworów dziecięcych prac,
- słaba znajomość specyfiki pracy w poszczególnych grupach wiekowych,
- brak umiejętności dokonywania diagnozy dzieci,
- brak wiedzy teoretycznej dotyczącej pracy z dziećmi z dysfunkcjami.

Analiza materiału opracowanego przez opiekunów praktyk w ramach analizy SWOT pozwala na określenie, postrzeganych przez opiekunów praktyk mocnych i słabych stron.

MOCNE STRONY w opinii opiekunów praktyk to:

- jasny i czytelny plan i program praktyk,
- profesjonalizm uczelni w przygotowaniu opiekunów praktyk do realizacji zadań,
- zwiększenie zaangażowanie studentów do pracy poprzez uczestnictwo w projekcie,
- możliwość wykorzystania wiedzy zdobytej na zajęciach na różnych płaszczyznach działań praktycznych,
- możliwość nabycie całkowitego przekonania o słuszności wyboru zawodu nauczyciela,
- możliwość nabycia umiejętności tworzenia dokumentacji pedagogicznej i jej weryfikowania,

- zwiększona liczba godzin praktyk,
- możliwość konsultacji studenta z nauczycielami i ekspertami,
- możliwość uczestniczenia studentów w różnych formach zajęć,
- możliwość indywidualnego spojrzenia na dziecko,
- możliwość wzajemnej wymiany doświadczeń pomiędzy różnymi opiekunami praktyk,
- brak sztywnych wytycznych dotyczących prowadzenia Teczki metodycznej studenta,
- możliwość dokonania oceny własnej pracy.

SŁABE STRONY w opinii opiekunów praktyk to:

- zbyt obszerna dokumentacja przebiegu praktyki, bardzo dużo dokumentów do wypełnienia,
- duża liczba załączników 2 i 3,
- brak możliwości zorganizowania praktyk w każdej grupie wiekowej,
- zbyt mała liczba godzin,
- słaba znajomość pisania scenariuszy,
- słabe przygotowanie metodyczne,
- brak dyspozycyjności studenta,
- brak konkretnych wytycznych dla opiekuna praktyk w zakresie prowadzenia dokumentacji, konieczność dochodzenia do rozwiązań drogą własnych poszukiwań,
- załączniki nie są dostosowane do grup wiekowych
- przy pracach organizacyjnych nad projektem i programem powinni brać udział również nauczyciele praktycy,
- brak konkretnych informacji do realizacji praktyki.

Opiekunowie dostrzegli następujące SZANSE

- dobry student to w przyszłości profesjonalny nauczyciel,
- lepsze przygotowanie do pełnienia roli nauczyciela
- możliwość zwiększenia świadomości studenta dotycząca wyboru zawodu nauczyciela
- możliwość dogłębnego poznania pracy nauczyciela,
- stworzenie nauczycielom – opiekunom praktyk możliwości aktualizowania i weryfikowania wiedzy

- poznanie specyfiki pracy różnych placówek
- możliwość wyeliminowania studentów, którzy nie odnajdują się w zawodzie nauczyciela.

Do grupy ZAGROŻEŃ opiekunowie praktyk zaliczyli:

- zbyt skupianie się na prowadzonej dokumentacji,
- konieczność pogodzenia pracy zawodowej studentów z realizacją praktyk,
- niewłaściwe podejście studentów do praktyk, a później do zawodu nauczycielskiego,
- zbyt duża kontrola OP nad studentem może
- ograniczanie inicjatywy i kreatywności studenta poprzez nadmierną kontrolę opiekuna,
- zbyt małe zaangażowanie w realizację praktyk,
- zbyt wąskie podejście do problemów ze względu na wielość obszarów, którymi musi zajmować się student.

Nauczyciele w sposób bardzo wnikliwy analizowali poszczególne stwierdzenia zamieszczone w Arkuszu diagnostycznym. Precyzyjnie wskazali te miejsca, w których osiągnięto wymagany poziom, ale również takie, które wymagają korekt w programie praktyk.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz opiekunowie praktyk wysoko ocenili realizowany program praktyk. Propozycje przedstawione w arkuszu zostały pozytywnie przyjęte przez większość opiekunów praktyk. W stosunku do 19 (24%) zamieszczonych poniżej stwierdzeń akceptacja była pełna (100% odpowiedzi Tak).

Stwierdzenie 12 – Zapoznanie studenta ze sposobem gromadzenia i analizowania materiałów dotyczących pracy przedszkola i szkoły, zajęć dydaktyczno-wychowawczych oraz przedszkola i szkoły z rodzicami.

Stwierdzenie 15 – Czynny udział studentów w zajęciach rewalidacji, korekcyjno-kompensacyjnych oraz logopedycznych.

Stwierdzenie 16 – Zastosowanie technologii komputerowej podczas zajęć.

Stwierdzenie 17 – Współpraca studenta i ucznia podczas zajęć.

Stwierdzenie 28 – Podczas praktyk student powinien przejść cały etap edukacyjny od przedszkola do 3 klasy szkoły podstawowej.

Stwierdzenie 34 – Urozmaicenie zajęć poprzez stosowanie dramy, doświadczeń.

Stwierdzenie 35 – Kształtowanie wśród studentów postaw twórczych i kreatywnych w pracy z dzieckiem.

Stwierdzenie 36 – Kształtowanie wśród studentów pozytywnych postaw, zachowań pedagogicznych.

Stwierdzenie 38 – Wygospodarowanie czasu na przedyskutowanie z opiekunem praktyk przemyśleń studenta.

Stwierdzenie 39 – Umożliwienie studentowi obserwacji zajęć w przedszkolu o różnych porach dnia.

Stwierdzenie 42 – Prowadzenie przez studenta nie tylko zajęć wychowawczo-dydaktycznych, ale też umożliwienie mu wchodzenia w rolę nauczyciela-wychowawcy.

Stwierdzenie 43 – Hospitacja zajęć prowadzonych przez studentów i wnikliwe omawianie sposobów realizacji celów, umiejętności prowadzenia zajęć, nawiązywania kontaktów z dziećmi, doboru metod i środków dydaktycznych.

Stwierdzenie 48 – Rzetelne odbywanie praktyk przez studentów.

Stwierdzenie 51 – Pomoc w poznaniu specyfiki pracy w grupie przedszkolnej z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, nadpobudliwym (pomoc psychologiczno-pedagogiczna w placówkach).

Stwierdzenie 57 – Wymiana doświadczeń pomiędzy nauczycielem i studentem.

Stwierdzenie 60 – Umożliwienie studentom wyjścia z własną inicjatywą podczas realizacji praktyk.

Stwierdzenie 63 – Poznanie narzędzi diagnozujących poziom osiągnięć uczniów.

Stwierdzenie 73 – Poznanie organizacji pracy przedszkola i szkoły, jako zakładu pracy.

Stwierdzenie 80 – Student powinien poznać bezpieczne i higieniczne warunki pobytu dziecka w placówce.

W kolejnych stwierdzeniach poziom akceptacji wynosił 95%. Dotyczyło to pytań: 3, 13, 27, 47, 55, 56, 59, 61, 64, 65 i 72.

Najwięcej kontrowersji dotyczyło stwierdzenia 8. Zdaniem opiekunów praktyk dyskusyjne jest to czy studenci odbywający praktyki

powinni uczestniczyć w zaaranżowanych spotkaniach z rodzicami – głosy przeciwne stanowiły aż 80%.

Połowa opiekunów praktyk, mimo, że dostrzega przewagę godzinową realizowanych w ramach projektu praktyk, to wskazuje, że dla lepszego przygotowania do pracy dydaktyczno-wychowawczej należałoby jeszcze zwiększyć liczbę godzin. Nie udało się jednak ustalić jaka liczba godzin byłaby optymalna. Zdania z tego zakresu były podzielone – stwierdzenie 1.

Podzielone były również zdania opiekunów dotyczące praktyk:

Stwierdzenie 20 – Możliwości wyboru opiekuna praktyk przez studenta po spotkaniu i rozmowie – po 50%.

Stwierdzenie 22 – Praktyki ciągłe – przez cały rok szkolny – 60% badanych przeciw.

Stwierdzenie 45 – Umożliwienie udziału studenta w WDN i Radach Pedagogicznych – 60% odpowiedzi na Tak.

Stwierdzenie 4 – Zwiększenie kontroli uczelni nad prawidłowym przygotowaniem studenta do praktyk – odpowiedzi na Tak stanowiły 45%.

Stwierdzenie 25 – Podczas prowadzenia zajęć przez studenta nie powinno być obecnych innych studentów, gdyż to generuje dodatkowy stres – 55% badanych uważa, że nie jest to wskazane.

Stwierdzenie 26 – Efektem praktyk powinno być stworzenie wolontariatu w placówce przez studentów – 55% badanych uważa, że nie jest to wskazane.

Stwierdzenie 71 – Wyznaczenie w programie praktyk czas dla studenta na kontakt studenta z instytucjami współpracy ze szkołą

Stwierdzenie 76 – Zapoznanie z metodą MSS prof. J. Cieszyńskiej.

Analiza wypowiedzi opiekunów praktyk pozwala na stwierdzenie, że są one w kilku kwestiach rozbieżne. Uwagi nie dotyczą kwestii zasadniczych, czyli treści, przebiegu czy organizacji praktyk, ale takich elementów, które mogłyby jeszcze poprawić ich jakość. Nauczyciele podkreślają w swoich wypowiedziach, że na realizację praktyk w projekcie przewidziana została duża liczba godzin, ale połowa z nich postuluje, aby jeszcze tę liczbę zwiększyć. Spełnienie tego postulatu nie jest możliwe. Opiekunowie sugerowali zwiększenie liczby samo-

dzielnie prowadzonych zajęć przez studenta. Liczba prowadzonych samodzielnie zajęć nie jest mała. Trzeba pamiętać, że są to pierwsze próby podejmowane przez studentów i przygotowanie zajęć wymaga od studenta dużego nakładu pracy oraz konsultacji. Liczba ta wynika z programu praktyk.

Opiekun praktyk ma również możliwość wykorzystywania godzin przeznaczonych na realizację praktyk, tak aby studenci mogli uczestniczyć w wydarzeniach okolicznościowych, w konsultacjach, imprezach dla dzieci, spotkaniach z rodzicami itp.

Opiekunowie praktyk zwracają również uwagę na problem lepszego przygotowania merytorycznego studenta. Należy jednak wziąć pod uwagę, że praktyki odbywają się w trakcie cyklu kształcenia, studenci cały czas zdobywają wiedzę i weryfikują ją w działaniach praktycznych. Pracują nad budowaniem własnego stylu pedagogicznego, bogacą systematycznie swój warsztat pracy. Opiekunowie praktyk mają możliwość wykorzystać swoje doświadczenia zawodowe i przekazywać je studentom, wzbogacić ich działania.

Odnosząc się do problemu braku ciągłości praktyk należy stwierdzić, że liczba godzin przeznaczona na praktyki w placówkach przedszkolnych i szkolnych nie jest mała. Można w ramach tych godzin tak zorganizować pracę studenta, aby mógł on uczestniczyć w kolejnych etapach cyklu kształcenia. Wpływ na sposób organizacji zajęć mają opiekunowie praktyk. Brak ciągłości sprzyja rozwijaniu aktywności opiekuna praktyk, który może zaproponować studentowi prowadzenie zajęć, obserwację ich w różnych grupach wiekowych.

Ze względów proceduralnych nie jest też możliwe ograniczenie liczby dokumentów. Dokumentowanie pracy studenta podczas praktyk jest bardzo ważnym elementem procesu nabywania wiedzy i umiejętności. Brak szczegółowych wytycznych sprzyja kreatywności i pomysłowości studentów. Teczka stworzona podczas praktyk to cenny materiał dydaktyczny do dalszej pracy, wzorce opracowane pod kierunkiem opiekunów, które każdy student będzie mógł wykorzystać¹⁵⁶.

156 A. Kopik, Seminarium podsumowujące pierwszy etap praktyk pedagogicznych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.

Trzecią grupę warsztatową poprowadziła moderator dr Jolanta Góral-Półrola specjalista w dziedzinie neurologopedii i jednocześnie współautorka programu praktyk studenckich dla specjalności logopedia.

W zajęciach warsztatowych uczestniczyli wszyscy opiekunowie praktyk. Grupę nauczycieli – opiekunów praktyk dla specjalności *Logopedia* stanowiło 7 nauczycieli. Do oceny programu praktyk zastosowano technikę ankiety z użyciem kwestionariusza o nazwie *Arkusz Diagnostyczny*, o anonimowe wypełnienie którego poproszono wszystkich uczestników. Arkusz składał się z 80 punktów, które stanowiły diagnozę wyjściową do realizacji innowacyjnych programów praktyk. Zadaniem uczestników warsztatów była ocena realizacji każdego punktu po rocznym okresie sprawowania roli opiekuna praktyk. Nauczyciele oceniali zaznaczając odpowiedź TAK lub NIE w odniesieniu do każdego stwierdzenia. Analiza indywidualnych odpowiedzi opiekunów praktyk pozwoliła na opracowanie diagnozy etapowej. Kolejnym zadaniem było wypełnienie przygotowanych *Arkuszy Analizy SWOT*, czyli określenie słabych i mocnych stron realizacji praktyk, a także o ukazanie szans i przedstawienie zagrożeń. Trzecim, kluczowym elementem warsztatów, było wypełnienie podsumowującej anonimowej ankiety ewaluacyjnej dotyczącej przebiegu i efektów Seminarium Współpracy. Zadaniem osób wypełniających ankietę ewaluacyjną było wskazanie – na podstawie doświadczeń wyniesionych z opieki sprawowanej nad studentami odbywającymi praktyki w ramach projektu oraz opinii wynikających z analizy programów – słabych stron analizowanego programu praktyk i tych elementów programu, które wymagałyby zmian.

Wyniki przeprowadzonych badań przedstawiają się następująco:

Arkusze Diagnostyczny

Nauczyciele bardzo szczegółowo analizowali poszczególne punkty *Arkusza Diagnostycznego* wskazując miejsca, gdzie osiągnięto wymagany poziom oraz te, w których program praktyk wymaga modyfikacji. Rozstęp wyników wyniósł: od 14% do 100%.

---

3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach(dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2013.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż wszyscy opiekunowie (100,00%) pozytywnie ocenili aż 52 punkty *Arkusza Diagnostycznego*. Między innymi wysoką ocenę uzyskały – wydaje się – bardzo kluczowe elementy, takie jak:

- współpraca studenta i opiekuna podczas zajęć,
- wymiana doświadczeń pomiędzy nauczycielem a studentem,
- wypracowanie partnerstwa w relacjach: student – opiekun,
- rzetelne odbywanie praktyk przez studentów,
- wielowymiarowa konfrontacja zdobytej wiedzy teoretycznej z praktyką,
- czas na zapoznanie studenta z warsztatem pracy nauczyciela, tj. metodami i środkami dydaktycznymi,
- podnoszenie umiejętności sporządzania przez studentów scenariuszy zajęć,
- gromadzenie przez studenta port folio (konspekty, ćwiczenia, własne pomoce dydaktyczne, prace dzieci);
- zorganizowanie warsztatów, będących odpowiedzią na zasygnalizowane potrzeby studentów i opiekunów,
- umożliwienie studentom wyjścia z własną inicjatywą podczas realizacji praktyk;
- rozwijanie umiejętności współpracy ze środowiskiem lokalnym,
- wypracowanie szczegółowych kryteriów oceny praktykanta,
- wypracowanie ewaluacji praktyki dla opiekunów i autoewaluacji dla studentów.

Nieco gorzej – 86% odpowiedzi na TAK – zostało ocenionych 12 punktów *Arkusza*, wśród nich:

- włączenie studenta do opracowania programu praktyk,
- kontrola przygotowania zajęć przez studenta przed ich przeprowadzeniem,
- przygotowanie studenta do pracy z uczniem o SPE,
- mniej teorii na rzecz praktyki,
- wyznaczenie w programie praktyk czasu na kontakt studenta z instytucjami współpracującymi ze szkołą.

W grupie najniższej oceny – 50% i mniej odpowiedzi twierdzących – znalazło się 5 stwierdzeń:

- Zwiększenie liczby godzin prowadzonych samodzielnie przez studentów (46%),
- Efektem praktyk powinno być stworzenie wolontariatu w placówce przez studentów (14%),
- Zwiększenie liczby godzin praktyki (43%),
- Zwiększenie liczby godzin prowadzonych samodzielnie przez studenta (29%),
- Zwiększenie kontroli uczelni nad prawidłowym przygotowaniem studenta do praktyk (29%),

Analiza uzyskanych rezultatów pozwala stwierdzić, że zasadniczo osiągnięto bardzo dobry poziom realizacji większości wyjściowych postulatów. Odnosząc się zaś do 5 stwierdzeń z najniższymi notami, należy przyjąć, że:

1. Wymiar praktyk określa Rozporządzenie z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.
2. Program Praktyk określa obszary działalności logopedycznej (profilaktyka, diagnoza, terapia, doradztwo), w które winien praktycznie zaangażować się student i jednostki zaburzeń mowy, nie ma w nim zapisu dotyczącego konkretnej liczby godzin zajęć prowadzonych przez studenta (należy uważnie czytać).
3. Owszem, studenci Logopedii mogą prezentować niedostateczne przygotowanie teoretyczne, albowiem w momencie odbywania praktyki nie przechodzili jeszcze kursu przedmiotów specjalnościowych.
4. Postulat dotyczący realizacji punktu 26, który mówi o tym, iż efektem praktyk powinno być stworzenie wolontariatu w placówce przez studentów okazał się kontrowersyjny. Zdania na ten temat były podzielone i nie osiągnięto consensusu. Podsumowaniem dyskusji było stwierdzenie, iż w przypadku studentów studiów stacjonarnych jest to bardziej realne, zaś w przypadku studentów ze studiów niestacjonarnych raczej nie z uwagi na fakt, iż studenci pracują, mają własne rodziny i przyjeżdżają na studia z odległych miejscowości, w związku z tym czasowo wydaje się to nie do zrealizowania.

Arkusz Analizy SWOT

Płaszczyzna diagnostyczna zawarta w Arkuszu Analizy SWOT przedstawia się następująco:

MOCNE STRONY

- Szczegółowy program praktyk, precyzyjnie określający zakres zadań do realizacji;
- Odbywanie praktyk w placówkach specjalistycznych, przygotowanych profesjonalnie do pracy z dziećmi z różnymi zaburzeniami mowy, języka i komunikacji pod opieką wyspecjalizowanych logopedów;
- Możliwość wykorzystywania nabytej wiedzy na różnych płaszczyznach działań praktycznych;
- Poznanie specyfiki pracy logopedy w różnych placówkach;
- Poznanie dokumentacji pracy logopedy;
- Praca z dziećmi z różnymi zaburzeniami mowy;
- Możliwość poznania różnych obszarów pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- Kształcenie umiejętności dokonywania ewaluacji własnych działań;
- Optymalna liczba godzin.

Powyższe stwierdzenia świadczą o dużym zaangażowaniu obydwu podmiotów: zarówno opiekuna, jak i studenta. Cieszy możliwość poznania różnych obszarów pracy logopedy, zdobycie doświadczeń z zakresu pracy z dziećmi z różnymi jednostkami zaburzeń mowy, otwartość na zmiany i pomoc studentom w poznaniu warsztatu logopedy wraz z dokumentacją, jak również szeroko rozumianej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Niezwykle ważna wydaje się możliwość bezpośredniej pracy terapeutycznej z dziećmi z różnymi zaburzeniami mowy.

SŁABE STRONY

- Zbyt wczesne rozpoczęcie praktyk – brak podbudowy teoretycznej z zakresu logopedii;
- Obszerna dokumentacja obowiązująca studenta;
- Nieprecyzyjne nazwy załączników;

- Słaby kontakt z rodzicami – zaangażowanie rodziców do pracy w domu z dzieckiem pozostającym w terapii logopedycznej.

Każde działanie – choćby najlepsze – ma swoje słabe strony. Istotnie za taką należy uznać harmonogram praktyk, wg którego logopedyczna praktyka metodyczna w przedszkolu wyprzedza przewidziany w programie studiów moduł przedmiotów specjalnościowych. Harmonogram praktyk winien więc ulec modyfikacji. Dokumentacja obowiązująca studenta nie wybiega poza zakres dokumentacji, która obowiązuje logopędę. Problem zaangażowania rodziców w pracę terapeutyczną jest odwieczny, borykają się z nim specjaliści, to oni motywują rodziców, więc obserwacja takich działań przez studenta (odpowiednie zapisy w programie praktyk), z pewnością zwróci ich uwagę na ten obszar.

SZANSE

- Możliwość odbywania praktyk w wielu wyspecjalizowanych placówkach stwarza szanse przyszłego zatrudnienia, pozwala także ukierunkować, a nawet sprecyzować zainteresowania zawodowe;
- Poprzez osadzenie praktyk także w placówkach integracyjnych istnieje możliwość poznania metod i form pracy z dziećmi z różnymi deficytami rozwojowymi;
- Wieloaspektowość zadań pozwala na pełną weryfikację wiedzy teoretycznej w działaniu praktycznym;
- Zadania zaplanowane do realizacji pozwalają poznać pracę różnych specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- Rozwój zawodowy opiekuna praktyk;
- Promocja placówki, w której studenci odbywają praktyki,
- Współpraca placówki z uczelnią.

Realizacja praktyk wg przyjętego programu stwarza szansę na rozwój zarówno opiekunów, jak i studentów. Jest także formą promocji placówki i uczelni. Za niezwykle cenną wartość dodaną należy uznać szanse na przyszłe zatrudnienie.

ZAGROŻENIA

- Brak przygotowania studentów do pracy z uczniami z różnymi deficytami;

- Obszerność programu może zniechęcić studentów do jego realizacji.

Owszem, co było już sygnalizowane, brak podbudowy teoretycznej studentów może sprawić, iż studenci nie będą w stanie zarówno odebrać jak i przeprowadzić wiele elementów działalności praktycznej. Czy „obszerność” programu może zniechęcić do jego realizacji? Być może..., jednak w obecnej sytuacji czytelniczej, może warto, aby studenci logopedii, przyszli mistrzowie pracy ze słowem, językiem szlifowali swoje umiejętności w tym obszarze także poprzez kontakt ze słowem pisanym.

Podsumowująca Ankieta Ewaluacyjna

Słabe strony, wskazane przez opiekunów to:

- Obszerność programu praktyk;
- Nieprecyzyjne nazwy niektórych załączników;
- Słabe przygotowanie teoretyczne studentów do praktyk;
- Mała liczba godzin na spotkania z rodzicami.

Przytoczone wypowiedzi pokrywają się z materiałem badawczym uzyskanym w Arkuszu Diagnostycznym i Arkuszu Analizy SWOT, co świadczy o dobrym doborze narzędzi diagnostycznych, które pozwoliły na zakreślenie skorelowanych obszarów problemowych.

Wnioski:

1. Należy zmodyfikować harmonogram praktyk (ściśła korelacja modułu specjalnościowego i praktycznego).
2. Wskazane jest doprecyzowanie nazw załączników (dotyczy I bloku praktyki).

Uzyskany w ten sposób materiał stanowi bazę do modyfikacji programów i sposobu realizacji praktyk¹⁵⁷.

---

¹⁵⁷ J. Góral-Półrola, Seminarium podsumowujące pierwszy etap praktyk pedagogicznych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach(dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2013.

Prezentowane aktywne i twórcze seminaria pozwalały na zacieśnienie współpracy między pracownikami uczelni a opiekunami praktyk i obfitowały w bogaty katalog wniosków do dalszej pracy. Swoista wymiana zdań, konstruktywne wypowiedzi i precyzyjne relacje pozwalały w pełni na uzupełnianie się i przeplatanie teorii z praktyką.

5. 6. 5. Seminarium podsumowujące kolejny etap praktyk

W ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” odbyło się również kolejne, interesujące seminarium, którego uczestnikami byli opiekunowie praktyk pedagogicznych biorący udział w projekcie oraz moderatorzy i koordynatorzy biura projektu. Program seminarium obejmował część plenarną i pracę w grupach. Pierwsza część dotyczyła sprawozdań z realizacji dotychczasowych praktyk, zaś druga prowadzona była w formie zajęć warsztatowych z podziałem na trzy grupy według specjalności ujętych w projekcie:

- Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną.
- Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim.
- Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z logopedią.

Celem zajęć warsztatowych było zebranie od opiekunów praktyk informacji zwrotnej na temat przebiegu praktyk studenckich realizowanych w przedszkolach i klasach I – III szkół podstawowych. Warsztaty były również okazją do podzielenia się wiedzą, umiejętnościami oraz doświadczeniem zdobytymi w czasie praktyk w pracy ze studentami. Ponadto nauczyciele-opiekunowie praktyk wymienili się refleksjami dotyczącymi innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych stanowiących istotny aspekt projektu.

Zadaniem uczestników była próba odpowiedzi na kluczowe pytania związane z przebiegiem praktyk studenckich. Pytania te dotyczyły następujących kwestii:

1. Jakie zadania/aktywności studenta uważa Pani za szczególne cenne i przydatne w praktycznym przygotowaniu do zawodu nauczyciela?
2. Jakie rozwiązania organizacyjne praktyk pedagogicznych uważasz za najbardziej wartościowe?

3. Co sprawiało studentom najwięcej trudności podczas praktyki? W jaki sposób je rozwiązywali i jakiego wsparcia potrzebowali?
4. Co można zmienić w przebiegu i programie praktyk pedagogicznych?

Uczestnicy warsztatów pracowali w 4-osobowych grupach. Pierwszy etap pracy polegał na dyskusji prowadzonej w grupach a ukierunkowanej na cztery wymienione pytania. Następnie spostrzeżenia, refleksje i uwagi zapisanie były na plakatach. Podsumowaniem ćwiczenia była sesja plakatowa i prezentacja efektów pracy poszczególnych grup przez lidera grupy oraz dyskusja prowadzona przez moderatorów.

Za szczególnie cenne i przydatne w praktycznym przygotowaniu studentów do zawodu nauczyciela opiekunowie praktyk uznali:

- Poznanie środowiska szkolnego i specyfiki pracy placówki.
- Poznanie i prowadzenie dokumentacji przedszkola i szkoły oraz dokumentacji pedagogicznej prowadzonej bezpośrednio przez nauczyciela wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej.
- Poznanie zakresów zadań nauczycieli i pracowników niepedagogicznych szkoły/przedszkola oraz możliwość bezpośredniego kontaktu z nimi.
- Dużą ilość godzin przeznaczonych na bezpośredni kontakt z dzieckiem w placówce i poza nią.
- Możliwość bezpośredniej obserwacji lekcji/zajęć z dziećmi, w tym obserwacji celowej.
- Możliwość samodzielnego prowadzenia lekcji/zajęć oraz indywidualnych zajęć z dziećmi.
- Omawianie zajęć obserwowanych i prowadzonych przez studenta z opiekunem praktyk (zwracanie uwagi na mocne i słabe strony zauważone w trakcie prowadzenia zajęć przez studenta i opiekuna).
- Umiejętność planowania własnej pracy – reakcja i sposób na sytuacje niezaplanowane.
- Przygotowanie się do lekcji/zajęć pod względem metodycznymi i merytorycznym.
- Formułowanie celów lekcji/zajęć.
- Kreatywność – „pomysłowość pedagogiczna.”

- Aktywność twórcza studenta w określonej sytuacji edukacyjnej.
- Angażowanie i zachęcanie studenta do kreatywnych działań.
- Spontaniczny kontakt z dziećmi.
- Umiejętność wykorzystania własnej wiedzy i umiejętności w codziennej pracy pedagogicznej (wymyślanie zabaw, rymowanek itp).
- Elastyczność w prac.
- Aktywność w obszarach: muzyka,plastyka, ruch.
- Dostosowanie wymagań edukacyjnych do możliwości rozwojowych i edukacyjnych dzieci.
- Umiejętność indywidualizacji procesu nauczania.
- Radzenie sobie w sytuacjach trudnych.
- Próby podejmowania diagnozy i autorefleksji pedagogicznej.
- Umiejętność kontaktu z rodzicami.
- Umiejętność współpracy z różnymi pracownikami przedszkola/szkoły.
- Dyspozycyjność.
- Kultura bycia.

Za najbardziej wartościowe rozwiązania organizacyjne w czasie praktyk pedagogicznych opiekunowie uznali:

- Obowiązek tworzeniateczki metodycznej przez studenta od początku pobytu w placówce.
- Podanie konkretnych materiałów obowiązkowych i nadobowiązkowych, które muszą znaleźć się w teczce (scenariusze zajęć, bank pomysłów i rozwiązań metodycznych, arkusze do diagnozy, karty obserwacji, recenzje do studiowanej literatury, karty kontrolno-oceniające).
- Teczka metodyczna studenta – jako dobre wsparcie organizacyjne praktyk i dorobek studenta.
- Wykorzystanie stworzonejteczki metodycznej w autoprezentacji podczas rozmowy z pracodawcą.
- Gromadzenie w teczce metodycznej materiałów do wykorzystania w czasie wykonywania przyszłej pracy.
- Możliwość stałego kontaktu z opiekunem praktyk w szkole i przedszkolu oraz koordynatorem praktyk z ramienia uczelni.
- Świetna współpraca z koordynatorem praktyk.

- Jasno sprecyzowane cele, zadania i sposób dokumentowanie praktyk przez studenta i opiekuna.
- Czytelny plan i harmonogram praktyk dla studenta i opiekuna.
- System modułowy (określony w projekcie) ułatwiał organizację i odbycie praktyki.
- Precyzyjne określenie ilości godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych modułów/zadań.
- Duża/wystarczająca liczba godzin praktyk.
- Możliwość odbywania praktyki na różnych szczeblach edukacji z uwzględnieniem specyfiki placówki.
- Poznanie przez studentów problemów współczesnej szkoły.
- Kompleksowe, wielopoziomowe poznanie rzeczywistości szkolnej (światlica szkolna, popołudniowe zajęcia wyrównawcze itp.).
- Zapoznanie się z zasadami wewnątrzszkolnego systemu oceniania, statutem przedszkola i szkoły, projektami organizacyjnymi, programami i podręcznikami.
- Umożliwienie studentom obserwacji i prowadzenia zajęć szkolnych i pozaszkolnych
- Umożliwienie studentom bezpośredniego kontaktu ze specjalistami (pedagogiem, psychologiem, logopedą, terapeutą pedagogicznym) pracującymi w szkole.
- Łagodne przejście od poznania specyfiki placówki, zapoznania się z grupą przedszkolną/klasą poprzez obserwacje lekcji, asystowanie opiekunowi aż do samodzielnego prowadzenia zajęć.
- Angażowanie studentów i wykorzystywanie ich pomysłów do wzbogacenia wizerunku szkoły (festyny, uroczystości).
- Organizacja spotkań z opiekunem i studentem przed rozpoczęciem praktyki (np. na terenie uczelni).
- Spotkania opiekunów praktyk – w ramach seminariów – wymiana doświadczeń.
- Udział opiekunów praktyk w szkoleniach (np. spotkania ewaluacyjne).

Opiekunowie praktyk uznali, że najwięcej trudności podczas praktyk sprawiło studentom:

- Niedostateczna znajomość zasad, metod i form pracy dydaktyczno-wychowawczej,
- Formułowanie celów lekcji/zajęć (taksonomia celów, uszczegóławianie celów),
- Korelacja podstawy programowej z planowaniem pracy i doбором zadań i poleceń oraz konkretnymi działaniami.
- Gra na instrumentach muzycznych.
- Trudności z dokumentowaniem obserwacji pedagogicznych, opracowywaniem scenariuszy zajęć.
- Prowadzenie zajęć logopedycznych i edukacyjnych zgodnie z metodyką pracy z dzieckiem młodszym.
- Umiejętność analizowania lekcji/zajęć prowadzonych przez opiekuna i innych nauczycieli.
- Słabe zaangażowanie studenta w prace opiekuńczą w szkole i poza szkołą.
- Bezradność w sytuacjach problemowych.
- Projektowanie dokumentacji do teczki metodycznej było czasochłonne.
- Przygotowanie scenariuszy zajęć.
- Kontakty z dziećmi w sytuacjach trudnych (płacz dziecka, atak agresji, brak aktywności dziecka).
- Utrzymywanie dyscypliny w klasie/grupie.
- Nadużywanie metody słownej zamiast aktywizujących metod pracy.
- Dostosowanie stopnia trudności zadań ze względu na możliwości dzieci.
- Zbyt wczesne podjęcie praktyk w stosunku do stopnia posiadanej wiedzy metodycznej.
- Brak predyspozycji do podjęcia zawodu nauczyciela (motywacja do wykonywania zawodu, wygląd zewnętrzny, wada wymowy, predyspozycje praktyczno-muzyczne).

Studenci rozwiązywali pojawiające się problemy poprzez:

- Rozmowę z opiekunem praktyk.
- Poszukiwanie wiedzy w literaturze.
- Studiowanie literatury metodycznej wskazanej przez opiekuna, odsyłanie do konkretnych źródeł.

- Analizę dokumentów programowych (podstawy programowej, programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania klas I-III, planów nauczania).
- Wspólne określanie celów zajęć, opracowywaniu scenariuszy zajęć.
- Podejmowanie prób samodzielnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Opiekunowie praktyk udzielali studentom następującego wsparcia:

- Rozmowa, wspólna analiza zajęć prowadzonych przez opiekuna i innych nauczycieli.
- Interwencja opiekuna, wskazówki do przyszłej pracy wychowawczej.
- Uwagi metodyczne nauczyciela.
- Zachęcanie do podejmowania większej aktywności i samodzielności.
- Interwencja nauczyciela w dyscyplinowaniu dzieci, wskazanie rozwiązania problemu.
- Wskazówki nauczyciela do prowadzonych obserwacji zajęć.
- Podpowiedź gotowych rozwiązań w zakresie pracy dydaktycznej.

Opiekunowie praktyk zaproponowali następujące zmiany w programie praktyk pedagogicznych:

- Przywrócenie ciągłości praktyk ze względu na lepsze relacje z grupą i sprawniejszą organizację pracy studenta.
- Stworzenie możliwości odbywania praktyki w każdej grupie wiekowej.
- Zmniejszenie liczby scenariuszy i obserwacji zajęć dla studentów terapii pedagogicznej w przedszkolu.
- Zmniejszenie liczby prowadzonych obserwacji na korzyść projektowania scenariuszy.
- Wprowadzenie do umowy między uczelnią a placówkami, w których odbywały się praktyki nazw: „szkoła ćwiczeń”, „przedszkole ćwiczeń”.
- Uszczegółowienie zadań w ramach praktyki dla studenta pedagogiki przedszkolnej i wczesno-szkolnej z językiem angielskim.

- Ograniczenie objętości teczki metodycznej i dokumentacji studenta.
- Rozpoczęcie praktyki po zrealizowaniu na uczelni zajęć z metodyki przedmiotu.
- Szczegółowe informowanie studentów o sposobie prowadzenia dokumentacji przebiegu praktyk przez uczelnie.
- Gratyfikacje dla placówek, w których odbywają się praktyki (np. w formie wycieczki dla dzieci, pomocy dydaktycznych itp.).
- Ograniczenie liczby godzin praktyk tym studentom, którzy pracują już w przedszkolu lub szkole.
- Zwiększenie liczby seminariów z opiekunem praktyki w celu uszczegółowienia zasad współpracy opiekun – student.

Zajęcia warsztatowe pozwoliły zebrać szczegółowe informacje zwrotne od opiekunów praktyk na temat mocnych i słabych stron dotyczących organizacji i przebiegu praktyk studenckich w przedszkolach i szkołach podstawowych. Zebrane spostrzeżenia i uwagi umożliwią modyfikację organizacji praktyk i wpłyną na podniesienie jakości pracy w zakresie przygotowania, przeprowadzenia i dokumentowania praktyk studenckich. Ponadto opiekunowie uznali za szczególnie cenne stworzenie możliwości wymiany doświadczeń oraz dzielenie się refleksjami na temat stopnia przygotowania studenta do pełnienia roli nauczyciela. Ważnym aspektem spotkania była także dyskusja o pojawiających się trudnościach i sposobach ich rozwiązywania oraz prezentacja przykładów dobrej praktyki i osobistych sukcesów nauczycieli. Doświadczenia opiekunów związane z prowadzeniem praktyk studenckich i udział w seminarium przyczyniły się do podniesienia ich kompetencji zawodowych oraz umiejętności niezbędnych do pracy z dorosłymi i do pełnienia odpowiedzialnej roli opiekuna praktyk¹⁵⁸.

---

158 M. Jarośnińska, E. Męcina-Bednarek, K. Stępień, Seminarium podsumowujące kolejny etap praktyk, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2015.

5. 7. Podsumowanie realizacji i organizacji praktyk pedagogicznych. Zakończenie realizacji projektu.

Podsumowujące seminarium współpracy dla opiekunów praktyk pedagogicznych oraz studentów uczestniczących w projekcie. Zajęcia warsztatowe dla opiekunów praktyk oraz studentów uczestniczących w projekcie. 20 czerwca 2015 r.

Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” realizowany był od 2012 r. i obejmował swym działaniem placówki przedszkolne i szkoły podstawowe na terenie miasta Kielce, gminy Miedziana Góra oraz gminy i miasta Dobczyce, w których realizowane były praktyki 240 studentów Staropolskiej Szkoły Wyższej. Projekt miał na celu wypracowanie i wdrożenie nowego systemu praktyk pedagogicznych, które mają za zadanie zwiększyć efektywność przygotowania praktycznego do wykonywania zawodu nauczyciela. Odpowiednie przygotowanie studentów do wykonywania zawodu nauczyciela stanowi bowiem jeden z głównych aspektów wdrażania w systemie oświaty reform.

W związku z zakończeniem projektu 20 czerwca 2015 r. w Wólce Milanowskiej odbyło się seminarium podsumowujące, w którym uczestniczyli: władze Staropolskiej Szkoły Wyższej, kadra Grupy Projektu, opiekunowie praktyk z Kielc, Gminy Miedziana Góra oraz Gminy i Miasta Dobczyce, dyrektorzy placówek, studenci biorący udział w projekcie, moderatorzy zajęć warsztatowych oraz zaproszeni goście.

Celem seminarium było podsumowanie realizacji praktyk pedagogicznych na podstawie opracowanych w ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” programów praktyk pedagogicznych oraz sprawozdania z realizacji projektu w trakcie jego trwania przez kierownika projektu, specjalistów d/s realizacji programów praktyk pedagogicznych w Kielcach i w Myślenicach, pedagoga oraz studentów. Przedstawiona została także realizowana w ramach projektu współpraca Staropolskiej Szkoły Wyższej z gminami partnerskimi.

Seminarium rozpoczęła i przywitała gości – Kanclerz Staropolskiej Szkoły Wyższej. Następnie kierownik projektu omówił idee, cele i zrealizowane działania w ramach projektu. Głównym celem projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” było podniesienie jakości kształcenia prowadzonego w Staropolskiej Szkole Wyższej w Kielcach poprzez opracowanie i wdrożenie 3 programów praktyk zgodnych z KRK, które we współpracy z placówkami i opiekunami praktyk zrealizowało 240 studentów pedagogiki o specjalnościach: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim oraz logopedia. Kierownik projektu przedstawił również informacje dotyczącą działań zrealizowanych w ramach projektu: zorganizowanie 3 seminariów współpracy, przygotowanie 3 innowacyjnych programów praktyk, zrealizowanie praktyk studenckich w 29 placówkach, zrealizowanie wizyt grupowych w 13 placówkach, zorganizowanie grup wzajemnego nauczania oraz przeprowadzenie konsultacji studentów z pedagogiem. Kierownik projektu zapoznał także zebranych z wypracowanymi w ramach projektu publikacjami: „Instruktaż dla opiekunów praktyk”, „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej”, „Pakiet scenariuszy wzajemnego nauczania”, 3 casebooki ze wskazówkami dla praktykantów oraz 2 tomy Rekomendacji, które powstaną po zakończeniu projektu. Później przekazane zostały założenia i harmonogram seminarium podsumowującego.

Kolejnym punktem seminarium było uroczyste wręczenie przez Panią Kanclerz i Panią Dziekan oraz kierownika projektu – Certyfikatów Akademickich Ośrodków Praktyk dla placówek szkolnych i przedszkolnych biorących udział w projekcie.

Po wręczeniu certyfikatów odbyły się wykłady specjalistów z dziedziny pedagogiki. Jako pierwszy wykład pt.: „Znaczenie praktyk pedagogicznych w kształceniu przyszłych nauczycieli w edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej” wygłosił Dziekan Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Następnie wystąpił Dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu z wykładem „Cele praktyk pe-

dagogicznych i związane z nimi zadania praktykanta, koordynatora praktyk, placówki i Uczelni, w której odbywa się praktyka”.

Wystąpienia specjalistów zakończyła Dziekan Wydziału Pedagogicznego StSW Kielce wykładem pt. : „Teoretyczne uzasadnienie zmiany w kształceniu praktycznym nauczycieli”. Wszystkie wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem ze strony uczestników seminarium, bowiem prezentowały doświadczenia uczelni w organizacji i realizacji studenckich praktyk pedagogicznych¹⁵⁹.

Kolejnym punktem seminarium było wystąpienie **koordynatora działań z ramienia Partnera – Gminy Miedziana Góra**, która przedstawiła zadania koordynatora w projekcie, jak kształtowała się w trakcie realizacji projektu współpraca uczelni z partnerską gminą Miedziana Góra oraz zapoznała z informacjami o placówkach i liczbie studentów uczestniczących w projekcie. W przedsięwzięciu udział wzięły 3 szkoły podstawowe: Zespół Szkół w Kostomłotach Drugich, Zespół Szkół w Ćmińsku i Szkoła Podstawowa w Porzeczcu oraz 2 przedszkola: Przedszkole przy ZS Kostomłotach Drugich i Przedszkole przy ZS w Ćmińsku. W ramach Projektu zatrudniono 10 opiekunów praktyk: ZS w Kostomłotach – 6 opiekunów, ZS w Ćmińsku – 2 opiekunów, SP w Porzeczcu – 2 opiekunów. Liczba studentów, którzy zrealizowali praktyki na terenie gminy Miedziana Góra to 62 studentki, z czego w przedszkolach 13 studentów, a w szkołach podstawowych 49 studentów Staropolskiej Szkoły Wyższej.

Następnie wystąpiła **koordynator z ramienia Partnera Gmina i Miasto Dobczyce**. Analogicznie jak przedmówczynie przedstawiła jak kształtowała się w trakcie realizacji projektu współpraca uczelni z gminą i miastem Dobczyce. Przedstawiono informacje o placówkach i liczbie studentów uczestniczących w projekcie. W ramach projektu zatrudnionych zostało 14 nauczycieli – Opiekunów Praktyk –

159 E. Męcina-Bednarek, Doświadczenia uczelni w realizacji praktyk pedagogicznych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2015.

7 z przedszkoli i 7 ze szkół. Podpisano porozumienia o współpracy z dwiema szkołami podstawowymi: Szkołą Podstawową im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Dobczycach, Szkołą Podstawową im. Marii Konopnickiej w Brzączowicach, oraz z 3 przedszkolami: Przedszkolem Samorządowym nr 1 w Dobczycach, Przedszkolem Samorządowym nr 3 w Dobczycach, Szkołą Podstawową im. Św. Jadwigi Królowej Polski w Kornatce. Praktykę studencką na terenie Gminy i Miasta Dobczyce zrealizowało w przedszkolach 88 studentów a w szkołach podstawowych 90 studentów Staropolskiej Szkoły Wyższej.

Kolejnym punktem seminarium było wystąpienie specjalisty d/s realizacji programów praktyk pedagogicznych w Kielcach, która przedstawiła zebrany swoje wykonywane zadania czyli organizacja praktyki pedagogicznej, nadzór nad realizacją wszystkich jej etapów dla poszczególnych specjalności oraz pomoc w realizowaniu programów praktyk zarówno studentom jak i ich opiekunom.

W ramach realizowanego projektu w latach 2012-2015 praktyki pedagogiczne w StSW w Kielcach odbyło 104 studentów, z czego na specjalizacji logopedia – 46, EWIP z terapią pedagogiczną – 33, a EWIP z językiem angielskim – 25 studentów. Studenci odbywający praktyki w zależności od specjalizacji zostali objęci różnego rodzaju wsparciem: indywidualną konsultacją ze strony pedagoga, wizytami grupowymi, grupami wzajemnego nauczania. Zaprezentowano również 8 placówek szkolnych i 8 placówek przedszkolnych, w których odbywały się praktyki studentów oraz placówki, w których odbywały się wizyty grupowe. Na koniec wystąpienia skierowano słowa podziękowania za owocną współpracę zarówno w stronę studentów, opiekunów praktyk jak i dyrektorów placówek.

Następnie głos zabrał specjalista d/s realizacji programów praktyk pedagogicznych w Myślenicach. Przedstawili on realizację programów praktyk, zaprezentował placówki, w których były realizowane praktyki przez studentów na terenie gminy i miasta Dobczyce, a także cel i zakres wizyt grupowych w tych placówkach. W praktykach udział wzięło 141 studentów oddziału zamiejscowego StSW w Myślenicach, nad którymi sprawowało opiekę 27 opiekunów praktyk pedagogicznych – 13 opiekunów w szkołach podstawowych i 14 opiekunów w przedszkolach z 16 placówek oświatowych. Specjalista zwrócił również uwagę na

wysoki poziom prowadzonej dokumentacji, jaką przedstawiali opiekunowie praktyk z przeprowadzonych ze studentami spotkań oraz wspólną współpracę z poszczególnymi placówkami.

W dalszej kolejności wystąpił pedagog, który przedstawił zbranym, jak ważna jest rola pedagoga w realizacji praktyk pedagogicznych. Zaznaczył, że dla przyszłego nauczyciela istotne jest wprowadzenie go w specyfikę i zasady pracy z dzieckiem, zarówno w przedszkolu jak i szkole podstawowej. Nie bez znaczenia jest też bieżące rozwiązywanie problemów indywidualnych studentów związanych z pracą z dzieckiem i jego rodzicami.

Następnie głos zabrali studenci odbywający praktyki w StSW w Kielcach i oddziale zamiejscowym w Myślenicach, którzy podzielili się z zebranymi swoimi doświadczeniami i spostrzeżeniami z odbytych w ramach realizowanego projektu praktyk. Zwracali uwagę na dużą rolę opiekunów praktyk, ich zaangażowanie, fachowość, chęć dzielenia się wiedzą i doświadczeniem oraz ich wkład pracy w kształtowanie postaw studentów – przyszłych nauczycieli.

W drugiej części seminarium odbyły się zajęcia warsztatowe, przeprowadzone w ramach działań ewaluacyjnych. Poświęcone zostały one wymianie doświadczeń i opinii związanych z realizacją praktyk na podstawie wypracowanych programów, wspólnej identyfikacji ich mocnych i słabych stron, przygotowane zostały kwestionariusze ankiety dla opiekunów oraz kwestionariusze ankiety dla studentów. Po wypełnieniu dokumentów nastąpił czas na wymianę doświadczeń. W toku ożywionej dyskusji nauczyciele dzielili się swoimi spostrzeżeniami, przemyśleniami i zdobytymi doświadczeniami. Wypowiedzi dotyczyły przede wszystkim: przebiegu praktyk, ich organizacji, czasu trwania, dokumentowania praktyk, zachowań studentów w placówce, stosunku studentów do wychowanków placówki, kreatywności, pomysłowości i zainteresowań studentów, podejmowanych przez studentów aktywności i inicjatyw własnych. Udział wszystkich opiekunów praktyk, zarówno nauczycieli z placówek przedszkolnych jak i nauczycieli ze szkół podstawowych pozwolił na zacieśnienie współpracy, wymianę doświadczeń, przemyśleń, metod między opiekunami praktyk pedagogicznych, studentami i kadrami uczelni. Przepływ informacji w zakresie dotychczasowych doświadczeń na temat kształ-

towania wiedzy i kompetencji przyszłych nauczycieli wpłynie na wypracowanie zakresów dalszej współpracy uczelni wyższej ze szkołami podstawowymi i przedszkolami oraz opiekunów praktyk pedagogicznych ze studentami. Opiekunowie praktyk wypełniali przygotowaną przez prowadzących warsztaty ankietę ewaluacyjną. Na podstawie odpowiedzi na pytania ankietowe i wniosków seminarium podsumowującego wypracowane zostaną rekomendacje; „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej. Rozwiązania organizacyjne w zakresie realizacji programów praktyk pedagogicznych”. Celem rekomendacji będzie rozpowszechnienie wypracowanych w projekcie rozwiązań w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych dla studentów przygotowujących się do wykonywania zawodu nauczyciela i jednocześnie zachęcenie do kształcenia nauczycieli z terenu całego kraju. Rekomendacje prezentować będą dobre praktyki w zakresie współpracy uczelni z placówkami, w których studenci będą odbywać praktyki, w zakresie organizacji praktyk pedagogicznych, kierunki usprawniania tych działań oraz szereg wytycznych w zakresie implementacji nowoczesnych metod i form realizacji kształcenia praktycznego studentów z uwzględnieniem perspektywy przedszkoli i szkół podstawowych. Po zajęciach warsztatowych miały miejsce wystąpienia podsumowujące moderatorów.

Na zakończenie seminarium odbyło się uroczyste wręczenie wszystkim opiekunom praktyk certyfikatów uczestnictwa w projekcie „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”.

Przeprowadzona końcowa ewaluacja seminarium potwierdziła wysoką ocenę jakości zorganizowanego spotkania¹⁶⁰.

---

160 A. Nawara, Sprawozdanie z seminarium współpracy podsumowującego realizację praktyk pedagogicznych, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2015.

Zakończenie

Projekt Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej – dobiegł końca. Dokonano wiele podsumowań merytorycznych i organizacyjnych.

Zatem czas na refleksje, podsumowania i dalsze plany.

Nowatorskie rozwiązania realizacji programów praktyk w postaci projektów unijnych, jako innowacyjne działania wsparte dodatkowymi środkami finansowymi – pozwalają na podniesienie jakości kształcenia praktycznego z uwagi na zakres rozszerzonych działań programowych, w które zaangażowani zostali wybitni pracownicy nauki w danych dziedzinach oraz współpracę uczelni z placówkami oświatowymi i sprawność organizacyjną całego zespołu kadry Projektu.

Podjęta inicjatywa spotkała się z dużym zainteresowaniem środowisk lokalnych oraz ogromnym zaangażowaniem w realizację programu praktyk ze strony studentów, bowiem to oni podejmowali nowe wyzwania i powoli, etapowo starali się być nauczycielami, przygotowując się do tego zawodu w sposób teoretyczny i praktyczny.

W oparciu o cele kształcenia na kierunku pedagogika sformułowano cele projektu oraz cele praktyki pedagogicznej. Najważniejsze z nich zostały wyeksponowane w opisie projektu i realizowane przez społeczność akademicko-oświatową na płaszczyźnie współpracy. Najważniejsze z nich: „cele praktyki w procesie kształcenia nauczycieli:

1. **Diagnostyczny:** Próba opisu siebie w nowej roli społecznej wobec społeczeństwa, dziecka i siebie. Urzeczywistnienie przez: studyjne pobyty wśród dzieci/uczniów. Dobrowolne i zorganizowane. Efekt: zarys własnej sylwetki na tle zdarzeń pedagogicznych, próba przewidywanie konfiguracji cech sytuacji edukacyjnej z udziałem własnym i symulowana obecnością innych podmiotów. Rozpoznanie właściwości dzieci po cechach ich zachowań, sposobów opisu zachowań dzieci i możliwości ich przeniesienia na konkretne sytuacje pedagogiczne.
2. **Wyjaśniający:** Próba określenia związków własnego działania z odpowiedzią dzieci/uczniów; odczuwanie zakresów własnego

sprawstwa (mocy pedagogicznej), własnych preferencji (oczekiwań, zakresu powodzenia, zdolności) i odpowiedzialności za siebie przed dzieckiem/uczniem. Próba kreślenia obrazu siebie jako pedagoga: co potrafię, czego nie, co zależy ode mnie, a co nie tylko, co mogę zrobić sama/sam a co we wspólnym działaniu. Zastosowanie wyjaśnień a) naukowych, b) funkcjonalnych, c) teleologicznych, d) techniczno-organizacyjnych.

3. **Projektujący:** zarysowanie sytuacji edukacyjnych wspierających dziecko/ucznia w jego rozwoju/ nauce z uwzględnieniem a) rozpoznania cech i właściwości dzieci (strefy AR, b) przewidywania dalszego kierunku ich usprawniania (zarysowanie SNR), c) projektowanie wariantowe (kilka ofert) z uwzględnieniem okoliczności możliwych do przewidzenia i nastawianie się na nieoczekiwane. Projekty powinny uczyć studenta ujmowania dziecka jako całości procesów bio-psycho-społecznych, z określeniem/zarysowaniem obszaru ryzyka podejmowanych decyzji¹⁶¹ – zostały zrealizowane.

Teraz od studentów zależy, czy zdobyta wiedza, umiejętności i kompetencje zostaną wykorzystane w pracy zawodowej nauczyciela i czy istniejący rynek pracy stworzy im taką możliwość, pozwoli na realizację marzeń o pracy w zawodzie zgodnie z kwalifikacjami i ukończonym kierunkiem studiów.

---

161 D. Waloszek, Program praktyk pedagogicznych dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

Rozdział 4.

Rekomendacje: optyka metodycznej płaszczyzny studenckich praktyk pedagogicznych a kategoria innowacyjności

---

Krystyna Stępień

Praktyka pedagogiczna stanowi bardzo ważny element przygotowania studenta do wykonywania zawodu nauczyciela. Pozwala na praktyczną weryfikację posiadanej przez niego wiedzy pedagogicznej oraz sprzyja nabywaniu przez studentów kompetencji i umiejętności praktycznych niezbędnych do wykonywania przez nich w przyszłości roli zawodowej nauczyciela-wychowawcy.

Podjętą refleksję nad wypracowanymi przez Staropolską Szkołę Wyższą rozwiązaniami w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych w ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole”, odniesiono się do wybranych aspektów metodycznych i organizacyjnych praktyk pedagogicznych. Skoncentrowano się przede wszystkim na tych rozwiązaniach, które należy uznać za szczególnie wartościowe, innowacyjne i godne upowszechnienia, widzianych z perspektywy doświadczonego edukatora pracującego m.in. z dyrektorami, nauczycielami przedszkoli i szkoły podstawowej oraz studentami kształcącymi się w specjalnościach edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna.

Zaproponowana formuła organizacyjna praktyk pedagogicznych realizowanych przez studentów w ramach Projektu obejmowała trzy ściśle ze sobą powiązane komponenty:

1. organizację praktyk,
2. realizację praktyk,
3. monitoring i ewaluację praktyk.

Organizacja praktyk

Każdemu z komponentów wytyczono szczegółowe cele, zadania, zasady i sposoby realizacji. Cenną wartością Projektu była starannie przemyślana sprawna organizacja praktyk pedagogicznych, uwzględniająca ścisłą współpracę trzech stron: uczelni, dyrektorów i opiekunów praktyk oraz studentów. Kluczowymi elementami organizacji praktyk pedagogicznych było:

1. opracowanie trzech nowatorskich programów praktyk dostosowanych do indywidualnych potrzeb studentów pedagogiki w specjalnościach: edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia.
2. opracowanie Instruktażu dla opiekunów praktyk w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej
3. przygotowanie Casbooków ze wskazówkami dla praktykantów,
4. opracowanie publikacji dla studentów „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej”,
5. dokonanie wyboru i miejsca praktyk,
6. ustalenie harmonogramu praktyk,
7. zorganizowanie seminariów współpracy oraz zajęć warsztatowych,
8. określenie sposobu dokumentowania realizacji praktyk –teczka metodyczna studenta (portfolio),
9. określenie form monitoringu i ewaluacji praktyk.

Niezaprzeczalną wartością Projektu, decydującą o jakości dydaktyczno-wychowawczej praktyk pedagogicznych są programy praktyk. Opracowane zostały przez pracowników naukowych, wybitnych specjalistów z zakresu pedagogiki, pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, pedagogiki specjalnej, logopedii i psychologii. Programy praktyk uwzględniają nowe standardy kształcenia przygotowujące do zawodu nauczyciela. W każdym z programów praktyk pedagogicznych odniesiono się do założeń teoretycznych przyjętych modeli kształce-

nia nauczycieli, celów (nie tylko na czas praktyki, ale także przyszłej pracy zawodowej), zadań oraz ich organizacji oraz całości przebiegu praktyk w aspekcie metodycznym i organizacyjnym. Cele ukierunkowane zostały na rozwijanie u studentów niezbędnych współcześnie kompetencji człowieka takich jak: kreatywność, działania zespołowe, znajomość i posługiwanie się językiem obcym oraz umiejętności informatyczne.

Na szczególną uwagę zasługuje „Program praktyk pedagogicznych dla specjalności: Logopedia”¹⁶², ukierunkowany na rozwijanie umiejętności diagnostyczno-terapeutycznych. Przedstawiono w nim sylwetkę współczesnego logopedy, podstawy prawne organizacji praktyk pedagogicznych, w tym kwalifikacje do zajmowania stanowiska logopedy, koncepcje i plan praktyki, cele praktyki, efekty kształcenia oraz szczegółowe treści działania praktycznego.

Bardzo szczegółowo i przejrzysto – w formie tabel – opisano treści działania praktycznego dla praktyki psychopedagogicznej a także metodycznej. W zakresie praktyki psychopedagogicznej treści rozpisano dla pięciu obszarów zintegrowanych zadań:

- I. **Planowanie przebiegu praktyki** oraz analiza i interpretacja zaobserwowanych, doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych (planowanie rozwoju osobistych kompetencji zawodowych w trakcie praktyki; monitorowanie podejmowanych działań oraz raporty z ich realizacji; ewaluacja efektów procesu).
- II. **Zapoznanie ze specyfiką przedszkola / szkoły**, w której odbywano praktykę (analiza wewnętrznych dokumentów regulujących organizacyjną i programową działalność przedszkola/szkoły, w tym zasad bhp; zapoznanie z historią szkoły, jej dorobkiem, aktualną ofertą edukacyjną oraz jej związkiem ze środowiskiem; poznanie systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej).

¹⁶² D. Waloszek, K. Budzinski, J. Góral-Półrola, S. Zakrzewska, *Program praktyki pedagogicznej dla specjalności logopedia*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

- III. Obserwowanie** wybranych obszarów (obserwowanie aktywności poszczególnych dzieci / uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ze względu na: cel (zabawowej, zadaniowej) i ze względu na treść (badawczej, naśladowczej, ruchowej, społecznej; obserwowanie czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk oraz prowadzonych przez niego zajęć).
- IV. Towarzyszenie nauczycielowi** – opiekunowi podczas prowadzenia przez niego: zajęć grupowych i indywidualnych, spotkań z rodzicami i innymi pracownikami szkoły, dyżurów i innych działań wynikających z jego obowiązków.
- V. Pełnienie roli opiekuna-wychowawcy** (diagnoza funkcjonowania grupy oraz pozycji jednostki w grupie; poznanie uczniów, ich sytuacji społecznej, potrzeb, zainteresowań i zdolności, a także określenie poziomu rozwoju oraz wstępne diagnozowanie dysfunkcji i zaburzeń; samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych skierowanych do dzieci/uczniów w różnym układzie społecznym).

W każdym obszarze precyzyjnie opisano zadania podejmowane przez studenta, sposób ich dokumentowania oraz rolę opiekuna praktyk w realizacji tych zadań.

Przykładowo na etapie **planowania rozwoju osobistych kompetencji w trakcie praktyki** – obszar I – praktykant podejmował próby planowania działań poprzez dokonanie samooceny posiadanej wiedzy pedagogicznej oraz własnych wyobrażeń na temat przedszkola lub szkoły (wsparciem dla studenta był „Arkusze kompetencji”). Ponadto student określał siebie w pozycji prymarnej, drugoplanowej wobec dziecka/ucznia – refleksja studenta nad celami, które student może zrealizować dzięki uczestnictwu w praktyce pedagogicznej. Efektem realizacji tego zadania była osobista refleksja studenta w postaci „Listu do siebie”.

Kolejnym ważnym zadaniem studenta było opracowanie indywidualnego programu praktyk, który zawierał:

- zadania obligatoryjne,
- zadania fakultatywne, wybrane spośród zaproponowanych przez autorów programu,

- propozycje własnych działań,
- cele praktyki,
- procedury ich osiągnięcia,
- sposoby monitorowania i ewaluacji.

Przy opracowaniu programu student mógł skorzystać z gotowej formatki indywidualnego programu praktyk lub zaproponować własną wersję tego dokumentu. Projekt programu student przedstawiał opiekunowi praktyk, po czym wspólnie ustalali ostateczny jego wariant. Następnie wraz z opiekunem podpisywali kontrakt, w ramach którego określali harmonogram realizacji zadań, zasady współpracy, wzajemne zobowiązania.

Treści działania praktycznego zawierały także materiały pomocnicze dla studenta, były to:

- opis struktury programu wychowawczego (materiał z Programu Nowa Szkoła),
- karta oceny szkolnego programu profilaktyki (materiał autorski),
- przykładowe karty obserwacji zachowań ucznia (np. Karta zachowań znamionujących twórcze zachowania – Eby, Smutny 1998; Skala Ryzyka dysleksji, Bogdanowicz2002 i inne stosowane w szkole),
- karta obserwacji zajęć,
- karta diagnozy grupy (Grondas 2001)
- przykłady narzędzi do analiz socjometrycznych (Nowicka),
- schemat scenariusza zajęć i programu edukacyjnego,
- arkusz badania osobistych kompetencji zawodowych (autorski).

Podobnie opisano treści działania praktycznego dla kolejnych obszarów i praktyki metodycznej.

„Program praktyk pedagogicznych dla specjalności: Logopedia” ze względu na wysokie walory merytoryczne i metodyczne oceniono bardzo wysoko. Wypowiedzi studentów i opiekunów praktyk oraz badania ewaluacyjne potwierdziły skuteczność wdrażanego w latach 2012-2015 Programu. Studenci specjalności logopedycznej podkreślali znaczny wzrost poziomu zdobytych w czasie praktyk pedagogicznych kompetencji praktycznych.

Podsumowując, Program może być rekomendowany, jako przykład dobrej praktyki dla uczelni pedagogicznych, kształcących nauczycieli w specjalności: Logopedia. Szczególnie wysoko oceniono:

- Treści działania praktycznego opisane w programie praktyk, które koncentrowały się wokół samodzielnej pracy studenta, planowania rozwoju osobistych kompetencji, kształtowania ich poprzez refleksję, uczenia się poprzez odwoływanie się do doświadczeń.
- Zadania przewidziane programem praktyk, inspirujące do samodzielnego opracowania przez studentów konspektów i scenariuszy zajęć, ograniczające bezkrytyczne sięganie po tak zwane „gotowce”, które były jedynie źródłem pomysłów i podpowiedzi przy uwzględnieniu konstruktywnej krytyki ich zawartości.
- Ukierunkowanie programu na indywidualne podejście do każdego dziecka, a szczególnie dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych i rozwojowych.
- Kształcenie praktyczne równoległe z teoretycznym, uwzględniające osiągnięcia logopedii światowej w sferach: diagnostycznej, terapeutycznej i profilaktycznej.

Na uwagę zasługują ponadto innowacyjne formy realizacji praktyk pedagogicznych, które poza uczestniczeniem w zajęciach w przedszkolu i szkole obejmowały m.in. konsultacje studentów z psychologiem/pedagogiem szkolnym, w trakcie których na bieżąco rozwiązywane były trudności dotyczące realizacji praktyk i sytuacji trudnych w nauczaniu oraz spotkania w ramach grup wzajemnego nauczania.

Casebooki ze wskazówkami dla praktykantów

Nowatorskim rozwiązaniem wspierającym realizację założeń programów praktyk pedagogicznych było opracowanie – dla studentów trzech specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia – trzech rodzajów materiałów dodatkowych, tzw. casebooków. Z uwagi na bogatą zawartość treściową i wysoki poziom merytoryczny materiałów, można je polecić nie tylko nauczycielom pełniącym funkcję opiekunów praktyk, ale także innym

nauczycielom-wychowawcom dzieci i młodzieży. Materiały obejmują odrębne tematycznie zagadnienia, mianowicie:

- Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji¹⁶³,
- Autorefleksja i analiza pracy własnej¹⁶⁴,
- Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu¹⁶⁵.

Ich tematyka wzajemnie się uzupełnia i stanowi komplementarną całość. Opracowania ukierunkowane zostały na potrzeby odbiorców i zawierają wskazówki dla praktykantów. Casebooki przedstawiają zagadnienia pedagogiczne, psychologiczne i dydaktyczne, z którymi najczęściej spotykają się studenci i nauczyciele we współczesnych placówkach oświatowych oraz sugestie, jak te zagadnienia rozumieć, jakie stosować taktyki i strategie rozwiązań, bądź gdzie poszukiwać dalszych informacji. Opracowania zawierają również propozycje narzędzi do autoewaluacji, diagnozy własnej wiedzy i kompetencji praktykantów.

163 Z. Zbróg, M. Kaleta-Witusiak, B. Walasek-Jarosz, Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa (dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

164 B. Muchacka, M. Kaleta-Witusiak, B. Walasek-Jarosz, Autorefleksja i analiza pracy własnej. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3.3.2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa (dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

165 M. Kaleta-Witusiak, A. Kopik, B. Walasek-Jarosz, Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa (dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

Casebooki to niewątpliwie cenne pomoce naukowe dla studentów i nauczycieli. Znaczna część studentów (69%) i opiekunów praktyk (96%) potwierdziła ich przydatność w realizacji programu praktyk pedagogicznych. Interesująca wydaje się także zapożyczona z obszaru prawa „metoda Casebooka” (chodzi o to, by potencjalny praktykant uczył się myśleć jak współczesny pedagog), którą warto zastosować, a następnie upowszechniać wśród placówek kształcenia nauczycieli.

Wybór miejsca praktyki

Zapoznając się z organizacją praktyk w projekcie „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole” zwraca uwagę bardzo ważny jego aspekt związany z wyborem miejsc, w których studenci odbywali praktyki pedagogiczne. W projekcie praktyk szczegółowo określono kryteria, jakie muszą spełniać przedszkola i szkoły, by mogły zostać placówkami partnerskimi. Musiały one przede wszystkim:

- zapewniać bezpieczną bazę lokalową, gwarantować pełny dostęp do pracowni, sprzętu i pomocy dydaktycznych,
- stwarzać warunki do prowadzenia lekcji/zajęć z zastosowaniem technologii informacyjnej,
- zagwarantować dostęp do zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych,
- zapewnić opiekę i nadzór opiekuna praktyk nad studentami,
- zagwarantować warunki do optymalnej realizacji programu praktyk.

Określono także wymogi, jakim muszą sprostać opiekunowie praktyk pedagogicznych. W pierwszej fazie rekrutacji nauczyciele wypełniali ankietę diagnozującą, kwalifikującą ich do udziału w projekcie. Celem ankiety było zbadanie poziomu wiedzy i umiejętności w zakresie nowoczesnych metod nauczania i zasad pracy z uczniami, a także umiejętności interpersonalnych. Wynik uzyskany w ankiecie były podstawą wyboru nauczycieli w projekcie. Funkcję opiekuna praktyk pełnili nauczyciele: o wysokich kwalifikacjach zawodowych, legitymujący się dyplomem studiów magisterskich zgodnych z przedmiotem praktyk, z bogatym doświadczeniem zawodowym, posiadający stopień awansu zawodowego nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, posiadający umiejętność pracy z dorosłymi, umiejętności

interpersonalne, cechujący się dużą kulturą osobistą oraz kreatywnością. Dzięki tak określonym kryteriom studenci mieli możliwość praktykowania w placówkach wzorcowych, zatrudniających wysoko wykwalifikowaną kadrę pedagogiczną, co w efekcie przyczyniło się do podniesienia poziomu praktycznych kompetencji studentów wszystkich specjalności. Utworzona na tej podstawie Akademicka Baza Ośrodków Praktyk Pedagogicznych dała możliwość sprawnego monitorowania przebiegu praktyk prowadzonego przez koordynatorów z ramienia uczelni. Zaproponowane przez Staropolską Szkołę Wyższą rozwiązanie dotyczące tworzenia placówek edukacyjnych, w których realizowane są praktyki pedagogiczne, z pewnością wartę są upowszechnienia. Pożądane byłoby również poszerzenie bazy placówek ćwiczeń o placówki edukacyjne o różnym profilu kształcenia np. przedszkola językowe, ośrodki rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawcze czy specjalistyczne ośrodki szkolno-wychowawcze. Możliwość odbywania praktyki pedagogicznej w takich placówkach, daje szansę lepszemu przygotowani praktycznego studentów różnych specjalności do pracy edukacyjnej z uczniami na wszystkich poziomach edukacyjnych. Rejestracja przedszkola czy szkoły w Akademicka Ośrodków Praktyk Pedagogicznych może być także formą promocji dla placówki, uznaniem dla jej osiągnięć i wyróżnieniem dla kadry pedagogicznej. Utworzenie tego typu bazy czy sieci szkół ćwiczeń daje realną możliwość podniesienia poziomu jakości praktyk pedagogicznych, stałej współpracy i wymiany doświadczeń w zakresie programowania praktyk.

Ważnym elementem praktyk było podpisanie porozumienia z organami prowadzącymi przedszkola/szkoły, a następnie podpisanie umowy partnerskiej o współpracy uczelni i placówek, w których odbywały się praktyki pedagogiczne. W ten sposób placówka była współodpowiedzialna za realizację zadań praktyk z ramienia przedszkola lub szkoły. Takie rozwiązanie organizacyjne oparte na ścisłej współpracy uczelni jako instytucji organizującej praktyki, z przedszkolem lub szkołą jako miejscami ich przeprowadzania oraz studentów-praktykantów godne jest upowszechnienia.

Podjmując refleksje nad rozwiązaniami organizacyjnymi w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych, warto zastanowić się nad pod-

jęciem przez uczelnie wyższewspółpracy z przedszkolami i szkołami niepublicznymi, a także alternatywnymi formami edukacji przedszkolnej (punkty przedszkolne, zespoły przedszkolne). Mogą one wnieść nową jakość w praktycznym przygotowaniu studentów. Są to najczęściej placówki wiodące, spełniające najwyższe standardy. Są dobrze zarządzane, zatrudniają nauczycieli o wysokich kwalifikacjach zawodowych. Wyróżnia ich: nowoczesna baza dydaktyczna, mało liczne klasy, pozwalające na optymalizację procesu wychowawczo-dydaktycznego i pełne monitorowanie pojawiających się potrzeb i trudności, bogata oferta edukacyjna dostosowana do zainteresowań i możliwości dzieci, nowoczesna biblioteka multimedialna, systematyczna opieka specjalistów oraz opcja przedłużonego pobytu dziecka w przedszkolu/szkole w zależności od potrzeb rodziców. Bazując na wybitnych nauczycielach-praktykach oraz nowoczesnej bazie dydaktycznejplacówek niepublicznych,uczelni wyższe będą mogły lepiej przygotować studentów do zdobywania umiejętności praktycznych przydatnych w pracy zawodowej. Wydaje się to szczególnie istotne, w kontekście przekształcenia większości prowadzonych kierunków studiów pedagogicznych na studia o profilu praktycznym. Placówki niepubliczne mogą stać się bardzo atrakcyjnym, nowym partnerem uczelni wyższych w realizacji praktyk pedagogicznychstudentów różnych specjalności i przyczynić się do podniesienia poziomu praktycznych kompetencji studentów.

Teczka metodyczna

Zaletą nowej formuły organizacyjnej praktyk w ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnej szkole i przedszkolu” były zróżnicowane sposoby dokumentowania przebiegu praktyk studentów wszystkich specjalności. Studenci w toku realizacji praktyk w przedszkolu i w szkole, wykonywali i dokumentowali zadania obligatoryjne i fakultatywne, przewidziane programem praktyk, a następnie gromadzili je w indywidualnej teczce metodycznej (portfolio praktykanta). Dla przykładu „Teczka metodycznastudenta” odbywającego praktykę w szkole podstawowejw klasach I-III zawierała:

1. Opinię o przebiegu praktyki zawodowej studenta.
2. Arkusze obserwacji działań edukacyjnych opiekuna praktyki.
3. Scenariusze działań edukacyjnych w placówce.

4. Arkusz autoewaluacji studenta.
5. Charakterystykę funkcjonowania wybranego dziecka w grupie – ocena opisowa
6. Charakterystykę funkcjonowania wybranego dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
7. Zaprojektowaną przez studenta indywidualną kartę doskonaląco-kontrolną.
8. Indywidualny plan praktyki (terminy, zakres odpowiedzialności studenta).
9. Opis sposobu zorganizowania środowiska materialnego placówki (zestaw treści na temat organizacji i funkcjonowania placówki szkolnej).
10. Zapisy wyników prowadzonej samoobserwacji.
11. Wnioski, refleksje z prowadzonych zajęć.
12. Autorefleksję studenta po zrealizowaniu praktyki (realizacja zadań, osiągnięte cele, sukcesy pedagogiczne, porażki, itp.).
13. Obserwację uczniowskiej aktywności.
14. Analizę wytworów prac uczniowskich.
15. Notatki z udziału w wydarzeniach mających miejsce na terenie placówki (posiedzenia rady pedagogicznej, spotkania z rodzicami, wycieczki, imprezy sportowe, itp.).
16. Rozkład materiału nauczania, plan pracy.
17. Inne dokumenty: (pomysły zabaw, pomysły organizacji uroczystości szkolnych, projekty, propozycje środków dydaktycznych, przykładowe karty pracy, indywidualne karty pracy dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych itp.).

Przedstawione sposoby dokumentowania przebiegu praktyk należy traktować jako propozycje – jedno z możliwych rozwiązań, które może zostać przyjęte w całości lub częściowo, a także podlegać różnym modyfikacjom i adaptacjom.

Przebieg praktyki był również rejestrowany przez studenta w Dzienniku Praktyk. Ta forma dokumentowania praktyk pedagogicznych była okazją do osobistych refleksji nad skutecznością własnych działań.

W opinii studentów (82%) i opiekunów praktyk (79%) Portfolio uznano za nowatorską i wartościową formę dokumentowania przebiegu praktyk. Jej zawartość była dowodem na zaangażowanie studenta w proces praktyki, wzrost jego aktywności oraz kompetencji zawodowych. Warto zarekomendować „Teczke metodyczną” jako interesujący sposób dokumentowania przebiegu praktyk przez studenta. Może ona zostać wykorzystana w autoprezentacji podczas rozmowy kwalifikacyjnej przy ubieganiu się o pracę z przyszłym pracodawcą. Portfolio studenta przygotowuje również przyszłego nauczyciela do dokumentowania dorobku zawodowego w kontekście zdobywania kolejnych stopni awansu zawodowego.

Grupy wzajemnego nauczania

Uczenie się jest najważniejszym zadaniem szkoły, a jego sprawne zorganizowanie ważnym zadaniem nauczycieli. Uczenie się przez nauczanie (LernendurchLehren/ Learning by teaching) jest metodą zorientowaną na działanie. Uczący się przyswajają sobie sprawności, umiejętności, kompetencje i wiedzę poprzez wspólne, wzajemne nauczanie – uczenie się.

Ciekawym działaniem w zakresie implementacji metody „uczenia się przez nauczanie” w realizacji kształcenia praktycznego studentów specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim były grupy wzajemnego nauczania.

Grupy wzajemnego nauczania stanowiły formę ćwiczeń, których celem było wyposażenie studentów w praktyczne umiejętności w zakresie nowoczesnych metod nauki języka angielskiego. Zajęcia prowadzone były w oparciu o „Pakiet Scenariuszy Wzajemnego Nauczania”¹⁶⁶ opracowanego w ramach projektu.

---

166 A. Hajdukiewicz, M. Łodwej, A. Szplit, Pakiet Scenariuszy Wzajemnego Nauczania opracowany w ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnej szkole i przedszkolu”, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych w Kielcach, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

Pakiet scenariuszy wzajemnego nauczania jest komplementarny z programem praktyk pedagogicznych. Skonstruowany został w taki sposób, aby pobudzać studentów do refleksji pedagogicznej i krytycznej analizy własnej pracy i umiejętności.

Pakiet zawiera 36 przykładowych scenariuszy lekcji do wykorzystania na etapie planowania, prowadzenia i ewaluacji zajęć z języka angielskiego wraz z przykładowymi pomocami dydaktycznymi, kartami do dyskusji oraz obserwacji i ewaluacji. Przykładowe scenariusze zajęć przygotowano z myślą o dzieciach w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, rozpoczynającym dopiero przygodę z językiem angielskim. Warto przypomnieć, że w wyniku wprowadzenia zmiany w podstawie programowej wychowania przedszkolnego dopisany został nowy obszar dotyczący przygotowania dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym. W tym kontekście zaproponowane w pakiecie scenariusze wzajemnego nauczania, stanowią bez wątpienia niekwestionowaną wartość. Na szczególną uwagę zasługuje aspekt metodyczny scenariuszy, a przede wszystkim zaproponowane metody i techniki nauczania, środki dydaktyczne oraz formy pracy, dostosowane do możliwości rozwojowych i aktualnych potrzeb językowych dzieci młodszych. Najbardziej pożądanymi metodami nauczania na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym wydają się być metody łączone, czyli takie, które wykorzystują elementy różnorodnych metod dla osiągnięcia celów nauczania. Mowa tu o elementach metody TPR (Total Physical Response), czyli reagowania ciałem, elementach metody komunikacyjnej, metody naturalnej, audiolingwalnej oraz zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego (CLIL).

W ramach praktyki w przedszkolu i szkole studenci analizowali przebieg lekcji w grupach wzajemnego nauczania według następujących etapów:

1. Rozpoczynali pracę w grupach czteroosobowych, w których każdemu studentowi przyporządkowany został jeden element wybranej lekcji.
2. Studenci jako zespół pracowali wspólnie z kartą obserwacji analizując i gromadząc pomysły dotyczące możliwej realizacji danego zagadnienia.
3. Następnie studenci zostali przegrupowani, czyli łączeni w pary zgodnie z etapem lekcji, do którego zostali przypisani: rozgrzewka,

prezentacja-prezentacja, ćwiczenia utrwalające- ćwiczenia utrwalające, konsolidacja-konsolidacja. Pracując w tak dobranych grupach, zadaniem studentów było porównanie własnych propozycji i wspólne ustalenie formy prezentacji wybranego etapu zamykającym elementem serii ćwiczeń było poprowadzenie przez pary studentów kolejnych etapów wybranej lekcji.

4. Studenci nie zaangażowani w danej chwili w prezentację danego etapu lekcji, pracowali z kartą obserwacji i oceniali realizację wyszczególnionych w niej elementów.
5. Studenci pracując w grupach wymieniali się pomysłami i opiniami, dokonywali wzajemnej oceny i w toku dyskusji modyfikowali swoje decyzje. Działania te mają charakter tzw. „wspólnoty praktyków” i kształcą studentów na „refleksyjnych praktyków”¹⁶⁷.

Spotkania w ramach grupy wzajemnego nauczania prowadzone z wykorzystaniem pakietu scenariuszy zostały bardzo wysoko ocenione przez studentów. Ponad 80% studentów uznało je za innowacyjne i bardzo przydatne w realizacji praktyk, a także wzbogacające warsztat pracy przyszłego nauczyciela. Publikacja zawierająca scenariusze wspomagające kształcenie umiejętności językowych dzieci w wieku przedszkolnych i wczesnoszkolnych oraz metoda wzajemnego uczenia się-nauczania zdobyły także aprobatę opiekunów praktyk.

Rekomenduje się metodę uczenia w grupach wzajemnego nauczania wraz z pakietem scenariuszy, jako ciekawy, autorski pomysł wzbogacający warsztat pracy przyszłych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej w zakresie stosowania nowoczesnych metod nauki języka angielskiego. Należy ją traktować jako propozycję uczenia się przez działanie, stwarzającą okazję do analizy własnej pracy oraz pobudzającą do refleksji pedagogicznej.

Ocena indywidualnych postępów studenta

Ważnym aspektem, na który warto zwrócić uwagę jest ocena indywidualnych postępów studenta, przygotowywana przez opiekuna praktyk. Należy przypomnieć, że ocena powinna uwzględniać rze-

---

¹⁶⁷Tamże, s. 6

czywiste osiągnięcia studenta, faktycznie zrealizowane zadania oraz jego predyspozycje zawodowe. Ocena praktyki powinna więc opierać się na obiektywnych przesłankach oraz potwierdzać poziom nabytych kompetencji społecznych. Przykładem dobrej praktyki w zakresie przygotowania oceny indywidualnych postępów studenta jest propozycja przedstawiona w „Instruktażu dla opiekunów praktyk”¹⁶⁸. Dotyczy ona: opisu działań edukacyjnych podejmowanych przez studenta, opisu (w sposób zoperacjonalizowany) stopnia zrealizowania założonych celów, wskazania przyrostu wiedzy studenta a także przejawiane zdolności, umiejętności oraz cech, które przyczyniają się do dobrego wykonywania zawodu nauczyciela oraz proponowanych kierunków dalszego rozwoju studenta, szczególnie w tych obszarach, które są jego słabą stroną.

Końcowa opinia praktyki powinna więc nie tylko odnosić się do poziomu wiedzy i umiejętności studenta, ale także uwzględniać jego rzeczywiste predyspozycje i przydatność do wykonywania zawodu nauczyciela.

Seminaria współpracy oraz zajęcia warsztatowe

Kolejną cenną wartością projektu były trzy seminaria współpracoraz zajęcia warsztatowe dla opiekunów praktyk. Problematyka seminariów obejmowała trzy komplementarne wobec siebie zakresy tematyczne dotyczące interdyscyplinarności we współczesnej pedagogice, indywidualnych programów nauczania oraz kształtowania kompetencji kluczowych. Seminaria poświęcone zostały także wymianie doświadczeń i opinii związanych z realizacją praktyk na podstawie wypracowanych programów, wspólnej identyfikacji ich mocnych i słabych stron, a w efekcie-wypracowaniu działań modyfikujących. Udział wszystkich opiekunów praktyk, zarówno nauczycieli

168 M. Grochowalska, J. Sajdera, *Instruktaż w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej*. Instruktaż dla opiekunów praktyk, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Staropolska Szkoła Wyższa (dawniej Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych), Kielce 2012-2015.

z placówek przedszkolnych jak i nauczycieli ze szkół podstawowych pozwolił na wymianę doświadczeń i refleksji nad osiągniętymi efektami oraz trudnościami w pracy ze studentami. Opiekunowie praktyk podkreślali jak trudnym i odpowiedzialnym zadaniem jest przygotowanie merytoryczne, metodyczne, organizacyjne oraz praktyczne studentów do pracy w przedszkolu i szkole, między innymi ze względu na zmiany jakie zachodzą w polskiej oświacie przez ostatnie lata. Najważniejsze z nich to:

1. Zmiana podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz edukacji wczesnoszkolnej.
2. Wprowadzenie możliwości odbycia wychowania przedszkolnego nie tylko w przedszkolach czy oddziałach przedszkolnych prowadzonych przy szkołach podstawowych, ale także w zespołach przedszkolnych lub punktach przedszkolnych.
3. Konieczne odbycie rocznego wychowania przedszkolnego przez dzieci pięcioletnie, obowiązujące od września 2011 r.
4. Objęcie obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolletnich.
5. W przedszkolach wprowadzenie obowiązku działań diagnostycznych, które mają być informacją dla nauczyciela, (aby mógł on opracować indywidualny program wspomaganie i korygowania rozwoju dziecka), specjalistów (aby mogli udzielić specjalistycznego wsparcia) oraz rodziców (by wiedzieli, czy ich dziecko jest gotowe rozpocząć naukę w szkole podstawowej).
6. Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych w przedszkolu i szkole.

Doświadczenia wynikające z praktycznych szkoleń i warsztatów dla nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz informacje o wynikach monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego¹⁶⁹ potwierdzają, że środowisko nauczycieli jest dobrze przygotowane do wyzwań wynikających z wdrażanych zmian systemowych i programowych.

---

¹⁶⁹ Informacje o wynikach monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w roku szkolnym 2009/2010, Departament Programów Nauczania i Podręczników w MEN, Warszawa 2010.

Jak studenci radzą sobie z nowymi wyzwaniami? Z wypowiedzi nauczycieli-opiekunów praktyk wynika, że przygotowanie studentów do pracy w kontekście wprowadzanych zmian w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej jest niewystarczające, a łączenie wiedzy merytoryczno-metodycznej z praktyką okazało się przedsięwzięciem trudnym. Studenci oczekiwali dużego wsparcia opiekunów praktyk w zakresie projektowania pracy wychowawczo-dydaktycznej w kontekście wymagań określonych w podstawie programowej oraz programach wychowania/nauczania, a także zastosowania odpowiednich metod i form pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Ponadto dużą trudność sprawiało studentom formułowanie celów zajęć zintegrowanych (taksonomia celów) oraz prowadzenie i dokumentowanie pracy wychowawczo-dydaktycznej. Podejmując refleksje nad realizacją podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej nie sposób zwrócić uwagi na niektóre ważne aspekty w kształceniu praktycznym studentów:

1. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dokładnie określa specyfikę pracy z dzieckiem w przedszkolu. Dlatego studenci powinni nie tylko obserwować i prowadzić zajęcia dydaktyczne, (stanowią najwyżej 1/5 czasu przebywania w przedszkolu w rozliczeniu tygodniowym), ale także uczestniczyć we wszystkich formach aktywności dzieci i różnorodnych działaniach przedszkola. Powinni przebywać z dziećmi podczas zabaw swobodnych w sali i na powietrzu, wykonywania czynności higienicznych, w czasie spacerów i wycieczek, uroczystości przedszkolnych oraz odpoczynku. Studenci powinni przebywać w placówkach przedszkolnych w różne dni tygodnia i o różnych porach, ponieważ tylko w ten sposób są w stanie zaobserwować i poznać pracę wychowawczo-dydaktyczną z małym dzieckiem.
2. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej również zawiera wiele wskazówek do pracy z dziećmi w klasach I-III, wyraźnie określa warunki i sposoby jej realizacji. Wydaje się to szczególnie istotne w kontekście obniżenia wieku realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci sześciolatnie. Studenci powinni nie tylko obserwować i prowadzić zajęcia zintegrowane, ale także uczestniczyć

w procesie adaptacji dzieci do warunków szkolnych, w urządzaniu sali lekcyjnej, składającej się z części edukacyjnej i rekreacyjnej, w zajęciach opiekuńczych, zajęciach zwiększających szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce. Uwzględnianie różnic w dojrzałości dzieci rozpoczynających edukację i dostosowanie metod pracy oraz wymagań do możliwości i potrzeb dzieci to niezwykle ważny aspekt pracy nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Studenci powinni także uczestniczyć w zajęciach świetlicowych oraz zajęciach odbywających się w bibliotece szkolnej.

Z wypowiedzi wielu nauczycieli-opiekunów praktyk wynika, że poznanie specyfiki pracy z dzieckiem młodszym, zauważenie jej wielkowiekowości oraz zweryfikowanie własnej wiedzy i umiejętności w rzeczywistości edukacyjnej okazało się dla wielu studentów nie łatwym zadaniem.

Obecna reforma edukacji oraz szybko dezaktualizująca się wiedza, stawia przed dydaktykami wiele nowych zadań. Dlatego bardzo ważne jest kształcenie nauczyciela otwartego, przygotowanego na zmiany, zdolnego do autorefleksji. Ważnym zadaniem dydaktyków jest również dbałość o jakość metodyczną zajęć.

W pełni zgadzam się ze stwierdzeniem E. Derenia, że znajomość metodyki nauczania jest niezwykle ważnym aspektem w pracy edukacyjnej nauczyciela (...) „sposób, w jaki się uczy, wydaje się ważniejszy od tego, czego się naucza. Pewnie, dlatego Sokrates nie zasłynął z tego, czego uczył, tylko z tego jak to robił. Niedostatki w wykształceniu można odrobić w drodze samokształcenia. Skutki błędów metodycznych w nauczaniu pozostają na całe życie”.¹⁷⁰

Należy więc dołożyć wszelkiej staranności w zakresie przygotowania metodycznego przyszłych nauczycieli, a szczególnie w odniesieniu do nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, na których spoczywa duża odpowiedzialność za wychowanie i edukację dziecka młodszego.

---

¹⁷⁰E. Dereń, *Rola „Szkoły ćwiczeń” w profesjonalnym kształceniu nauczycieli*, [online]. [dostęp 7 lipca 2015]. Dostępny w Internecie: <https://sites.google.com/site/ksztalcenie-nauczycieli/rola-cwiczen-w-przygotowaniu-przyszlego-nauczyciela-do-procesu-dydaktyczno-wychowawczego>.

Kolejnym ważnym aspektem, na który warto zwrócić uwagę w procesie kształcenia przyszłych nauczycieli i praktycznego przygotowania studentów do zawodu, jest zagadnienie ewaluacji i autoewaluacji. Praca nauczyciela, w tym również pedagoga realizującego proces dydaktyczno-wychowawczy w przedszkolach oraz w klasach I–III szkoły podstawowej, obliguje go do rzetelnej i systematycznej ewaluacji tego procesu, jak również do autoewaluacji. Każdy pedagog pracujący w placówce przedszkolnej i szkolnej jest zobligowany do analizowania oraz kontrolowania efektów pracy ucznia. Wyniki systematycznie dokonywanej ewaluacji stanowią dla nauczyciela informację zwrotną na temat osiągnięć uczniów i postępów, jakie poczynili w toku procesu nauczania i wychowania. Stąd konieczność wyposażenia przyszłych pedagogów w praktyczne umiejętności związane z procesem ewaluacji oraz autoewaluacji. Studenci muszą bowiem wykazać się biegłością i sprawnością w zakresie projektowania ewaluacji oraz tworzenia raportu ewaluacyjnego.

Dla podniesienia jakości praktycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela, należy zapoznać studentów z dodatkowymi czynnościami, jakie poza nauczaniem wykonuje nauczyciel w placówce oświatowej i wyznaczyć mu następujące zadania fakultatywne:

- uczestnictwo, za zgodą dyrektora placówki oświatowej, w posiedzeniu Rady Pedagogicznej,
- przeczytanie obowiązującego w przedszkolu i szkole podstawowej statutu, regulaminów i zarządzeń, co najmniej jednego protokołu Rady Pedagogicznej, Samorządu Uczniowskiego i Rady Rodziców (informacje w nich zawarte odzwierciedlają złożoność i różnorodność spraw jakimi zajmuje się nauczyciel poza nauczaniem),
- zapoznanie się z kalendarzem imprez szkolnych i przedszkolnych,
- przygotowanie uroczystości przedszkolnej lub szkolnej i in.

Wyniki ankiet przeprowadzonych wśród studentów i nauczycieli-opiekunów praktyk oraz wnioski z seminarium podsumowującego są bardzo pozytywne. Uznano zaproponowane w projekcie rozwiązania organizacyjne praktyk pedagogicznych za wartościowe. Studenci wysoko ocenili jego przygotowanie merytoryczne, metodyczne oraz

zaangażowanie koordynatorów projektu oraz nauczycieli w czasie realizacji praktyk. Z ogromnym zaangażowaniem mówiono o nowatorskich metodach pracy nauczycieli- opiekunów praktyk.

Doświadczenia uczestników praktyk studenckich prezentowane z perspektywy studenta, opiekuna praktyk, koordynatorów projektu, nauczycieli akademickich oraz edukatora, zwracają uwagę na wiele istotnych aspektów metodycznych i innowacyjnych rozwiązań w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych. Warto je rozpowszechniać i zachęcać placówki kształcenia nauczycieli do podejmowania podobnych inicjatyw.

Praktyki pedagogiczne są niezbędnym etapem przygotowania studentów do pracy nauczyciela. Ich zadaniem jest jak najlepsze zapoznanie przyszłych pedagogów z realiami panującymi w placówkach oświatowych, umożliwiającą studentom zdobywanie praktycznych kompetencji, poznanie warsztatu pracy nauczyciela, dają możliwość sprawdzenia się w pracy dydaktycznej wychowawczej oraz skonfrontowania swojej wiedzy teoretycznej z praktyką.

Praktyka pedagogiczna, aby spełniała swoją funkcję, powinna zostać dobrze przygotowana i przeprowadzona w oparciu o zindywidualizowany i dopasowany do potrzeb współczesnego przedszkola i szkoły oraz jej studentów programu.

Zaproponowane w ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole” rozwiązania w zakresie realizacji praktyk dla studentów edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej całkowicie spełniają te wymogi.

Pomyślny przebieg praktyk pedagogicznych realizowanych w ramach projektu, to efekt bardzo dobrze opracowanych programów, odpowiednio wybranych miejsc odbywania praktyk, kompetentnych i o bogatej osobowości nauczycieli-opiekunów oraz samych studentów, zaangażowanych i zdeterminowanych w procesie stawania się nauczycielem.

Przedstawione refleksje i wskazówki dotyczące przygotowania praktycznego studentów, są efektem przemyśleń i doświadczeń praktycznych w pracy z nauczycielami wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej, opiekunami praktyk pedagogicznych oraz studentami. Są próbą spojrzenia na przyjęte w projekcie rozwiązania

organizacyjne i metodyczne programów praktyk oraz zastosowanych nowoczesnych metod i form realizacji kształcenia praktycznego studentów z uwzględnieniem perspektywy przedszkoli i szkół podstawowych.

Opisane w artykule innowacyjne rozwiązania są wynikiem zbiorowego wysiłku wielu osób uczestniczących w realizacji praktyk pedagogicznych związanych z projektowaniem i implementacją koncepcji praktyk na poziomie przedszkola, szkoły podstawowej oraz Staropolskiej Szkoły Wyższej.

Przedstawione refleksje nie wyczerpują wszystkich aspektów praktycznego kształcenia studentów, wyrażam zatem nadzieję, że będą one pomocne w projektowaniu praktyk pedagogicznych dla studentów edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej i będą dobrze sprzyjać nauczycielom pracującym z dziećmi młodszymi.

Rozdział 5.

Rekomendacje: Empiria działań kształcenia praktycznego studentów kierunku pedagogika – kontekst organizacyjno-prawny

---

Małgorzata Jarosińska

Rozdział ten zawiera rekomendacje wypracowanych w projekcie „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” rozwiązań organizacyjnych w zakresie realizacji praktyk pedagogicznych. Rekomendacje sformułowano z perspektywy osoby mającej wieloletnie doświadczenie w zarządzaniu szkołą, szkoleniu dyrektorów szkół i nauczycieli, w tym nauczycieli doradców metodycznych i opiekunów praktyk pedagogicznych¹⁷¹ oraz kształceniu studentów w zakresie podstaw prawa oświatowego. Pierwsza część rozdziału dotyczy spostrzeżeń wynikających ze zgłaszanych przez nauczycieli i dyrektorów zadań, które sprawiają im trudność w trakcie pracy zawodowej a mogłyby być przedmiotem uwagi już na etapie kształcenia studentów.

1. Studenci odbywający praktyki w przedszkolu, szkole lub placówce muszą zapoznać się ze specyfiką pracy tych instytucji, w szcze-

---

¹⁷¹ Współautorka programu kursu dla nauczycieli pełniących lub chcących pełnić rolę opiekuna praktyk pedagogicznych w szkole oraz prowadząca pilotażowy kurs dla tych nauczycieli. Projekt był realizowany przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Ew współpracy z Centrum Edukacji Nauczycielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

gólności z realizowanymi zadaniami opiekuńczo-wychowawczymi, terapeutyczno-rehabilitacyjnymi, dydaktycznymi, sposobem funkcjonowania ich pracowników, organizacją pracy, prowadzoną dokumentacją. Podstawą poznania funkcjonowania szkoły, przedszkola lub placówki są między innymi, akty prawne, które opisują w zasadzie wszystkie sfery ich działania. O niektórych przepisach prawa studenci dowiadują się na studiach, ale wielu z nich nie znają, w związku z tym, nie w pełni rozumieją zadania szkoły, formalne zadania nauczycieli i innych pracowników. Dyrektorzy oraz nauczyciele pracujący w przedszkolach i szkołach zgłaszali,¹⁷² jako priorytetowe potrzeby w zakresie doskonalenia zawodowego, zagadnienia związane z prawami i obowiązkami nauczycieli, ich odpowiedzialnością prawną oraz z ciągłą nowelizacją prawa oświatowego. Warto zatem zwrócić uwagę na to aby, studenci byli przygotowywani już w trakcie studiów i praktyk pedagogicznych do poznawania przepisów prawa oświatowego i umiejętności ich czytania. Podnoszenie świadomości prawnej studentów i nauczycieli opiekunów praktyk jest elementem kształtowania kompetencji społecznych i obywatelskich przygotowujących do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym – kompetencji zaliczanych do tzw. kompetencji kluczowych.¹⁷³

2. Od 2011 r. w prawie dotyczącym szkolnictwa wyższego nastąpiły bardzo poważne zmiany. Obecni opiekunowie praktyk pedagogicznych pamiętają zupełnie inne szkoły wyższe – działające na innych zasadach, zatem nauczyciele, którzy pełnią rolę opiekunów praktyk w szkole zobligowani zostali do aktualizowania przepisów prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego¹⁷⁴, w szczególności zasady organizacji praktyk studenckich opisanych rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012

172 Rozpoznawanie potrzeb w zakresie doskonalenia zawodowego przeprowadzała w każdym roku wojewódzka placówka doskonalenia, w której pracowałam.

173 Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

174 Tematyka ta została omówiona w rozdziale 2

r. w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r. poz. 131). Znajomość tych przepisów prawa jest podstawowym elementem dobrej współpracy nauczyciela opiekuna praktyk z uczelnią i studentem. Warto aby nauczyciele, którzy rozpoczynają pełnić rolę opiekunów praktyk byli zapoznawani z:

- ogólnymi zasadami działania szkolnictwa wyższego,
  - standardami kształcenia przygotowującymi do wykonywania zawodu nauczyciela, w szczególności minimalną liczbą godzin zajęć zorganizowanych, praktyk oraz minimalną liczbą punktów ECTS przypisanych poszczególnym modułom w ramach praktyk,
  - ogólnymi i szczegółowymi efektami kształcenia przypisanymi standardom kształcenia przygotowującym do wykonywania zawodu nauczyciela, treściami modułów, ze szczególnym uwzględnieniem komponentów praktyki,
  - kompetencjami, które muszą być kształtowane w trakcie praktyki w pięciu aktywnościach,
  - obowiązkami uczelni wobec studenta w czasie odbywania praktyk,
  - efektami kształcenia określonymi dla studiów pedagogika uczelni, z której student ma odbywać praktykę pedagogiczną,
  - zasadami odbywania praktyk pedagogicznych ustalonymi przez uczelnię,
  - różnicami między starymi a nowymi zasadami odbywania praktyk aby uchwycić istotę zmian.
3. Rekomenduje się, aby pracownicy uczelni kształcący przyszłych nauczycieli, na swoich zajęciach, na bieżąco uwzględniali zmiany w prawie oświatowym, dzięki temu studenci już przed praktyką pedagogiczną będą znali podstawowe przepisy prawne regulujące pracę przedszkoli, szkół i placówek.
4. Każdy student studiów pedagogicznych powinien być przygotowany do nauczania dzieci i uczniów w zakresie edukacji obywatelskiej i edukacji na rzecz praw człowieka, w szczególności w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji, bo obowiązkiem władz szkoły,

w tym nauczycieli¹⁷⁵ jest nie tylko respektowanie praw człowieka, ale także edukowanie w zakresie problematyki praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw dziecka. Dzieci powinny na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej być zaznajamiane z takimi pojęciami jak godność osoby ludzkiej, szacunek do samego siebie i wobec innych, tolerancja, wolność, równość i solidarność. Zrozumienie i akceptacja tych pojęć powinny być przeżyciem intelektualnym i bazować na doświadczeniu i uczuciach dzieci. „Uczenie się i praktyczna realizacja o przynależnych dzieciom prawach pomaga zrozumieć im, czym są prawa człowieka, uświadamia im, że przysługują one także im samym, i pokazują jak z nich korzystać w ich własnym życiu. To zaś jest głównym celem kształcenia dzieci w zakresie praw człowieka”.¹⁷⁶ Nawet najmłodsze dziecko można edukować o prawach człowieka np. poprzez rozwiązywanie konfliktów bez odwoływania się do przemocy i z poszanowaniem innych osób. Nauczanie o prawach człowieka powinno być oparte na aspektach pozytywnych i przy wykorzystaniu odpowiednio dobranych aktywizujących metodach nauczania.

5. Nauczyciele ponoszą odpowiedzialność za chęci uczniów, wybór metod nauczania, celów lekcji, treści, warunki w jakich uczą itp. Działania, które podejmują zależą od ich wiedzy, doświadczenia, przekonań sposobu myślenia. Nauczyciele w dużej mierze funkcjonują samodzielnie, w klasie za zamkniętymi drzwiami. Pracują także samodzielnie poza szkołą np. gdy przygotowują się do zajęć. „Praca nauczyciela w 99% przebiega poza zewnętrzną kontrolą, nie poddaje się wpływowi,¹⁷⁷ zatem gwarantem działania szkoły – wysokiej jakości pracy szkoły – jest zawodowa odpowiedzialność nauczyciela, jego predyspozycje do tego zawodu oraz rzetelne wykształcenie. Warto zwracać szczególną uwagę na kształtowanie

---

175 Art. 33 ust 2 pkt 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

176 N. Flowers, Kompasik, *Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi opublikowane na mocy umowy z Radą Europy*. CODN Warszawa 2009.

177 U. Hammerschmidt, *W jaki sposób dyrektorzy szkół mogą wspierać samodzielność i odpowiedzialność nauczycieli? Odpowiedzialność i możliwość dyrektora szkoły w zarządzaniu radą pedagogiczną*. www.npeseo.pl

u studentów przez cały okres trwania studiów odpowiedzialności prawnej ale także – a może przede wszystkim – odpowiedzialności rozumianej jako powinność i obowiązek natury moralnej wobec ucznia, jego rodzica, pracodawcy.

6. Studenci – zgodnie z ich opinią wyrażona w czasie seminarium podsumowującego projekt – chcieli być zapoznawani z zasadami awansu zawodowego, sposobami doształcania i doskonalenia nauczycieli w trakcie pracy zawodowej, konsekwencjami prawnymi wynikającymi np. z naruszaniem przez nauczyciela ustalonej organizacji i porządku w procesie pracy. Ponadto zgodnie z art. 41 ustawy o systemie oświaty, nauczyciel jako przedstawiciel rady pedagogicznej stanowi prawo w szkole. Rada pedagogiczna:

- przygotowuje projekt statutu szkoły/przedszkola,
- podejmuje uchwały dotyczące planów pracy szkoły/przedszkola, organizacji doskonalenia zawodowego nauczycieli, ustalania sposobu wykorzystania wyników nadzoru pedagogicznego w celu doskonalenia pracy szkoły lub placówki,
- podejmuje opinie w sprawie organizacji pracy szkoły, w tym tygodniowego rozkładu zajęć edukacyjnych, projektu finansowego szkoły, wniosków dyrektora o przyznanie nauczycielom odznaczeń, nagród i innych wyróżnień, itp.

Ważne wydaje się zatem aby, zwracano uwagę na przygotowanie studentów pedagogiki w zakresie podstaw prawa, tworzenia prawa wewnątrzszkolnego, szacunku wobec prawa. Z punktu widzenia przyszłego nauczyciela te kompetencje społeczne są niezbędne w pracy w szkole i przedszkolu a przestrzeganie prawa jest zachowaniem etycznym z punktu widzenia etyki zawodowej nauczyciela.

7. Obowiązkiem każdego nauczyciela, wynikającym z przepisów prawa oświatowego jest przedstawienie dyrektorowi szkoły / przedszkola programu nauczania / wychowania przedszkolnego. Dyrektor przedszkola / szkoły dopuszcza do użytku w szkole / przedszkolu program nauczania/wychowania przedszkolnego – o ile program taki spełnia formalne wymagania. Zgodnie z art. 55 ust. 5 pkt 1 ustawy o systemie oświaty, każdy uczeń ma prawo do zna-

jomości programu nauczania. Ponadto nauczyciele szkół muszą obowiązkowo opracować wymagania edukacyjne¹⁷⁸, niezbędne do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania a także na początku każdego roku szkolnego poinformować uczniów oraz ich rodziców o tych wymaganiach. Nauczyciel jest obowiązany dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, np. w przypadkach uczniów posiadających opinię o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Wobec tego wydaje się bardzo ważne, aby absolwenci kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, byli w pełni przygotowani teoretycznie i praktycznie do:

- tworzenia własnego programu nauczania,
- wyboru gotowego programu nauczania,
- modyfikowania/adaptowania programu nauczania innego autora/autorów,
- samodzielnego i zespołowego opiniowania programów nauczania innych nauczycieli,
- opracowania i dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Tworzenie programu nauczania i opracowanie wymagań edukacyjnych jest najbardziej samodzielnym i twórczym działaniem nauczyciela. Większość nauczycieli wybiera programy nauczania, nie podejmuje prób samodzielnego ich napisania, mimo dużego doświadczenia zawodowego. Nauczyciele nie są przygotowani do takich wyzwań. Ważne jest zatem zwrócenie szczególnej uwagi na przygotowanie studentów do tworzenia własnych programów nauczania oraz opracowania wymagań edukacyjnych, takich, które będą zgodne z wymogami prawa oświatowego, nie będą naruszały praw autorskich innych osób oraz będą napisane językiem zrozumiałym dla ucznia i jego rodzica.

---

178 Art. 44b ust. 6 i ust. 8 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

8. Studenci przebywający na praktyce mają, podobnie jak nauczyciele mają dostęp do dzienników, arkuszy ocen itp., dokumentacji, która zawiera dane osobowe uczniów i ich rodziców. Studenci są zobowiązani do przestrzegania zasad ochrony danych osobowych w trakcie praktyki oraz zachowania w tajemnicy wszystkich danych osobowych, do których mieli dostęp w związku z odbywaniem praktyki a także po jej zakończeniu. Warto zatem podkreślić aby w zasadach odbywania praktyki lub innych ustaleniach uczelni ze szkołą lub placówką zadbać o informowanie studentów o regułach ochrony danych osobowych uczniów i ich rodziców, a także sankcjach prawnych w przypadku naruszenia norm prawnych i etycznych wynikających z ochrony danych osobowych.
9. Warto przy organizacji praktyk pedagogicznych pamiętać o obowiązku Uczelni związanym z ubezpieczeniem każdego studenta i obowiązku dyrektorów szkół za przeprowadzenie, w pierwszym dniu praktyki, wstępnego szkolenia studenta z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy w formie instruktażu ogólnego i stanowiskowego według programów opracowanych dla poszczególnych grup stanowisk.

W drugiej części rozdziału przedstawiono interesujące rozwiązania organizacyjne i innowacyjne praktyk pedagogicznych wypracowane przez Staropolską Szkołę Wyższą w ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”. Trzyletni okres wdrażania i realizacji Projektu upoważnienia do formułowania rekomendacji wypracowanych rozwiązań w zakresie studenckich praktyk pedagogicznych. Treści rekomendacji zostały przygotowane na podstawie wniosków z seminarium podsumowującego Projekt, zebranych od studentów i opiekunów praktyk w szkołach oraz koordynatorów ze strony Uczelni, a także na podstawie analizy dokumentacji powstałej w czasie trwania praktyk.

W ramach projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” Staropolska Szkoła Wyższa nawiązała współpracę z organami prowadzącymi szkół w gminach Miedziana Góra i Dobczyce, która zaowocowała rekrutowaniem przedszkoli i szkół do Projektu. Placówki te stanowiły miejsca praktyk dla stu-

dentów kierunku pedagogika specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim i terapią pedagogiczną oraz logopedia. Zwrócono szczególną uwagę na to, aby współdziałanie Uczelni z szkołami i przedszkolami przynosiło obopólną korzyść.

Uczelnia, która obowiązkowo musi organizować praktyki pedagogiczne zyskała teren do praktykowania. Instytucje, w których odbywały się praktyki pedagogiczne zostały wybrane tak, aby spełniały kryteria nałożone przez uczelnię i gwarantowały realizację opracowanych programów praktyk. Staropolska Szkoła Wyższa ustaliła także kryteria wyboru nauczycieli opiekunów praktyk pedagogicznych – wybrała nauczycieli o wysokich kwalifikacjach zawodowych, wieloletnim doświadczeniu, cechujących się dużą kulturą osobistą, kreatywnością oraz zadeklarowaną chęcią współpracy. Uczelnia, z pełną odpowiedzialnością za jakość organizacji i przebieg praktyk, kierowała do tych placówek swoich studentów. Ważne było, aby to szkoła wyższa wybierała instytucje do odbywania praktyk pedagogicznych a nie studenci byli zobligowani do poszukiwania miejsc praktyk. Współpraca Uczelni z przedszkolami i szkołami, w których odbywały się praktyki pozwoliła poznać ponadto, które z nich najlepiej przygotowywały przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej, które wczesnoszkolnej, a które logopedów, można powiedzieć, że Uczelnia w ten sposób pozyskała „wyspecjalizowane szkoły ćwiczeń”. Staropolska Szkoła Wyższa organizowała także praktyki w wielu placówkach publicznych rozpoczynającym samym partnerstwo „prywatno-publiczne”.

Przedszkola i szkoły korzystały przez trzy lata ze stałego kontaktu z Uczelnią. Nauczyciele opiekunowie praktyk mieli okazję do weryfikacji swojego doświadczenia zawodowego z teoriami pedagogicznymi, które poznawali na studiach studenci a współpraca z pracownikami uczelni zaowocowała uaktualnieniem wiedzy psychologicznej, pedagogicznej i metodycznej. Współpraca z Uczelnią była wyjątkową okazją do podnoszenia kompetencji zawodowych opiekunów praktyk, także w zakresie pracy z dorosłymi. Ponadto przedszkola i szkoły zyskiwały dowody na realizację wymagań państwa wynikających ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego w zakresie: współpracy z instytucjami naukowymi, stałego doskonalenia zawodowego swoich nauczycieli i podejmowania nowatorskich działań edukacyjnych

w placówkach. Współpraca z uczelnią wpłynęła bezsprzecznie na podniesienie jakości pracy tych instytucji. Nauczyciele przedszkoli i szkół mieli okazję do wspólnej wymiany zdań i doświadczeń oraz wspólnego uczenia się w miejscu pracy. Systematyczna współpraca z Uczelnią stworzyła możliwość szkołom i przedszkolom aspirowania do Akademickiej Bazy Ośrodków Praktyk Pedagogicznych.

Innowacyjnymi elementami projektu, które warto zarekomendować są:

1. Trzy programy praktyk,
2. Instruktaż w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej,
3. Publikacja „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej”,
4. Trzy casebooki ze wskazówkami dla praktykantów,
5. Indywidualne konsultacje studentów z pedagogiem – 3 godz. dla każdego studenta,
6. Grupowe wizyty – 5 wizyt po 3 godz.
7. Seminaria współpracy dla opiekunów praktyk i pracowników uczelni,
8. Wspólna wymiana doświadczeń w gronie opiekunów praktyk.

Programy praktyk dla studentów kierunku pedagogika specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna i z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia opracowali pracownicy naukowcy, specjaliści w zakresie między innymi pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, psychologii, logopedii:

1. Program praktyk pedagogicznych dla edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim opracowali: prof. dr hab. Danuta Waloszek, dr Elżbieta Męcina-Bednarek i dr Irena Stańczak.
2. Program praktyk pedagogicznych dla edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z terapią pedagogiczną opracowali: prof. dr hab. Anna Klim-Klimaszewska, prof. dr hab. Mariola Wojciechowska, dr Aldona Kopik.

3. Program praktyk pedagogicznych dla logopedii opracowali: prof. dr hab. Danuta Waloszek, Jolanta Góral-Półrola, dr Karol Bidziński, mgr Stanisława Zakrzewska.

Wartością szczególną Projektu było uwzględnienie w programach praktyk specyfiki każdej ze specjalności. W trzech programach praktyk pedagogicznych autorzy odnieśli się do założeń teoretycznych przyjętych modeli kształcenia nauczycieli, celów i zadań oraz organizacji i przebiegu praktyk. Bardzo szczegółowo opisano treści działania praktycznego zarówno dla praktyki psychologiczno-pedagogicznej oraz metodycznej z uwypukleniem zadań podejmowanych przez studenta, sposobu ich dokumentowania oraz roli opiekuna praktyk w realizacji tych zadań. Rola opiekuna praktyk została nakierowana na: monitorowanie zadań podejmowanych przez studenta, przekazywanie informacji zwrotnej, dawanie wsparcia, nakłanianie studenta do samooceny, rozmowę ze studentem, organizowanie dyskusji, włączanie studenta w różne aktywności, zachęcanie studenta do samodzielnych działań itp. Opracowanie programu praktyk to pierwsze i najważniejsze zadanie w organizacji praktyk, kolejne działania i ustalenia są już konsekwencją zapisów zawartych w tym dokumencie.

„Instruktaż w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej to publikacja skierowana do nauczycieli opiekunów praktyk pedagogicznych¹⁷⁹ stanowiąca materiał pomocniczy, porządkujący ich obowiązkowe zadania wymagane przez Uczelnię. Przedstawiono w nim koncepcję moderowania przebiegu praktyk pedagogicznych, w myśl której opiekun praktyk pełnił rolę mentora. Relacje pomiędzy opiekunem a studentem opierały się na partnerstwie. Opiekun nie podawał studentowi gotowych odpowiedzi, ale inspirował i pomagał rozwijać jego własne możliwości i kompetencje w procesie stawania się nauczycielem. Opisano także środowisko w jakim student

---

179 M. Grochowalska, J. Sajdera., *Instruktaż w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej*. Instruktaż dla opiekunów praktyk, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

odbywał praktyki pedagogiczne wskazując zadania placówki oraz rolę dyrektora w procesie kształcenia przyszłych nauczycieli. W instruktażu omówiono rolę opiekuna praktyk oraz zamieszczono opis zadań i obowiązków opiekuna na poszczególnych etapach praktyki.

Wszyscy opiekunowie praktyk uznali, że *Instruktaż w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej* okazał się niezwykle przydatny w pełnieniu roli opiekuna, planowaniu oraz przebiegu poszczególnych etapów praktyk. Warto zarekomendować *Instruktaż* jako syntetyczny i podręczny opis obowiązkowych zadań dla opiekunów praktyk przedszkoli i szkół realizowanych przez studentów kierunku pedagogika oraz wykaz wzorów dokumentów (opinia o przebiegu praktyki zawodowej studenta, arkusz obserwacji działań edukacyjnych, scenariusz działań edukacyjnych w placówce, arkusz autoewaluacji studenta, wykaz zawartości teczki metodycznej studenta – portfolio oraz dziennik praktyk) obowiązujących w realizacji praktyk studenckich.

Program praktyk w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z terapią pedagogiczną został wzbogacony o uczestnictwo studentów w pięciu grupowych wizytach po trzy godziny każda. Wizyty odbywały się w domach dziecka, ośrodkach szkolno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, przedszkolach i szkołach integracyjnych. Celem spotkań w ramach wizyt grupowych było zapoznanie studentów ze specyfiką działania i funkcjonowania tych placówek, do pracy, w których studenci zdobywają kwalifikacje zawodowe.

Studenci odbywający praktyki pedagogiczne wysoko ocenili udział w grupowych wizytach studyjnych – większość badanych uznało tę formę za przydatną w kontekście praktycznego przygotowania do prowadzenia badań i działań diagnostycznych uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Studenci wskazywali na dużą wartość obserwowanych zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, a także zajęć o charakterze terapeutycznym. Warto upowszechnić wizyty grupowe jako stały element programu praktyk pedagogicznych.

Merytorycznym wsparciem w toku realizacji praktyk pedagogicznych dla studentów edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z tera-

pią pedagogiczną i edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z językiem angielskim były indywidualne konsultacje studentów z pedagogiem szkolnym. Głównym celem spotkań było bieżące rozwiązywanie indywidualnych problemów studenta związanych z pracą z dzieckiem młodszym i współpraca z jego rodzicami oraz udzielanie wsparcia w rozwiązywaniu bieżących trudności pojawiających się w trakcie praktyk. Konsultacje z pedagogiem dotyczyły także zasad i metod pracy z dziećmi o szczególnych potrzebach edukacyjnych i wychowawczych objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz sposobów prowadzenia obserwacji pedagogicznej w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem w przedszkolu i w szkole.

Studenci uznali indywidualne konsultacje z pedagogiem za szczególnie wartościowe – tak wypowiedziało się 92% respondentów. Najczęściej poruszonym przez nich tematami w trakcie praktyk były: sposoby motywowania uczniów, utrzymywanie dyscypliny w klasie, sposoby kierowania zespołem klasowym, indywidualizacja pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Zaleca się uwzględnienie indywidualnych konsultacji z pedagogiem i/lub psychologiem w realizacji praktyk pedagogicznych, zapewniają one studentom „duże poczucie bezpieczeństwa” oraz merytoryczne wsparcie w rozwiązywaniu trudnych i nietypowych sytuacji edukacyjnych i wychowawczych w czasie praktyk.

Interesującą pomocą dydaktyczną w toku realizacji praktyk pedagogicznych była książka „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej” kierowana do studentów pedagogiki Staropolskie Szkoły Wyższej uczestników Projektu. „Autorki rezygnując z ujęć typowych dla języka tradycyjnych opracowań metodycznych, nie przedstawiły szczegółowych wytycznych do pracy wychowawczo dydaktycznej, lecz wskazały na pewne, ważne punkty orientujące pracę nauczyciela i pomagające mu lepiej zrozumieć istotę profesji nauczycielskiej”.¹⁸⁰Książka porusza tematykę

180 B. Muchacka, I. Czaja-Chudyba, L. Smółka, Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt, „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3. 3. Po-

związaną z organizacją pracy nauczyciela, stresem w pracy nauczyciela, indywidualizacją nauczania i wychowania oraz problematyką kompetencji nauczyciela i wzmacniania kompetencji kluczowych u dzieci przedszkolnych i uczniów klas I-III. Książkana zakończenie każdego rozdziału zawiera problemy do przemyślenia i przedyskutowania, a przedstawione w niej treści zdaniem autorów „pomogą w podjęciu wyzwań jakie stawia przed nauczycielem współczesna rzeczywistość”.

Studenci i opiekunowie praktyk uznali książkę „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej” za przydatną w pracy dydaktyczno-wychowawczej potwierdziło to prawie 100% respondentów – studentów nauczycieli opiekunów praktyk. Książka jest cennym wsparciem dla studentów pedagogiki, nauczycieli rozpoczynających pracę oraz opiekunów praktyk pedagogicznych. Warto ją polecić wszystkim nauczycielom, właśnie za formułę zachęcającą czytelnika do przemyśleń i odpowiedzi na postawione pytania, które inspirują odbiorcę do dalszych poszukiwań innowacyjnych metod i form pracy z dziećmi oraz na zamieszczoną bardzo bogatą bibliografię i źródła Internetowe. Podobnie cennym pod względem merytorycznym wsparciem dla studenta i nauczycieli są trzy publikacje:

1. Z. Zbróg, M. Kaleta-Witasiuk, B. Walasek-Jarosz, *Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*¹⁸¹.

---

prawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3. 3. 2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015, s. 8.

- ¹⁸¹ Z. Zbróg, M. Kaleta-Witasiuk, B. Walasek-Jarosz, *Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3.Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3.3.2:Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

2. M. Kaleta-Witasiuk, A. Kopik, B. Walasek-Jarosz, *Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu*. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów¹⁸².
3. B. Muchacka, M. Kaleta-Witasiuk, B. Walasek-Jarosz, *Autorefleksja i analiza pracy własnej*. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów¹⁸³.

W tych publikacjach wykorzystano ciekawy styl nauczania opierający się na casebookach „metodę Casebook” (najczęściej używana w amerykańskich szkołach prawa). W casebookach – zdaniem autorów – „chodzi o takie ujęcie treści pedagogicznych by potencjalni adresaci (praktykanci) mogli bądź na przykładach, bądź przez serie pomocniczych pytań tworzyć więź między tym co zapoznają na studiach a tym, co spotkają w rzeczywistości oświatowej, w przedszkolach, szkołach, placówkach opiekuńczych, czy poradniach”¹⁸⁴. Casebooki są warte polecenia także jako bogate źródło przykładowych kwestio-

---

182 M. Kaleta-Witasiuk, A. Kopik, B. Walasek-Jarosz, *Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu*. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3.3.2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

183 B. Muchacka, M. Kaleta-Witasiuk, B. Walasek-Jarosz, *Autorefleksja i analiza pracy własnej*. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3.3.2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015.

184 Z. Zbróg, M. Kaleta-Witasiuk, B. Walasek-Jarosz, *Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji*. Casebook ze wskazówkami dla praktykantów, Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej, Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia. Poddziałanie 3.3.2: Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych, Kielce 2012-2015, s. 11.

nariuszy pomiaru oraz tego co kończy każdy casebook – bogatej literatury przedmiotu.

Wypracowane i sprawdzone w działaniu rozwiązania organizacyjne praktyk pedagogicznych oraz wnioski i spostrzeżenia zebrane od opiekunów praktyk i studentów na seminarium podsumowującym projekt, analiza dokumentacji wypracowanej na etapie planowania i wdrażania praktyki pedagogicznej pozwalają zarekomendować nowatorskie rozwiązania organizacyjne praktyk pedagogicznych. Duże znaczenie w sprawnym i efektywnym przebiegu praktyk stanowiła kolejność podejmowanych działań i duża dbałość o pełne przekazywanie informacji na każdym etapie planowania i wdrażania programu praktyk, prowadzonej dokumentacji, monitorowania i ewaluacji gdyż to gwarantowały sprawny jej przebieg. Należy zachęcić szkoły wyższe do realizacji poniższych zadań, niezbędnych do sprawnego i efektywnego przeprowadzenia praktyk pedagogicznych w przedszkolach, szkołach i placówkach:

1. Opracowanie dla każdej specjalności kierunku pedagogika programu praktyk przez pracowników naukowych – specjalistów w wymaganych dziedzinach, zgodnego z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.¹⁸⁵
2. Wyposażenie studenta w wymaganą wiedzę teoretyczną w zakresie przygotowania psychologiczno-pedagogicznego oraz metodycznego. Zapoznanie z przepisami prawa oświatowego oraz programem praktyk spójnym z wcześniejszymi doświadczeniami studenta i wiedzą teoretyczną zdobytą na Uczelni. Współpraca wszystkich pracowników naukowych kształcących studenta w celu przygotowania go do odbycia praktyki pedagogicznej. Przygotowanie studenta do pracy badawczej, jeśli praktyka będzie ukierunkowana na pisanie pracy licencjackiej.
3. Ustalenie przez uczelnie kryteriów wyboru placówek, w których będą odbywać się praktyki pedagogiczne. Przedszkola i szkoły powinny spełniać następujące kryteria:

---

¹⁸⁵ Dz.U z 2012 r., poz. 131

- a) pełny dostęp do pracowni, sprzętu i pomocy dydaktycznych,
  - b) stwarzać warunki do prowadzenia lekcji/zajęć z zastosowaniem technologii informacyjnej,
  - c) zagwarantować dostęp do zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych,
  - d) zapewnić opiekę i nadzór opiekuna praktyk nad studentami,
  - e) zagwarantować warunki do optymalnej realizacji programu praktyk.
4. Podpisanie porozumienia z organami prowadzącymi przedszkola/szkoły, w których będą odbywały się praktyki pedagogiczne.
  5. Określenie kryteriów wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna praktyk. Opiekunem praktyk powinien być nauczyciel o wysokich kwalifikacjach zawodowych:
    - legitymujący się dyplomem studiów magisterskich zgodnych z przedmiotem praktyk,
    - posiadający stopień awansu zawodowego nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego,
    - posiadający umiejętność pracy z dorosłymi,
    - duże doświadczenie pedagogiczne,
    - cechujący się dużą kulturą osobistą oraz kreatywnością.
  6. Spotkanie koordynatorów – przedstawicieli z ramienia uczelni – z dyrektorami wybranych przedszkoli i szkół. Ustalenie terminów odbywania praktyk oraz spotkań koordynatora uczelni z opiekunami praktyk i studentami. Omówienie zasad organizacji praktyk w placówkach w oparciu o zawarte porozumienie oraz zadania dyrektora: nadzór nad prawidłowym przebiegiem praktyki zawodowej, wyznaczenie nauczycieli – opiekunów praktyk, udostępnienie dokumentów regulujących pracę przedszkola, szkoły lub placówki.
  7. Spotkanie koordynatorów – przedstawicieli z ramienia uczelni – z opiekunami praktyk w celu omówienia programu praktyk, zadań opiekunów, warunków umowy i wynagrodzenia oraz możliwości kontaktu opiekunów z koordynatorem. Przekazanie opiekunom programów praktyk oraz „Instruktażu w zakresie przygotowania studenta do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej”.
  8. Spotkanie informacyjne nauczyciela akademickiego/koordynatora ds. programu praktyk ze studentami, przed rozpoczęciem praktyk,

- w celu omówienia przebiegu praktyki i warunków jej zaliczenia. Poinformowanie studentów o możliwości i sposobach kontaktowania się z koordynatorami ds. praktyk i ds. programu praktyk oraz przekazanie studentom programów praktyk oraz wzorów dokumentów poświadczających realizację zadań (dokumentacja może być przesłana studentowi także w formie elektronicznej).
9. W pierwszym dniu praktyki studenci zgłaszają się do dyrektora szkoły/przedszkola z dokumentami otrzymanymi z uczelni. Studenci odbywają szkolenie z zakresu bezpieczeństwa oraz zasadach dyscypliny pracy i podległością służbową studenta. Studenci poznają szkolnego opiekuna praktyk.
  10. Student omawia z opiekunem praktyk propozycję swojego indywidualnego programu praktyki, ustala kontrakt, sposoby dokumentowania przebiegu praktyki, w tym zasady prowadzenia portfolio. Opiekun praktyk zatwierdza indywidualny program praktyk oraz harmonogram, który następnie student dostarcza, w pierwszym tygodniu praktyki, opiekunowi praktyk z ramienia uczelni.
  11. Student realizuje zadania przewidziane indywidualnym programem praktyki.
  12. Podstawą przeprowadzenia przez studenta zajęć są opracowane przez niego scenariusze zajęć, zatwierdzone przez nauczyciela opiekuna praktyk. Każde zajęcia przeprowadzone przez studenta muszą być omówione i ocenione.
  13. Student prowadzi dokumentację praktyki w postaci Dziennika Praktyk oraz teczki metodycznej – portfolio i dokonuje w każdym semestrze autoewaluacji.
  14. Opiekun z ramienia uczelni monitoruje przebieg praktyki odbywanej przez studenta.
  15. Opiekun praktyk przygotowuje opinię studenta według opracowanego przez uczelnię wzoru uwzględniając przedstawione przez studenta wnioski autoewaluacji.
  16. Dyrektor potwierdza fakt odbycia praktyki przez studenta, w oparciu o pozytywną opinię opiekuna praktyk oraz sumienne przestrzeganie dyscypliny i organizacji pracy przedszkola, szkoły.
  17. Podstawą zaliczenia praktyki jest odbycie jej w pełnym wymiarze oraz prawidłowe udokumentowanie przebiegu praktyki. Praktykę

zalicza opiekun praktyk wyznaczony przez uczelnię/koordynator ds. programu praktyki dokonując wpisu w indeksie i na karcie ocen studenta. Nieuzyskanie zaliczenia praktyki lub jej nieodbycie z winy studenta jest równoznaczne z niezaliczeniem przedmiotu. Przy zaliczeniu bierze się pod uwagę: kompletność dokumentacji, realizację zadań przewidzianych programem praktyki, opinię wystawioną przez opiekuna praktyki w szkole/przedszkolu, autoewaluacje studenta.

18. Opiekunowie praktyk uczestniczą w seminariach współpracy, w szczególności seminarium podsumowującym praktyki. Wnioski ze spotkań wykorzystuje się do modyfikacji programów praktyk oraz zasad organizacji praktyk.
19. Spotkanie koordynatorów ze studentami, po odbyciu praktyk, w celu omówienia doświadczeń studentów zdobytych na praktykach (analiza materiałów zebranych w portfolio praktykanta).

Nieodzownymi elementami, o które należy zadbać przy organizacji praktyk są:

- dbałość o wybór placówek zgodnie z ustalonymi kryteriami,
- komunikacja na każdym etapie współpracy z każdą ze stron: uczelnią, szkołą, studentem,
- dostępność programu praktyk dla studenta, opiekuna praktyk, dyrektora przedszkola, szkoły,
- stworzenie warunków dla wymiany doświadczeń opiekunom praktyki i studentom
- czas na podsumowanie i wnioski,
- stosowne wynagrodzenie opiekuna praktyk.

Opiekunowie praktyk w 95% uznali, że praktyki pedagogiczne były zgodne z cyklem dydaktycznym i studenci odbywali je w terminie wskazanym przez uczelnię. Niektórzy studenci zaoczni, którzy wykonywali pracę zawodową mieli możliwość ustalenia takiego terminu, który nie kolidował im z wykonywaną pracą.

Wszyscy opiekunowie uznali seminariaorganizowane, w trakcie praktyk, przez Uczelnię jako bardzo ciekawą formę doskonalenia kompetencji zawodowych, a także tych potrzebnych do pełnienia roli opiekuna. Najwyżej ocenili te formy pracy na seminariach, które umożliwiały opiekunom praktyk pedagogicznych wymianę doświad-

czeń i podejmowanie refleksji na tematy zawodowe. Skuteczność metodycznego doskonalenia nauczycieli opiekunów praktyk została zwielokrotniona możliwością dzielenia się nią z pozostałymi nauczycielami opiekunami praktyk. Cenili sobie oni także dostępność telefoniczną i mailową oraz bezpośrednie spotkania z koordynatorem ds. programów praktyk.

Wszyscy opiekunowie praktyk podkreślali bardzo dobrą współpracę z Uczelnią w trakcie praktyk pedagogicznych (oto przykłady niektórych wypowiedzi: „świetna współpraca, jasno określone cele i zadania projektu, które były skrupulatnie realizowane; życzliwość; tak powinny zawsze wyglądać praktyki; takie praktyki pomysł znakomity”). Wszyscy opiekunowie uznali, że chętnie przystąpią do tak zorganizowanych praktyk pedagogicznych w przyszłości. Zwrócili uwagę, że praktyki powinny trwać więcej niż wymagane 150 godz.

Wymiana spostrzeżeń i wniosków przez opiekunów praktyk, na seminarium podsumowującym, pozwala stwierdzić, że studenci mieli okazję kształcenia umiejętności w zakresie, analizowania pracy nauczyciela i uczniów poprzez omawianie zajęć przez opiekuna i studenta, planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć oraz autorefleksji i analizowania własnej pracy i jej efektów. W kształtowaniu tych umiejętności służyły zaplanowane zadania przewidziane programem praktyk oraz prowadzenie dziennika praktyk i portfolio. W opinii opiekunów praktyk studenci mieli sposobność, aby kształtować kompetencje metodyczno-merytoryczne i wychowawcze we wszystkich rodzajach szkół i placówek zgodnie z kierunkiem i specjalnością studiów.

Podsumowując, należy zarekomendować uczelniom i szkołom programy praktyk oraz sposób organizacji praktyk opracowane przez Staropolską Szkołę Wyższą w ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnych przedszkolu i szkole podstawowej”. Zainspirować uczelnie w kierunku wzbogacenia programów o dodatkowe elementy, takie jak: wizyty grupowe, indywidualne konsultacje z pedagogiem/psychologiem, grupy wzajemnego nauczania oraz seminaria współpracy dla opiekunów praktyk. Zasadnym wydaje się upowszechnić publikacje opracowane w ramach Projektu, wspierające pracę zawodową nauczycieli, a także zarekomendować sprawdzone sposoby

współpracy Uczelni z przedszkolami, szkołami i innymi placówkami oświatowymi, która warunkuje prawidłowy proces kształcenia przyszłych nauczycieli.

Rozdział 6.

Rekomendacje: Implikacje paradygmatów edukacyjnych dla studenckich praktyk pedagogicznych

---

Elżbieta Męcina-Bednarek

Podstawowe wyzwania i problemy polityki oświatowej wiążą się obecnie z modernizacją systemu edukacji, w tym także systemu szkolnictwa wyższego, zwłaszcza w aspekcie kształcenia kadr oświatowych. Wprowadzane zmiany w programach studiów są wynikiem zmian cywilizacyjno-prawnych oraz nowego ujęcia przygotowania zawodowego w postaci krajowych ram kwalifikacji. Zachodzące w systemie kwalifikacji zmiany w coraz większym stopniu koncentrują uwagę na osobach uczących się oraz na osiągniętych przez nie efektach, podkreślając wagę współpracy resortów, wzajemnej spójności i odpowiedzialności.

Kształcenie nauczycieli zatem musi uwzględniać szerokie spektrum treści programowych oraz dobrze przygotowaną pod względem programowym i organizacyjnym – praktykę.

Przykładem takich działań jest Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej realizowany przez Staropolską Szkołę Wyższą w Kielcach, który zasługuje na rekomendacje i upowszechnienie.

Rekomendacja, jak podaje słownik wyrazów obcych, to: „1. pozytywna opinia wydana o kimś pisemnie lub ustnie, 2. Pozytywna lub

negatywna ocena wartości spółki i jej akcji wydana przez doradcę giełdowego, będąca dla inwestorów wskazówką do transakcji¹⁸⁶.

Niezwykle bogate spektrum działań objętych projektem może stanowić wskazówkę do poprawy jakości kształcenia studentów na kierunku pedagogika w specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna.

Rekomendować – tzn. „wystawiać komuś lub czemuś pochlebne świadectwo; zachwalać, polecać”¹⁸⁷. Zgodnie z tą definicją pojawia się konieczność wystawienia pochlebnego świadectwa wszystkim szczegółowym zadaniom składającym się na proces realizacji projektu opisanego w rozdziale trzecim niniejszego opracowania. Bazując na zmieniającej się rzeczywistości społecznej i szkolnej, a także diagnozie potrzeb – stworzono nowatorski program praktyk, który w ramach działań konkursowych uzyskał wsparcie finansowe. Konkludując, na podstawie szczegółowych opisów zadań projektowych należy podkreślić innowacyjność oraz wysoki poziom merytoryczny i metodyczny opisywanego projektu studenckich praktyk pedagogicznych realizowanego na Wydziale Pedagogicznym Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach.

Z uwagi na prawidłowość analizy i zgodność treści materiału z ujęciem tematycznym, w celu wyjaśnienia użytej terminologii, należy odwołać się do podstawowych źródeł słownikowych. I tak: implikacja definiowana jest jako „następstwo, konsekwencja”¹⁸⁸, zaś paradygmat utożsamiany jest „z modelem uprawiania badań bądź wzorcem postępowania badawczego, z modelem teoretycznym nauki”¹⁸⁹. Wyjaśnienia te stają się koniecznością w wymiarze kształcenia studentów w obszarze pedagogiki, zwłaszcza w specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, gdzie kształtuje się sylwetkę nauczyciela na pierwszym, elementarnym poziomie edukacji.

186 L. Drabik, *Słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 789.

187 Tamże, s. 789.

188 Tamże, s. 385.

189 W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, s. 297

Edukacja zatem, zgodnie z encyklopedią pedagogiczną to „podstawowe pojęcie w pedagogice obejmujące ogół wielowymiarowych działań oraz procesów służących wychowaniu i kształceniu osób czy grup społecznych”.

W zależności od przesłanek teoretycznych i uwarunkowań społeczno-politycznych edukacja jest traktowana jako:

1. proces permanentnego uczenia się człowieka przez całe życie;
2. prawo, a zarazem obywatelska powinność człowieka oraz imperatyw społeczny;
3. instrument władzy politycznej do realizacji określonych interesów i celów społecznych;
4. obszar samoregulacji społecznej, główny czynnik rozwoju ludzkiego kapitału, jakości życia społeczeństw czy cywilizacji;
5. typ przemocy symbolicznej narzucającej kulturę grupy dominującej przedstawicielom innych grup społecznych, tym samym czynnik stratyfikacji społecznej, która generuje mechanizmy i szanse awansu społecznego oraz selekcji i marginalizacji;
6. „ekran kultury” tłumaczący złożoność jej pola znaczeń i symboli;
7. typ normatywnego dyskursu, przedstawiającego określoną perspektywę myślową, a umożliwiającą opowiedzenie się po jednej ze stron konfliktów światopoglądowych, ideologicznych czy moralnych¹⁹⁰. Analizując szerokie spektrum założeń edukacyjnych należy wziąć pod uwagę płaszczyzny wzajemnych relacji i oddziaływań, gdzie toczy się proces edukacyjny. Mowa tutaj o rodzicach, uczniach i nauczycielach jako elementach wzajemnych uwarunkowań. Proces edukacji zakłada holistyczne podejście do wdrażanych zmian i proponuje działania zoptymalizowane i ukierunkowane na prawidłowy rozwój jednostki.

„Edukacja jest więc z jednej strony czynnikiem kształtowania tożsamości człowieka, z drugiej zaś nieodzownym warunkiem twórczym jego naturalnego rozwoju”¹⁹¹. Edukacja permanentna, edukacja przez

---

190 B. Śliwerski, Edukacja, [w:] T. Pilch (red.) Encyklopedia XXI wieku, Tom I, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 905.

191 Tamże, s. 906.

całe życie wkomponowana jest w kanon dyrektyw unijnych oraz w zasady samorozwoju współczesnego człowieka, człowieka XXI wieku.

Współcześnie istnieje wielość teoretyczno-koncepcyjnych ujęć ukierunkowanych na kształtowanie nowego człowieka, człowieka obecnej cywilizacji odpowiedzialnego za przeszłość i kreującego przyszłość, jednak „częścią oceny jakości edukacji jest systematyczny proces krytycznej analizy pracy nauczycieli, szkół lub władz samorządowych, prowadzący do ukształtowania osądu na temat standardu prowadzonego kształcenia i/ lub wydania rekomendacji mających doprowadzić do poprawy jakości”¹⁹². W takim zakresie problemowym, w oparciu o wymogi współczesnej cywilizacji, krytyce poddawano jakość kształcenia przyszłych pedagogów i sposób oraz programy realizacji praktyk. Zadania edukacyjne wymuszają zmiany treści kształcenia teoretycznego i praktycznego. Określają precyzyjnie efekty kształcenia, zgodnie z nowymi przepisami dotyczącymi oświaty i szkolnictwa wyższego, co jest ukierunkowane na poprawę jakości kształcenia i dostosowanie do wymogów rynku pracy.

„Poprawa jakości edukacji wymaga profesjonalizacji zawodu nauczycieli i lepszego wykorzystania danych i wyników badań naukowych w zarządzaniu edukacją i prowadzeniu polityki edukacyjnej. Stanowi to wyzwanie zarówno dla osób profesjonalnie zajmujących się edukacją, jak i środowisk naukowych, które muszą umiejętnie dostosować się do nowych potrzeb”¹⁹³. Nowa rzeczywistość edukacyjna związana była nie tylko ze zmianami programowymi i strukturalnymi, ale także z założeniami ideowymi, które wyznaczyły nowe kierunki i cele działalności wychowawczej. Wprowadzenie reformy przewartościowało dotychczasowy sposób myślenia o dziecku, szkole i roli nauczyciela w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Pojawiła się konieczność zdobywania nowej wiedzy teoretycznej ukierunkowanej na samodzielne poszukiwanie praktycznych rozwiązań problemów oraz na nabywanie bądź doskona-

192 A. Vassiliou, A. Semeta, *Kluczowe dane o edukacji w Europie 2012*, Agencja Wydawnicza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA), Warszawa 2012, s. 39.

193 M. Federowicz, M. Sitek, *IBN, Badania- Polityka Społeczna- Polityka Edukacyjna- Potrzeby Praktyki*, [w:] *Polityka Społeczna, Polityka Edukacyjna: szanse i wyzwania*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012, s. 4.

lenie umiejętności praktycznych. Towarzyszy temu twórcze podejście nauczyciela do swej misji pracy z dziećmi, zwłaszcza na wczesnych etapach edukacyjnych. Przygotowanie nauczycieli do przyszłej pracy pedagogicznej zakreśla obszar pewnych sformułowanych efektów kształcenia zarówno w sferze wiedzy, umiejętności, jak i kompetencji.

„Kształcenie nauczycieli – we współczesnej rzeczywistości wymaga uwzględnienia:

1. współczesnego kontekstu funkcjonowania edukacji;
2. zmiany w obszarze funkcji zawodowych nauczycieli;
3. przemiany koncepcji kształcenia nauczycieli warunkowanej zmianą społeczną”¹⁹⁴.

Przemiany związane z kształceniem nauczycieli mają perspektywiczną wizję zmiany postaw: „od postawy pewności gwarantowanej prawem naukowym i autorytetem do postawy pytań, wątpliwości wynikających ze złożoności sytuacji działania nauczyciela, od sterowania do inspirowania rozwoju, od prostego przekazu do wprowadzenia ucznia w świat wiedzy, od dominacji intelektu w szkolnym poznaniu do równowagi myśli i uczuć, od postawy alternatywy do postawy dialogu, od prymatu koncepcji do prymatu zawodowej refleksji”¹⁹⁵.

Praktyki pedagogiczne są niezbędnym etapem przygotowania studentów do pracy nauczyciela. Ich zadaniem jest jak najlepsze zapoznanie przyszłych pedagogów z realiami panującymi w placówkach, umożliwienie im pierwszego sprawdzenia się w pracy dydaktycznej i wychowawczej. Bardzo często jest to moment ostatecznej weryfikacji swych decyzji, bowiem praktyki są dużą szansą sprawdzenia faktycznych predyspozycji studenta do tego zawodu i zastosowania zdobytej na studiach wiedzy teoretycznej w praktyce.

Praktyki pedagogiczne dają studentom możliwość zapoznania się ze strukturą organizacyjną i pracą dydaktyczną różnych typów placówek, weryfikują wiedzę teoretyczną z działaniem praktycznym przebiegającym w różnych warunkach i podlegającym stałym mody-

---

194 H. Kwiatkowska, *Kształcenie nauczycieli*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia XXI wieku*, Tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 879.

195 Tamże, s. 880.

fikacjom, umożliwiają kształtowanie zainteresowań i postaw zawodowych słuchaczy jak również wykorzystanie doświadczeń i umiejętności zawodowych, kształcenie odpowiedzialności zawodowej i postaw twórczych studentów, przyszłych nauczycieli oraz kształtują kompetencje i postawy twórcze dzieci/uczniów.

„Badania nad znaczeniem edukacji przedszkolnej w rozwoju dziecka stanowią współcześnie gwałtownie poszerzający się obszar eksploracji i wynikającego z tego projektowania”¹⁹⁶. Stąd tak dużą wagę przywiązuje się do kształcenia nauczycieli wychowania przedszkolnego, którzy wprowadzają dziecko w świat nieodkrytych zdarzeń, w najgłębsze tajniki wiedzy i pozwalają na doświadczanie świata w różnych formach i za pomocą wielu różnorodnych metod i sposobów. Kształtują i rozwijają u dzieci wymagany katalog cech gotowości szkolnej. Przygotowują dzieci do podjęcia edukacji szkolnej.

„W kontekście zmian związanych z wprowadzeniem obowiązku szkolnego dla dzieci sześciolletnich i toczącej się wokół nich dyskusji, pojawiają się najczęściej pytania o ich gotowość do szkoły oraz o przygotowanie szkoły i nauczycieli do pracy z nimi”¹⁹⁷. Dlatego też niezwykle ważnym zadaniem jest kształcenie zawodowe nauczyciela – profesjonalisty, przygotowanego merytorycznie, pedagogicznie, psychologicznie oraz metodycznie. Nauczyciela, który wspiera rozwój dziecka, wyzwala aktywność uczących się i wspomaga ich w działaniu. Nauczyciela twórczego, o wysokim stopniu samodzielności i odpowiedzialności za rozwój swoich wychowanków oraz współdziałanie ze wszystkimi podmiotami życia szkolnego i środowiskowego.

„Poszukiwania, innowacje i eksperymenty towarzyszą twórczym nauczycielom w ich codziennej pracy. To oni stają się animatorami pomagającymi dzieciom przeżywać i przekraczać ich dotychczasowe osiągnięcia”¹⁹⁸. Zatem, zadanie kształcenia twórczego nauczyciela jest

---

196 M. Sławińska, *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 15.

197 R. Kaczan, P. Rycielski, *IBN, Obniżenie progu szkolnego i jego konsekwencje dla procesu kształcenia*, [w:] *Polityka Społeczna, Polityka Edukacyjna: szanse i wyzwania*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012, s. 47.

198 A. Blek, *Przedszkole przyjazne dzieciom*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, Toruń 2001, s. 7.

priorytetem w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Wynika to zarówno z uwarunkowań cywilizacyjno-prawnych, środowiskowych, ale i z potrzeb runku pracy, gdzie trafiają absolwenci studiów. Istniejące w chwili obecnej placówki wychowania przedszkolnego i szkolnego dotyka jeszcze problem niżu demograficznego, ale przygotowana baza jest gotowa na prognozy wzrostu zapotrzebowania na opiekę przedszkolną, a tym samym w efekcie czasowym: zwiększenie liczebności uczniów w klasach edukacji wczesnoszkolnej.

Kształcenie studentów na kierunku pedagogika, specjalność edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, specjalność edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz specjalność logopedia – wymaga konstruktywnego przygotowania teoretyczno-praktycznego. Pojawiająca się możliwość konkursu projektów unijnych oraz etap modyfikacji programu praktyk studenckich – zostały połączone w jedną całość i ukształtowane w postaci innowacyjnego programu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”, jaki został opracowany i wdrożony w Staropolskiej Szkole Wyższej w Kielcach. Projekt zakładał zwiększenie efektywności lepszego przygotowania praktycznego studentów pedagogiki w/w specjalności. Innowacje, jakie zakładał projekt polegały na szczegółowym określeniu zadań i ról wszystkich stron zaangażowanych w praktyki, opracowaniu nowych trzech programów praktyk, działań wspierających oraz publikacji pomagających studentowi wkraczać w świat praktyki. Etapy realizacji projektu zostały ujęte w postaci zadań. Zostały one dość precyzyjnie opisane w rozdziale trzecim, ale dla potrzeb niniejszego opracowania zasadne wydaje się przedstawienie harmonogramu niektórych działań.

Zadanie pierwsze polegało na realizacji procesu rekrutacji: doboru partnerów, opiekunów i studentów zgodnie z wyznaczonymi procedurami.

„Jednym z istotnych zewnętrznych warunków pracy innowacyjnej nauczyciela przedszkola jest stan i poziom materialnego wyposażenia każdego stanowiska pracy. Określają one realne możliwości nowatorskich działań i motywują do ich podejmowania. Możliwości te w dużym stopniu wiążą się z jakością bazy dydaktycznej placówki. Chodzi tu zarówno o warunki lokalowe, jak i o stan oraz poziom wyposażenia

w niezbędne urządzenia i środki techniczne oraz materiały służące realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego”¹⁹⁹.

Stąd tak ważnym elementem Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” okazała się rekrutacja placówek oświatowych: szkół i przedszkoli do realizacji założonych działań. Zastosowane kryteria punktowe przyczyniły się do wyboru placówek najlepszych, zapewniających zarówno potencjał organizacyjny, techniczny jak i ludzki w zakresie organizacji praktyk. W stosunku do nauczycieli – opiekunów praktyk zastosowano również wysokie wymagania określone kategoriami stopnia awansu zawodowego, doświadczeniem pedagogicznym i opinią dyrektora placówki. Płaszczyzny potencjału placówek zostały doprecyzowane i ocenione w skali punktowej. Wobec tak stawianych warunków nie każda szkoła czy też przedszkole mogły wziąć udział w projekcie. Zatem podkreślenia wymaga fakt, iż praktyki odbywały się w placówkach o wysokim poziomie bazy, klimatu i przygotowania merytorycznego kadry, a opiekunami praktyk zostali nauczyciele – profesjonaliści.

Zadanie drugie określone w projekcie miało na celu wypracowanie optymalnych rozwiązań praktyk pedagogicznych poprzez realizację seminarium współpracy w następujących obszarach: interdyscyplinarność we współczesnej pedagogice, indywidualne programy nauczania i kształtowanie kompetencji kluczowych. W trakcie trwania seminarium możliwa była wymiana dotychczasowych doświadczeń z zakresu kształtowania wiedzy i kompetencji przyszłych nauczycieli, przeprowadzenie dyskusji ukierunkowanej na wypracowanie zakresów współpracy uczelni ze szkołami podstawowymi i przedszkolami, a także analiza konieczności stosowania nowych metod dydaktycznych i wychowawczych w odpowiedzi na współczesne problemy dzieci i wymogi edukacyjne na późniejszych etapach nauki. Uwagi i spostrzeżenia z dyskusji problemowych wszystkich zajęć seminaryjnych posłużyły jako ważny element tworzenia trzech innowacyjnych programów praktyk, co zasługuje na szczególne podkreślenie.

---

199 A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa 2011, s. 176.

Zadanie trzecie stanowiło etap pracy twórczej trzech zespołów naukowych w celu stworzenia trzech- dla każdej specjalności odrębnych materiałów programu praktyk pedagogicznych. Interesujący jest fakt, iż do pracy w zespołach zaproszono pracowników nauki innych uczelni (profesorów i doktorów zajmujących się kształceniem pedagogów oraz specjalistów z instytucji oświatowych współpracujących z uczelnia). W wyniku prac tych zespołów powstały programy, które realizowali studenci w ramach praktyk pedagogicznych danej specjalności. Odrębność programowa stanowiła specyfikę projektu i okazała się trafnym rozwiązaniem sposobu praktykowania z wyeksponowaniem konkretnych, szczegółowo opisanych zadań studenta realizowanych pod bacznym okiem opiekuna praktyki, który ukazuje studentowi tajniki wdrażania najmłodszych do poznawania świata. „Zadaniem nauczyciela przedszkolnego jest pielęgnowanie dziecięcej chęci poznawania, gdyż jest ona źródłem późniejszej ciekawości intelektualnej. Jeśli w przedszkolu zostaną stworzone dobre, sprzyjające podejmowaniu samodzielnych doświadczeń warunki, obejmujące m.in. wyposażenie w materiały, a warunkom tym towarzyszyć będą odpowiednie postawy dorosłych, pojawią się swobodne zabawy tematyczne”²⁰⁰. Zaproponowany w poszczególnych programach, specyficznych dla każdej specjalności, katalog działań stworzył możliwość przygotowania studenta do różnych zadań.

„Uczenie języka obcego dziecka w wieku przedszkolnym nie jest zadaniem łatwym dla nauczyciela (...). Potrzebni są nauczyciele profesjonalnie kompetentni do podejmowania racjonalnej i intencjonalnej pracy z małym dzieckiem. Nie wchodząc dalej w rozważania należy podkreślić, że mają to być nauczyciele świadomi swoich kompetencji rozumiejący prawa rządzące rozwojem dziecka, co pozwala na optymalizację całego procesu nauczania języka obcego”²⁰¹. W programie praktyk dla specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna zna-

200 B. Muchacka, *Zabawy badawcze w edukacji przedszkolnej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006, s. 5.

201 M. Falkiewicz-Szult, *Edukacja językowa w przedszkolu*, [w:] A. Nowak-Łojewska, A. Olczak, A. Seroka-Fedorczuk (red.), *Edukacja małego dziecka- refleksje, problemy, doświadczenia*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009, s. 226.

lazły się zaprojektowane działania dodatkowe, a mianowicie: opracowanie pakietu scenariuszy wzajemnego nauczania i poprowadzenie prac w ramach tego zespołu mających na celu lepsze przygotowanie studentów do zajęć z językiem angielskim. Równie pomocne okazały się konsultacje ze specjalnie zatrudnionym w projekcie pedagogiem szkolnym. Dla kształtowania wśród studentów prawidłowych postaw pedagogicznych ukierunkowanych na ustawiczne wzbogacanie swojego warsztatu pracy jako przyszłego nauczyciela – została przygotowana publikacja: „Autorefleksja i analiza pracy własnej” w postaci nowatorskich casebooków, co stanowi ewenement w pedagogicznych programach praktyk.

Analiza dostosowania oddziaływań pedagogicznych do etapu rozwoju i specyfiki osobowości danego dziecka stanowi od lat problem rozważań wybitnych specjalistów z różnych dziedzin nauki. R. J. Sternberg wskazał badania, które przeczą założeniu, jakoby w ramach danego stadium rozwojowego dzieci wykazywały jednakowy poziom funkcjonowania we wszystkich dziedzinach, zadaniach i kontekstach²⁰². Stąd tak ważne okazały się pierwsze seminaria współpracy, które potwierdziły konieczność odrębności programowej z uwagi na interdyscyplinarność pedagogiki, indywidualizację oddziaływań oraz pracy z uczniem zdolnym, z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a także kształceniu kompetencji kluczowych w odniesieniu do indywidualnych możliwości każdego dziecka.

„Szanse indywidualizowania drogi kształcenia są znacznie większe, jeśli nauczyciel umiejętnie korzysta z całego bogactwa możliwości stwarzanych przez różnorodne sposoby organizacji procesu kształcenia, doboru metod, środków oraz form. Wszystkie bowiem wymienione elementy powinny być podporządkowane podmiotowi uczenia się. Ich harmonijne i indywidualne połączenie służyć ma uczniowi i rozwojowi jego osoby, optymalnej realizacji jego potrzeb edukacyjnych, dążeń, zainteresowań”²⁰³.

202 J. R. Sternberg, *Psychologia poznawcza*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001, s. 349

203 A. Sajdak, *Indywidualizacja w nauczaniu*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 305.

Przygotowane specjalnie na potrzeby projektu – programy praktyk zostały opracowane w oparciu o główne założenia, ale indywidualnie dla każdej wąskiej specjalizacji przez zespół do tego celu powołany.

Program dla edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z terapią pedagogiczną uwzględniał również innowacyjną koncepcję realizacji praktyk studenckich w oparciu o system modułowy, a dodatkowo wspierany był wizytami studyjnymi studentów w różnych rodzajach placówek, gdzie realizowana jest terapia pedagogiczna, indywidualnymi konsultacjami z pedagogiem szkolnym oraz publikacją w postaci casebooka: „Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji”, w tym m.in. konkretne i sprawdzone przykłady pracy z dziećmi oraz ćwiczenia ukierunkowane na rozwój określonych umiejętności.

„Najwyższy wskaźnik efektywności w zakresie niwelowania braków i wyrównywania szans uzyskuje się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zaniedbania w tym okresie prowadzą do pogłębiania się deficytów i trudności w dalszej nauce szkolnej. Plastyczność tego okresu pozwala na kompensowanie braków i zaniedbań rozwoju”²⁰⁴. Natomiast powszechnie stosowaną „formą edukacji integracyjnej dzieci niepełnosprawnych jest ich zindywidualizowane nauczanie w klasie normalnej. Obejmuje ono uczniów zakwalifikowanych do kształcenia specjalnego, ale obowiązek szkolny realizujących w szkole ogólnodostępnej. Uczniom tym, w celu osiągnięcia przez nich powodzenia w nauce szkolnej, należy zapewnić odpowiednie warunki do nauki, umożliwić uczestnictwo w zajęciach rewalidacyjnych lub pomoc psychologiczno-pedagogiczną(...)”²⁰⁵.

Zatem nie ulega wątpliwości fakt, iż taka konstrukcja programu praktyk realizowana w placówkach może przynieść wiele pozytywnych efektów pracy pedagogicznej, co z kolei wywiera pozytywny wpływ zarówno na poziom umiejętności studenta oraz relacje instytucjonalne: uczelnia – placówka oświatowa. Stały kontakt bowiem

204 S. Włoch, A. Włoch, *Diagnoza całościowa w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”. WARSZAWA 2009, s. 9.

205 Z. Janiszewska-Nieścioruk, *Integracja dzieci niepełnosprawnych*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 3373.

i bieżące monitorowanie działań w postaci seminariów podsumowujących pewne etapy praktyki – prowadzą do wymiany zdań i doświadczeń oraz spostrzeżeń w zakresie modyfikacji programów.

Szczególną uwagę skupia interesujący program praktyk dla specjalności – logopedia opracowany i wdrażany w ramach projektu, gdzie oprócz nowatorskiego programu uwzględniono przeprowadzenie wizyt grupowych studentów w ośrodkach szkolno-wychowawczych, szkołach specjalnych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych i gabinetach logopedycznych. Opracowany także dla tej specjalności casebook: „Techniki gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu” miał na celu lepsze przygotowanie studentów w zakresie diagnozowania przypadków dzieci z różnymi dysfunkcjami. Cennym elementem praktyk jest uczenie się od najlepszych w ich miejscu pracy, co zadziało się i w tym przypadku, gdyż znaczna część studentów odbywała praktyki w przedszkolach i szkołach integracyjnych.

Na podkreślenie i rekomendacje zasługuje również komplet działań dodatkowych. Dla zapewnienia efektywnej realizacji praktyk przygotowane także zostały materiały uzupełniające w postaci np. „Instruktażu dla opiekunów praktyk”, który stanowił praktyczny element wsparcia na etapie moderowania przebiegu praktyk w zakresie przygotowania studentów do pracy w przedszkolu i szkole podstawowej oraz publikacja dla studentów: „Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej”, która stanowiła podstawę do realizacji trzech programów praktyk. Wsparcie merytoryczne obu środowisk współpracujących w ramach praktyk stworzyło nową jakość w kształceniu praktycznym i zaowocowało wyższym poziomem realizowanych działań, co wpłynęło korzystnie zarówno na umiejętności studentów oraz na wzbogacenie katalogu zajęć szkolnych i przedszkolnych pod okiem opiekunów praktyk.

Na podstawie ogólnych założeń projektu – praktyki pedagogiczne zawarte w poszczególnych programach obejmowały: praktykę obserwacyjną, gdzie studenci zapoznawali się ze strukturą organizacyjną oraz dokumentacją szkoły/przedszkola; obserwowali działalność dydaktyczno-wychowawczą w placówkach oraz obserwowali zajęcia prowadzone przez opiekuna praktyk, które potem z nim omawiali; a także praktykę czynną, która obejmowała asystowanie nauczyciela-

wi prowadzącemu zajęcia, prowadzenie zajęć wspólnie z opiekunem, samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów w oparciu o przygotowywane własne konspekty, omówienie pracy własnej i jej analiza, uczestnictwo w posiedzeniach rady pedagogicznej, zebraniach z rodzicami, inicjatywach środowiskowych.

Dodatkowym walorem projektu były seminaria podsumowujące etapy realizacji projektu, szczegółowo opisane w rozdziale trzecim, które stanowią niezwykle cenny materiał do budowania relacji pomiędzy ośrodkami: akademickim i szkolnym oraz prezentują niepodważalną wartość merytoryczną w postaci uwag: praktyka dla teorii. Przy znacznej autonomii uczelni bądź realizacji projektów z zakresu innowacji pedagogicznych – istnieje możliwość wdrażania tych postulatów do programów kształcenia praktycznego oraz modyfikowanie programów już funkcjonujących. Stały monitoring i cykliczna ewaluacja przyczyniają się w znacznym stopniu do działań usprawniających, modyfikacyjnych nie tylko treści programu ale kompleksowego realizowania i dokumentowania. W założeniach bowiem

„ewaluacja powinna mieć charakter ciągły i monitorować rozwój dzieci i instytucji; nie może ograniczać się do badania spójności z normami standardami ustalonymi przez ekspertów, do mierzenia jakości, ale powinna stanowić proces dochodzenia do podzielanego przez wszystkich znaczenia, interpretacji i doskonalenia praktyk pedagogicznych stosownie do stale rozważanych, dyskutowanych i akceptowanych, lokalnie zdeterminowanych, wyobrażeń i konstrukcji dziecka, nauczyciela, instytucji. (...) Dokumentowanie praktyki sprawia, że staje się ona widoczna, dyskutowana, wzbudza refleksje i nowe interpretacje przyjętych założeń”²⁰⁶.

Stworzony w ramach projektu katalog wymaganych dokumentów okazał się niezwykle praktycznym elementem sposobu uczenia się i wymiany doświadczeń. Po zakończeniu praktyk zostały teczki sprawozdań, scenariuszy zajęć, opisy przypadków, programy działań, indywidualne programy pracy z dzieckiem, i inne. W szkołach i przedszkolach zaś zostały dekoracje, wykonywane przez studentów,

---

206 M. Karwowska-Struczyk, *Edukacja przedszkolna. W poszukiwaniu innych rozwiązań*, Wydawnictwo UW, Warszawa 2012, s. 152-153.

pomoce dydaktyczne, scenariusze zajęć, zdjęcia z wycieczek i zadań programowych i oczywiście wspomnienia. Oprócz wymaganych dokumentów studenci stworzyli bogate teczki: port-folio, które stanowią żywą historię realizowanych praktyk.

Praktyki pedagogiczne, nauczycielskie są podstawowym elementem nauczycielskiej edukacji, która w obecnych czasach traktowana jest jako proces, długofalowy proces stawania się nauczycielem-wychowawcą. Praktyki zatem przygotowując młode kadry nauczycielskie pełnią określone funkcje: adaptacyjną, refleksyjną, innowacyjną i integracyjną.

Funkcja adaptacyjna związana jest z procesem adaptacji do zawodu nauczyciela, swój początek czerpie jeszcze z okresu przed studiami, kiedy to rodzi się pasja, powołanie, w okresie studiowania związana jest z przygotowaniem do kształcenia ustawicznego, z procesem nieustannego kształcenia i doskonalenia, zaś po ukończeniu studiów wiąże się z podjęciem pracy zawodowej i adaptacją do nowych warunków i pełnionych ról społecznych i zawodowych.

Funkcja refleksyjna kształcenia praktycznego polega głównie na autorefleksji, rozważaniu i analizowaniu własnej wiedzy, umiejętności, kompetencji, roli i miejsca w zawodzie nauczycielskim, stosunku do dzieci, jako podmiocie pracy pedagogicznej. Krytyczna refleksja jest konieczna w tym zawodzie z uwagi na dynamikę zjawisk oraz planowanie drogi własnego rozwoju. W projekcie, w jednym z casebooków została ona wnikliwie zaprezentowana.

Funkcja innowacyjna praktyk ma podwójne znaczenie, w ujęciu szerokim polega na kształtowaniu u studenta postawy badacza, stąd w materiałach projektu tak dużo treści dotyczących technik gromadzenia i analizy wiedzy o uczniu (casebook), w węższym znaczeniu polega na możliwości wprowadzania innowacji, nowatorstwa w zakresie treści, metod, form, programów i sposobów prowadzenia zajęć edukacyjnych. Należy zatem eksponować kształtowanie wśród przyszłych nauczycieli postaw twórczych i nowatorskich.

Funkcja integracyjna z kolei polega na łączeniu wiedzy i doświadczeń z różnych dziedzin nauki, opiera się na procesach rozwojowych i praktycznym działaniu, służy sprawnej organizacji procesu kształ-

cenia praktycznego i moralnie pozytywnej motywacji. Głównym celem sprawnego działania jest stawanie się mądrym i wartościowym nauczycielem²⁰⁷. Nowe podejście do kształcenia studentów i realizacji studenckich praktyk pedagogicznych może przyczynić się do doskonalenia jakości procesu dydaktyczno-wychowawczego w szkołach i przedszkolach oraz do podejmowania działań w kierunku tworzenia i realizacji innowacyjnych programów i kompleksowych projektów edukacyjnych.

Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” realizowany w Staropolskiej Szkole Wyższej w pełni zasługuje na rekomendowanie i upowszechnienie, gdyż zawiera wiele innowacyjnych założeń merytorycznych oraz nowatorskich rozwiązań w zakresie organizacji kształcenia praktycznego studentów na kierunku pedagogika w ramach specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia.

Reasumując należy podkreślić niektóre fakty:

- Realizacja praktyk przebiegała w wybranych placówkach oświatowych wyłonionych do projektu w drodze rekrutacji.
- Praktyki pozwoliły na zapoznanie studentów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela z przykładami praktycznych rozwiązań metodyczno-merytorycznych oraz umożliwiły nabycie umiejętności wychowawczych, niezbędnych w pracy nauczyciela oraz nauczyciela-wychowawcy, a tym samym przyczyniły się do poprawy jakości kształcenia.
- Opracowane trzy różnorodne programy praktyk dostosowane do odrębnych specjalności oraz dodatkowe działania z nimi związane (publikacje, wizyty studyjne, konsultacje) pozwoliły na wypracowanie najlepszych rozwiązań organizacyjnych oraz merytoryczno-metodycznych praktyk pedagogicznych przygotowujących studentów do wykonywania zawodu nauczyciela.
- W wyniku realizacji programów nastąpiła poprawa jakości odbywania praktyk pedagogicznych i nabycie przez studentów umiejęt-

---

207 J. Kuźma, Praktyki pedagogiczne, [w:] T. Pilch (red.) Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 847-849.

- ności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć; prowadzenia obserwacji zajęć i ich dokumentowania; analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekuna i studenta; autorefleksji i analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów; współpracy z innymi nauczycielami, w szczególności z wychowawcą klasy, pedagogiem szkolnym;
- współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną; współpracy z pracodawcami, z dyrektorami placówek, gdzie realizowana jest praktyka.
  - Koncepcja realizacji praktyk opracowana została w taki sposób, aby student przed obserwowaniem zajęć, asystowaniem nauczycielowi prowadzącemu zajęcia i samodzielnym prowadzeniem zajęć nabył umiejętności opiekuńczo-wychowawcze tj. poznał różnorodne uwarunkowania wpływające na specyfikę pracy przedszkola i szkoły, poznał specyfikę pracy opiekuńczo-wychowawczej przedszkola i szkoły oraz nauczyciela, został przygotowany do obserwacji uczniów w środowisku grupowym i klasowym, znał interakcje ucznia i nauczyciela, potrafił zbadać dynamikę grupy i klasy, stosować metody poznawania ucznia i jego szkolnego środowiska, kierować zespołem klasowym w sytuacjach pozalekcyjnych, współpracować z rodziną i środowiskiem lokalnym ucznia.
  - Realizacja praktyk studenckich odbywała się w ciągu roku akademickiego i szkolnego, co ułatwiało proces łączenia teorii z praktyką i wspierało działania praktyczne.
  - Stała współpraca uczelni z przedszkolami i szkołami przyczyniła się do zacieśnienia więzi na płaszczyźnie przygotowania studentów do pracy nauczyciela, zainspirowania działań innowacyjnych w placówkach oraz do utworzenia Akademickiej Bazy Ośrodków Praktyk Pedagogicznych, w skład której weszły tzn. zostały nominowane, wszystkie placówki, stanowiące miejsca studenckich praktyk pedagogicznych w projekcie.

Projekt umożliwił realizację wielu zamierzeń, zaangażował wielu specjalistów, zaktywizował studentów i pozwolił na powstanie płaszczyzny współpracy i porozumienia uczelni z placówkami oświatowymi, uczelni, która w dalszej perspektywie podejmie praktyczny profil

kształcenia. Mając tak dobrze przygotowaną i sprawdzoną w trakcie realizacji projektu bazę praktyk – nie sposób nie wykorzystać istniejącego potencjału i nawiązanej współpracy. Tym bardziej, iż ze względów logistycznych (placówki znajdują się w obrębie terytorialnym siedziby głównej uczelni i ośrodka zamiejscowego) zacieśnianie tej współpracy jest adekwatne do potrzeb studentów oraz zapotrzebowania rynku pracy.

Zatem wartość dodaną projektu stanowi nowy rodzaj partnerstwa prywatno-publicznego. Zaangażowanie wielu środowisk w realizację projektu oraz nowatorstwo spowodowało jego rozpowszechnienie i kształtowanie niezwykle pozytywnych opinii o działaniach podejmowanych przez uczelnię, o nauczycielach, studentach, co przyczynia się do wzbogacania atutów wizerunku uczelni.

Doskonałą lekturą uzupełniającą niniejszy materiał tj. Część I rekomendacji projektu jest Część II, gdzie zawarto sprawozdania, refleksje i dokonania placówek biorących udział w tym przedsięwzięciu, autorstwa opiekunów praktyk, a zatytułowana „Relacje z projektu. Dobre praktyki”, które szczególnie polecam jako pedagog, nauczyciel akademicki, moderator, współautor projektu i rodzic...

Podsumowanie

W dobie dynamicznie zachodzących przemian, zmieniającej się rzeczywistości, pedagogika jako nauka o wychowaniu nie może pozostać obojętna. Nowe przepisy prawne regulują zmienność programu, organizacji i wymogów oświatowych na każdym poziomie edukacji. Pociąga to za sobą wprowadzanie zmian w systemie szkolnictwa wyższego, zwłaszcza w aspekcie kształcenia nauczycieli. Zmiany w obrębie programów studiów rzutują na jakość kształcenia i przygotowania zawodowego nauczycieli. Tak jak w każdej dziedzinie, działania innowacyjne przyczyniają się do zwiększenia efektów realizacji zadań. Przykładem innowacyjnych działań jest system kształcenia studentów na kierunku pedagogika w Staropolskiej Szkole Wyższej w Kielcach, gdzie w latach 2012-2015 realizowano nowatorski Projekt „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej”.

Zrealizowany Projekt miał na celu podniesienie jakości kształcenia poprzez opracowanie i wdrożenie trzech programów praktyk zgodnych z KRK, które we współpracy z placówkami edukacyjnymi realizowali studenci kierunku pedagogika wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz logopedia.

Cele szczegółowe Projektu obejmowały:

1. Poprawę sposobu praktycznego przygotowania studentów pedagogiki do wykonywania zawodu nauczyciela poprzez wypracowanie i wdrożenie nowej formuły realizacji praktyk pedagogicznych;
2. Podniesienie poziomu praktycznych kompetencji studentów specjalności: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z językiem angielskim, edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z pedagogiczną oraz logopedia w zakresie wykonywania zawodu nauczyciela;
3. Poprawę współpracy uczelni ze szkołami i placówkami oświatowymi oraz ich organami prowadzącymi poprzez ocenę programów

praktyk i upowszechnienie rekomendacji do interesariuszy kształcenia nauczycieli z terenu całej Polski.

W ramach Projektu „Nowe wychowanie we współczesnym przedszkolu i szkole podstawowej” wdrożonego w ramach studiów pedagogicznych zrealizowano katalog zaplanowanych zadań: przeprowadzono seminaria współpracy, monitoringu i ewaluacji, opracowano trzy innowacyjne, odrębne programy praktyk, przygotowano zestaw publikacji dla opiekunów praktyk i studentów, odbyto szereg wizyt studyjnych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, spotkań w ramach grup wzajemnego nauczania oraz przeprowadzono cykl konsultacji z pedagogiem szkolnym. W niniejszym materiale odniesiono się do prezentowanego nowatorstwa w zakresie kształcenia praktycznego studentów na kierunku pedagogika. Wyeksponowano trzy różne punkty odniesienia: programowo-metodyczny, prawno-organizacyjny oraz innowacyjny charakteryzujący działania projektowe, które stanowiły podstawę do sformułowania trzech różnych rekomendacji. Celem rekomendacji jest rozpowszechnienie wypracowanych w Projekcie rozwiązań praktyk pedagogicznych dla studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela oraz zainspirowanie interesariuszy kształcenia nauczycieli z terenu całego kraju do podejmowania podobnych inicjatyw. Rekomendacje prezentują w części 1. merytoryczno-specjalistyczne odniesienia do wszystkich niemalże elementów Projektu z wyeksponowaniem tych, które w szczególności stanowią nowatorstwo organizacyjno-metodyczne.

W części 2. zaś eksponują *dobre praktyki* – autorskie artykuły opracowane przez opiekunów praktyk w poszczególnych placówkach oświatowych, gdzie studenci mieli możliwość odbywać praktyki pedagogiczne w ramach Projektu. Artykuły z poszczególnych przedszkoli i szkół zaprezentowane zostały w konwencji: prezentacja placówki, działania edukacyjne, praktyki pedagogiczne, ogólna charakterystyka projektu współpracy uczelni z placówką. Całość opracowanych materiałów stanowi *żywą rekomendację* dla tego typu działań, które zrealizowane zostały przez Staropolską Szkołę Wyższą.

Notatki o autorkach

Krystyna Stępień – pedagog, magister wychowania przedszkolnego, II stopień specjalizacji zawodowej w zakresie „Organizacji kształcenia i doskonalenia zawodowego w oświacie”, I stopień specjalizacji w zakresie wychowania przedszkolnego, nauczyciel dyplomowany, Edukator MEN, nauczyciel akademicki, kierownik Pracowni Wspomagania Nauczycieli i Szkół ŚCDN, konsultant edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, trener metodyczny w projekcie „Nauczyciel XXI wieku”, Lider Edukacji Elementarnej.

Autorka i koordynatorka wielu przedsięwzięć edukacyjnych wspierających rozwój przedszkoli i szkół. Realizatorka różnych form kształcenia ustawicznego w systemie akademickim i w placówkach doskonalenia nauczycielidła dyrektorów, ewaluatorów, nauczycieli wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej, logopedów, nauczycieli świetlicy szkolnej, doradców metodycznych oraz studentów pedagogiki. Autorka wielu artykułów i opracowań metodycznych z dziedziny wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej, pedagogiki oraz opinii o programach autorskich i innowacjach pedagogicznych. Uczestniczka Ogólnopolskiego Projektu badawczego „Dziecko sześć latnie u progu nauki szkolnej”. Współautorka raportów końcowych z działalności Ośrodków Przedszkolnych w Projekcie „Pomocna dłoń”, realizowanym w ramach konkursu MEN „Alternatywne formy edukacji przedszkolnej”.

Małgorzata Jarosińska – magister matematyki, wieloletni dyrektor szkoły, nauczyciel akademicki, edukator MEN, edukator w zakresie doskonalenia zarządzania oświatą. nauczyciel konsultant wojewódzkiej placówki doskonalenia. Organizatorka i realizatorka kursów kwalifikacyjnych z zakresu organizacji i zarządzania oświatą, różnych form kształcenia ustawicznego kadry kierowniczej oświaty, nauczycieli i doradców metodycznych. Obszary zainteresowań zwią-

zane są z aspektami prawnymi organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, monitorowaniem podstawy programowej kształcenia ogólnego zadaniami i obowiązkami nauczycieli, odpowiedzialnością prawną nauczycieli i dyrektorów, prawami człowieka. Realizatorka wielu projektów unijnych i grantów Kuratora Oświaty i autorka licznych publikacji z zakresu zarządzania oświatą oraz opracowań metodycznych.

Elżbieta Męcina-Bednarek – pedagog, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, starszy wykładowca Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, autorka licznych publikacji z zakresu pedagogiki, w tym książek, artykułów, opracowań popularno-naukowych i dydaktycznych. Współautorka i realizatorka wielu programów unijnych mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz poprawę jakości kształcenia. Uczestniczka i jednocześnie organizator licznych konferencji naukowych, dydaktycznych, seminariów, szkoleń oraz warsztatów dla nauczycieli. Główne kierunki zainteresowań koncentrują się wokół zagadnień dotyczących dziecka i jego rozwoju, a więc wychowania, edukacji, innowacyjności na płaszczyźnie pedagogiki, diagnozy, terapii, resocjalizacji, metodologii badań różnych zjawisk natury społecznej, np. uzależnień, agresji, wykluczenia społecznego, eurosieroctwa i innych.

Właściciel i dyrektor niepublicznych szkół i przedszkoli oraz ośrodka szkoleń, zaangażowana w działalność społeczną fundacji i stowarzyszeń.

Zainteresowania: książka, muzyka, teatr i podróże.

Bibliografia

- Al.-Khamisy D., *Diagnoza gotowości dziecka do podjęcia nauki szkolnej – od obserwacji do diagnozy całościowej*, w: Szkoła Specjalna nr 5, tom LXXI, 2010.
- Blek A., *Przedszkole przyjazne dzieciom*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, Toruń 2001.
- Brzezińska A., *Szkoła twórcza – autorskie klasy, programy, nauczyciele*, 1998.
- Chmielecka E., *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*. Studia BAS Nr 3(35), 2013.
- Delors J. (red.), *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, UNESCO, Warszawa 1998.
- Denek K. (red.): *Edukacja Jutra: XI Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, Szczecin 2005.
- Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT” s. c., Toruń-Lesno 2005.
- Dereń E., *Rola „Szkoły ćwiczeń” w profesjonalnym kształceniu nauczycieli*, [online]. [dostęp 7 lipca 2015]. Dostępny w Internecie: <https://sites.google.com/site/ksztalcenie-nauczycieli/rola-cwiczen-w-przygotowaniu-przyszlego-nauczyciela-do-procesu-dydaktyczno-wychowawczego>., *Rola „Szkoły ćwiczeń” w profesjonalnym kształceniu nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe DSW, Wrocław 2010
- Drabik L. (red.), *Słownik wyrazów obcych* PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Wyd. Moderski i S-ka, Poznań 2000.
- Falkiewicz-Szult M., *Edukacja językowa w przedszkolu*, [w:] A. Nowak-Łojewska, A. Olczak, A. Seroka-Fedorczuk (red.), *Edukacja małego dziecka – refleksje, problemy, doświadczenia*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2009.
- Federowicz M., Sitek M., IBN, *Badania – Polityka Społeczna – Polityka Edukacyjna – Potrzeby Praktyki*, [w:] *Polityka Społeczna, Polityka Edukacyjna: szanse i wyzwania*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012.

- Flowers N., Kompasik, Edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi opublikowane na mocy umowy z Radą Europy. CODN Warszawa 2009.
- Frydychowicz A., Koźniewska E., Matuszewski Z., Zwierzyńska E., Skala Gotowości Szkolnej. Podręcznik. : Doradca Nauczyciela Sześciolatków, red. A. Zawada, CMPPP 2006.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., *Komentarz do Podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej* s. 60, w: Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. I etap edukacyjny: klasy I-III, edukacja wczesnoszkolna, 2009.
- Grzeszkiewicz B., *O potrzebie działań diagnostycznych w przedszkolu*. Wenta W., Perzycka E. (red.), *Diagnoza i ewaluacja pedagogiczno-psychologiczna – stan i perspektywy badań*, Szczecin 2004.
- Hammerschmidt U., W jaki sposób dyrektorzy szkół mogą wspierać samodzielność i odpowiedzialność nauczycieli? Odpowiedzialność i możliwość dyrektora szkoły w zarządzaniu radą pedagogiczną, www.npeseo.pl
- Informacje o wynikach monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w roku szkolnym 2009/2010, Departament Programów Nauczania i Podręczników w MEN, Warszawa 2010.
- Janicka-Panek T., *Monitorowanie (skuteczne i nieuciążliwe) podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej*. ORE, Warszawa 2014.
- Janiszewska-Nieścioruk Z., Integracja dzieci niepełnosprawnych, [w:] T. Pilch(red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Jarosińska M., Jas M., *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*. Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2010.
- Jarosz E., *Obszary diagnozowania pedagogicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005.
- Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B., *Podstawa pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum Wyd. WAM, Kraków 2013.
- Kaczan R., Rycielski P., IBN, Obniżenie progu szkolnego i jego konsekwencje dla procesu kształcenia,, [w:] *Polityka Społeczna, Polityka Edukacyjna: szanse i wyzwania*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012.
- Karwowska-Struczyk M., Edukacja przedszkolna. W poszukiwaniu innych rozwiązań, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.

- Kędzierska J., *Podstawa programowa*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna*. Nowa podstawa programowa, Instytut Wydawniczy Erica, Warszawa 2011.
- Koć-Seniuch G., Cichocki A. (red.), *Nauczyciele i uczniowie w dyskursie edukacyjnym*, Trans Humana, Białystok 2000.
- Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Koźmińska E., A. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Funkcjonowania Pierwszoklasisty (SFP)*, Adaptacja Skali Gotowości Szkolnej (SGS) dla nauczycieli I klasy SP, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014.
- Koźniewska E., Z. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek*. Podręcznik. W: *Doradca Nauczyciela Sześciolatek*, red. A. Zawada, CMPPP 2010.
- Kraśniewski A., *Jak przygotować program kształcenia zgodnie z wymaganiami krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego?*, Warszawa NiSW, 2011.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Kuźma J., *Praktyki pedagogiczne*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Kwiatkowska H., *Kształcenie nauczycieli*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia XXI wieku*, Tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Leśniak M., *Wychowanie przedszkolne – moralny i prawny obowiązek władz samorządowych*, „Nowa Szkoła”, nr 6, 2008.
- Materiały szkoleniowe Planowanie, realizacja i ewaluacja pracy nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej*, ORE, Warszawa 2014.
- Męcina-Bednarek E., *Innowacyjna przedsiębiorczość w obszarach pedagogiki*, [w:] T. Konopka (red.), *Zagrożenia a bezpieczeństwo – stan i koncepcje zmian w edukacji*, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, Kielce. 2014.
- Męcina-Bednarek E., *Praktyki w kształceniu pedagogów a kategoria innowacyjności*, [w:] J. Łukasik, I. Nowosad, M. Szymański (red.), *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014.
- Muchacka B., *Zabawy badawcze w edukacji przedszkolnej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006.
- Nerwińska E., *Psychospołeczne uwarunkowania bezpieczeństwa w szkole*. Warszawa: ORE, 2013.

- Netczuk R., *Prawne problemy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży*. Warszawa: IBO. 2008.
- Nowak J., *Diagnoza przepustką do sukcesu dziecka rozpoczynającego edukację szkolną*, [W:] Bereźnicki F., Denek K. (red.) *Edukacja jutra: XI Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, Szczecin 2005.
- Ogrodzińska T., Kozińska – A. Bałdyga, Tołwińska –E. Królikowska, B. Kuczalek, M. Olszewski, E. Opolska, E. Kozłowska, *Przedszkole – dobry start dla Twojego dziecka, Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach*, Rok Przedszkolaka, Informator 2008/2009, Warszawa, czerwiec 2008.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007.
- Pietrański Z., *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pólturzycki J., *Innowacja pedagogiczna*, [w:]T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Praca zbiorowa. *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*. ORE, Warszawa, 2012.
- Rigby K., *Przemoc w szkole. Jak ją ograniczyć. Poradnik dla rodziców i pedagogów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Sajdak A., *Indywidualizacja w nauczaniu*, [w:] T. Pilch(red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Skulicz D., *Program (kształcenia, nauczania, szkolny)*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Sławińska M., *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
- Sternberg J. R., *Psychologia poznawcza*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001.
- Stępień K., *Świetlica szkolna – organizacja i planowanie w świetle nowych przepisów prawa*, Inspiracje 3-4/2014.
- Suckiel I., *Nadzór dyrektora szkoły nad nową podstawą programową*, FORUM, sp. z o. o., Poznań 2009 (aktualizacja 2010).
- Walożek D., *Program w edukacji dzieci. Geneza, istota, kryteria*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2005.
- Śliwerski B., *Edukacja*, [w:] T. Pilch (red.) *Encyklopedia XXI wieku*, Tom I, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.

- Śliwerski B., Jakość kształcenia pedagogicznego w świetle obowiązujących standardów, [w:] Problemy edukacji w szkole wyższej, red. A. Szerląg, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- Tchorzewski A., *Prawda i dobro jako siła sprawcza etyki nauczycielskiej*. Praca zbiorowa pod redakcją Artura Andrzejuka, Warszawa: Oficyna wydawnicza NAVO, 1998.
- Vassiliou A., Semeta A., Kluczowe dane o edukacji w Europie 2012, Agencja Wydawnicza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA), Warszawa 2012.
- Walkiewicz E., *Odpowiedzialność prawna nauczyciela – dyrektora szkoły*. Dyrektor szkoły. Miesięcznik kierowniczej kadry oświatowej nr 8 (212). Wolters Kluwer Polska., 2011.
- Waloszek D., Między przedszkolem i szkołą. Rozważania o gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Waloszek D., *Sytuacyjne wspieranie dzieci w doświadczaniu świata*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków.
- Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2006.
- Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Włoch S., Włoch A., Diagnostyka całościowa w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, Wydawnictwo Akademickie „Żak”. WARSZAWA 2009.
- Wysocka E., *Dojrzałość szkolna*, [w:] t. Pilch (red.) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI w. Tom I*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.

Spis tabel

Tabela 1. Edukacja przedszkolna pięcioletków.

Tabela 2. Edukacja dzieci sześcioletnich.

Tabela 3. Wykaz podstaw programowych wychowania przedszkolnego wydanych rozporządzeniami MEN po 1989 roku

Tabela 4. Różnice i podobieństwa pomiędzy poprzednimi a nową podstawą programową

Tabela 5. Treści poszczególnych obszarów edukacyjnych.

Tabela 6. Zestawienie różnic i podobieństw pomiędzy podstawami programowymi edukacji wczesnoszkolnej.

Tabela 7. Obowiązujący ramowy plan nauczania w edukacji wczesnoszkolnej

Tabela 8. Tygodniowy wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych dla uczniów klas I-III.

Tabela 9. Liczba uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych na zajęciach świetlicowych pozostających pod opieką jednego nauczyciela.

Tabela 10. Porównanie opisów profili kształcenia określonych ustawą – Prawo o szkolnictwie wyższym w 2011 r. i 2014 r.

Tabela 11. Porównanie zapisów standardów kształcenia nauczycieli i standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

Tabela 12. Minimalna liczba godzin zajęć zorganizowanych, praktyk oraz minimalna liczba punktów ECTS przypisana poszczególnym modułom.

Tabela 13. Porównanie organizacji praktyk opisanych rozporządzeniem w sprawie standardów kształcenia nauczycieli oraz standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.

Tabela 14. Zestawienie szczegółowego opisu praktyk dla modułu 2 i 3.

Tabela 15. Definicje programu wychowania przedszkolnego i programu nauczania ogólnego.

Tabela 16. Zadania nauczycieli i dyrektora w zakresie organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu i szkole.

Tabela 17. Zadania specjalistów w przedszkolu i szkole.

Spis diagramów

Diagram 1. Zagospodarowanie czasu przebywania dziecka w przedszkolu w rozliczeniu tygodniowym.

Diagram 2. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej a programy nauczania.

Diagram 3. Podstawa programowa a plany nauczania.

Diagram 4. Uwarunkowania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów.

Diagram 5. Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu.

Diagram 6. Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole.

Diagram 7. Praca Zespołu – planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Spis schematów

Schemat 1. Zależność między podstawą programową a programem nauczania i podręcznikiem.

Schemat 2. Procedura planowania i monitorowania pracy w przedszkolu.

Schemat 3. Procedura planowania i monitorowania pracy w klasach I-III szkoły podstawowej.

Schemat 4. Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów.

